Amyuni PDF Creator 5.5.1.8 rev 5815M ActiveX - Copyright (c) 2001-2017, AMYUNI Technologies Inc.
http://www.amyuni.com

فەرهەنگی باڵندە

PDF4Kurd

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی رۆشنبیری
*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین
سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب
* * *

ناوونیشان:
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی ڕاپەڕین، هەولێر
س. پ. ژمارە: ١ تەلەفۆن: ٢٢٣٢٠٢١
شوێنی ئاراس لە تۆڕی ئینتەرنێتدا:
www.araspublisher.com

فەرهەنگی باڵندە

ئەحمەد بەحری

ناوی کتێب: فەرهەنگی باڵندە
دانانی: ئەحمەد بەحری
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ١٠٠
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد حەبیب
بەرگ: شکار عەفان نەقشبەندی
نووسینی سەر بەرگ: خۆشنووس محەممەد زادە
پیت لێدان: ئاراس ئەکرەم ڕەحمان
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
سەرپەرشتیی کاری چاپخانە: ئاوڕەحمان مەحمود
چاپی یەکەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر- ٢٠٠١
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٥١٣)ی ساڵی ٢٠٠١ی دراوەتێ

خوێنەری خۆشەویست!

ئەم کتێبەی لەبەر دەستتان دایە، بەرهەمی چەندین ساڵ هەوڵ و تێکۆشانە لە بواری فەرهەنگ نووسیدا، بەدوای شۆڕشی گەلانی ئێران و زیاتر ئازادبوونی نووسین و خوێندنی کوردی، زۆربەی قەڵەم بەدەستانی ئەم بەشە لە کوردستان لە نووسراوە جۆربەجۆرەکانی خۆیاندا، هەوڵی تۆمارکردنی ئەو وشە و ئیدیۆم و تەرکیبە ڕەسەنانەی زمانی کوردییان دا کە نەکەوتبوونە بەر ددانەی چەرخی چەبگەردی زەمان و فەرامۆش نەکرابوون. ئیمڕۆ کە چاو بەتێکۆشانی ئەم بیست و چەند ساڵەی ڕابردوودا دەخشێنین، دەبینین سەرکەوتنێکی بەرچاو لەم بوارەدا بەنسیب کورد بووە. ئەگەر ڕۆژێ لە ڕۆژان، بەرەکانی داهاتوو چاو بەشێوە نووسینی ئەم چەند ساڵەی ئێمەدا بگێڕن، کۆبوونەوەی ئەو هەموو وشە و ئیدیۆم و تەرکیبە لە نووسراوەکاندا، وەک خاڵێکی بەرچاوی شێوازی نووسین کە بۆ پاراستنی وشە و لەئەنجامدا زمان بووە، سەرنج ڕادەکێشێ.

ئەم کتێبەش کاتی خۆی هەر بەو فکرە و هەر لەسەر تەوەرەی ئەو بۆچوونە نووسرا. پێمان وابوو زمانی کوردی دەبێ لە هەموو بوارەکاندا بتوانێ ئەرکی سەرشانی خۆی وەکوو زمانەکانی دیکە پێشان بدا. من بەپێی ژیانی منداڵیم کە لە گوندم ڕابواردووە، هەروەها ڕاوچی بوونی باب و مام و هەندێ خزم و کەسوکار، ئاشناییم لەگەڵ باڵندە ئاوییەکان زۆر بوو. هەر ئەوە هانی دام خۆ لەقەرەی ئەم کارە بدەم. کتێبی باڵندەکانی ئێران (پرندگان ایران) بەهانامەوە هات. ناوی فارسی، لاتین، فەرانسەیی، ئینگلیزی، تایبەتمەندی و شێوەی ناسینەوە و وێنەکانم لەو وەدەست هێنا و زانیارییەکانی خۆشم پێوە زیادکردن و بەشێکی کەمم لە چەند ژمارەی گۆڤاری سروەدا بڵاوکردەوە. دواتر بەپێشنیاری ئاشنا و زمان دۆستانی کورد، شانم دایەبەر و ئەم کتێبەم تەواو کرد. بێ پێچ و پەنا گرفتەکانم لەمەڕ نووسینی ئەم کتێبە باس دەکەم؛ نەکا خوێنەر تووشی هەڵە بێ.

– دۆزینەوەی ناوەکانم لە لێزانان، بەتایبەت ڕاوچییان کردە بنەمای کار.

– ناوە موکریانییەکانم کردن بەئەسڵ؛ چونکە نەدەستم بەلەهجە و بن لەهجەکانی دیکە ڕادەگەیشت و نەزانیارییەکی ئەوتۆم لێیان هەیە.

– لە باڵندە غەیری ئاوییەکان بەتایبەت تۆرەمەی هەڵۆدا تووشی گەلێ گرفت هاتم و ئێستاش جار جار هەندێ لەناوەکان دڕدۆنگم دەکەن.

– چونکە فارسەکانیش دەقاودەق کتێبی «پرندگان ایران»یان لە ئینگلیزییەوە هێناوەتە سەر زمانی خۆیان، نەکراوە وێنەکان جێگۆڕکێ پێ بکەن. ئەم گرفتە بۆ منیش هاتە پێش و نەگونجا تەرتیبیان بکەم.

– هەندێ باڵندە هەن کە نەمتوانیوە ناوی کوردییان بدۆزمەوە و بەناچار ناوێکم بۆ پێشنیار کردوون. ئەم ناوانە لە شوێنی خۆیدا خەتیان بەژێرا کێشراوە. داوا دەکەم هەم بۆ ئەم باڵندانە و هەم بۆ ڕاست کردنەوەی هەر هەڵەیەکی ئەم بەرهەمە هەیەتی، باڵم بگرن.

ئەحمەد بەحری

مەهاباد–ساڵی 2001

نموونه

（A） باریکه‌-ی （B） پانیه درێژه （C） （5） (D)– پیپت پادراز
（E） Anthus novaeseelandiae
（F） Pipit de Richard
（G） Richard’s Pipi

（H）* پانیه درێژه

（I） ١٧٫٥ سانتیمێتره. کلک و لاقی له ئه‌وانی دیکه درێژتره. پشتی قاوه‌ییه و خه‌تی پانی ئاماڵ ڕه‌شی پێداکشاون. سینگی زه‌ردی کاڵه و پڕه له خه‌ت و خاڵی وردی بڵاو. له جێگای برۆ و له‌سه‌ر لاجانگی خه‌تی مه‌یله‌و سپی پێداهاتووه. لاق و هه‌روه‌ها نینۆکی پشته‌وه‌ی درێژه. له مێرگ و چیمه‌نی شه‌دار، گۆل و مه‌ره‌زه‌جاڕان ده‌بینرێ. （J） (219)

A ناوی باڵنده به‌کوردی.
B ئه‌م به‌شه باڵنده له هاوتۆره‌مه‌کانی خۆی جیا ده‌کاته‌وه.
C ژماره‌ی باڵنده بۆ وێنه‌کان و پێڕستی زمانه‌کان.
D ناوی باڵنده به‌فارسی
E ناوی باڵنده به‌لاتین
F ناوی باڵنده به‌فه‌ڕانسه‌وی
G ناوی باڵنده به‌ئینگلیزی
H ناوی باڵنده له له‌هجه و بن له‌هجه‌کانی تری کوردیدا
I تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی باڵنده
J ژماره‌ی لاپه‌ڕه‌ی وێنه‌ی باڵنده.

تۆره‌مه‌ی ئێسکۆوا （IF）
Family STERCORARIIDAE

جۆره باڵنده‌یه‌کی ده‌ریایی گه‌وره‌ن؛ وه‌ک هه‌لۆ وان. په‌ڕ و باڵیان ڕه‌ش باوه و ڕه‌نگ ده‌گۆڕێ به‌ڵام سپیایی ژێر شاپه‌ڕی باڵیان هه‌میشه هه‌یه. شاپه‌ڕی ناوینه‌ی کلکیان درێژه. زیاتر ئه‌و باڵندانه ڕاو ده‌نێن که نێچیریان به‌دندووکه‌وه‌یه. له‌سه‌ر ئاو وچان ده‌ده‌ن. نێر و مێیه‌یان یه‌ک ڕه‌نگه. له سه‌ر عه‌رز هێلانه ساز ده‌که‌ن. بریتین له: ئێسکۆوا، ئێسکۆوای قوتبی.

ئێسکۆوا （1）

اسکوای دم پیچ
Stercorarius pomarinus
Labbe pomarin
Pomarine Skua

٥٠ سانتیمێتره. شاپه‌ڕی کلکی درێژه و لوولی خواردووه. به‌دوو جۆری پڕ ڕه‌نگ و کاڵ ده‌بینرێ. جۆری کاڵ، سه‌ر و چاوی ڕه‌شه، لاجانگ و تۆقی ملی سپی مه‌یله‌و زه‌رده، به‌رزگی سپییه و نووکی باڵ و ته‌نیشتی ڕێ ڕێی تونده، تۆقی ڕه‌شی به‌سینگیدا کشاوه. جۆری پڕ ڕه‌نگی، قاوه‌ییه. هه‌ردوو جۆر خاڵی گه‌وره‌ی سپییان له‌ژێر و پشتی باڵدا هه‌یه. به‌باڕی ته‌واو پنۆک پنۆکی قاوه‌یی و زه‌ردی کاڵه؛ به‌رزگی ڕێ ڕێیه و شاپه‌ڕی ناوینه‌ی کلکی درێژ نییه. له ده‌ریادا ده‌ژی. （157）

ئێسکۆوا-ی قوتبی(2)

اسکوای قطبی
Stercorarius parasiticus
Labbe parasite
Arctic Skua

٤٥ سانتیمێتره. کلکی له ئێسکۆوا درێژ و تیژتره، هه‌روه‌ها دندووکی باریکتره. جۆری کاڵی ئه‌و باڵنده‌یه، سه‌ری ڕه‌شه و لاجانگ و پاش ملی سپی ئاماڵ زه‌رده. پشتی قاوه‌یی پڕ ڕه‌نگه. به‌رزگی سپییه و خه‌تی ئاماڵ ڕه‌شی به‌سینگیدا کشاوه. جۆری پڕ ڕه‌نگی، قاوه‌یی ئاماڵ ڕه‌شه. هه‌م به‌ڕه‌سیوی و هه‌م به‌باڕی پنۆکی سپی گه‌وره‌ی له‌باڵدا هه‌یه. له ده‌ریادا ده‌ژی. （157）

تۆرەمەی بەرگاویلە (2F)
Family MOTACILLIDAE

ئەم باڵندانە لەشی بچووک و باریکیان هەیە. کلکیان درێژە. لە فڕیندا بەهێزن. لەسەر عەرز بەجوانی پێڕۆ دەکەن؛ جاری وایە وەک ڕاکردن ڕادەکەن. بەدوو دەستە دابەش دەبن: ئەلب - باریکە، ب- بەرگاویلە.

ئەلف ـ باریکەکان
Pipits

* پانیە درێژە، گاڵەخۆرە (؟)، هەرزنە، هەرزنەکی

لەشیان زۆربە قاوەیی ڕێ ڕێیە. پەڕی درێژی کەنار کلکیان سپییە. وێنە و کردەوەیان لەهی چوڕە دەچێ. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز هێلانە چێ دەکەن. لەکاتی فڕیندا دەخوێنن. لەسەر داران نانیشن. بریتین لە: باریکە، باریکەی ئاوێ، باریکەی پانیە درێژە، باریکەی دارێ، باریکەی دندووک درێژ، باریکەی مل سوور، باریکەی مێرگان.

باریکە(3)
پیپت خاکی
Anthus campestris
Pipit rousseline
Tawny Pipit

١٦ سانتیمێترە. لە باریکەکانی دیکە کزترە و هەر وەک بەرگاویلە دەچێ. پشتی بۆرە و بەرزگی کاڵ. ئەستوورایی باڵی خەتی ئاماڵ ڕەشی تێدایە. برۆی مەیلەو سپی هەیە. لاقی درێژ و زەردن. سەری خاڵی ورد وردی بۆری تێدایە. بەباڕی سەر و پشت و سینگی ڕێ ڕێیە. لەناو پنچکی بەیار و خیزەڵانان دەژی و زستانان دێتە ناو زەویوزاران. لەژێر پنچکان لە شوێنی نەدیو هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (219)

باریکە–ی ئاوێ(4)
پیپت تالابی
Anthus spinoletta
Pipit spioncelle
Water Pipit

١٦ سانتیمێترە، قاچی لە ئەوانی دیکە بۆرترە. برۆی سپییە. پشتی بۆرە و بەرزگی ئاماڵ سپی. لەپایز و زستاندا تووکی ئەم باڵندەیە ڕێ ڕێ دەبێ، بەڵام لەکاتی هێلکە کردن و کورک بووندا کاڵ دەبێتەوە و مەیلەو زەرد دەبێ. زستانان لەگۆل و ئاوگر و کەنار دەریا دەبینرێ. لەشاخان لە قەڵشتە بەرداندا هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (219)

باریکە–ی پانیە درێژە (5)
پیپت پادراز
Anthus novaeseelandiae
Pipit de Richard
Richard’s Pipit

* پانیە درێژە

١٧,٥ سانتیمێترە. کلک و لاقی لە ئەوانی دیکە درێژترە. پشتی قاوەیییە و خەتی پانی ئاماڵ ڕەشی پێدا کشاون. سینگی زەردی کاڵە و پڕە لە خەت و خاڵی وردی بڵاو. لە جێگای برۆ و لەسەر لاجانگی خەتی مەیلەو سپی پێداهاتووە. لاق و هەروەها نینۆکی پشتەوەی درێژە. لە مێرگ و چیمەنی شەدار، گۆل و مەرەزەجاڕان دەبینرێ. (219).

باریکە–ی دارێ(6)
پیپت درختی
Anthus Trivialis
Pipit des arbres
tree Pipit

١٥ سانتیمێترە. دەنگی لەگەڵ باریکەی مێرگان فەرقی هەیە. کەمێک قەڵەوترە و دندووکی ئەستوورترە. سینگی ئاماڵ زەردە و لاقی کاڵن. قامکی پشتەوەی کورتە. پشتی قاوەیییە و خەتی ڕەشی تێدان. بەرزگی مەیلەو سپییە و بەرسینگی خەتی وردی تێدا. برۆی زەردە و شاپەڕی دەوری کلکی سپین. تەنیا باریکەیەکە لەسەر دار دەنیشێ. لەناو گیاوگۆڵ هێلانە ساز دەکا. (219)

باریکە–ی دندووک درێژ (7)
پیپت نوک دراز
Anthus similis
Pipit á Long bec
Long-billed Pipit

١٨,٥ سانتیمێترە. لە هەموو باریکەکان گەورەترە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆری ڕێ

ڕێیه. گەروو و ، سینگ و بەرزگی ئامالّ زەردە. کلکی قاوەیی توندە و شاپەڕی دەوری کلکی ئامالّ زەردە و سپیایی تێدا نییە. دندووکی تاڕادەیەک درێژە. لای زۆری تەمەنی تەنیا دەژی. لە داوێنی کێو و دەشتی سازگاردا دەژی. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا ، هاوینان زۆر هەیە. (218)

باریکە–ی مل سوور (8)

پیپت گلوسرخ
Anthus cervinus
Pipit á gorge rousse
Red-Throated Pipit

١٤٫٥ سانتیمێترە. پشتی لە باریکەی مێرگان پڕ ڕەنگترە دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. کاتی کورک بوون تووکی گەرووی سوور هەڵدەگەڕێ و هەتا سینگی دەچێتە پێش. لە زستاندا سینگی خەت و خاڵی ئامالّ ڕەشی لێ پەیدا دەبێ. لە کەنار گۆل و زەویوزاری شەدار دەبینرێ. (219)

باریکەی–ی مێرگان(9)

پیپت صحرائی
Anthus pratensis
Pipit des Prés
Meadow Pipit

١٤٫٥ سانتیمێترە. زۆر وەک باریکەی دارێ دەچێ، بەڵام ڕەنگی پشتی زەیتوونیترە و سینگی سپیتر و پڕ خەت و خاڵترە، هەروەها دەنگیشی جیاوازە. شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. لاقی تاڕادەیەک قاوەیییە و نینۆکی پشتەوەی درێژە. لەسەر داریش دەنیشێ، بەڵام کەم. ژیانی لە نێو مێرگ و چیمەنانە. زستانان دەچێتە کەنار گۆلاو و دەریا . لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا . زستانان زۆر هەیە. (219)

بێ– بەرگاویلەکان
Wagtails

* بەرزەردکە ، بەرزەردیلە ، بەرگاویلکە ، بەرگاییلکە ، گاچەڕینگ، گاچێڕین.

لەشیان باریک و کلکیان درێژە. دندووک و لاقیان لە باریکە ناسکترە. بێجگە لە کورک بوون هەر بەگەل دەگەڕێن. لەسەر عەرز یان قەڵشتە بەرداندا هێلانە ساز دەکەن. مێش و مەگەز، جاڵجاڵووکە ، شەیتانۆکە و دانەوێڵە دەخۆن. بریتین لە: بەرگاویلەی بۆر، بەرگاویلەی بەڵەک، بەرگاویلەی زەرد ، بەرگاویلەی سەر زەرد.

بەرگاویلە–ی بۆر (10)

دم جنبانک خاکستری
Motacilla Cinerea
Bergeronnette des ruisseaux
Grey Wagtail

١٨ سانتیمێترە. کلکی ڕەش و درێژی هەیە ، شاپەڕی دەوری کلکی سپییە و پشتی بۆری ئامالّ شینە. هاوینان سینگی زەردە و زستانان کالّ دەبێتەوە. پاشەڵی زەردی مەیلەو کەسکە. نێرەیان خەتی سپی بەبرۆ و لاجانگیدا کشاوە، چەنە و گەرووی هاوینان ڕەشە و زستانان سپی. مێیەیان بەهاوینان و زستان ئامالّ کەسکە و گەرووشی سپییە. بەباری پشتی قاوەیی بۆرە و بەرزگی کالّ. کاتی وچان نەبێ بەپۆل نابیندرێ. زستانان لە کەنار جۆباران دەبینرێ. لە کونی دیوار، پرد و کەندالّی چەمدا هێلانە دەکا . (220)

بەرگاویلە–ی بەڵەک(11)

دم جنبانک ابلق
Motacilla alba
Bergeronnette grise
Pied Wagtail

١٨ سانتیمێترە. نێرەیان پشتی ڕەشە و نێوچاوان و لاجانگی سپییە و هاوینان گەروو و بەرسینگی ڕەشە و زستانان سپی سپی هەڵدەگەڕێ. بەرزگی ئامالّ سپییە. باڵی قاوەیییە و تووکی سپی تێدایە. مێیەیان پشتی بۆرە، لاجانگ و مل و بەرزگی ئامالّ سپییە، خەتی پانی ڕەشی بەسینگیدا کشاوە. لەشار، ئاوەدانی، زەوی کەشاو، باغ و کەنار چەماندا دەبینرێ. لە کونی دیوار، پرد و کەندالّاندا هێلانە چێ دەکا . (220)

بەرگاویلە–ی زەرد(12)

دم جنبانک زرد
Motacilla flava
Bergeronnette printaniére
Yellow Wagtail

١٦٫٥ سانتیمێترە. لاقی درێژە. بەرزگی زەرد. کلکی درێژ و ڕەشە و شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. نێرەیان هاوینان سەر و لاجانگی تەواو ڕەشە. پشتی زەردی مەیلەو بۆرە. باڵی قاوەیی ئامالّ ڕەشە و تووکی سپی تێدایە. مێیەیان لاجانگی ڕەشە ، بەرزگی زەردە، کلک و باڵی ڕەشە و باڵی تووکی سپی تێدایە ، سەر و پشتی زەردی

بۆرە. ئەم باڵندەیە بەباڕی پشتی قاوەیی کاڵە، بەرزگی شیری ئاماڵ زەردە، ملی ئاماڵ قاوەیییە. هەمیشە لە نزیک ئاو دەژی؛ شوێنی وەک گۆل، چیمەن، زەوی کەشاو. زۆربە لە نێو ماڵاتی دەسلەوەڕ دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە دەکا. (220)

بەرگاویلە-ی سەر زەرد (13)

دم جنبانک کله زرد
Motacilla cireola
Bergeronnette citrine
Citrine Wagtail

١٦،٥ سانتیمێترە. نێرەیان هاوینان سەر و بەرزگی تەواو زەردە، کلکی ڕەشە. مێیەیان لە زستاندا وەک بەرگاویلەی زەرد دەچێ، بەڵام پشتی بۆرە و دوو خەتی سپی لە باڵیدا هەیە؛ کاتی فڕین وە دیار دەکەون. بەباڕی ڕەنگی ئەم باڵندەیە زۆر کاڵترە، بەرزگی ئاماڵ سپییە و پشتی بۆر. شوێنی ژیانی وەک بەرگاویلەی زەردە. زستانان زۆر هەیە. (220)

تۆرەمەی بەرلووزەوە (3F)
Family CINCLIDAE

بەرلووزەوە (14)

زیر آبروک
Cinclus cinclus
Cincle plongeur
Dipper

*** چۆلەکە چۆمە، سینگ سپیلکە**

١٧ سانتیمێترە. کلکی قوڵەیە و زۆر بەقیتی ڕادەگرێ. پەڕ و باڵی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە. گەروو و بەرسینگی سپییە، زگی شێ ڕەنگە و بۆ لای پاشەڵی ڕەش هەڵدەگەڕێ. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. بەباڕی پشتی بۆری قورقوشمییە و بەرزگی خاڵی بۆر و ڕەشی تێدایە. ئەو باڵندەیە لەسەر ئەو بەردانەی کە لە نێو ئاودا قیت بوونەتەوە هەڵدەنیشێ و سەر و کلکی دەجوولێنێتەوە. هەر لەوێوە بینە دەکێشێتە ناو ئاو و لەژێر ئاوەوە چینە دەکا. نەوی فڕە، توند بەکەنار جۆباراندا دەفڕێ. تەنیا دەژی. هەر لە شوێنێک دەژی و جێگای خۆی ناگۆڕێ. هێلانەی خڕی خۆی لەژێر ڕەوەزی ئاو هەڵدێر و پرد و دیواری کەنار ڕووبار ساز دەکا. (242)

تۆرەمەی پەپوسێمانە (4F)
Family UPUPIDAE

ئاپۆ (؟)، بوبووکەرە، پاپی سلێمونی، پوپی، پەپووسڵەمانکە، پەپووسولەیمانە، پەپووسولەیمانی، پەپووسلێمانی، پەپووک، پەپووکەرە، پەپوولەسلێمانی، پەشوو، داوودێ دوینکل، داوودێرۆنکل، سولەیمانک دونوکول، سولەیمانۆ، سولەیمانی دوونوکول، سولەیمانێ دوونکل، شانە بەسەر، شانە سەرە، کۆکەل (؟)، کەپو سولەیمانی، کەپووکەرە، کەوکەل (؟)، هەپو، هەپووک، هەپو.

پەپووسێمانە (15)

هدهد
Upupa epops
Huppe Fasciée
Hoopoe

٢٧ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە، سەر و ملی قاوەیی کاڵە. کلک و باڵی بەڵەکە. کاکۆڵی قاوەیی کاڵە و سەری کاکۆڵی ڕەشە. دندووکی باریک و درێژ و خوارە. لەسەر عەرز چینە دەکا. لە کونی دیوار و داراندا هێلانە ساز دەکات. هاوینان زۆرە (195)

تۆرەمەی پەڕبەڵەکە (5F)
Family LANIIDAE

* باڵ بەڵەکە، سەقری مێشخۆر، قجی، قجی بەڵەک، قجی چاوڕەش، چۆلەکەگرە.

ئەم باڵندانە دندووکی کورت و بەهێز و قەلانگییان هەیە. قاچیان بەهێزە و جنجڕووکیشیان تیژە. زۆربە لە شوێنی بەرز هەڵدەنیشن و لەوێوە لوور دەبنە نێچیر. ئەوەی ڕاوی دەکەن بە دڕوو و پەلی تیژی هەڵداوەسن. لە فڕیندا بەهێزن. بەتەنیا دەژین. نێر و مێیەیان تاڕادەیەک وێک دەچن. لەسەر پنچک و دار هێلانە دەکەن. حەشەڕات، مارمێلکە، مشک، باڵندەی بچووک... دەخۆن. بریتین لە: پەربەڵەکەی بۆری بچووک، پەڕبەڵەکەی بۆری گەورە، پەربەڵەکەی پاشەڵ خەنەیی، پەڕبەڵەکەی سوور، پەڕبەڵەکەی پشت شێ، پەڕبەڵەکەی سەر شێ، پەڕبەڵەکەی قەشان.

پەڕبەڵەکە-ی بۆری بچووک(16)

سنگ چشم خاکستری
Lanius minor
Pie-griéche á poitrine rose
Lesser Grey Shrike

٢٠ سانتیمێترە. نێوچاوان و دەوری چاوی ڕەشە؛ لە مێیەدا کاڵتر و کەمترە. بەرزگی ئاماڵ سپییە. سەر و پشتی بۆرە. باڵ و کلکی قاوەیی مەیلەو ڕەشە، بەڵام دەوری کلکی و دوو خەتی باڵی سپییە. دندووکی کورت و ئەستوورە. بەباڕی لە دوورەوە زەرد دەنوێنێ، سەر و تەنیشتی پڕ لە خەت و خاڵە و باڵ و کلکی ڕەشی ئامال قاوەییە. لە زەویوزار و کەنار جادەڕێیان دەبینرێ، لەسەر داری بڵیند هێلانە ساز دەکات. (229)

پەڕبەڵەکە-ی بۆری گەورە(17)

سنگ چشم بزرگ
Lanius excubitor
Pie-griéche grise
Great Grey Shrike

٢٦ سانتیمێترە. لە هەموو پەڕەبەڵەکەکان گەورەترە. پەڕوباڵی ڕەش و سپییە. سەروپشتی بۆرە. بەپێچەوانەی پەڕبەڵەکەی بۆری بچووک نێوچاوانی بۆرە. چاوی کەوتوونە نێو خەتێکی ڕەشی پان، دێغێکی باریکی سپی بەبرۆیدا ڕاکشاوە. پاشەڵی ئامال سپییە. باڵ و کلکی ڕەشە، خەتی سپی لە باڵیدا هەیە مێیە. خەت و خاڵی وردی کاڵی لە سینگیدا هەیە. ئەم باڵندەیە بەباڕی قاوەیی ئامال بۆرە و سینگی پڕە لە خەت و خاڵ. لەسەر شوێنی بڵیندی وەک دار و دارتێل هەڵدەنیشێ و لەوێوە لوور دەبێتە نێچیر. زۆربە کلکی هەڵدەتەکێنێ و وەک چەتر دەیکاتەوە. لە کەنار لێرەوار، باغی میوە و نێو پەرژینان دەژی. جاری وایە لەسەر دار لەنێو پنجە دڕوو هێلانە دەکا. زستانان زۆر هەیە. (229)

پەڕبەڵەکە-ی پاشەڵ خەنەیی(18)

سنگ چشم دمگاه حنائی
Lanius schach
Pie-griéche schach
Black-headed Shrike

٢٤ سانتیمێترە. نێوچاوان و خەتی چاوی ڕەشە. سەر، پاش مل و شانی بۆرە، پاشەڵی خەنەییە. بەرزگی ئامال سپییە. کلکی ڕەشە و سەری شاپەڕەکانی ئامال زەردە. باڵی ڕەشە و خاڵی سپی لەسەر شاباڵی پێشەوەی دەبینرێ. لەناو باغ و پنچکی زەوییاندا دەژی. زۆربە لە بیابانان هێلانە دەکا. (231)

پەڕبەڵەکە-ی پشت سوور(19)

سنگ چشم پشت سرخ
Lanius Collurio
Pie-griéche écorcheur
Red-backed Shrike

١٧ سانتیمێترە. نێرە پشتی شێ ڕەنگە، سەر و پاشەڵی بۆری مەیلەو شینە و خەتی پان و ڕەشی بەچاویدا کشاوە. بەرزگی ئامال سپییە. کلکی ڕەشە و دەوری کلکی سپییە و زۆربە دەیجوولێنێتەوە. مێیە ڕەشایی دەم و چاوی کەمە. پشتی قاوەیی ئامال خەنەییە و بەرزگی مەیلەو زەرد؛ کە پڕە لە خەت و خاڵ. ئەم باڵندەیە بەباڕی قاوەیی ڕەنگە. بۆ ڕاو لەسەر پەرژینان لەنگەر دەبەستێ و باڵان لێک دەدا. لە شوێنی بەرزەوە لوور دەبێتە نێچیر. نێچیری خۆی بە دڕوو و پەلانەوە هەڵدەواسێ. لەناو پنچک و دڕکاندا هێلانە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (229)

پەڕبەڵەکە-ی پشت شێ(20)

سنگ چشم پشت بلوطی
Lanius vittatus
Pie-griéche á dos roux
Bay-backed Shrike

١٧ سانتیمێترە. نێوچاوان و خەتی چاوی ڕەشە. سەر، پاش مل و پاشەڵی بۆری ئامال شینی کاڵە. پشت و وردە تووکەکانی باڵی شێ ڕەنگە. بەرزگی سپییە و بۆ لای تەنیشتانی شێ هەڵدەگەڕێ. باڵی ڕەشە و خەتی پانی سپی تێدایە. کلکی ڕەشە، دەوری کلکی سپییە. کردەوەی لەهی پەڕبەڵەکەی پشت سوور دەچێ،. لەسەر دار و پنچکە گیا هێلانە دەکا. (231)

پەڕبەڵەکە-ی سەر شێ (21)

سنگ چشم کله سرخ
Lanius senator
Pie-grieche á tête rousse
Woodchat Shrike

١٧ سانتیمێترە. سەر و پاش ملی شێ ڕەنگە. خەتی ڕەش و پانی بەتوێڵ و لاجانگیدا کشاوە. مل و بەرزگی سپییە. پشت و باڵی ئامال ڕەشە و خاڵی گەورەی

سپی له شانیدا هەیە. کلکی ڕەشە و دەوری کلکی سپییە. پاشەڵی سپییە و کاتی فڕین دەردەکەوێ. مێیە لە نێرە بۆرترە. ئەم باڵندەیە بەباڕی تەواوی گیانی ئاماڵ ڕێ ڕێیە. لە باغاندا دەژی. لەسەر دار هێلانە دەکا. هاوینان زۆرە. (229)

پەربەڵەکە-ی قەشان(22)
سنگ چشم پیشانی سفید
Lanius nubicus
Pie-griéche masquée
Masked Shrike

١٧ سانیتمێترە. سەر و پشت و کلکی ڕەشە. برۆ و بەرزگی سپییە. مێیە سەر و پشتی بۆری ئاماڵ شینە. بەرزگی ئامال بۆرە. کردەوەی ئەم باڵندەیە وەک پەڕبەڵەکەی پشت شێیە. بەڵام فڕینەکەی جوانترە. کەم وا هەڵدەکەوێ لە شوێنی بەرز بنیشێ. لەناو باغی زەیتوون، هەنجیر و باغاتی تەنکدا دەژی. لەسەر داری بڵیند هێلانە دەکا. هاوینان زۆر هەیە.(229)

تۆرەمەی پەڕەسلێرکە (6F)
Family HIRUNDINIDAE

* پزلگرد، پلۆزگردی، پلیزرک، پلیسر، پلیسرک، پلیسرگ، پلیسری، پلیسکر، پولیسور، پەرەستوو، پەڕەسللێرکە، پەڕەسێلکە، پەڕەسلێنکە، پەڕەسوێلکە، پەڕەسیسە، پەڕەسیکلە، پەڕەسێلکە، پەڕەسێولکە، حاجی حاجک، حاجی ڕەش، حاجی ڕەشک، حاجی ڕەنگ، دومقەس، دومقەسک، دومقەسوک، دومەقەسەک، سیاپورسینگ، سیاپوسینگ، سیپریسک، مقەسۆک، مەقسوک، هەجەجک، هەچهەجک.

ئەو باڵندانە باریک و چکۆڵەن. ملیان قوڵە و باڵیان درێژ و نووک تیژە. کلکیان دوولکە. دندووکیان کورت و سەختە. لاقیان بچووک و بێ هێزە. لەفڕیندا تیژباڵن. بەگەل دەژین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەژێر ڕەوەز و کەلێن و قوژبنی خانووبەراندا بەقوڕ هێلانە ساز دەکەن لە هەوادا مێش و مەگەز دەگرن. بریتین لە: پەڕەسلێرکە، پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سپی، پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سوور، پەڕەسلێرکەی خیزەڵان، پەڕەسلێرکەی ڕەوەزان، پەڕەسلێرکەی کاڵی ڕەوەزان.

پەڕەسلێرکە(23)
پرستو
Hirundo rustica
Hirondelle de cheminée
Swallow

١٩ سانتیمێترە. کلکی دوو هاچە و درێژە. پشتی شینی توندە. گەروو و نێوچاوانی شێ ڕەنگە. ملی ئامال ڕەشە و بەرزگی سپی واشە. بەباڕی بۆرتر و دوو لکی کلکی کورتترە. بەگەل دەژین، بەڵام کاتی هێلکە و جووجکە تاق دەبنەوە. لە زەویوزار، چیمەن و ئاوگراندا دەبینرێ. لە ژێر میچی خانوو یا بەرهەیوان و تەویلاندا بەقوڕ و کا هێلانە ساز دەکا. (207)

پەڕەسلێرکە-ی پاشەڵ سپی(24)
چلچله دمگاه سفیدا
Delichon urbica
Hirondelle de Fenêtre
House Martin

١٢ سانتیمێترە. بەرزگ و پاشەڵی سپییە. سەر، باڵ، پشت و کلکی ڕەشی شین واشە. کلکی دوو هاچە و کورتە. لاقی قوڵە و تووکنە؛ تووکی وردی سپی لێ هاتووە. بەگەل دەژی و هەر بەگەلیش لەلای یەک هێلانە ساز دەکەن. لە فڕیندا تیژباڵە. لەبەرقەدی ڕەوەز و میچی حانووان بەقوڕ هێلانە ساز دەکات. هاوینان زۆرە.(207)

پەڕەسلێرکە-ی پاشەڵ سوور(25)
پرستوی دمگاه صورتی
Hirundo daurica
Hirondelle rousseline
Red-rumped Swallow

١٨ سانتیمێترە. پاشەڵی مەیلەو سوورە و پاش مل و ئاڵقەی چاوی شێ ڕەنگە. مل و بەرزگی زەردە و خەتی بەسینگیدا نەهاتووە. سەر و پشتی شینی توندە و کلکی ڕەشە. لە ڕەوەزاندا دەبینرێ؛ کە وا هەیە بێتە زەویوزاران. لە دەشت، دەور و بەری پرد و خانوواندا هەمیشە لە فڕین دایە. لە ئەشکەوت، قەڵشتە بەرد و ژێر پردان هێلانە ساز دەکا. زارکی هێلانەی وەک زاری گۆزە دەچێ.(207)

پەڕەسلێرکە-ی خیزەڵان(26)

چلچله رودخانه‌ای
Riparia riparia
Hirondelle de rivage
Sand Martin

١٢ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی کاڵە. بەرزگی سپییە و خەتی قاوەیی بەسینگیدا کشاوە. مێش و مەگەز و دانەوێڵەی سەر ئاو دەخوا. لە شوێنی ئاوالا، لە کەنار چۆم و ئاوگران بەگەل دەژین. لە کونی کەنداڵی ڕووبار و ڕەوەزان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (207)

پەڕەسلێرکە-ی ڕەوەزان(27)

چلچلەی کوهی
Hirundo rupestris
Hirondelle de rochers
Cray Martin

١٤٫٥ سانتیمێترە. بەرزگی سپی مەیلەو بۆرە؛ بەلای دامێنیدا ئەم بۆراییە زۆتر دەبێ. کلکی دوو هاچە نییە و خاڵی سپی تێدایە. لە دۆڵ و دەرەی قووڵ و ڕەوەزی شاخان دەبینرێ. بەقوڕ هێلانەی وەک فینجان لە قەڵشت و قوڵکەی ڕەوەزی کێوان ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (207)

پەڕەسلێرکە-ی کاڵی ڕەوەزان(28)

چلچله بیابانی
Hirundo obsoleta
Hirondelle du désert
Pale Cray Martin

١٢٫٥ سانتیمێترە. وەک پەڕەسلێرکەی ڕەوەزان دەچێ؛ کەمێک لەو بچووکترە و پەڕ و باڵی کاڵترە. چەنە و گەروو و بەرسینگی ئاماڵ سپییە. لە ڕەوەزی دەست پێڕانەگەیشتوو، دۆڵ و دەرەی قووڵ و کۆنە کاولی دوورەدەست هێلانە ساز دەکا. (207)

تۆرەمەی پێ بەقوونە(7F)
Family PODICIPEDIDE

* پێ بەقنگە

باڵندەی تایبەتی ئاون. لە قووڵاواندا وردە ماسی، شەیتانۆکە و کرم و دانەوێڵەی ناو ئاو دەخۆن. پێ بەپەردە نین. کلکیان زۆر کورتە. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. کەمتر هەڵدەفڕن. بۆ لەوەڕ یا کاتی هەست بەمەترسی کردن خۆ لە ئاودا نقوم دەکەن. «بینە»یان زۆر درێژە. بەپێچەوانەی باڵندەکانی تر لاقیان زۆر بۆ لای پاشەوەیان چووە و هەر بۆیەش ئەم ناوەیان بەسەردا براوە. لەناو گیاوگۆڵی ئاوان هێلانەساز دەکەن. پێنج جۆریان ناسراوە: پێ بەقوونە، پێ بەقوونەی سەربەکڵاوە، پێ بەقوونەی شاخدار، پێ بەقوونەی گەردن ڕەش، پێ بەقوونەی گەردن سوور.

پێ بەقوونە(29)

کشیم کوچک
Podiceps ruficollis
Grébe castagneux
Little Grebe

٢٦ سانتیمێترە. لە تۆرمەی خۆیدا لە هەمووان چووکترە. دندووک و ملی قوڵەیە، کلکی نییە. هاوینان ڕەنگی قاوەییيە و زستانان کاڵترە. لاجانگی مەیلەو قاوەییيە، ئەستوورایی دندووکی سەوزی مەیلەو زەردە. زۆرتر خۆ لەبەر چاوان نەدیو دەکا. هەڵنافڕێ، ئەگەری هەڵیشبفڕێ بەرزەفڕ نییە و نەوی و خێرا بەسەر ئاودا باڵێک دەفڕێ. لە گۆل و زەل و شەتی پڕ گیا و گۆڵ دەژی. (29)

پێ بەقوونە-ی سەربەکڵاوە(30)

کشیم بزرگ
Podiceps cristatus
Grébe huppé
Great Crested Grebe

٤٧ سانتیمێترە. لە تۆرەمەی خۆیدا لە هەمووان گەورەترە. کڵاوەی سەری قاوەیی مەیلەو ڕەشە، بەڵام زستانان دیاری ناکا، بەبێچۆیی مل و سەری ڕێ ڕێیە. نەوی دەفڕێ و لەکاتی فڕین سەر و ملی شۆڕ ڕادەگرێ. لە گۆڵ و ئاوگران دەژی. لەناو گیا و گۆڵی قەراغ ئاوان هێلانە چێ دەکا. ژێر باڵی پەڕی ڕەقی بەچەشنی ئەسکوێی هەیە،

جووجەڵان دەخاتە ناوی! هەر بەم حاڵەوە بینە دەکێشێ و هەڵدەفڕێ. (29)

پێ بەقوونە-ی شاخدار(31)

کشیم گوش دراز
Podiceps auritus
Grébe esclavon
Slavonian Grebe

٣٢ سانتیمێترە. لەسەر برۆی تووکی مەیلەو زەرد ڕواوە؛ لە دوورەوە وەک شاخ دەچن. تووکی بەرزگی لەهی پشتی کاڵترە و لەکاتی فڕیندا سەرباڵی سپی دیار دەکەون. سەر و ملی وەک مار ڕادەگرێ. زستانان زۆر دەبێ. کاتی هێلکە و جووجکە ڕەنگی سەری ڕەش دەنوێنێ. لە گۆل و شەتاوی شیرندا دەژی. (29)

پێ بەقوونە-ی گەردن ڕەش(32)

کشیم گردن سیاه
Podiceps nigricollis
Grébe á cou noir
Black-necked Grebe

٣٠ سانتیمێترە. بەملی ڕەش و نێوچاوانی پانیەوە لە هاوڕەگەزی خۆی جوێ دەکرێتەوە. زستانان پشتی مەیلەو ڕەش و بەرزگی سپی دەنوێنێ. هێندێک تووکی مەیلەو زەرد لە نێوچاوانی ڕواوە و لە دوورەوە وەک پۆپە دەچێ. سەری دەنووکی کەمێک قیتە. ملی ڕاست ڕادەگرێ. زستانان زۆر هەیە. لەناو گیا و گۆڵی گەوەڕی گۆلاندا هێلانە ساز دەکا. (29)

پێ بەقوونە-ی گەردن سوور(33)

کشیم گردن سرخ
Podiceps grisegena
Grébe jougris
Red-necked Grebe

٤٣ سانتیمێترە. سەری گەورەیە. هاوینان لاجانگی بۆر دەبێ، سەری ڕەش دەبێ. ملی قاوەیی توندە و دوو تیسکی چووکەی لێ ڕواوە. دندووکی زەردی ڕوونە و سەری دەنووکی ڕەشە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. بەرزگی سپی ئاوریشمییە. لە قامیشەڵان و زەلی پڕ لە گیادا هێلانە ساز دەکا. (29)

تۆرەمەی تووتی (8F)
Family PSITTACIDAE

تووتی(34)

طوطی طوق صورتی
Psittacula krameri
Perruche á collier
Rose-ringed parakeet

٤٠ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی کەسکی ڕوونە. کلکی درێژ و نووک تیژە، باڵی نووک تیژ و دندووکی سووری قەڵانگییە. نێریان خەتێکی سووروواشی بەدەوری ملی ڕەشیدا کشاوە. توند دەفڕێ. بەگەل دەژی. (182)

تۆرەمەی جلووت(9F)
Family PHALAROPODIDAE

جلووت (35)

فالاروپ گردن سرخ
Phalaropus lobatus
Phalarope á bec étroit
Red-necked Phalarope

* جللووت

١٧ سانتیمێترە. مل و بەرزگی سپییە. خاڵی گەورەی ئاماڵ نارنجی لە لاملی هەیە. پاییزان پشتی ڕێ ڕێ دەبێ. خەتی سپی بەباڵی بۆریدا کشاوە. دندووک و لاقی باریک و ڕەشە. لەقەراغ ئاو و گۆلاواندا دەبینرێ. (123)

تۆرەمەی چرگ (10F)
Family OTİDIDAE

* چێرگ، چێڕگ، میشەسی، مێشەسی

باڵندەی ئیشکایین. لە دەشتی پڕ گیا و زەویوزاران دەبینرێن. لاق و ملیان درێژە. باڵی پانیان هەیە، دندووکیان ئەستوور و پانە. زۆرتر خۆ لە چاوان نەدیو دەکەن. لە فڕیندا تەپن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگ نییە. لە ڕووتەن و نێو گەنمان زۆر دەبینرێن. لەباتی سیکەتۆرە وەک ماڵات ورگیان هەیە. لە ڕووتەن یان لەناو زەوی تەنک هێلانە دەکەن؛ دوو هێلکە دەکەن. بەهاران

کاتی جووت بوون نێرەیان گەرم دادێ؛ چەتر هەڵدەدا، بەدەوری خۆیدا دەسوورێ. بریتین لە: چرگ، چووکە چرک، زرەچرگ.

چرگ(36)

میش مرغ
Otis tarda
Grande outarde
Great Bustard

نێرەی ۱۰۰ و مێیەی ۷۵ سانتیمێترە. نێرە پشتی پنۆک پنۆکی سوورگوێزییە، بەرسینگی خەتێکی قاوەیی پێداهاتووە، بەرزگی سپییە، لاقی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. شاباڵی ڕەشە. مێیەی چووکترە و خەتی بەرسینگی نییە. چرگ زۆر سڵە و نیزیک بوونەوە لەو باڵندەیە زۆر دژوارە. لە دەستەی چووک چووکدا دەگەڕێن. مێیە زۆرترن. لە ڕووتەن و زەویوزاراندا دەبینرێ. (112)

چووکە چرگ(37)

زەنگولە بال
Otis tetrax
Outarde canepetiére
Little Bustard

٤٢ سانتیمێترە. نێرەیان ملی بەڵەکە و پشتی قاوەیی، سەری بۆری مەیلەو شینە، بەرزگی سپییە. مێیەیان پشتی قاوەیی کەم ڕەنگە، بەرزگی سپی مەیلەو زەردە، سەر و مل و سینگ و تەنیشتی ڕێ ڕێیە. کردەوەی چووکە چرگ لە چرگ دەچێ. کەم وا هەیە ڕا بکا. کاتی خۆ حەشاردان خۆی کووڕ دەکات و بەعەرزەوە مەلاس دەبێ. باڵندەیەکی زۆر سڵە. توند دەفڕێ؛ کاتی فڕین باڵی دەنگێکی وەک فیتووی لێوەدێ. لە حەوا تەواو سپی دەنوێنێ؛ سەری باڵی ڕەشە. بەپۆل دەگەڕێن. زستانان زۆرە. لە شیناوەرداندا دەبینرێ(112)

زرەچرگ(38)

هوبره
Chlamydotis undulata
Outarde houbara
Houbara Bustard

* تودەرە (؟)، ڕاوارە (؟)، زرەمیشەسی، هۆورە، هۆوەرە

٦٢ سانتیمێترە. لە قەلەموونەی مێ دەکا. کلک و ملی خورمایی ڕەنگە. یاڵ و بژی

بەڵەکی هەیە؛ بەهەردوو لاملیدا هاتۆتە خوار. پشتی قاوەیی کەم ڕەنگی پنۆک پنۆکە، بەرزگی سپی و ملی بۆرە، شاباڵی ڕەشە، چاوی گەورەن. لە فڕیندا تەپە. لەبەیار و دەشتان دەبینرێ. (112)

تۆرەمەی چورە (11F)
Family ÅLAUDIDAE

* جرە، جککە (؟)، جککەبۆرە (؟)، چوڕڕە، قازلاخ، قازەڵاخ

ئەم باڵندانە خۆش ئاوازن. پەڕ و باڵیان قاوەیی ڕێ ڕێیە. زیاتر هەر لەسەر عەرزن و پێڕۆن. قامکی پشتەوەی لاقیان درێژ و ڕاست و نینۆک تیژە. زیاتر بەگەل دەژین. کەم وا هەیە نێرە و مێیەیان وێک نەچن. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. دانەوێڵە، جڕ و جانەوەر و کرم و... دەخۆن. بریتین لە: چوڕەپۆپنەکی، چوڕە دندووک درێژە، چوڕە سەیرەیی، چوڕە گەڵوازە، چوڕە مل ڕەشە، چوڕە هیندی، چوڕەی ئاسمانی بچووک، چوڕەی ئاسمانی گەورە، چوڕەی باڵ سپی، چوڕەی بیابانی، چوڕەی بیابانی کلک ڕەش، چوڕەی پەنجەکورت، چوڕەی پەنجەکورتی بچووک، چوڕەی پەنجەکورتی هیوم، چوڕەی داران، چوڕەی ڕەش، سریلە.

چوڕەپۆپنەکی(39)

چکاوک کاکلی
Galerida cristata
Alouette cochevis
Crested Lark

* پیزپیزاک (؟)، جوڕەکڵاونە، چنگەڵە (؟)، چوڕەپۆپنە، چوڕڕەپوپنەکی، سوریلی (؟)، سۆفیلکە، سۆفەقیتە، سۆفیەقیتە، سەر بەکڵاوە، فشەکڵاونە، کوڕکڵاو، کڵاوکوڕە، کڵاونە.

۱۷ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی قاوەیی ڕێ ڕێیە. بەرزگی کاڵە، کاکۆڵی هەیە. سینگی قاوەیی کاڵی ڕێ ڕێیە. کاتی فڕین تووکی ئاماڵ زەردی زێر باڵی دەردەکەوێ. بەباڕی کاکۆڵی کەمترە و هەروەها پشتی پنۆک پنۆکترە، لەچیمەن، ڕووتەن، دەوروبەری ئاواییبیان، کەنار جادەڕێیان دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە دەکا. (217)

چورە-دندووک درێژە(40)
چکاوک هدهدی
Alaemon alaudipes
Sirli du désert
Bifasciated Lark

١٩ سانتیمێترە. دندووکی درێژ و تاڕادەیەک کووڕە. پەڕ و باڵی بۆریلەیە. خەتی ڕەشی بەکەنار چاویدا کشاوە. سینگی کونجی کونجییە و زگی سپی. لاقی درێژە و شاپەڕی کلکی سپییە. کاتی فڕین خەتی ڕەش و سپی باڵی بەجوانی دیارە. ئەم باڵندەیە گەلێ جار بێ جوولەکردن لە شوێنێک دەمێنێتەوە و خۆی کووڕ دەکا؛ کەم وایە هەڵفڕێ، زۆرتر ڕادەکا. لە شۆرەکات و بیابانی خیزەڵان دەژی. لەسەر عەرز لەنێو پنچکان هێلانە دەکا. (218)

چورە-سەیرەیی(41)
چکاوک سهرەای
Eremopterix nigriceps
Alouette moineau á front blanc
Finch Lark Black-crowned

١١ سانتیمێترە. دندووکی لەهی سەیرە دەچێ و وەک هی ئەو ئەستوورە. نێرەیان سەری بەڵەکە. سینگی تەواو ڕەشە و پشتی قاوەییە. مێیەیان بەتەواوی قاوەیی ئاماڵ خاکییە، ژێر باڵی ڕەشە. ئەم باڵندەیە بەگەل دەژی. لە شوێنی کەم گیا، بەیار و نێو پنچکی تەنکی دەشتان دەبینرێ. لەسەر عەرز لە نێو پنچکان هێلانە دەکا. (208)

چورە- گەڵوازە(42)
چکاوک گندم زار
Melanocorypha calandra
Alouette calandre
Calandra Lark

*** چوررە قازەڵاخی، گەڵوازە**

١٩ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی زۆر تووکنە. دندووکی ئەستوور و زەردە. خاڵی ڕەشی لە بەرچێڵە دایە. سینگی ڕێ ڕێی قاوەییە. لەکاتی فڕیندا شاباڵە سپییەکانی دیار دەکەون. بەباڕی ئەم باڵندەیە ئاماڵ زەردە و خاڵی بەرچێڵەی ئاشکرا نییە. لە بەیار، بەردەڵان و زەویوزاران دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە دەکا. (208)

چورە-مل ڕەشە(43)
چکاوک طوقی
Melanocorypha bimaculata
Alouette calander orientale
Bimaculated Lark

١٦٫٥ سانتیمێترە. سەری شاپەڕی کلکی سپییە. ملی خاڵی ڕەشی تێدایە. ڕەنگی قاوەیی کاڵی پنۆک پنۆکە. سینگی زەردی کاڵە. کردەوەی لەهی چورە گەڵوازە دەچێ. لەو دەشتانەی کە گیای تەنک و کورتیان هەیە دەژی. (218)

چورە-هیندی(44)
چکاوک هندی
Calandrella raytal
Calandrelle des sables
Indian Sand Lark

١٢ سانتیمێترە. پشتی بۆر و بەرزگی ئاماڵ سپییە. دەنگی ئەم باڵندەیە باشترین نیشانەیە بۆ ناسینی. لەکەنار ئاو و شوێنی سێڵاوگر دەبینرێ. لەسەر عەرز لەناو گیا و گۆڵی سوێر هێلانە ساز دەکا. (208)

چورە-ی ئاسمانی بچووک(45)
چکاوک آسمانی کوچک
Alauda gulgula
Alouette des champs sud asiatique
Small Skylark

١٤ سانتیمێترە. زۆر وەک چورەی ئاسمانی گەورە دەچێ؛ پشتی زۆرتر قاوەیی. گەروو و ملی ئاماڵ زەردە. شاپەڕی دەوری کلکی زەردی کاڵە و سپیایی تێدانییە. پشتی پنۆک پنۆکە. لە زەویوزار، گۆل و زۆنگ و هەروەها ئەو شوێنانەی کە گیا و گۆڵی کەم و تەنکی لێ ڕواوە دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (218)

چورە-ی ئاسمانی گەورە(46)
چکاوک آسمانی
Alauda arvensis
Alouette des champs
Skylark

١٧ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی پنۆک پنۆکی ڕەشە. بەرزگی سپی ئاماڵ زەردە و

سینگی ڕێ ڕێیە. کلکی تاڕادەیەک درێژە و شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. نەختێک کاکۆڵی هەیە. کاتی پێڕۆ خۆ کۆم دەکاتەوە. دەتوانێ لە حەوا لەنگەر بگرێ. لە زەویوزار، گۆل و زۆنگان دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە دەکا. (217)

چوڕە-ی باڵ سپی(47)
چکاوک بال سفید
Melanocorypha leucoptera
Alouette leucoptére
White-winged Lark

١٧ سانتیمێترە. بەهۆی خەتی سپی باڵی لە چوڕەکانی دیکە دەناسرێتەوە. ئەو خەتە سپییە پانە هەتا سەری باڵی کشاوە و کاتی فڕین بەجوانی دیارە. پشتی زەردی ئاماڵ قاوەییە و ڕێ ڕێی بۆری پێداهاتووە. سەر و کلک و تووکی وردی باڵی شێ ڕەنگە، بەرزگ و ژێر باڵی سپییە و گەرووی ئاماڵ زەردە. مێیە سەری قاوەیی و ڕێ ڕێی هەیە. لەو شوێنانەی گیا و گۆڵی ئیشکی هەیە دەژی. (217)

چوڕە-ی بیابانی(48)
چکاوک سنگلاخ
Ammomanes deserti
Ammomane du désert
Desert Lark

١٥ سانتیمێترە. بۆری ئاماڵ زەردە. سەری قاوەیی ئاماڵ بۆرە، جاری وایە مەیلەو خورماییە. خەتی وردی کاڵی لە سینگی دایە و لە نزیکەوە نەبێ نابینرێ. جووت و جاری واشە لە دەستەی کەمدا دەبینرێ. لە بەردەڵانی بیابان و داوێنی ڕەوەزان دەژی و خۆ لە شوێنی خیزەڵان دەبوێرێ. لەسەر عەرز لەنێو پنچکاندا هێلانە دەکا. (208)

چوڕە-ی بیابانی کلک ڕەش(49)
چکاوک سردم سیاه
Ammomanes cincturus
Ammomane élégante
Bar-tailed Desert Lark

١٣ سانتیمێترە. زەردی کاڵە. خەتێکی پانی ڕەشی بەکلکیدا کشاوە. سەر، سینگ و پشتی بێ خەتە. زیاتر بەگەل دەگەڕێن. لە بیابانی بەردەڵان و خیزەڵان دەژی. خۆ لە شوێنی شاخاوی دەبوێری. (208)

چوڕە-ی پەنجە کورت(50)
چکاوک پنجە کوتاە
Calandrella cinerea
Alouette calandrelle
Short-toed Lark

١٤ سانتیمێترە. لە چوڕەی ئاسمانی گەورە کاڵتر و بچووکترە. پشتی زەرد و خەتی بۆری تێدایە، بەرزگی سپی ئاماڵ زەردە و بێ خەت. خاڵی ڕەشی لە لاملیدا هەیە، بەڵام بەجوانی بەدی نابێ. کاکۆڵی نییە، بەڵام پێش سەری پڕ ڕەنگە. دندووکی کورت و نووک تیژ و زەردە. نەوی دەفڕێ. لە بەیاری بەردەڵان و خیزەڵان دەژی. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (208)

چوڕە-ی پەنجە کورتی بچووک(51)
چکاوک کوچک
Calandrella rufescens
Alouette Pispolette
Lesser Short-toed Lark

١٣.٥ سانتیمێترە. لە نزیکەوە بەئەو خەتانەی کە لەسەر سینگیدا هەیە لە چوڕەی پەنجە کورت دەناسرێتەوە. هەروەها بەپێچەوانەی باڵندەی ناوبراو ڕەنگی سەر و پشتی یەک جۆرە و خاڵی لاملی نییە و بۆرتر دەنوێنێ. لەو شوێنانەدا دەبینرێ کە چوڕەی پەنجە کورتی لێ دەژی. هەروەها لە کەنار گۆل و تالاوی سوێردا دەبینرێ. (208)

چوڕە-ی پەنجە کورتی هیوم(52)
چکاوک هیوم
Calandrella acutirostris
Alouette calandrelle de hume
Hume’s Short-toed Lark

١٣ سانتیمێترە. وەک چوڕەی پەنجە کورت دەچێ، بەڵام خاڵی لاملی نییە، بەرزگی بێ خەتە. دوو خاڵی بۆری لە سینگ دایە. دندووکی نووک تیژە. ئاکاری وەک چوڕەی پەنجە کورت دەچێ. لە نێو گیا و گۆڵی داوێنی بەردەڵانی کێوەکاندا دەژی. (218)

چوڕە-ی داران(53)

چکاوک درختی
Lullula arborea
Alouette lulu
Wood Lark

١٥ سانتیمێترە. کلکی کورتە، ئاڵقەی چاوی سپییە و ئەو سپیاییە لەگەڵ سپیایی لاجانگ و پاش ملی تێکەڵ بووە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. خاڵی ڕەشی لە ئەستوورایی باڵیدا هەیە. بۆ وچان لەسەر دار دەنیشێ. لە لێڕوار و داوێنی تەپۆڵکان کە تاق تاق داری هەیە دەبینرێ. زستانان دێتە ناو زەویوزاران. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (217)

چوڕە-ی ڕەش(54)

چکاوک سیاه
Melanocoryph yeltoniensis
Alouette négre
Black Lark

١٩ سانتیمێترە. نێرە گەورەتر و ڕەشە، زستانان ڕەنگی کاڵ دەبێ. دندووکی کورت و ئەستوور و زەردە، سەری دندووکی ڕەشە. مێیە زۆر لە چوڕە گەڵوازە دەچێ، بەڵام کاڵترە و خاڵی ڕەشی ملی نییە. ئەم باڵندەیە زۆر کەم هەیە. (217)

سریلە (55)

چکاوک شاخدار
Eremophila alpestris
Alouette hausse-col
Shore Lark

* زریلە

١٧ سانتیمێترە. گەرووی زەردە. لاجانگ و بەرسینگی ڕەشە. پشتی قاوەیی کاڵە، بەرزگی ئاماڵ سپییە. نێرە خەتی پانی ڕەشی بەسەریدا کشاوە و دوو پەڕی ڕەش وەک شاخ لەسەری قیت بۆتەوە. مێیە ڕەشایی سەری کەمترە. سریلە بەباڕی خاڵ خاڵ و بۆر دەنوێنێ. ڕەشایی سەری باڵندەی ڕەسیوو لە زستاندا کاڵ دەبێتەوە. هاوینان لە کوێستان و شوێنی بەیار و زستانان لە جێی نەویتر دەژی. لەناو بەردان هێلانە دەکا. (218)

تۆرەمەی چۆلەکە (12F)
Family PLOCEIDAE

* بەیتاک (؟)، پاسارو، پاساری، تیڤۆک (؟)، جووجک، جووک، جوونجک، جیجک، جیڤک، چوچک، چووک، چڤیک، چڤینگ، چوول، چوولەکە، چیچک، چێژیلە، چێشکە، چیویک، ساندیلکە (؟)، سێڤاندۆک (؟)، سێڤاندۆکە (؟)، شڤاندیلکە (؟)، کویشکە، کوێشکە، کیژۆڵە، کێشکە، کێشوەلە، مرچک، مریچلە، مریچڵە، مەرچلە، مەلووجک، مەلووچ، مەلووچک، مەلیچک، مەلیچە، مەلیشکە، میرچک.

ئەو باڵندە چووکانە دندووکی ئەستوور و خڕیان هەیە. لاقیان تاڕادەیەک قوڵەیە. پەڕ و باڵی ڕەنگاوڕەنگیان نییە. بەگەل دەژین و هێلکەو جووجکە دەکەن. لە فڕیندا بەهێزن. نێرەو مێیەیان یەک ڕەنگ نین. لە کون، سەر دار و ناو ڕەوەزان هێلانە ساز دەکەن. زۆرتر دانەوێڵە خۆرن. بریتین لە: چۆلەکە، چۆلەکەی بلووچی، چۆلەکەی بۆر، چۆلەکەی بەفری، چۆلەکەی بیانی، چۆلەکەی چۆماوان، چۆلەکەی داران، چۆلەکەی سەر ڕەش، چۆلەکەی سینگ ڕەش، چۆلەکەی کێوی، چۆلەکە گەردن زەرد.

چۆلەکە (56)

گنجشک معمولی
Passer damesticus
Moineau domestique
House Sparrow

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە سەری بۆری توندە و بەرەو پاش ملی شێ هەڵدەگەڕێ. ملی ڕەشە و لاجانگ و بەرزگی بۆریلەیە. مێیە و باڕی ئەو باڵندەیە، ڕەشایی ملیان نییە. پشتیان قاوەیی ئاماڵ ڕەشە و بەرزگیان سپی چڵکن. سەر و کلکیان وەک نێرە بۆر نییە. لەناو ئاوەدانی و زەویوزاران دەژی. لە کونی دیوار و نێو پنچک و پەرژینان هێلانە ساز دەکا. (325)

چۆلەکە-ی بلووچی(57)

گنجشک بلوچی
Passer pyrrhonotus
Moineau du Sind
Sind Jungle Sparrow

١٢٫٥ سانتیمێترە. زۆر وەک چۆلەکە دەچێ و کەمێک چووکترە. نێرە سەری کاڵترە و

ڕەشایی مل و لاجانگی کەمترە. پاشەڵی خورمایی ڕەنگە. لەنێو گیا و گۆڵ و گەزەڵێن و نزیک ئاو دەژی. هێلانەی گەورە و خڕی خۆی لەسەر پنچکان ساز دەکا.(325)

چۆلەکە–ی بۆر(58)

گنجشک خاکی
Petronia brachydactyla
Moineau soulcie pâle
Pale Rock Sparrow

١٤ سانتیمێترە. نێر و مێیە وێک دەچن. هەموو گیانی یەک ڕەنگە. پەڕ و باڵی قاوەیی ئاماڵ خاکییە؛ باڵ و کلکی پڕ ڕەنگترە. مل و بەرزگی کاڵترە. خاڵی وردی سپی لەسەری و باڵیدا هەیە. لە داوێنی بەردەڵانی کێوان و شوێنی بیابانی کەم گیا و گۆڵ دەژی. زستان زۆر دەبێ.(325)

چۆلەکە–ی بەفری(59)

گنجشک برفی
Montifringilla nivalis
Niverolle des neiges
Snow Finch

١٧٫٥ سانتیمێترە. نێر و مێیە یەک ڕەنگە. سەری بۆرە، ملی ڕەشە و پشتی قاوەیی و بەرزگی سپی ئاماڵ زەرد. باڵی سپییە و شاباڵی ڕەشە. کلکی سپییە و دەوری ڕەشە. مێیە و باڕی ئەو باڵندەیە بۆرترن و سپیایی باڵ و کلکیان کەمترە. دندووکی ئەو باڵندەیە بەهاران ڕەش و زستانان زەردە. بەباڕی دندووکی زەردە. قیت هەڵدەنیشێ و کلکی هەڵدەتەکێنێ. لە دوندی بەرز و بەفرگری کێوان دەژی. لە کوناندا هێلانە دەکا.(326)

چۆلەکە–ی بیابانی(60)

گنجشک کویری
Passer simplex
Moineau blanc
Desert Sparrow

١٣ سانتیمێترە. چۆلەکەیەکی بۆری خاکییە. نێرە دەوری دندووک و ملی ڕەشە، شاباڵی ئاماڵ ڕەش دەنوێنی. مێیە تەواو خاکی کاڵە. لەنێو پنچک و گەزەڵێن دەژی. لە کونی بەردان، سەر دارە خورما و ژێر هێلانەی قالاو هێلانەی خۆی ساز دەکا.(325)

چۆلەکە–ی چۆمان(61)

گنجشک رودخانه‌ای
Passer moabiticus
Moineau de la Mer Morte
Dead Sea Sparrow

١٢ سانتیمێترە. نێرە سەری زەردی ئاماڵ بۆرە. ملی ڕەشە و دوو خاڵی مەیلەو زەردی لەلاجانگە. پشتی قاوەیی بۆرە و پڕە لە خەتی ڕەش. خاڵێکی گەورەی ئاماڵ شێی لەسەر باڵی هەیە. مێیەی وەک مێیە چۆلەکە دەچێ و دوو خاڵی زەردی لەلاملی هەیە. لەنێو پنچک و گەزەڵێن و مێشە و جەنگەڵی قەراغ ئاو دەژی. هێلانەی گەورە و خڕی خۆی لەسەر داری وەک گەز ساز دەکا.(325)

چۆلەکە–ی داران(62)

گنجشک درختی
Passer montanus
Moineau friquet
Tree Sparrow

١٣٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. خاڵێکی ڕەشی لە لاجانگە. کەللەی سوور گوێزە. دوو خەتی سپی لەسەر باڵی هەیە. لە گوندان دەژی. لە کونی دار و ماڵاندا هێلانە ساز دەکا.(326)

چۆلەکە–ی سەر ڕەش(63)

گنجشک تاغی
Passer ammodendri
Moineau des Saxaouls
Saxaul Sparrow

١٥ سانتیمێترە. ئاماڵ زەردە. پشتی خەتی ڕەشی تێدایە. سەر و مل و پاش ملی ڕەشە. خەتێکی نارنجی وەک برۆ بەپشت چاویدا کشاوە. مێیە مەیلەو بۆرە و خەت و خاڵی کەمترە. لەنێو پنچکی بیابانان، لە گەزەڵێن و زەویوزاران دەژی.(325)

چۆلەکە–ی سینگ ڕەش(64)

گنجشک سینه سیاه
Passer hispaniolensis
Moineau espagnol
Spanish Sparrow

١٤٫٥ سانتیمێترە، نێرەیان سەری تەواو سوورگوێزە. مل و سینگی ڕەشە. پشتی

ڕەنگاوڕەنگە. تەنیشتی ڕێ ڕێیە. لاجانگی سپییە. مێیە تەنیشی کاڵترە و سپیایی لاجانگی ئاماڵ بۆرە و ڕەشایی مل و سینگی نییە. لەنێو پنچک و داری کەنار ڕێگا و جەنگەڵان بەگەڵ دەژی. لە ژێر هێلانە حاجی لەگ لەگ و هەڵۆ و باڵندەی لەو چەشنە هێلانە ساز دەکا. (326)

چۆلەکە-ی کێوی(65)

گنجشک کوهی
Petronia petronia
Moineau soulcie
Rock Sparrow

١٥سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. ئاماڵ کاڵە. کلکی قوڵەیە. سەری بۆرە و خەتی قاوەیی پێداکشاوە. لاجانگی قاوەییيە. بڕۆی سپییە و هەتا پاش ملی کشاوە. سەری کلکی سپییە و لە فڕیندا دیار دەکا. بەرزگی پنۆک پنۆک قاوەیی کاڵە. خاڵێکی زەردی کەم ڕەنگی لەسەر ملییە. بەباری ڕەنگی کاڵترە و خاڵی سەر ملی نییە. لە بەندەن و ڕەوەزی کێوان، لە شوێنی بەردەڵان و کەلاواندا دەژی. لە بەستێنی چۆمی ئیشکارۆ و زەویوزارانیش دەبینرێ. لە کونی بەرد و داراندا هێلانە ساز دەکا. (236)

چۆلەکە-ی گەردن زەرد(66)

گنجشک گلو زرد
Petronia xanthocollis
Moineau soulcie á gorge jaune
Sparrow Yellow-throated

١٢٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. قاوەیی ئاماڵ بۆرە. خاڵێکی زەردی لە ملییە. دوو خەتی سپی و خاڵێکی سووروواشی لەسەر باڵی هەیە. کلکی قاوەییيە و دندووکی ڕەشە. لەنێو دار و پنچکی دەورە ئاوەڵە و زەویوزاران دەژی. لە کونی دار و دیواردا هێلانە ساز دەکا. (325)

تۆرەمەی چۆلەکەپەڕچە (13F)
Family SYLVIIDAE

* بۆری بن گوێنی

جۆرە باڵندەیەکی بچووکی، دندووک باریکی، بزۆزی، جڕ و جانەوەر خۆرن. نیشانەیەکی وایان نییە بۆ ناسینەوە. پەڕ و باڵیان زوو زوو دەگۆڕێ. دەنگ و

کردەوەیان کەرەسەیەکی باشە بۆ ناسینیان. زیاتر لەناو پنچکی کورتەباڵا یان لەسەر عەرز یان لەناو قامیشەڵان (جۆری Acrocephalus) هێلانە ساز دەکەن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگە (بێجگە لە جۆری Sylvia) زیندەوار، جاڵجاڵووکە و شەیتانۆکە دەخۆن. بریتین لە: تانج زێڕین، چۆلەکەپەڕچە، چۆلەکەپەڕچەی باغی، چۆلەکەپەڕچەی بچووک، چۆلەکەپەڕچەی بچووکی داران، چۆلەکەپەڕچەی برۆ سپی، چۆلەکەپەڕچەی برۆ زەرد، چۆلەکەپەڕچەی بەجیوەجیو، چۆلەکەپەڕچەی بیابانی، چۆلەکەپەڕچەی چاو سپی، چۆلەکەپەڕچەی چەڵتووکان، چۆلەکەپەڕچەی زەیتوونی داران، چۆلەکەپەڕچەی زەیتوونی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی چەمان، چۆلەکەپەڕچەی چیفچاف، چۆلەکەپەڕچەی ڕۆژهەڵاتی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی ڕێ ڕێ، چۆلەکەپەڕچەی ڕێ ڕێی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی زەردی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی ساوی، چۆلەکەپەڕچەی سەر ڕەش، چۆلەکەپەڕچەی سەر و لاجانگ ڕەش، چۆلەکەپەڕچەی سەوز، چۆلەکەپەڕچەی سینگ ڕێ ڕێ، چۆلەکەپەڕچەی کلک پان، چۆلەکەپەڕچەی کلک چەتری، چۆلەکەپەڕچەی کلک درێژ، چۆلەکەپەڕچەی گەورەی داران، چۆلەکەپەڕچەی گەورەی زەلان، چۆلەکەپەڕچەی لاوێنان، چۆلەکەپەڕچەی لێڕەواران، چۆلەکەپەڕچەی مل سپی، چۆلەکەپەڕچەی نیقابدار، چۆلەکەپەڕچەی نیقابداری بچووک، چۆلەکەپەڕچەی نیقابداری هیوم.

تانج زێڕین(67)

تاج طلائی
Regulus regulus
Roitelet huppé
Goldcrest

٩ سانتیمێترە. لەچاو چۆلەکەپەڕچەکانی تر خڕپنە. سەری زەردە و دوو هێڵی ڕەشی پێداهاتووە. کاکۆڵی نێرە نارنجییە و هی مێیە زەردی کاڵە. بەباری کاکۆڵی نییە. ئەو باڵندەیە پشتی سەوزی زەیتوونییە و بەرزگی زەردی ئاماڵ سپی. تەنیشتی شین دەچن؛ باڵی دوو خەتی سپی و خەتێکی پانی ڕەشی پێداکشاوە. لە لێڕەواران دەژی. زستانان لەسەر پەرژین و پنچکان دەبینرێ. هێلانەی بەچڵووکی دارانەوە هەڵدەواسێ. (256)

چۆلەکەپەرچە (68)

سسک جنبان
Scotocerca inquieta
Dromoïque du désert
Streaked Scrub Warbler

١٠ سانتیمێترە. کلکی درێژە و سەری کلکی خڕە. شاپەڕی قەراغی کلکی سپییە. پشتی قاوەیی کاڵە و سەری ڕێ ڕێیە. بەرزگی سپییە. زیاتر کلکی قیت ڕادەگرێ. لەسەر عەرز چینە دەکا. دایم لە هاتوچۆ دایە. نەوی دەفڕێ. لەنێو بەردەڵان و پنچکی داوێنی بەردینی کێوان دەژی. لەنێو پنچکاندا هێلانە ساز دەکا. (255)

چۆلەکەپەرچە-ی باغی (69)

سسک باغی
Sylvia borin
Fauvette des jardins
Garden Warbler

١٤ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی قاوەییە و بەرزگی کاڵترە. سەری خڕە و دندووکی ئەستوور و قوڵەیە. دەنگی خۆش و دایمی ئەو باڵندەیە نیشانەیەکە بۆ ناسینەوەی لە چۆلەکەپەرچەکانی تر. لاقی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. لەنێو لێڕەوار و بێشەڵان و باغ و باغچۆڵاندا دەژی. لەنێو پەرژین و پنچکان هێلانە دەکا. (254)

چۆلەکەپەرچە-ی بچووک (70)

سسک کوچک
Phylloscopus neglectus
Pouillot modeste
Plain Leaf Warbler

٨.٥ سانتیمێترە. نیشانەیەکی تایبەتی نییە. کلکی کورتە. برۆی کاڵە. قاوەیی زەیتوونییە و لە پشت و زگیدا ڕەنگی زەرد نابینرێ. باڵندەیەکی یەکجار پڕ هاتوچۆیە. لەنێو بەرد و داری بەرزایی کێوان دەژی و زستانان دێتە شوێنی نزمتر. لەسەر پنچکان هێلانە ساز دەکا. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی بچووکی داران(71)

سسک درختی کوچک
Hippolais caligata
Hypolaïs bottée
Booted Warbler

١٢ سانتیمێترە. زۆر وەک چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی داران دەچێ بەڵام زۆر بچووکترە. خەتی کەم ڕەنگی بەسەرووی چاویدا کشاوە. دندووکی قوڵەیە. تەنیشت و خاڵیگەی زەردی کاڵە. سەری کلکی کاڵە. لەنێو باغ و پەرژین و پنچکاندا دەژی. هاوینان زۆر هەیە. (255)

چۆلەکەپەرچە-ی برۆ سپی (72)

سسک ابرو سفید
Lusciniola melanopogon
Lusciniole á moustaches
Moustached warbler

١٢.٥ سانتیمێترە. زۆر وەک چۆلەکەپەرچەی ڕێ ڕێی زەلان دەچێ. سەری ڕەشە و برۆی سپین. لاجانگی قاوەیی توندە. گەرووی تەواو سپییە. پاش ملی قاوەیی ئاماڵ خورماییە. کلکی قوڵە و خڕە، زۆر قیتی ڕادەگرێ. زۆر خۆ نەدیو دەکا. لەنێو گۆل و قامیشەڵان دەژی و لەسەر قامیشی کورت هێلانە ساز دەکا. (244)

چۆلەکەپەرچە-ی برۆ زەرد (73)

سسک ابرو زرد
Phylloscopus inornatus
Pouillot á grands sourcils
Yellow-browed Warbler

٩.٥ سانتیمێترە. دوو خەتی سپی بەباڵیدا کشاوە. برۆی زەرد و کاڵە. پشتی سەوزە و بەرەو پاشەڵی وردە وردە کاڵ هەڵدەگەڕێ و ئاماڵ زەرد دەبێ. بەرزگی سپییە، کلکی کورتە. مێش و مەگەزان لە حەوا ڕاو دەکا. لە باغ و نێو پنچکان دەژی. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی بەجیوەجیو (74)

سسک تالابی پرصدا
Acrocephalus stentoreus
Rousse rolle turdoïde d’Egypte
Warbler Clamorous Reed

١٨ سانتیمێتره. باڵ و پەڕی زەیتوونییە. سەری کلکی خڕە. دەنگی ئەو باڵندەیە باشترین نیشانەیە بۆ ناسینەوەی. ئاکاری وەک چۆلەکەپەرچەی گەورەی زەلان دەچێ. لە قامیشەڵان و قەراغ چەماوان دەژی. لەسەر پنچک و قامیشان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (255)

چۆلەکەپەرچەی-ی بیابانی (75)

سسک بیابانی
Sylvia nana
Fauvette naine
Desert Warbler

١١٫٥ سانتیمێترە. ڕەنگی خاکییە. نیشانەیەکی بەرچاوی نییە؛ غەیری ئەوەی کلکی نارنجی ئاماڵ خاکییە و شاپەڕی کەناری سپین. لەنێو پنچکاندا خۆ حەشار دەدا. نەوی دەفڕێ. زۆرتر کلکی قیت ڕادەگرێ. لە بیابانی ویشک لەسەر پنچک و دارەگەزان دەژی و هێلانە ساز دەکا. (254)

چۆلەکەپەرچە-ی چاو سپی (76)

سسک چشم سفید
Sylvia hortensis
Fauvette orphée
Orphean Warbler

١٥ سانتیمێترە. زۆر وەک چۆلەکەپەرچەی سەر ڕەش دەچێ، بەڵام نێرەی گەورەتر و شاباڵی کەناری کلکی سپییە. سەری هەتا نزیک چاوی ڕەشە و بەرەو پاش ملی بۆر هەڵدەگەڕێ؛ هەروەها ملی سپییە. مێیەی ئاماڵ قاوەییە و لە چۆلەکەپەرچەی سەر و لاجانگ ڕەش گەورەترە. چاوی کاڵترە و ژینگەشی فەرقی هەیە. باڕی ئەو باڵندەیە وەکوو چۆلەکەپەرچەی سینگ ڕێ ڕێ دەچێ، بەڵام کلکی کورتترە و تووکی سەری کلکی پڕ ڕەنگترە. لەسەر دار و نێو باغ و باغاتان بەتەنیا دەژی و لە چڵووکی دامێنی داران هێلانە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (254)

چۆلەکەپەرچە-ی چەڵتووکان (77)

سسک شالیزار
Acrocephalus agricola
Rousserolle isabelle
Paddy-field Warbler

١٢ سانتیمێترە. خەتی سپی وەک برۆ بەسەر چاویدا کشاوە. پشتی قاوەیی ئاماڵ خورماییە. پاشەڵی خورماییە. بەرزگی سپی ئاماڵ بۆرە. باڵی تاڕادەیەک خڕن. لەنێو زەل و قامیشەڵانی کەناری دەریاچان دەژی. لەسەر پنچکی کورتی نێو زەلاندا هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی چەمان (78)

سسک رودخانه‌ای
Locustella fluviatilis
Locustelle fluviatile
River Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە. بەرزگی سپییە و سینگی ڕێ ڕێی قاوەیی کاڵە. کلکی خڕە و خورمایی ڕەنگ. لاقی سوورەتی کاڵە. زۆرتر خۆ نەدیو دەکا و بەسڵ و بەپارێز دەفڕێ. برۆی سپییە. لە جێی شەدار و بێشەڵان و گیا و گۆڵی چڕ دەژی. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی چیفچاف (79)

سسک چیفچاف
Phylloscopus collybita
Pouillot véloce
Chiffchaff

١١ سانتیمێترە. وەک چۆلەکەپەرچەی لاوێنان دەچێ، پەڕ و باڵی کەمێک چڵکنترە و بڕێک خڕپنەترە. بەدەنگیڕا دەناسرێتەوە. لاقی ئاماڵ ڕەشە. پشتی قاوەیی زەیتوونی و بەرزگی سپی ئاماڵ زەرد و لیمۆییە. دایم باڵان لێک دەدا و کلکی دەجووڵێنێتەوە. لەسەر داران دەژی. لەنێو پنچکان لەنزیک هەرد هێلانە ساز دەکا. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی ڕۆژهەڵاتی زەلان (80)

سسک تالابی خاوری
Acrocephalus dumetorum
Rousserolle des buissons
Blyth’s Reed Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. ئەو باڵندەیە یەکجار زۆر وەک چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی زەلان دەچێ، بەڵام پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. لە نزیکەوە بەپەڕ و باڵیڕا لە چۆلەکەپەرچەکانی دیکە جیادەکرێتەوە. دەنگی وەک چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی زەلان دەچێ، بەڵام خۆشتر و نزمترە. (244)

چۆلەکەپەرچە-ی ڕێ ڕێ (81)

سسک راهراه
Locustella naevia
Locustelle tachetée
Grasshopper Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. زۆرتر خۆ لە چاوان نەدیو دەکا. پشتی قاوەیی زەیتوونییە؛ جاری وایە مەیلەو زەرد. سەرپشتی ڕێ ڕێیە. شاقەڵی ڕێ ڕێی کاڵە. بەرزگی ڕێ ڕێی ئاماڵ سپاتە. سەری کلکی خڕە. لاقی سووڕەتین و زۆرتر ڕەنگ دەگۆڕن. باڵندەیەکی سڵە و کەمتر دەفڕێ. لەنێو گیاوگۆڵی زەلان، پنچکی ویشک و سەر پەرژینان دەژی. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی ڕێ ڕێی زەلان (82)

سسک تالابی راهراه
Acrocephalus schoenobaenus
Phragmite des joncs
Sedge Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. وەک چۆلەکەپەرچەی زەلان دەچێ، بەڵام برۆی سپییە و پشتی ڕێ ڕێیە و پاشەڵی خاکییە. بەرزگی ئاماڵ سپییە و کەلەکەی خورماییێن. کلکی تاڕادەیەک تیژە. لەنێو قامیشەڵان و گیاوگۆڵی شوێنی شەدار دەژی و هێلانە لە شوێنی نەدیو ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (244)

چۆلەکەپەرچە-ی زەردی داران (83)

سسک درختی زرد
Hippolais icterina
Hypolaïs ictérine
Icterine Warbler

١٣ سانتیمێترە. چۆلەکەپەرچەیەکی خڕپنەی سەوزی مەیلەو زەردە. پەڕ و شاباڵی بەباڕی ئاماڵ سپییە و بەڕەسیوی زەرد. بەرزگی ئەو باڵندەیە زەردە و پشتی مەیلەو بۆرە. لاقی بۆری ئاماڵ شینە. دندووکی گەورە و پانە. لای سەرووی دندووکی مەیلەو ڕەشە و لای خوارووی مەیلەو سووڕەتی. لەنێو باغ و بێشە و سەر پەرژینان دەژێ. لەجێی پەسیوی نێو پەرژینان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (253)

چۆلەکەپەرچە-ی زەلان (84)

سسک تالابی معمولی
Acrocephalus scirpaceus
Rousserolle effarvatte
Reed Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. پشتی یەک دەست قاوەییە. پاشەڵی خورماییە. بەرزگی سپییە و کەلەکەی زەردباوە. ڕەنگی لاقی دەگۆڕێن. بەهۆی دەنگییەوە لە چۆلەکەپەرچەی زەلان جویێ دەکرێتەوە. سەرجەم لەو باڵندەیە خورماییترە. کاتێ بەسەر ئاودا نەوی دەفڕێ کلکی پان دەکاتەوە و سەری شۆڕ ڕادەگرێ. لەنێو قامیشەڵان و گیاوگۆڵی قەراغ ئاوان دەژی و بەگەڵ هێلکە و جووجکە دەکەن. لەنێو پنچک و قامیشاندا هێلانەی هەڵاوسراو ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (244)

چۆلەکەپەچە-ی زەیتوونی داران (85)

سسک درختی زیتونی
Hippolais pallida
Hypolaïs pâle
Olivaceous Warbler

١٣ سانتیمێترە. دندووکی درێژە. نیوە دندووکی خوارێی مەیلەو زەردە. پشتی زەیتوونی مەیلەو قاوەییە و وردەوردە بۆر هەڵدەگەڕێ. باڵی ڕەشە و سەری شاباڵی کاڵن. بەرزگی سپی بۆرە و تووکی ئاماڵ زەردی پێوە دیارە. گەرووی سپیترە. بەهاران بەرزگی زەرد هەڵدەگەڕێ. ڕەنگی لاقی دەگۆڕێن. برۆی سپییە. لە باغ و زەویوزاران دەژی. لەسەر پنچک و پەرژینان هێلانە ساز دەکا. دەوری چاوی بەئاڵقەن. (253)

چۆلەکەپەرچە-ی زەیتوونی زەلان (86)

سسک تالابی زیتونی
Acrocephalus palustris
Rousserolle verderolle
Marsh Warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. بەدەنگی دەناسرێتەوە. پشتی لە چۆلەکەپەرچەی زەلان زەیتوونیترە، چەنە و بەرچێلّەی سپیترە. لاقی گۆشتنە. برۆی قولّە و کالّە و لەشی خرپنەترە. لەنێو گیاوگۆلّی کورتەبن و نێو کەندان و کەنار چۆماوان دەژی. لەنێو گیاوگۆلّدا هێلانە ساز دەکا. (244)

چۆلەکەپەرچە-ی ساوی (87)

سسک ساوی
Locustella Luscinioides
Locustelle Iuscinioide
Savi’s Warbler

١٤ سانتیمێترە. وەک چۆلەکەپەرچەی زەلان دەچێ. کلکی پانە و شاپەڕی کلکی وردەوردە کورت دەبنەوە و ڕێ ڕێیە. پشتی قاوەیی مەیلەو سوورە. بەرزگی سپی مەیلەو قاوەییە و کەلەکەی قاوەیی مەیلەو خورمایین. برۆی قولّەی کالّی ئامالّ زەردی هەیە. لەسەر پنچکی قامیشەلاّن و زەلاّندا دەژی. زۆر هەیە. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی سەر ڕەش (88)

سسک سر سیاه
Sylvia atricapilla
Fauvette á tête noire
Blackcap

١٣٫٥ سانتیمێترە. نێرە، تەپلّی سەری ڕەشە، پشتی قاوەیی ئامالّ بۆرە، لاجانگ و بەرزگی تەواو بۆرە، بەباڕی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. مێیە، سەری قاوەیی مەیلەو سوورە و بەرزگی لەنێرە قاوەییترە، بەباڕی بەرزگی زەردە. لە شوێنی ڕووتی نێو لێڕواران کە پنچکی کورتی لێ ڕوابێ دەژی. لەسەر پەرژین و پنچکی دڕکاوی و داری هەمیشە سەوز هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (254)

چۆلەکەپەرچە-ی سەر و لاجانگ ڕەش (89)

سسک سر دودی
Sylvia mystacea
Fauvette de Ménétries
Menetries’ Warbler

١٢ سانتیمێترە. بالّندەیەکی پڕ سەر و سەدایە. زۆرتر خۆ نەدیو دەکا. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. خڕایی کلکی ئامالّ ڕەشە و شاپەڕی کەناری کلکی سپییە. نێوچاوان و سەر و لاجانگی نێرە تەواو ڕەشە و هی مێیە قاوەییە. نێرە و مێیە هەردوو دەوری چاویان بەئالّقەیە و بەرزگیان سپییە. مێیە لە کەلەکاندا تووکی ئامالّ زەردی هەیە. ئەو بالّندە زۆرتر خۆ لەنێو پنچکاندا حەشار دەدا و کاتی فڕین کلکی قیت ڕادەگرێ. لەبێشە و نێو پنچکان دەژی. هەروەها لەنێو ئەو دۆلّ و دەرانەی کە ئاویان پێدا دەڕوا دەبینرێ. لەنێو گیا و پنچکی چڕدا هێلانە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (253)

چۆلەکەپەرچە-ی سەوز (90)

سسک سبز
Phylloscopus nitidus
Pouillot vert
Green Warbler

١٠٫٥ سانتیمێترە. پشتی ئامالّ سەوزە. بەرزگی سپییە. سینگی زەردباوە و خەتی زەردی بەبالّیدا کشاوە. لاقی کالّن. ئەو بالّندەیە بەدایم لەنێو پنچکاندا هاتوچۆ دەکا. لە لێڕەواری داوێنی شاخان دەژی. لەسەر عەرز لەنێو پنچکان هێلانە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی سینگ ڕێ ڕێ (91)

سسک سینه راەراه
Sylvia nisoria
Fauvette éperviére
Barred Warbler

١٥ سانتیمێترە. بەرزگی سپییە و تەواو ڕێ ڕێیە، لە مێیەدا ئەو ڕێ ڕێیە ڕوون نییە. پشتی نێرە قاوەیی مەیلەو بۆرە و پشتی مێیە قاوەییترە. ئەو بالّندەیە دوو خەتی سپی بەبالّیدا کشاوە، کەمێک لە شاپەڕی کەناری کلکی سپییە. چاوی زەردی ڕوونە. بەباڕی بەرزگی ئامالّ زەردە. دندووک و کلکی ئەستوورە. زۆرتر خۆ نەدیو دەکا. کلک هەلّدەتەکێنێ. لەنێو بێشەلاّن و پنچکی دڕکاوی و پەرژینان دەژی. لەنێو پنچکی دڕکاوی هێلانە ساز دەکا. هاوینان کەم هەیە. (254)

چۆلەکەپەرچە-ی کلک پان (92)

سسک دم پهن
Cettia cetti
Bouscarle de Cetti
Cetti’s Warbler

١٣ سانتیمێترە. زۆرتر خۆ نەدیو دەکا هەر بۆیە کەم دەبینرێ و بەدەنگی دەناسرێتەوە. پشتی قاوەیی ئاماڵ خورماییيە. بەرزگی سپی مەیلەو بۆرە. کەلەکەی قاوەییيە و وردە تووکی پاشەڵی ڕێ ڕێیە. برۆی قوڵەیە و سپی. کلکی پانە و سەر کلکی خڕە و زۆرتر قیتی ڕادەگرێ. ڕەنگی وەک بولبول دەچێ، بەڵام بچووکترە. لە نێو گیای کورتەبن و پڕ لە نزیک ئاوان یان قامیشەڵانان دەژی. هێلانە لە نەدیو لەنێو گیادا ساز دەکا. زۆر هەیە. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی کلک چەتری (93)

سسک دم چتری
Cisticola juncidis
Cisticole des joncs
Fan-tailed Warbler

١٠ سانتیمێترە. کاتی کورک بوون و جووجکە هەڵێنان لە ئاسمان باڵان لێک دەدا و بەدەنگی دەناسرێتەوە. وەکی دیکە خۆ نەدیو دەکا. خەتی دەوری چاوی هەیە. سەری پەڕ و باڵی خەتی زەردی مەیلەو سووری پێداکشاوە کە بوونەتە ڕێ ڕێ. گەروو و بەرزگی سپییە، سینگ و کەلەکەی ئامال خورماییيە، کلکی کورت و خڕە و سەری شاپەڕی بەڵەکە لەنێو زەویوزار و چیمەن و زەلاندا دەژی. هێلانەی خۆی بەچڵووکی دارانەوە هەڵدەواسێ. زۆر هەیە. (243)

چۆلەکەپەرچە-ی کلک درێژ (94)

سسک دم دراز
Prinia gracilis
Prinia gracile
Graceful prinia

١٠ سانتیمێترە. کلکی لەچاو لەشی زۆر درێژە؛ قیت ڕایدەگرێ یان وەک چەتر دەیکاتەوە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. سەر و ملی ڕێ ڕێی قاوەییيە. بەرزگی سپییە و کەلەکەی ئامال بۆرە. خاڵی ڕەش و سپی لە کلکیدا دەبینرێ. لەنێو باغ و پنچکی زەویوزاران دەژی. لەنێو پنچکاندا هێلانە ساز دەکا. زۆر هەیە. (255)

چۆلەکەپەرچە-ی گەورەی داران (95)

سسک درختی بزرگ
Hippolais languida
Hypolaïs d’Upcher
Upcher’s Warbler

١٤ سانتیمێترە. پشتی ئامال بۆرە. وەک چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی داران دەچێ، کلکی لەهی ئەو گەورەتر و ڕەشتر و خڕترە؛ وەک چەتر هەڵی دەدا. لەنێو باغ و دارمێو و پنچک و داران دەژی. لەنێو پنچک و سەر داران هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (255)

چۆلەکەپەرچە-ی گەورەی زەلان (96)

سسک تالابی بزرگ
Acrocephalus arundinaceus
Rousserolle turdoïde
Great Reed Warbler

١٨٫٥ سانتیمێترە. دندووکی درێژ و ئەستوورە. برۆی سپییە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. کەم وا هەیە خۆ نەدیو بکا. بەئازادی لەسەر دار و تەلان دەنیشێ. بەگەڵ هێلانە ساز دەکەن. نەوی فڕە و کاتی فڕین کلکی پان دەکات. لە قامیشەڵانی کەنار ئاوان هێلانە هەڵداوەسێ. (244)

چۆلەکەپەرچە-ی لاوێنان (97)

سسک بیدی
Phylloscopus trochilus
Pouillot fitis
Willow Warbler

١١ سانتیمێترە. زۆر وەک چۆلەکەپەرچەی چیفچاف دەچێ و تەنیا بەدەنگی لەو دەناسرێتەوە. پەڕ و باڵی کەمێک زەردترە؛ ئاخری هاوینان ئەو جیاوازییەش نامێنێ. لاقی قاوەیی ڕوونە. زۆرتر لەنێو پنچکان دەژی. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی لێڕەواران (98)

سسک جنگلی
Phylloscopus sibilatrix
Pouillot siffleur
Wood warbler

١٢٫٥ سانتیمێترە. پشتی سەوزی مەیلەو زەردە. سینگ و ملی زەردی گۆگردییە. بەرزگی سپییە. برۆی زەردباوە. باڵی بەڕەنگی قاوەیی زەیتوونییە و سەری شاپەڕەکانی زەردە. باڵی شۆڕ ڕادەگرێ. لەنێو داران دەژی. (256)

چۆلەکەپەرچە-ی مل سپی (99)

سسک گلو سفید
Sylvia communis
Fauvette grisette
Whitethroat

١٣٫٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی ئاماڵ قاوەییە. کلکی تاڕادەیەک درێژە و شاپەڕی کەناری کلکی سپین. باڵندەی نێرە سەری بۆری کاڵە و پایزان بۆری مەیلەو قاوەیی دەبێ. ملی تەواو سپییە و بەرزگی ئاماڵ سووڕەتییە. مێیە بۆری توندە و سەری ئاماڵ قاوەییە. لە سینگیدا تووکی سووڕەتی کاڵ هەیە. باڵندەیەکی نائارامە. کلکی قیت ڕادەگرێ و دایمە لەنێو پنچکاندا دێ و دەچێ. لەنێو پنچک و دڕکان دەژی. لەنێو پنچکان هێلانە ساز دەکا، هاوینان زۆر هەیە. (253)

چۆلەکەپەرچە-ی نیقابدار (100)

سسک نقابدار
Sylvia curruca
Fauvette babillarde
Lesser Whitethroat

١٣ سانتیمێترە. کلکی لە چۆلەکەپەرچەی مل سپی قوڵەتر و پشتی بۆرترە. تووکی دەوری چاوی ڕەشە و وەک پەچە دەچێ. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. خۆ نەدیو دەکا. لەنێو دار و پنچکی بەرز و پڕ دەژی. هاوینان زۆر هەیە. (253)

چۆلەکەپەرچە-ی نیقابداری بچووک (101)

سسک نقابدار کوچک
Sylvia minula
Fauvette babillarde des déserts
Desert Lesser Whitethroat

١٣ سانتیمێترە. وەک چۆلەکەپەرچەی نیقابدارە بەڵام پشتی قاوەیی مەیلەو خاکی کاڵە. دەم و چاوی ئاماڵ ڕەش و سەری بۆری مەیلەو شینە. شاپەڕی کەناری کلکی تەواو سپییە. لە بیابانان لەنێو پنچکاندا دەژی. زۆر هەیە. (255)

چۆلەکەپەرچە-ی نیقابداری هیوم (102)

سسک نقابدار هیوم
Sylvia althaea
Fauvette babillarde de Hume
Hume’s Lesser Whitehroat

١٣ سانتیمێترە. وەک چۆلەکەپەرچەی نیقابدار دەچێ بەڵام پشتی قاوەییترە. کەلەکەی ئاماڵ زەیتوونییە و سینگی ئاماڵ سووڕەتییە. دندووکی گەورە دیار دەکا. لە داوێنی بەردەڵانی کێوان دەژی و لەنێو ڕەوەزاندا هێلانە ساز دەکا. زۆر هەیە. (255)

تۆرمەی چەرووکە (14F)
Family APODIDAE

* پاڵوانە (؟)، پەڕەمەساسە (؟)، تەڕنەبابیلە، تەیر، تەیرەکوێرە (؟)، تەیرەن ئەبابیل، چەورۆکە، خەنجەربال (؟)، شەمشیربال (؟)، کاردەپلە (؟)، کاردەپەلە (؟).

ئەو باڵندانە ڕواڵەتیان لە پەڕەسلێرکە دەکەن. بەدەنیان باریکە و باڵیان درێژە و وەک دەمە داس دەچێ. کلک و قاچیان کورتە. بەپۆل دەگەڕێن. زۆر تیژباڵن و لە هەموو باڵندەیەک زیاتر دەتوانن لە هەوادا بخولێنەوە. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. لە کوناندا هێلانە ساز دەکەن؛ بەئاوی زار گیاوگوڵ بۆ دروستکردنی هێلانە تەڕ دەکەن. بریتین لە: چەرووکە، چەرووکەی ئاڵپی، چەرووکەی بچووک، چەرووکەی بۆر.

چەورووکە (103)

بادخورک معمولی
Apus apus
Martinet noir
Swift

١٦ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی مەیلەو ڕەشە و باڵی درێژە. چەنەی ئاماڵ سپییە و کلکی کورت و دوو هاچەیە. زیاتر لە هەوادا دەخولێتەوە و تیژباڵە. کاتی کورک بوون بەزریکە زریک لەسەر خانووبەران دەکەونە دوای یەک. لە میچی بەرهەیوان، کونی ڕەوەزان و کونە داران هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (195)

چەورووکە-ی ئاڵپی (104)

بادخورک کوهی
Apus melba
Martinet alpin
Alpine Swift

٢١ سانتیمێترە. (بەباڵی کراوە **٥٣** سانتیمێترە) لە چەورووکە قاوەییترە. بەرزگی سپییە و خەتی قاوەیی بەسینگیدا هاتووە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. لە گرە بەردی شاخان، ڕەوەزی ڕووکاری دەریا و بن میچی خانووی بڵیندی چۆڵ دەبینرێ. هێلانەی فینجانی شکڵە و لەکونە بەردان و میچی خانوواندا سازی دەکا. زیاتر بەتێکڕایی هێلانە چێ دەکەن. (195)

چەورووکە-ی بچووک (105)

بادخورک کوچک
Apus affinis
Martinet á croupion blanc
Little Swift

١٢ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی تەواو ڕەشە. تەنیا چەنە و گەروو و شاقەلی سپییە. کلکی لەجیاتی ئەوەی دوو هاچە بێ، خشتە. لە شوێنی ئاوالآی دەوروبەری شار و گوندان دەبینرێ. لە کاول، لێوارەی ڕەوەزان و میچی هەیوانان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (207)

چەورووکە-ی بۆر (106)

بادخورک دودی
Apus pallidus
Martinet pêle
Pallid Swift

١٦ سانتیمێترە. ڕەنگی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. ڕەنگی سپیایی گەرووی زۆرە. کەلەکەی خاڵی کاڵی تێدایە و سەرپەڕی شاباڵی لەبەدەنی کاڵترە. لە بەرمیچی هەیوان، کونی ڕەوەز و کونەداران هێلانە ساز دەکا. (195)

تۆرەمەی دارەسمە (15F)
Family PICIDAE

* تەوتەبە (؟) ، چکوچک (؟) ، خەنجەردەم، خەنجەردەمە، دارتورکنەک، دارتەقنە، دارتەقینە، دارتەقێنە، دارسم، دارکرۆک، دارکرۆکە، دارکلۆرە، دارکوب، دارکوتک، دارکوتکە، دارکوتە، دارکۆک، دارکونکەرە، دارەکەوە، کاکورک (؟) ، کوتکوتۆک، مل گێڕە.

ئەو باڵندانە لەسەر دار دەژین، دندووکیان بەقەوەت و تیژە و داری پێ کون دەکەن. زمانیان درێژە، لاقیان بەهێزە، دوو قامکیان لە پێشەوەیە و دووی تریان لە دواوە. کلکیشیان زۆر بەهێزە و لە بەدار هەڵچوون کەلکی لێ وەردەگرن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە، زیاتری نێرەکان بەشێکی لەسەریان سوورە. لە داردا کون ساز دەکەن و هێلانەی تێدا چێ دەکەن. زۆرتر بەتەنیا دەژین. مێش و مەگەز و میوە و دەنک و شیرەی داران دەخۆن. بریتین لە: دارەسمە، دارەسمەی بلووچی، دارەسمەی خاڵخاڵی باڵ سپی، دارەسمەی خاڵخاڵی بچووک، دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە، دارەسمەی خاڵخاڵی نێونجی، دارەسمەی ڕەش، دارەسمەی سوورییایی، دارەسمەی شین، دارەسمەی شینی بەرزگ پووڵەکەیی.

دارەسمە (107)

دارکوب راەراە
Jynx torquilla
Torcol fourmilier
Wryneck

١٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. لە دوورەوە قاوەیی ئاماڵ بۆر دەنوێنێ، بەرزگی کاڵترە. پەڕ و باڵی ڕێ ڕێیە. جارجار تووکی سەری قرژ دەبێ. لەسەر عەرز

چینە دەکا. بەدار هەڵدەچێ. لە باغ و باغات، ڕیزەداری کەنار زەویوزاران دەبینرێ. لە کونەدار و کونی خانووواندا هێلانە ساز دەکا. (205)

دارەسمە-ی بلووچی (108)

داركوب بلوچی
Dendrocopos assimilis
Pic du Sind
Sind pied Woodpecker

٢٠ سانتیمێترە. نێرە سەری تەواو سوورە بەڵام هی مێیە سوور نییە. وەک دارەسمەی سوورییایی دەچێ. خەتی ڕەشی کەنار گەروو و ملی کورتترە. شوێنی ژیانی هەر وەک دارەسمەی سوورییاییە؛ لەناو گەزەڵاناندا زۆرتر دەبینرێ. لە کونی داراندا هێلانە ساز دەکا. (206)

دارەسمە-ی خاڵخاڵی باڵ سپی (109)

داركوب بال سفيد
Dendrocopos Leucopterus
Pic á ailes blanches
White-winged Spotted Woodpecker

٢٣ سانتیمێترە. هەروەک دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە دەچێ بەڵام نێوچاوان و سەرباڵی سپیایی زۆرترە. بەرزگی تەواو سپییە. مێیە سوورایی سەری نییە. دەنگی لە هی دارەسمەی سوورییایی دەچێ. زیاتر لە دەوروبەری گوندان لەناو زەویوزاران دەبینرێ. (206)

دارەسمە-ی خاڵخاڵی بچووک (110)

داركوب کوچک
Dendrocopos minor
Pic épeichette
Lesser Spotted Woodpecker

١٤ سانتیمێترە. بچووکترین دارەسمەیە. پشتی ڕێ ڕێی ڕەش و سپییە. تووکی ژێرەوەی پاشەڵی سوور نییە. نێوچاوان، بەرزگ و لاجانگی ئاماڵ سپییە. نێرە سەری سوورە و مێیە سەری سپییە. بەباڕی سوورایی سەری نییە. ئەم باڵندەیە زۆرتر خۆ نەدیو دەکا. لەسەر چڵووکی داران دەژی. (206)

دارەسمە-ی خاڵخاڵی گەورە (111)

داركوب خالدار بزرگ
Dendrocopos major
Pic épeiche
Great Spotted Woodpecker

٢٢ سانتیمێترە. بەپشتی ڕەش و شانی سپی و ژێر ئاتەگی سوور لە دارەسمەی خاڵخاڵی بچووک دەناسرێتەوە. لەسەر لاجانگی سپی خەتی ڕەشی پێداکشاوە. بەرزگی سپی واشە. نێرە خاڵێکی سووری لە تەپلی سەری دایە؛ بەباڕی تەواوی سەری سوورە. ئەم باڵندەیە کەم وا هەیە لەسەر عەرز چینە بکا، زیاتر لەسەر دارانە. (206)

دارەسمە-ی خاڵخاڵی نێونجی (112)

داركوب سر سرخ
Dendrocopos medius
Pic mar
Middle Spotted Woodpecker

٢١ سانتیمێترە. سەری تەواو سوورە و تاڕادەیەک هەر دەڵێی کاکۆڵی هەیە. سپیایی لاجانگ و ملی زۆرە و خەتی ڕەشی لاملی باریکە. دەوری چاوی ڕەش نییە. سەری کاڵ دەنوێنێ و بەرزگی سپییە و لاتەنیشتی ڕێ ڕێیە. باڵی خەتی پانی ڕەش و سپی پێداکشاوە. مێیە بۆر دەنوێنێ و سوورایی سەری کاڵترە. لەسەر داری بڵیند دەژی. هەر لە بەرزایی بۆ هێلانە دار کون دەکا. (206)

دارەسمە-ی ڕەش (113)

دار کوب سیاه
Dryocopus martius
Pic noir
Black Woodpecker

٤٥ سانتیمێترە. لە هەموو دارەسمەکان گەورەترە. پەڕ و باڵی یەکدەست ڕەشە. نێرە سەری بەکڵاوەی سوورە، بەڵام مێیە تەنیا خاڵێکی سووری لە پاشەستۆی هەیە. ئەم باڵندەیە چاوی زەردە و دندووکی کاڵە. لە کونی داری زۆر بڵیند هێلانە چێ دەکا. (205)

دارەسمە–ی سووریایی (114)

داركوب باغی
Dendrocopos syriacus
Pic syriaque
Syrian Woodpecker

٢٢ سانتیمێترە. هەر وەک دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە دەچێ بەڵام ڕەشی لاجانگی کەمترە. هەر بۆیە سەری سپیتر دەنوێنێ. هەروەها سپیایی کلکی کەمترە بەڵام هی باڵی زۆرترە. سوورایی ژێر ئاتەگی کاڵترە. زۆرتر لە دەوروبەری گوند و زەویوزاراندا دەبینرێ. (206)

دارەسمە–ی شین (115)

داركوب سبز
Picus viridis
Pic vert
Green Woodpecker

٣١ سانتیمێترە. پشتی سەوزی ئاماڵ ڕەشە و بەرزگی سەوزی مەیلەو بۆرە. سەری سوورە و پاشەڵی زەردە. دەوری چاوی ڕەشە؛ ژێر چاوی خەتی سووری پێداهاتووە. بەباڕی کاڵ و ڕێ ڕێیە. زیاتر لەسەر عەرز پێڕۆ دەکا؛ مێروولان دەخوا. لە لێڕەوار و زەوی بەدار دەبینرێ. لە کونی داردا هێلانە ساز دەکا. (205)

دارەسمە–ی شینی بەرزگ پوولەکەیی (116)

داركوب سبز راەراە
Picus squamatus
Pic écaillé
Scaly-bellied Woodpecker

٣٣ سانتیمێترە. پشتی سەوز و هەتا بەرەودوا دەچێ زەرد هەڵدەگەڕێ. باڵی قاوەیی مەیلەو سەوزە و خەتی زەردی پێداکشاوە. کلکی خەتی قاوەیی و سپی تێدایە. بەرزگی سپی ئاماڵ سەوزە و نەخش و نیگاری وەک پوولەکەی تێدایە. ئاڵقەی چاوی سپییە. نێرەیان سەری سوورە و هی مێیەیان ڕەشە. زیاتر لەسەر عەرز مێروولە دەخوا. لەسەر داری بەرز دەژی. لە کونی داردا هێلانە دەکا. (205)

تۆرەمەی دارەوان (16F)
Family CERTHIIDAE

دارەوان (117)

دارخزک
Certhia familiaris
Grimpereau des bois
Tree Creeper

١٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگن. پشتی قاوەییە و خەتی ئاماڵ زەردی تێدایە. بەرزگی سپییەکی تۆڵخە. بەقنەقن دایمە بەداران هەڵدەچێ. لە لێڕەوار و باغان، هێلانەی خۆی لەنێو پێستی هەڵکەناوی داری کۆندا ساز دەکا. (316).

تۆرەمەی دندووک سوورە (17F)
Family HAEMATOPODIDAE

دندووک سوورە (118)

صدف خور
Haematopus ostralegus
Huitrier pie
Oystercatcher

٤٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. بەڵەکە. دندووکی سوور و درێژ و مەیلەو زەردە. لاقی ئەستوورە. سەر و سینگ و پشتی ڕەشە. بەرزگی سپییە. سەر باڵی سپییە. کلکی بەڵەکە. لە قەراغ ئاوان، لە خیزەڵانی دەم چۆم و گۆلان دەژی. لەسەر تەپۆڵکە خیزی قەراخ ئاو وچان دەدا. (123)

تۆرەمەی دەریابڕە (18F)
Family ĞAVIIDAE

* ماسی خۆر

ئەو باڵندانە گەورە و دندووک تیژن. لە مەلەوانیدا زۆر قابیلن، لاقیان قەوییە و بەلای پاشەلیان دایە. لەکاتی مەترسیدا خێرا دەچنە بن ئاو، زۆرتر لە ڕووناواندا دەژین، تەنیا بۆ هێلکە و جووجکە دێنە قەراغان، لە کاتی فڕیندا پشتیان کۆم دەکەن. باڵیان لەچاو لەشیان چووکترە. لەسەر هەرد هێلانە ساز

دەکەن. زیاتر ماسی دەخۆن. هەروەها لە شەیتانۆکە و کرم و مێشوولکە و جرِ و جانەوەر خۆ ناپارێزن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. کلکیان قولّەیە؛ بەجۆرێ کە لە کاتی فڕیندا لاقیان لە کلکیان درێژتر دیاری دەکا. دوو جۆری ناسراوە: دەریا بڕەی گەروو ڕەش، دەریابڕەی گەروو سوور.

دەریابڕە-ی گەروو ڕەش (119)
غواص گلو سیاه
Gavia arctica
Plongeon arctique
Black-throated Diver

٥٨ هەتا ٦٧ سانتیمێترە. دندووکی ڕاست و شووشە. سەری دندووکی ڕەشە. گەرووی خالّێکی گەورەی ڕەشی تێدایە. مل و پشتی زنجیرییە واتا خەت خەتی ڕەش و سپی تێدایە. لەکاتی کورک بووندا سەر و پاش ملی بۆرە. (30)

دەریابڕە-ی گەروو سوور(120)
غواص گلو سرخ
Gavia Stellata
Plongeon catmarin
Red-throated Diver

٥٣ هەتا ٦٠ سانتیمێترە. دندووکی شووش و باریکە، تاڕادەیەک دەندووک بەرزە. سەری قیت ڕادەگرێ. لە کاتی کورک بووندا سەری بۆر دەبێ. گەرووی خالّێکی گەورەی سووری لێیە کە لە دوورەوە ڕەش دەنوێنێ. پشتی ڕەشی مەیلەو قاوەییە. بەرزگی سپییە. (30)

تۆرەمەی ڕەشیشە (19F)
Family TURDIDAE

ڕەنگاوڕەنگن، دەنگخۆشترین بالّندەکان لەناو ئەم تۆرەمەیە دان. دندووکیان تاڕادەیەک باریکە. لاقیان بەهێزە. لەم تۆرەمەیەدا چەند دەستە بالّندەی وێکنەچوو کۆبوونەتەوە کە بریتین لە: أ- بۆقژەکان، ب- بولبولەکان، پ- بووکە سوورەکان، ت- ڕەشیشەکان، ج- کلک سوورەکان، چ- کەلّەکەترەکان، ح- گابەلّەکەکان، خ- گەروو شینەکان.

أ- بۆقژەکان Thrushes

* قەشمەرە (؟)

ئەم دەستەیە بریتین لە: بۆقژەی بنەوشی، بۆقژەی کێوی.

بۆقژە-ی بنەوشی (121)
طرقە بنفش
Monticola solitarius
Merle bleu
Blue Rock Thrush

٢٠ سانتیمێترە. نێرەیان پەڕ و بالّی بۆری ئامالّ شینی توندە و زستانان ڕەش هەلّدەگەڕێ. مێیەیان پشتی قاوەیی مەیلەو شینە، بەرزگی کالّترە و هەروەها خەتی قاوەیی ئامالّ بۆری تێدایە. ئەم بالّندەیە بەبالّی شۆڕەوە لە سەر بەردان هەلّدەنیشێ و هەر کە کەسێک لێی نزیک بۆوە، دەردەپەڕێ و بەفڕین دوور دەبێتەوە. بەتەنیا دەژی. لە بیابان، شوێنی بەردەلان، داوێنی کێوان دەژی. لە کونە بەرد و ڕەوەز و خانووواندا هێلانە ساز دەکا. (296)

بۆقژە-ی کێوی (122)
طرق کوهی
Monticola saxatilis
Merle de roche
Rock Thrush

١٩ سانتیمێترە. سەری کلکی ئەم بالّندەیە شێ ڕەنگە و ئەستوورایی کلکی قاوەییە. نێرەیان سەر و مل و شانی شینی ئامالّ قورقوشمی کالّە، بالّی مەیلەو ڕەشە و بەرزگی نارنجی ئامالّ شێیە. زستانان بەهۆی پەیدابوونی خەتی ئامالّ زەردی دەوری پەڕەکانی، ئەو ڕەنگانە جوان دیار ناکەن، پەڕ و بالّی بۆری خالّخالّ دەبێ. مێیەیان پشتی پڕ لە خالّە و جاری وایە نیشانەی سپیایی تێدایە. بەرزگی خالّخالّی زەردواشە. ئەم بالّندەیە بەتەنیا دەژی و بەدایم خۆ نەدیو دەکا. کلکی هەلّدەتەکێنێ. لە شوێنی ئاوالا، ناو بەردەلان و داری کێوان دەژی. (296)

ب– بولبولەکان Nightingales

ئەم دەستەیە بریتین لە: بولبول، بولبولی خاڵخاڵ، بولبولی خورما ، زڕە بولبول.

بولبول (123)

بلبل
Luscinia megarhynchos
Rossignol philoméle
Nightingale

* بلبل، بوبل، واف (؟)

١٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. کلکی شێی ئاماڵ قاوەیییە ، پشتی قاوەیییە ، بەرزگی قاوەیی ئاماڵ بۆرە کە لە زگ و ملیەوە سپی دەبێ. بەباڕی خاڵخاڵە. بەتەنیا دەژی و زیاتر خۆ نەدیو دەکا . لە جەنگەڵ، مێشەی شەدار و نێو پەرژینان دەژی. لەنێو پنچکە دڕوان لە نەدیو هێلانە ساز دەکا . هاوینان زۆرە. (295)

بولبول–ی خاڵخاڵ (124)

بلبل خالدار
Luscinia Luscinia
Rossignol progné
Thrush Nightingale

١٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. وەک بولبولی ئاسایی دەچێ، بەڵام کلک و لەشی پڕ ڕەنگترە؛ قاوەیی ئاماڵ زەیتوونییە. لە نزیکەوە سینگی خاڵخاڵی ئاماڵ قاوەیی دەنوێنێ. کردەوەی وەک بولبولە. لە مێشەلانی پڕ و شەدار، لەناو گیاوگۆڵی زۆنگ و زەلان دەژی. (295)

بولبولی خورما (125)

بلبل خرما
Pycnonotus leucotis
Bulbul á oreillons blancs
White-eared Bulbul

١٨ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. سەر و مل و گەرووی ڕەشە ، خاڵی سپی گەورەی لە لاجانگییە. پشتی قاوەیی کاڵە. بەرزگی بۆری چلکنە. ژێر پاشەڵی زەردە. کلکی ڕەشە و سەری کلکی سپییە. سەری نیمچە کاکۆڵی هەیە. بەجووت و پۆل دەگەڕێن. لەو شوێنانەی تاک تاک داری لێیە ، لەنێو باغی خورما ، لە زەویوزاران و تەنانەت لە شاران دەبینرێ. لەسەر پنچک و دار هێلانە ساز دەکا . (231)

زڕە بولبول (126)

دم چتری
Cercotrichas galactotes
Agrobate roux
Rufous Bush Chat

١٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. لەشی باریک و قاچی درێژە. کلکی شێ ڕەنگە؛ وەک چەتر هەڵی دەدا ، سەری بەڵەکە. پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. برۆی ئاماڵ سپییە. بەرزگی بەڕەنگی خاکییە. لەسەر پنچکان کە هەڵدەنیشێ باڵان کەمێک شۆڕ ڕادەگرێ و کلکی قیتی دەجووڵێنێتەوە. لەنێو باغ، دارە مێو، دارخورما و دار زەیتوونان دەژی. لەنێو پەرژین و سەر دارەگەز هێلانە دەکا . هاوینان زۆرە. (295)

پ– بووکە سوورەکان Robins

ئەم دەستەیە بریتین لە: بووکەسوورە، بووکەسوورەی ئێرانی.

بووکەسوورە (127)

سینه سرخ
Erithacus rubecula
Rouge-gorge familier
Robin

١٣٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. سینگ و مل و نێوچاوانی نارنجییە ، پشتی قاوەیی زەیتوونییە ، بەرزگی ئاماڵ سپییە. کلکی قاوەیی توندە. بەباڕی ڕەنگی نارنجییە و لەشی پڕە لەخەت و خاڵ. لەباغ، سەر پەرژین و مێشان دەژی. لە کون و نێو پەرژیندا هێلانە ساز دەکا . زستانان زۆر هەیە. (294)

بووکەسوورە–ی ئیرانی (128)

سینه سرخ ایرانی
Irania gutturalis
Irani á gorge blanche
White-throated Robin

١٧ سانتیمێترە. نێرەیان پشتی بۆری ئاماڵ شینە. لاجانگی ڕەشە. برۆ و گەرووی

سپییە. سینگ و تەنیشتی سووری نارنجییە، کلکی ڕەشە. مێیەیان ڕەشایی لاجانگی نییە. پشتی قاوەیی توندە و بەرزگی لەهی نێرە کاڵترە. ئەم باڵندەیە خۆ حەشار دەدا. لە لێڕەواری بەڕوو، دۆڵ و نشێوی بەردەڵان کە جێ جێ پنچکی کورتی لێ ڕوابن دەژی. لە خوارەوەی پنچکان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (293)

ت- ڕەشیشەکان Thrushes

بریتین لە: ڕەشیشە، ڕەشیشەی باغی، ڕەشیشەی باڵ سوور، ڕەشیشەی پشت شێ، ڕەشیشەی گەردن بەخاڵ، ڕەشیشەی گەورە، ڕەشیشەی مل ڕەش.

ڕەشیشە (129)

تۆکای سیاه
Turdus merula
Merle noir
Blackbird

٢٥ سانتیمێترە. نێرە لە مێیە گەورەترە و تەواو ڕەشە. دندووک و جەغزەی دەوری چاوی نارنجییە. مێیە پشتی قاوەیی توندە و بەرزگی قاوەیی کاڵ. ملی خاڵخاڵە و دندووکی قاوەیی کاڵ. بەباڕی تووکی خورمایی ڕەنگ و خاڵخاڵە. نێرە بەباڕی ڕەشی قاوەییییە و دندووکی مەیلەو ڕەشە. ئەو باڵندەیە لەسەر عەرز چینە دەکا. کلکی وەک چەتر لێدەکا و قیتی ڕادەگرێ و باڵان شۆڕ دەکا. لە لێڕەوار و باغاندا دەژی. لەنێو پەرژین و میچی تەویلە و هۆڵان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر دەبینرێ. (296)

ڕەشیشە-ی باغی (130)

تۆکای باغی
Turdus philomelos
Grive musicienne
Song Thrush

٢٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. پشتی ئاماڵ قاوەیی و بەرزگی خاڵخاڵە. سینگ و تەنیشتی مەیلەو زەردی خاڵخاڵە. دەوری چاوی سپییە. لەسەر عەرز چینە دەکا. نێوبڕ هەڵدێ و ڕادەوەستی. لە قەراغ ئاوەدانیان، لە باغچۆڵە و لێڕەوار و نێو پەرژینان دەژی. لەنێو پنچک و پەرژین و خانووان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر دەبینرێ. (313)

ڕەشیشە-ی باڵ سوور (131)

تۆکای بال سرخ
Turdus iliacus
Grive mauvis
Redwing

٢١ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. لە هەموو ڕەشیشەکان بچووکترە. وەک ڕەشیشەی باغی دەچێ بەو جیاوازییە کە برۆی کاڵە. سینگ و تەنیشتی ڕێ ڕێیە نەک خاڵخاڵ. زستانان لە دەوروبەری ئاواییان دەبینرێ. هەم لە شوێنی ئاوەڵا و هەم لەناو جەنگەڵی چڕ دەژی. (313)

ڕەشیشە-ی پشت شێ (132)

تۆکای پشت بلوطی
Turdus pilaris
Grive litorne
Fieldfare

٢٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. سەر و دامێنی بۆرە. پشتی شێ ڕەنگە و کلکی ئاماڵ ڕەش. مل و سینگی ئاماڵ زەردە و خەتی ڕەشی تێدایە. تەنیشتی پڕ خاڵی ڕەش. لە فڕیندا پاشەڵی بۆری ئاماڵ شین و ژێر باڵی سپی دەنوێنێ. قیت و سڵ لەسەر عەرز هەڵدەنیشێ. زستانان لە شوێنی ڕووت، لەناو زەویوزاران و قەراغ پەرژینان چینە دەکا. (313)

ڕەشیشە-ی گەردن بەخاڵ (133)

تۆکای طوقی
Turdus torquatus
Merle á plastron
Ring Ouzel

٢٤ سانتیمێترە. نێرە پەڕ و باڵی ڕەشە. خەتێکی پانی سپی بەنێوان مل و سینگیدا هاتووە. مێیە ئاماڵ قاوەییییە و خەتی سپی سینگی بۆر و باریکە. بەباڕی ئەو خەتەی نییە و تووکی پڕ خاڵە. توند دەفڕێ. کاتی مەترسی بەخوارەپێچیە دەفڕێتە پشت بەرد و ڕەوەزان، خاڵێکی گەورەی بۆری لەسەر شاباڵی هەیە. لەکێو و تەپۆڵکەی پڕ گیاوگۆڵ دەژی. لەنێو پنچک و بەرد لە نزیک جۆباران هێلکە دەکا. (296)

ڕەشیشە–ی گەورە (134)

توکای بزرگ
Turdus viscivorus
Grive draine
Mistle Thrush

٢٤ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. پشتی ئاماڵ بۆرە، بەرزگی خاڵخاڵە. لە فڕیندا ژێر باڵی سپی دیاری دەکا. پاشەڵی بۆری ئاماڵ قاوەییە. سینگی زەردواشە. ئەو باڵندەیە خۆ نەدیو دەکا. لە فڕیندا بەهێزە. بەباڕی پشتی خاڵخاڵە. لە باغی گەورە، باغی میوە و لێڕەواران دەژی. لەسەر دار هێلانە دەکا. پایزان بەگەل دەبینرێن. زستانان زۆر دەبن. (313)

ڕەشیشە–ی مل ڕەش (135)

توکای گلوسیاه
Turdus ruficollis
Merle á gorge noire
Black-throated Thrush

٢٣ سانتیمێترە. نێرە سەر و مل و سینگی ڕەشە. بەرزگی سپییە. مێیە پشتی ئاماڵ قاوەییە. مل و سینگی مەیلەو سپییە و پڕە لە خاڵ و خەتی ڕەش. لە فڕیندا ژێر باڵی ئاماڵ زەردی وەدەر دەکەوێ. زستانان لە قەراغ گوند و زەویوزاران دەبینرێ. (313)

ج– کلک سوورەکان Redstarts

بریتین لە: کلک سوورە، کلک سوورەی پشت شێ، کلک سوورەی ڕەش، کلک سوورەی کێوی.

کلک سوورە (136)

دم سرخ معمولی
Phoenicurus Phoenicurus
Rouge-queue á front blanc
Redstart

١٤ سانتیمێترە. نێرە دەم و چاو و ملی ڕەشە. نێوچاوانی سپییە. پشتی بۆرە. لاتەنیشتی ئاماڵ شێیە. پایزان ڕەشایی ملی کاڵتر دەبێ. مێیە پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە و بەرزگی زەرد دەنوێنێ. بەباڕی سینگی پنۆک پنۆکە و کلکی خورمایی ڕەنگە. لە ڕەوەز، خانووبەرە، بەردەڵانی قەدپاڵ و نێو دارەمێوان دەبینرێ. لە کونی دیوار، ڕەوەز و خانووان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (294)

کلک سوورە–ی پشت شێ (137)

دم سرخ پشت بلوطی
Phoenicurus erythronotus
Rouge-queue d´ Eversmann
Eversmann’s Redstart

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە بەهاوینان پەڕ و باڵی سەر و پاش ملی بۆری کاڵە و خەتێکی ڕەشی لە دەوری چاوی هەیە و هەتا ملی کشاوە. سینگ، بەرزگ، پشت و کلکی سووری کاڵە. هەر دوو باڵی ڕەشە و خاڵی گەورەی سپی تێدایە، مێیە پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. کلک و پاشەڵی وەک نێرە دەچێ. باڵی ڕەنگ خۆڵینە. خاڵی گەورەی سپی هەیە. بەرزگی سپی ئاماڵ بۆرە. لەنێو دار و پنچک و زەویوزاران دەبینرێ. زستانان زۆر هەیە. (293)

کلک سوورە–ی ڕەش(138)

دم سرخ سیاه
Phoenicurus ochruros
Rouge-queue noir
Black Redstart

١٤ سانتیمێترە. نێرە و مێیە لە هەموو وەرزەکاندا کلکیان خورماییە و دەیلەرێنن. شاقەلیان خورماییە. ژێر باڵیان ڕەشە. نێرە تەواو ڕەشە و خاڵی سپی سەر باڵی هەیە. پایزان ڕەنگی کاڵ دەبێتەوە و خاڵی سپی باڵی نامێنێ. ڕەنگی مێیە و باڕی ئەم باڵندەیە وەک کلک سوورەیە، بەڵام تاریکترە. بەرزگیان بۆری تاریکە. لە ڕەوەز، خانووبەرە، قەدپاڵی بەردەڵانی کێوان و نێو دارە مێوان دەبینرێ. لە کونی دیوار، ڕەوەز و خانووان هێلانە دەکا. زستانان زۆر هەیە. (294)

کلک سوورە–ی کێوی (139)

دم سرخ کوهی
Phoenicurus erythrogaster
Rouge-queue de Güldenstädt
Güldenstädt’s Redstart

١٧ سانتیمێترە. وەک کلک سوورە دەچێ، بەڵام لەو گەورەتر و کلک درێژترە. نێرە تەپڵی سەر و پاشەستۆی مەیلەو زەردە و خاڵی گەورەی سپی لەسەر باڵیەتی. مێیە وەک کلک سوورە دەچێ، بەڵام لەو گەورەترە. باڵی پنۆکی سپی تێدایە. پایزان دەوری شوێنە ڕەشەکانی لەشی نێرە زەرد هەڵدەگەرێ. لەسەر تەپۆڵکەی بەیار و ڕووتەنان و لەناو بەرد و ڕەوەزان دەبینرێ. لەنێو بەردان هێلانە ساز دەکا. (293)

چ- کەڵەکەترەکان Wheatears

*** حیساب کەرە، کەڵەگاترە**

بریتین لە: کەڵەکەترە، کەڵەکەترەی بەڵەک، کەڵەکەترەی بەڵەکی باشووری، کەڵەکەترەی بەڵەکی ڕۆژهەڵاتی، کەڵەکەترەی بیابانی، کەڵەکەترەی پاشەڵ سوور، کەڵەکەترەی پشت سپی، کەڵەکەترەی دەشتان، کەڵەکەترەی سەر ڕەش، کەڵەکەترەی کلک سپی، کەڵەکەترەی گوێ ڕەش.

کەڵەکەترە (140)

چکچک کوهی
Oenanthe oenanthe
Traquet motteux
Wheatear

١٤٫٥ سانتیمێترە. پاشەڵی نێرە و مێیە سپییە و سەری کلکیان ڕەشە. نێرە وەرزی هێلکە و جووجکە پشتی بۆری ئاماڵ شینە، برۆی سپی و پانە. لاجانگ و گوێی ڕەشە (پایزان قاوەییە). بەرزگی مەیلەو زەردە. پایزان پشتی قاوەیی هەڵدەگەڕێ. بەدەنی ئاماڵ زەرد دەبێ مێیە وەک نێرەی پایزان دەچێ. ئەو باڵندەیە زۆر نائارامە و حەجمینی نییە. دایمە بۆ ئەو لاو ئەولا دێ و دەچێ و کلک پان دەکاتەوە و هەڵیدەتەکێنێ. لە چیمەن، لەوەڕگەی کوێستانان، ڕەوەزی شاخان و لە بیابانان دەژی. لە کونی بەرداندا هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبینرێ. (274)

کەڵەکەترە-ی بەڵەک (141)

چکچک ابلق
Oenanthe pleschanka
Traquet pie
Pied Wheatear

١٤ سانتیمێترە. نێرە پشت و مل و سینگی ڕەشە. بەرزگی سپییە. سەر و پاش ملی هاوینان سپییە و زستانان ئاماڵ بۆر. جاری وایە سپیایی شاباڵی قەراغ کلکی هەتا ئاخر دەڕوا، بەڵام هەمیشە سەری کلکی ڕەشە. شاپەڕی باڵی هاوینان ڕەش و زستانان دەوری مەیلەو زەرد دەبێ. مێیە سەر و پشتی قاوەیی و بەرزگی زەردواشە. کلکی سپییە و سەری کلکی ڕەشە. باڵی ڕەشە و خەتی ئاماڵ سپی تێدایە. برۆی سپی دەچێ. ئەو باڵندەیە لەسەر پنچک و دار هەڵدەنیشێ وەک پەڕبەڵەکە ڕاوێ دەکا. لە زەوی بەردەڵان و داوێنی کێوان دەژی. لە کوندا هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبینرێ. (275)

کەڵەکەترە-ی بەڵەکی باشووری (142)

چکچک ابلق جنوبی
Oenanthe Lugens
Traquet deuil
Mourning Wheatear

١٣٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگن و وەک نێرەی کەڵەکەترەی بەڵەک دەچن، بەڵام سپیایی سینگیان هیچ کات زەرد هەڵناگەڕێ. تووکی ژێر پاشەڵی خورمایی ڕەنگە. لەکاتی فڕیندا خاڵێکی گەورەی سپی لە باڵیدا وەدیار دەکەوێ. لە دۆڵ و دەری تەنگی بەردەڵانی و داوێنی ڕەوەزی کوێستانان و بیابانی ئیشک دەژی. لەنێو بەردان یان کونی کەندالی چۆمان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبینرێ. (276)

کەڵەکەترە-ی بەڵەکی ڕۆژهەڵاتی (143)

چکچک ابلق خاوری
Oenanthe picata
Traquet pie d’Orient
Eastern pied Wheatear

١٥٫٥ سانتیمێترە. نێرەی ئەو باڵندەیە لە ئێراندا سێ جۆرە بینراوە. جۆری یەکەم (picata) سەر و پاش ملی و سینگی ڕەشە، بەڵام پاشەڵ و خوارەوەی سینگ و بەرزگی سپییە. جۆری دووەم (Capistrata) وەک جۆری یەکەمە، بەڵام تەپڵی سەری سپی ئاماڵ بۆرە و جۆری سێهەم (opistholeuca) بەرزگی هەموو ڕەشە. مێیەی هەرسێک جۆر قاوەیی خاکییە. پاشەڵی سپییە. لە زەوی بەردەڵان و ڕەوەزی بەپنچک دەژی. لە بەستێنی چەمی ئیشکدا دەبینرێ. لە کونی بەردان هێلانە ساز دەکا. (293)

کەڵەکەترە-ی بیابانی (144)

چکچک بیابانی
Oenanthe deserti
Traquet du désert
Desert Wheatear

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی ئەو باڵندەیە کلکیان تەواو ڕەشە و قەراغ کلکیان سپییە. شاقەلیان سپییە. مێیە ملی سپییە و باڵەکانی قاوەییترن. نێرە مل و پەڕی شانی ڕەشە. پایزان دەوری ڕەشایی ملی سپی هەڵدەگەڕێ. زستانان لە زەویوزاری قەراغ بەیاران دەبینرێ. (275)

کەڵەکەترە–ی پاشەڵ سوور(145)

چکچک دم سرخ
Oenanthe xanthoprymna
Traquet á queue rousse
Red-tailed Wheatear

١٤ سانتیمێترە. نێرەی ئەو باڵندەیە سێ جۆری هەیە. لەهەر سێ جۆردا پشتی قاوەیی خاکییە و بەرزگی سپی بۆرە. پشتی بەلای پاشەڵێوە ئاماڵ زەردە. لە زۆرترین تۆرەمەی ئەو باڵندەیە (chrysopygia)دا، نێرە سەری ڕەش نییە و سپیایی دەوری کلکیشی نییە. دوو جۆری تری (Cummingi و Xanthoprymna) کە لە داوێنی ڕۆژئاوای کێوەکانی زاگرۆسدا بینراوە. دەم و چاو و ملیان ڕەشە و کەمێک سپیایی لەسەری شاباڵیاندا دەبینرێ. مێیەی هەر سێ جۆر وەک نێرەی جۆری یەکەم دەچێ. لە دۆڵ و دەرەکان و ڕەوەزی کەم گیاوگۆڵی کێوەکان دەژی. لەنێو بەردان هێلانە دەکا. (276)

کەڵەکەترە–ی پشت سپی (146)

چکچک پشت سفید
Oenanthe finschii
Traquet de finsch
Finsch’s Wheatear

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە سەر و پشتی هەتا دەگاتە کلکی سپییە. سەری کلکی ڕەشە. دەوری چاو و مل و باڵی ڕەشە. سینگ و بەرزگ و پاشەڵی سپی تۆڵخە. مێیەی ئەو باڵندەیە وەک مێیەی کەڵەکەترەی گوێ ڕەش دەچێ، بەڵام پەڕ و باڵی بۆری ئاماڵ زەردە. لە داوێنی ڕەوەز و بەردەڵانان، لە تەپۆڵکە و زەوی چانراو دەژی. لەنێو بەرد و کونان هێلانە دەکا. (293)

کەڵەکەترە–ی دەشتان (147)

چکچک دشتی
Oenanthe isabellina
Traquet isabelle
Isabelline Wheatear

١٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. سەر و دندووکی لەچاو ئەوانی دیکە گەورەتر دیاری دەکا. کلکی بۆری کاڵە. ڕەنگی ئەو باڵندەیە تا ڕادەیەک بۆر و ڕەشایی باڵی کاڵە. هەڵاتنی لەسەر عەرز لەگەڵ ئەوانی دیکە جیاوازی هەیە. لەدەشت و بەیار و داوێنی کێوان دەژی. زستانان لە شوێنی خیزەڵان دەبینرێ. (275)

کەڵەکەترە–ی سەر ڕەش (148)

چکچک سر سیاه
Oenanthe alboniger
Traquet de Hume
Hume’s Wheatear

١٦٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. سەر و پشت و باڵی ڕەشی ئاماڵ شینە. سینگ و بەرزگ و پاشەڵی سپییە. بەباڕی تووکی ڕەشی ئەو باڵندەیە سوورگوێزییە. لەسەر تەپۆڵکەی بەردەڵانی و بەیار و دۆڵ و دەرەی کێوان دەژی. بەدەگمەن دێتە دەشتایی. لەنێو بەردان هێلانە ساز دەکا. (276)

کەڵەکەترە–ی کلک سپی (149)

چکچک دم سفید
Oenanthe monacha
Traquet á capuchon
Hooded Wheatear

١٧ سانتیمێترە. دندووکی لەوانی دیکە درێژترە. نێرەی ئەو باڵندەیە سەری سپییە. دەوری چاو و مل و سینگ و باڵی ڕەشە. بەرزگ و دامێنی سپییە. کلکی ڕەشە و دەوری کلکی سپییە. مێیە بۆری ئاماڵ زەردە. کلکی قاوەیی توندە و دەوری کلکی مەیلەو زەرد یان سپی چڵکنە. ئەو باڵندەیە زۆر کەم هەیە. لە دۆڵ و دەرەی دوورەدەست و بەردەڵان دەژی. (276)

کەڵەکەترە–ی گوێ ڕەش (150)

چکچک گوش سیاه
Oenanthe hispanica
Traquet oreillard
Black-eared Wheatear

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرەیان دوو جۆرە. جاری وایە خەتی پان و ڕەشی دەوری چاو و سەر لاجانگی هەیە، ملی سپییە. جاری واشە ڕەشایی سەر دەم و چاوی هەتا ملی دادەگرێ. لەشی زەردی ئاماڵ بۆرە کە بەلای پاشەڵێوە سپی هەڵدەگەڕێ. بەرزگی سپی واشە. باڵ و شانی تەواو ڕەشە. ئەو باڵندەیە پایزان مەیلەو زەرد دەبێ. مێیەی وەک کەڵەکەترە دەچێ، بەڵام لاجانگی بۆرتر و باڵی ڕەشتر و پاشەڵی سپیترە. لەسەر دار هەڵدەنیشێ. لە داوێنی بەردەڵانی کێوان و ئەو شوێنانەی تاک و تەرا داری لێ بێ دەژی. لە کونی دیوار و بەردان هێلانە ساز دەکا. (275)

ح- گابەڵەکەکان Stonechats

بریتین: لە گابەڵەکە، گابەڵەکەی باڵ بەڵەک، گابەڵەکەی ڕێ ڕێ.

گابەڵەکە (151)

چک
Saxicola torquata
Traquet pâtre
Stonechat

١٢.٥ سانتیمێترە. نێرە سەر و ملی ڕەشە و تۆقی ملی سپییە و خەتێکی سپی بەباڵیدا کشاوە. پشتی ڕەشی ئاماڵ بۆرە و پاشەڵی بۆر دەنوێنی. کلکی ڕەشە. سینگی مەیلەو زەردە و ژێر پاشەڵی زەردی تولْخە. بارِ و مێیە پشتیان قاوەییە و ڕێ ڕێی ڕەشە. سپیایی پاشەڵیان نییە. لەسەر پنچک و سیمی دارتێلان هەڵدەنیشێ و کلک و باڵی هەڵدەتەکێنێ. لە زەل و زۆنگ و نێو پنچک و زەویوزاران دەژی. لەنێو گیا و بن پنچکان هێلانە دەکا. (274)

گابەڵەکە-ی باڵ بەڵەک (152)

چک ابلق
Saxicola caprata
Tarier pie
Pied Stonechat

١٢.٥ سانتیمێترە. نێرە و پەڕ و باڵی تەواو ڕەشە. خاڵێکی سپی گەورەی لە سەر باڵە. پاشەڵ و بەرزگی سپییە. پایزان پەڕی دەورەی دەبێتە خورمایی. مێیە قاوەیی خاکییە. پاشەڵ و تووکی سەر کلکی قاوەیی ئامال نارنجییە. باڵ و کلکی قاوەیی توندە. پایزان قەراغی بۆر هەڵدەگەڕێ. لەنێو پنچکی زەوییان. دەشت و داوێنی کێوان دەژی. لەنێو پنچکاندا هێلانە دەکا. (293)

گابەڵەکە-ی ڕێ ڕێ (153)

چک بوتەای
Saxicola rubetra
Traquet tarier
Whinchat

١٢.٥ سانتیمێترە. وەک مێیەی گابەڵەکە دەچێ. چاوی کەوتوونە نێو خەتێکی سپی. خاڵی لەسەر کلکی هەیە. لاجانگ و سەر و پشتی نێرە ڕێ ڕێیە. خەتی سپی بەچاویدا کشاوە. باڵی ڕەشە و خاڵی سپی تێدایە. سینگ و ملی ئاماڵ زەردە. مێیە ڕەنگی ڕوونترە و خەتی چاوی مەیلەو زەردە. خاڵی سپی سەر باڵی بچووکترە. بەبارِی خاڵی سپی سەر باڵی نییە. لە زۆنگ و زەل و نێو پنچک و زەویوزاران دەژی. لەنێو گیاو بن پنچکان هێلانە ساز دەکا. (274)

خ- گەرووشینە Bluethroat

گەرووشینە (154)

گلو آبی
Luscinia svecica
Gorgebleue
Bluethroat

١٤ سانتیمێترە. وەک کلک سوورە دەچێ، بەڵام زۆربە کلکی پان دەکاتەوە و هەڵیدەتەکێنێ. نێرە بەهاران ملی شین دەنوێنی. دوو خەتی ڕەش و قاوەیی ئەو شینایییە لە سینگی جوێ دەکاتەوە. پایزان ملی شین بەڵەکە. مێیە ملی سپییە و دێغی ڕەشی لە دەوری هەیە. بەبارِی قاوەیی ڕێ ڕێیە و ئەستوورایی کلکی خەنەیییە. لە مێشەڵان و گیاوگۆڵی ناو زەل و زۆنگ و پەرژینی چڕ دەژی. لەسەر سەوڵ و بی و ناو پنچکی زەلان هێلانە دەکا. زستانان زۆر دەبینرێ. (294)

تۆرەمەی ڕەوڕەوە (20F)
Family CHARADRIIDAE

* ڕاوڕاوێلکە

لە تەنکاوان دەبن. دندووکیان تیژە. توند دەفڕن. پێڕۆن. کاتی چینە سەر و کلکیان زوو زوو دەجوولێننەوە. زۆربەیان کۆچەرین و بەپۆل دەگەڕێن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز لە ڕووتەن هێلانە ساز دەکەن. جووچکەیان هەر کە لە هێلکە هاتنەدەر دەتوانن هێلانە بەجێ بێڵن. دانەوێڵە و گیانلەبەری ورد دەخۆن. بریتین لە: بەردگێرە، دەیدومەک، ڕەوڕەوە بۆرە، ڕەوڕەوە زێڕە، ڕەوڕەوە زێڕەی ئاسیایی، ڕەوڕەوەی بچووک، ڕەوڕەوەی خێزێ، ڕەوڕەوەی سینگ شێ، ڕەوڕەوەی قرژاڵگر، ڕەوڕەوەی کێوی، ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی بچووک، ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی گەورە، زیقاوە، زیقاوەی دەشتێ، زیقاوەی کلک سپی.

بەردگێڕە (155)

سنگ گردان
Arenaria interprres
Tournepierre á collier
Turnstone

٢٢ سانتیمێترە. باڵندەیەکی ڕەنگاوڕەنگە. لاقی کورت و نارنجییە. دندووکی ڕەش و قوڵە و تیژە. هاوینان پشتی بەڕەنگی شێی توندە و خاڵی ڕەشی تێدایە. سەری بەڵەکە. زگی سپییە و بەرسینگی ڕەشە. زستانان قاوەیی ئاماڵ بۆر دەبێ و گەرووی پتر سپی هەڵدەگەڕێ. لەکاتی چینەدا بۆ دۆزینەوەی خواردەمەنی شتی وەک بەرد و گوێماسیلکە هەڵگێڕ وەرگێڕ دەکا. لە خیزەڵان و قەراغ دەریا دەبینرێ. (124)

دەیدومەک (156)

دیدومک
Vanellus indicus
Vanneau de I’Inde
Red-Wattled Lapwing

٣١ سانتیمێترە. سەر، مل و بەرسینگی ڕەشە. لاجانگی سپییە. پشتی قاوەیی توندە، ئەم قاوەییە لە باڵیدا ئاماڵ سوور دەبێ. زگی سپییە، هەروەها کلکیشی سپییە و سەر کلکی ڕەشە. لە پێش چاویدا زیادە گۆشتێکی سوور خۆ دەنوێنێ. دندووکی سوورە و سەری دندووکی ڕەشە. لاقی زەردە. زیاتر بەجووت دەبینرێن. لە قەراغ ئاوی شیرن و کەشاوان دێنە بەرچاو. لەسەر عەرز لە جێی ڕووت هێلانە ساز دەکا. (148)

ڕەوڕەوە بۆرە (157)

سلیم خاکستری
Pluvialis squatarola
Pluvier argenté
Grey plover

٢٧ سانتیمێترە. کاتی هێلکەکردن و کورک بوون بەرزگی ڕەشە و پشتی مەیلەو سپییە. لە تەواوی ساڵدا بەدەنی پتەو، دندووکی ئەستوور، چاوی گەورە، پەڕەکانی بن باڵی ڕەشن. پاشەڵ، کلک و خەتی باڵی سپییە. نێرە هاوینان خاڵی سپی لەسەر پشتیدا دەبینرێ؛ کەچی زستانان بۆری مەیلەو قاوەیییە. ئەم باڵندەیە بەباری زەردباوە. لە قەراغ تەنکاو و بەستێنی خیزەڵانی دەریادا دەبینرێ. (124)

ڕەوڕەوە زێڕە (158)

سلیم طلائی
Pluvialis apricaria
Pluvier doré
Golden plover

٢٧ سانتیمێترە. پشتی ڕەشە و خاڵی خەنەیی تێدایە. هاوینان بەرزگ و سینگ و ملی هەتا دەگاتە دندووکی ڕەشە. لە پاشەڵێوە خەتێکی سپی دەست پێدەکا هەتا سەر بڕۆی. ئەو خەتە سپییە ڕەنگی پشت و زگی لێک جوێ دەکاتەوە. زستانان مل و بەرسینگی سپی هەڵدەگەڕێ. لە زەویوزار، شەت و ئاودڕ و قەراغ دەریا دەبینرێ. (124)

ڕەوڕەوە زێڕە–ی ئاسیایی (159)

سلیم طلائی خاوری
Pluvialis dominica
Pluvier doré asiatique
Asiatic Golden plover

٢٤ سانتیمێترە. لە ڕەوڕەوە زێڕە بچووکتر و کزترە. ژێرباڵی شێ باوە، تووکی قووڵایی بن باڵی بۆرە. هاوینان سەر پشت و بەرزگی ڕەشایی زۆرترە. زۆرتر لە بەردەڵانی قەراغ دەریادا دەبینرێ. (124)

ڕەوڕەوە–ی بچووک (160)

سلیم کوچک
Charadrius alexandrinus
Gravelot á collier interrompu
Kentish Plover

١٦ سانتیمێترە. جیاوازی لەگەڵ ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی بچووک ئەوەیە کە: بەرزگی کاڵترە، لاوازترە، لاق و دندووک و قەیتانی دەوری چاوی ڕەشترە. دوو خاڵی گەورە و ڕەشی لە لاملیەتی. نێرە بڕۆی سپییە، نێوچاوانی خورمایی ڕەنگە و خاڵێکی ڕەشی تێدایە. مێیە کاڵترە، خاڵی مەیلەو قاوەیی لەلاملیەتی، نێوچاوانی ڕەش نییە. ئەم باڵندەیە لاقی ڕەشە. لە قەراغ دەریا و دەریاچەی سوێر دەبینرێ. لە تەنکاو و خیزەڵانان دەبی و هەر لەو شوێنانەش هێلانە ساز دەکا. (133)

ڕەوڕەوە–ی خیزی (161)

سلیم شنی
Charadrius Leschenaultii
Gravelot de Leschenault
Greater Sand Plover

٢٢ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە، بەرزگی سپییە. دندووکی ڕەش و ئەستوورە. لاقی زەیتوونی توندە. نێرە لە کاتی هێلکە و جووجکە هەڵێنانی مێیەدا سینگی بەخاڵ دەبێ؛ خاڵەکەی شێ ڕەنگە. تووکی گوێی ڕەش دەبن، خەتێکی ڕەشی لە نێوچاوانی پەیدا دەبێ. مێیە خاڵی سینگی کاڵترە. زستانان نێرە و مێیە وێک دەچن. بەباڕی پشتی کاڵترە و تووکی دەورەی سینگی شێ ڕەنگە. لە خیزەڵان قەراغ چۆمان دەبینرێ. (148)

ڕەوڕەوە–ی سینگ شێ (162)

سلیم سینه بلوطی
Charadrius asiaticus
Gravelot asiatique
Caspian Plover

١٩ سانتیمێترە. باریکە، لاق و ملی تاڕادەیەک درێژن نێوچاوانی کاڵ و برۆی قاوەییە. هاوینان سینگی قاوەیی سوورباوە؛ بەلای بەرزگیدا ڕەشە. لە زستاندا ڕەنگی سینگی کاڵ دەبێتەوە و بەحاڵ دیاری دەکا. لە شۆرەکات، بیابان و ناو زەویوزاریشدا دەبینرێ. زۆرتر لە قەراغ ئاو دەبێ. (124)

ڕەوڕەوە–ی قرژاڵگر (163)

سلیم خرچنگ خور
Dromas ardeola
Pluvier crabier
Crab Plover

٣٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. پەڕ و باڵی بەڵەکە. سەری تەواو سپییە. دندووکی ڕەش و ئەستوور و درێژە. لاقی ئاماڵ بۆر و درێژە. بەپۆل لە قەراغ دەریا و زەل و گۆلان دەژین. لە کونان‌دا هێلکە دەکا. (148)

ڕەوڕەوە–ی کێوی (164)

سلیم کوهی
Eudromias morinellus
Pluvier guignard
Dotterel

٢١ سانتیمێترە. نێرە لە مێیە بچووکترە. لە مابەینی سینگ و زگیدا خەتێکی سپی پێداهاتووە. بەرزگی شێ ڕەنگی ئاماڵ نارنجییە. سەری ڕەشە. برۆی سپییە. زگی ڕەشە، پاشەڵ و کلکی سپییە. چ لە وەرزی زستاندا و چ بەباڕی برۆی بۆرە و بەرزگی ئاوا ڕەنگاوڕەنگ نییە؛ تەنیشت و سینگی قاوەییە. زستانان زۆرتر لە خیزەڵان، گۆل، شێوەرد و لەوەڕگاندا دەبینرێ. (124)

ڕەوڕەوە–ی گەردن بەخاڵی بچووک (165)

سلیم طوقی کوچک
Charadrius dubius
Petit gravelot
Little Ringed Plover

١٥ سانتیمێترە. وەک ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی گەورە دەچێ، بەڵام ئەمەیان خەتی سپی و لاقی ئاماڵ زەردە. مابەینی سەر و نێوچاوانی خەتی سپی پێداهاتووە. دەنگ و شوێنی ژینیشی لەگەڵ گەورەکەیان فەرقی هەیە. لە نزیکەوە ئاڵقەی زەردی چاوی دەبینرێ. بەباڕی خاڵی سینگی قاوەییە. لە قەراغ شیرناوان بەتایبەت لەسەر دوڕگە خیزەڵانەکانی ناو ڕووبارەکاندا دێن و دەچن. زستانان لەسەر خیزی قەراغ دەریا دەبینرێ. (133)

ڕەوڕەوە–ی گەردن بەخاڵی گەورە (166)

سلیم طوقی
Charadrius hiaticula
Grand gravelot
Ringed Plover

١٩ سانتیمێترە. زۆر وشیار و وریایە. خڕین و قەڵەوە. گەردنی بەخاڵە (خاڵی ڕەش). لاقی نارنجییە. زۆر چوست و چالاکە. پشتی سوورگوێزییە. ملی سپییە. دەوری چاوی ڕەشە. نێوچاوانی سپییە و کەمێک زەقە. دندووکی نارنجییە و سەری دندووکی ڕەشە. خەتی سپی بەباڵیدا هاتووە. بەباڕی پشتی قاوەیی ڕەنگە، خاڵی گەردنی قاوەیی ڕەش باوە، ئەم باڵندەیە لاقی زەرد و سەری کلکی سپییە. لە تەنکاوی خیزەڵان و گۆلاوان دەبینرێ. (133)

زیقاوە (167)

خروس کولی
Venellus Vanellus
Vanneau huppé
Lapwing

* جیقۆلە (؟)، داڵداڵەکۆسە (؟)، داوداوەکۆستە (؟)، داوداوەکۆسە (؟)، داوەکۆستە (؟)، زیرزیقاولە، زیرقاولە، زیقاو، زیقاولە، زیقاولە شامی، زیقاوڵە، زیقزیقاوە، زیقولە، قی قی داوکە (؟)، قی قی ڕەجو (؟)، کەڵەشێری مەرزە (؟).

٣٠ سانتیمێترە. پشتی ڕەشی ئاماڵ شینە، بەرزگی سپییە، پەڕ و باڵی بریقەی دێ. کاکۆڵی قیت و درێژە، لاجانگ و سەری کلکی بەڵەکە. لەکاتی فڕیندا ڕاست ناڕوا. ناوەکەی لە دەنگی گیراوە. هێلکەی خاڵخاڵ و بۆرە. ئەگەر گیانلەبەرێک لە هێلانەی نزیک بێتەوە دەست دەکا بەزیقەزیق و شاڵاوی بۆ دێنێ و هەتا دووری نەخاتەوە لێی نابێتەوە. لەناو زەویوزار، قەراغ ئاوگر و تەنکاوان دەبینرێ. هەر لەو شوێنانەش هێلانە دەکا. (123)

زیقاوە-ی دەشتێ (168)

خروس کولی دشتی
Vanellus gregarius
Vanneau sociable
Sociable Plover

٢٩ سانتیمێترە. لاقی درێژە. لە دوورەوە ئامال بۆر دەنوێنێ. سەری ڕەشە، برۆی سپییە، سەری باڵ و کلکی ڕەشە. هاوینان ڕوومەت و خوارەوەی ملی ئامال زەرد دەبێ و هەروەها سینگ و پشتی بەرەو بۆری مەیلەو سپی هەڵدەگەڕێ. زگیشی ڕەنگ دەبێ. زستانان نیشانەکانی سەری و زگی بەرچاو نییە. لە دەشتی خیزەڵان و بەیاری کەنار زەویوزاران دەبینرێ. (123)

زیقاوە-ی کلک سپی (169)

خروس کولی دم سفید
Vanellus Leucurus
Vanneau á queue blanche
White-tailed Plover

٢٦٫٥ سانتیمێترە. پشتی سوورخونە. نێوچاوان و کلکی سپییە. شاباڵی بۆرە. گەرووی سپییە و ملی قاوەیی کەم ڕەنگە. سینگی بۆرە و بەرزگی سپی ئامال زەرد. لاقی درێژ و زەردە. لە شیرناو، زۆنگ و قەراغ دەریاچەکان دەبینرێ. لەناو گیاوگۆڵی کورت لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (148)

تۆرەمەی سوورە (21F)
Family ĔM̆BERIZIDAE

باڵندەی دانەخۆرن. بەقەرا چۆلەکە دەبن. دندووکیان کورتە. زیاتر لەجێگای ئاوەڵا دەژین. پەڕ و باڵی نێرە لە مێیە جوانترە. هەندێک لەوانە کاتی هێلکە و جووجکە بەتێکڕایی دەژین. زۆربە دوور لە ئاوایییانن. نێر و مێیەیان وێک ناچن. لەسەر دار، پنچک، زەوی و کوناندا هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: زەردەزێڕە، سووڕەمێرگە، سووڕەی ڕێ ڕێ، سووڕەی زەڵان، سووڕەی سەر بۆر، سووڕەی سەر زەیتوونی، سووڕەی سەر شێ، سووڕەی کێوی، سووڕەی لاجانگ سپی، سووڕەی لاجانگ زەرد، سووڕەی لیمۆیی.

زەردەزێڕە (170)

زەردەپرە سر سیاه
Emberiza melanocephala
Bruant mélanocéphale
Black-headed Bunting

* زەردەجووڕە، زەردەزوڕە، زەردەوەرە، زەردەوەلی، زەردی زڕە، زەردی وەری، زەردی وەلی.

١٦ سانتیمێترە. نێرە بەرزگی تەواو زەردە، سەری ڕەشە و تۆقی ملی زەردە. پشتی شێ ڕەنگە. کلکی تووکی سپی تێدا نییە. پایزان سەری قاوەیی هەڵدەگەڕێ. مێیە پشتی قاوەیی زەیتوونی ڕێ ڕێیە و بەرزگی خەت و خاڵی نییە. تووکی ژێر پاشەڵی زەردە. لەنێو پنچکان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبینرێ. (339)

سووڕە مێرگە (171)

زردەپرە مزرعە
Emberiza calandra
Bruant proyer
Corn Bunting

* سوڕسوڕە مێرگە

١٧٫٥ سانتیمێترە. لە هەموو سووڕەکان گەورەترە. پەڕ و باڵی قاوەیی ڕێ ڕێیە. تووکی سپی لە کلک و باڵیدا نابینرێ. بەهۆی گەورەیی لەش و سەری گەورە و خڕ و

دندووکی ئەستوور لە چوڕە و باریکە جوێ دەکرێتەوە. نێر و مێیەی یەک ڕەنگە. لاق و دندووکی زەردە. کاتی فڕین قاچی شۆڕ دەبنەوە. لە زەویوزار، کەنار ڕێگایان، زەوی بەیار و سەر پەرژینان دەژی. لەناو گیای بڵیند، نێو پنچکی دڕکاوی و ژێر پەرژینان هێلانە ساز دەکا. (339)

سوورڕە–ی ڕێ ڕێ (172)

زردەپرە راهراە
Emberiza striolata
Bruant striolé
Striped Bunting

١٣ سانتیمێترە. پشتی شێ ڕەنگە و ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە. بەرزگی تەواو خورماییە کلکی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە و دەوری کلکی خورماییە. نێرە سەری بۆرە و خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە و برۆی سپییە، مێیە قاوەییە و خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی هەیە. لە نشێوی بەردەڵانی کێوان، بەیارە بەردەڵانێ کە گیای کەم لێ بڕوێ دەژی. هەروەها لە کاول و گوندانیش دەبینرێ. لەنێو بەردان هێلانە ساز دەکا. (340)

سوورڕە–ی زەلان (173)

زردەپرە تالابی
Emberiza schoeniclus
Bruant des roseaux
Reed Bunting

١٥ سانتیمێترە. نێرە سەر و ملی ڕەشە و تۆقی سپی هەیە. (ئەمە زستانان دەبیتە قاوەیی پنۆک پنۆک) پشتی قاوەیی توندە و خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە و پاشەڵی بۆرە. شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. بەرزگی سپی ئاماڵ بۆرە و تەنیشتی ڕێ ڕێیە. مێیە سەری قاوەییە و مژۆڵی زەردی کاڵە. پاشەڵی سوورخونە. مل و بەرزگی زەردی کاڵە. خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی بەسینگ و تەنیشتیدا هاتووە. لە زەل و قامیشەڵانان دەژی. زستانان لە زەویوزاران دەبینرێ. لەنێو گیاوگۆڵی پڕ لە نزیک عەرز هێلانە دەکا. (338)

سوورڕە–ی سەر بۆر (174)

زردەپرە سر خاکستری
Emberiza buchanani
Bruant á cou gris
Grey-necked Bunting

١٧,٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. سەر مل و لاسینگی بۆرە. چەنە و مل و خەتی ملی سپییە و خەتی خەنەیی تێدایە. بەرزگی خەنەییە و خەتی ڕێ ڕێی توندی هەیە. دەوری چاوی سپییە. پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە و خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە. کلکی خەنەیی و شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. کردەوەی وەک سوورڕەی سەر زەیتوونییە. لەشێوی بەردەڵانی کێوان و ڕەوەز و دوندی کەم گیا دەژی. لەسەر عەرز لەنێو پنچکی کورتی ناو ڕەوەزان هێلانە ساز دەکا. (340)

سوورڕە–ی سەر زەیتوونی (175)

زەردەپرە سر زیتونی
Emberiza hortulana
Bruant ortolan
Ortolan Bunting

١٦ سانتیمێترە. بەرزگی ئامال چێرەییە و ملی زەردە. سەر و سینگی کەسکی زەیتوونی کاڵە. خەتی ملی زەیتوونییە. لە نزیکەوە خەتی زەردی باریکی دەوری چاوی دەبینرێ. دندووکی چێرەییە. پشتی قاوەیی ڕێ ڕێی ڕەشە. مێیە کاڵترە و کەسکایی سەری زۆر نییە و خەتی وردی ڕەشی لە سینگیدا هەیە. بەباڕی قاوەییترە. بەرزگی ڕێ ڕێیە. لە کوێستانان، شوێنی نزم، باغ و نێو پنچکان دەژی. لەسەر عەرز یان نزیک عەرز لەناو گیاوگۆڵ هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (339)

سوورڕە–ی سەر شێ (176)

زردەپرە سر سرخ
Emberiza bruniceps
Bruant á tête rousse
Red-headed Bunting

١٦ سانتیمێترە. نێرە سەر و سینگی شێ ڕەنگە. بەرزگ و دامێنی زەردە. مێیە وەک مێیەی زەردەزێڕە دەچێ، بەڵام پشتی شینایی هەیە و ژێر پاشەڵی سپییە. لە شوێنی ئاوەڵا و ناو پنچکان، زەویوزاری پەرژیندار و نزیک ئاو دەژی. لە خوارەوەی پنچکان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (340)

سوورِڕە–ی کێوی (177)
زردەپرە کوهی
Emberiza cia
Bruant fou
Rock Bunting

١٦ سانتیمێترە. سەر و ملی بۆرە. خەتی ڕەشی بەسەریدا کشاوە و دەوری چاوی داوە. کاتی چینەکردن کلکی فش دەکا و سپیایی کلکی دەردەکەوێ. پشتی شێ ڕەنگە و خەتی ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە. پاشەڵی شێیە و ڕێ ڕێی نییە. بەرزگی شێی ئاماڵ زەردە. پەڕ و باڵی مێیە توندتر و قاوەییترە. خەتی ڕێ ڕێی لە سینگ و تەنیشتدا هەیە. لە قەراغ کێوان، سەر دار و نزیک دەریا دەژی. لەسەر عەرز یان نزیک بەعەرز هێلانە دەکا. (339)

سوورِڕە–ی لاجانگ سپی (178)
زردەپرە گونە سفید
Emberiza leucocephala
Bruant á calotte blanche
Pine Bunting

١٧ سانتیمێترە. نێرە سەری سپی و قاوەییە. مێیە خەتی پانی قاوەیی کاڵی پێدا کشاوە. سەری سپییە. بەباڕی قاوەییە و تووکی شێ ڕەنگ لە باڵیدا هەیە. نێرە و مێیە پاشەڵیان شێیە. کاتی هێلکە و جووجکە بەتەنیا دەژین. لەناو پنچک و لێڕەواری تەنک و زەویوزار و باغان دەژی. (340)

سوورِڕەی–ی لاجانگ زەرد (179)
زەردەپرە رخ زرد
Emberiza cineracea
Bruant cendré
Cinereous Bunting

١٦ سانتیمێترە. باڵندەیەکی بۆرە، سەری زەردی تاریکە و ملی زەردی گەش. پاش مل و سینگی زەردە و بەرزگی سپی. پشتی بۆری ئاماڵ قاوەیی ڕێ ڕێیە. دندووکی ئاماڵ شینە و لاقی گۆشتن و قاوەیین. مێیە بۆری تاریکە، سەری قاوەییترە، ملی زەردی ڕێ ڕێیە. بەباڕی پەڕ و باڵی پڕ ڕەنگترە. بەرزگی قاوەیی ئاماڵ بۆری ڕێ ڕێیە. بەڵام زەردایی لە ملدا هەیە. لە داوێنی بەردەڵانی کێوان کە تاک و تەرا دار و گیاوگۆڵی لێ شین بووە دەژی. (340)

سوورِڕە–ی لیمۆیی (180)
زردەپرە لیمویی
Emberiza citrinella
Bruant jaune
Yellowhammer

١٦ سانتیمێترە. نێرە سەر و بەرزگی زەردی لیمۆییە. دامێن و پشتی بەڕەنگی شێیە. پشت و تەنیشتی ڕێ ڕێیە. کاتی فڕین شاپەڕی سپی کەنار کلکی دیار دەکەوێ. زەردایی پەڕ و باڵ لە مێیە و باڕی ئەو باڵندەیەدا کەمترە و خەتی ڕێ ڕێی زیاترە؛ بەتایبەت لە سەریاندا. لە زەوی و زاران، کەنار ڕێگایان، شوێنی ئاوەڵای گوندان دەژی. لەژێر پەرژین و کەنار کەندالآن هێلانە ساز دەکا. (339)

تۆرەمەی سوورەقورینگ (22F)

Family PHOENICOPTERIDAE

* سوورەقولنگ، قازی سوور (؟)، کەرنگ (؟)

لەم تۆرەمەیە تەنیا یەک جۆری بینراوە. لە گۆلی ورمێ زۆرە. بەڕۆژ لە ئاوی سوێردا دەبێ و شەوانە بۆ لەوەڕ دێتە ئاوی شیرین. لە دەستەی چەند هەزاریدا لە دەوری یەک کۆدەبنەوە. لە کاتی فڕیندا بەڕێچکە دەکەونە دوای یەک. ڕەوی سوورەقورینگ لە دوورەوە سوور دەنوێنێ.

سوورەقورینگ (181)
فلامینگو
Phoenicopterus ruber
Flamant rose
Greater Flamingo

١٥٠ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. لاقی زۆر درێژە، تووکی سپییە و ژێرباڵی سوورە، دندووکی قەڵانگییە. بەهێمنی هەنگاو دەنێ، سەر لە ئاو ڕۆدەکا و دەلەوەڕێ. بەگەل دەگەڕێن. لە ڕووتەنی قەراغ ئاوی سوێر قوڕ لەسەر یەک کۆدەکاتەوە و دەیکا بەهێلانە و تاقە هێلکەیەکی تێدەکا. شوێنی ئاوگر. زەل، گۆل و گۆلاو جێ لەوەڕگەی ئەم باڵندەیە. (50)

تۆرەمەی سەعوە (23F)
Family PRUNELLIDAE

ئەو باڵندانە وەک چۆلەکە بچووکن. دندووکیان باریک و نووک تیژە. زیاتر لەسەر عەرز چینە دەکەن و ڕێ ڕۆیشتنی تایبەتی خۆیان هەیە. کلک و باڵیان دەجووڵێننەوە. توند دەفڕن؛ بەڵام بەمەودای کەم. کەم خۆ وەدیار دەخەن. نێرە و مێیەیان وێک دەچێ. لەسەر پنچک و ناو بەردان هێلانە ساز دەکەن و جڕ و جانەوەر و کرم دەخۆن، بریتین لە: سەعوەی برۆ سپی، سەعوەی کێوی، سەعوەی مل ڕەش، سەعوەی لێڕواران.

سەعوەی برۆ سپی (182)
صعوه ابرو سفید
Prunella ocularis
Accenteur de Radde
Radde’s Accentor

١٤،٥ سانتیمێترە. قاوەیییە و هێڵی قاوەیی توندی بەسەر پشت و تەنیشتیدا کشاوە. ئەستوورایی دندووک و وردە تووکی پەنا گوێی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە. چەنە و برۆی سپییە. گەروو و تەختایی سینگی زەردی ئاماڵ سوورەتییە. کلکی ئاماڵ بۆرە. لەنێو گیا و بەردانداا هێلانە دەکا. هەمی لەنێو باغ و زەویوزاران دەژی و هەمی لە داوێنی کێوان. (242)

سەعوەی کێوی (183)
صعوه کوهی
Prunella collaris
Accenteur alpin
Alpine Accentor

١٨ سانتیمێترە. ڕەنگی لە سەعوەی لێڕەواران کاڵترە. چەنە و ملی ئاماڵ سپییە و خاڵی ڕەشی تێدایە. سینگی بۆرە و خەتی پانی ئاماڵ قاوەیی بەتەنیشتیدا کشاوە. دوو خەتی سپی نارێکی لە باڵیدا هەیە. سەری کلکی ئاماڵ زەردە. پشتی قاوەیی ڕێ ڕێی ئاماڵ بۆرە. لاقی سووری مەرجانییە. بەباری بۆری بێ خاڵە. لە داوێنی بەرزی کێوان دەژی. لە کونی بەرد و نێو گیا و گۆڵان هێلانە ساز دەکا. (242)

سەعوەی مل ڕەش (184)
صعوه گلو سیاه
Prunella atrogularis
Accenteur á gorge noire
Black-throated Accentor

١٤ سانتیمێترە. وەک سەعوەی برۆ سپی دەچێ. سەر و لاجانگ و ملی ڕەشە. سینگی زەرد و زگی ئاماڵ سپییە. پایز و زستان تووکی سەر و ملی قاوەیی هەڵدەگەڕێ. زستانان لە دۆڵ و دەراندا دەژی؛ کەم خۆی لە شوێنی ئیشک و دەشتان دەدا. (242)

سەعوەی لێڕەواران (185)
صعوه جنگلی
Prunella modularis
Accenteur mouchet
Dunnock

١٤،٥ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە و دێغ دێغی ڕەشی تێدایە. سەر و ملی بۆری قورقوشمییە. سەر و لاجانگی ئاماڵ قاوەیییە. بەرزگی بۆرە. دندووکی باریک و ئاماڵ ڕەشە. لەسەر عەرد چینە دەکا. زیاتر خۆ لە نێو گیا و گۆڵاندا دەشارێتەوە. بەنەرمی دەڕوا و هەر دەڵێی لاقی لە دووی خۆی دەکێشێ. دایمە باڵان لێک دەدا. تەنیا دەژی. لەنێو پەرژین و پنچکاندا هێلانە ساز دەکا. (242)

تۆرەمەی سەیرە (24F)
Family FRINGILLIDAE

دانەخۆرن. دندووکیان کورت و خڕ و قەوییە. پەڕ و باڵیان ڕەنگاوڕەنگە. بێجگە لەکاتی هێلکە و جووچکە زیاتر پێکەوە دەژین. نێرە و مێیەیان زیاتر یەک ڕەنگ نین. لەسەر دار و نێو پنچکان هێلانە ساز دەکەن. جارجار زیندەواری وردەڵە دەخۆن. بریتین لە: زەنگوڵە میرە، سەیرەی باڵ سوور، سەیرەی بۆر، سەیرەی پاشەڵ سپی، سەیرەی چێرەیی، سەیرەی دندووک خاچی، سەیرەی دندووک گەورە، سەیرەی ڕەش، سەیرەی زەرد، سەیرەی سوور، سەیرەی سەر ڕەش، سەیرەی سینگ سوور، سەیرەی کەسک، سەیرەی کێوی، سەیرەی مەغوولی، سەیرەی نێوچاوان سوور، سەیرەی لێڕەواران.

زەنگوڵەمیرە (186)

سهره معمولی
Carduelis carduelis
Chardonneret élégant
Goldfinch

*** سەیرە**

١٢ سانتیمێترە. نێر و مێیەی یەک ڕەنگە. باڵی زەرد و ڕەشە. کلکی ڕەش و سپییە. دەم و چاوی سوورە. پشتی قاوەیی بۆرە و بۆ لای پاشەڵی سپی هەڵدەگەڕێ. بەباڕی پشتی زەردی بۆڕیلەیە. پەڕ و باڵی پڕ لە خەت و خاڵی سوورگوێزییە. بەگەل لەباغ و زەویوزاران دەژی. پایز و زستانان لەبەیار و کەنار ڕێگایان دەبینرێ کە لە دانەوێڵەی پنچکی دڕکاوی خەریکی چینە کردنە. هێلانەی خۆی لەسەر چڵووکی دار و پنچکان ساز دەکا. (328)

سەیرە–ی باڵ سوور (187)

سهره بال سرخ
Rhodopechys sanguinea
Bouvreuil á ailes roses
Crimson-winged Finch

١٥ سانتیمێترە. لە کێوی بەرز دەبینرێ. نێرە پشتی قاوەیی توندە و بەرزگی زەردی کاڵە. سەری ڕەشە و لاجانگی چێرەییە. لاسینگی خاڵی خورمایی تێدایە.باڵی ڕەش و چێرەیی گەشە. کلکی ڕەشە و دەوری کلکی سپییە. مێیە ڕەنگی تاریکترە. ڕەنگی چێرەیی پەڕ و باڵی کەمترە. سەری خاڵخاڵە (نەک ڕێ ڕێ) وەرزی هێلکە و جووچکە نەبێ هەر بەگەل دەژی. لەبەردەڵانی دوندی کێوان کە گیاوگۆڵی کەم بی دەژی. زستانان دەچێتە دۆڵ و دەران. لەنێو پنچکی نێو ڕەوەزان یان لە کونی بەرداندا هێلانە دەکا. (337)

سەیرە–ی بۆر (188)

سهره خاکی
Rhodopechys obsoleta
Bouvreuil de Lichtenstein
Desert Finch

١٤ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی تەواو قاوەیی بۆری کاڵە و لە بەرزگیدا کەم ڕەنگتر دەبێ. دندووکی خڕ و ئەستوور و ڕەشە. نێرە خاڵێکی ڕەشی لە دندووکی هەیە. شاپەڕی باڵی ڕەشە و دەوری سپییە و خاڵێکی گەورەی چێرەیی لەسەر باڵی هەیە. کلکی دوو لک و ڕەشە و لای دەرەوەی سپییە. مێیە لە چاو نێرە کاڵترە. زوو دەستەمۆ دەبێ. لە زەویوزار و کێوپارەی کەم دار و دەوەن دەژی. لەسەر دار و پنچکان هێلانە ساز دەکا. (337).

سەیرە–ی پاشەڵ سپی (189)

سهره دمگاه سفید
Pyrrhula pyrrhula
Bouvreuil pivoine
Bullfinch

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە بەرزگی سووری کاڵە. دامێنی سپییە. پشتی شین باوەی تۆڵخە. چەنە و نێوچاوان و سەری ڕەشە. دندووکی ئەستوور و خڕە. خەتی سپی بەدرێژایی باڵیدا کشاوە. کلکی ڕەشە. مێیە وەک نێرە دەچێ، بەڵام بەرزگی قاوەیی مەیلەو چێرەییە و پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. زیاتر خۆ نەدیو ڕادەگری. لە زەویوزاران، مێشەڵانان، باغی میوە و نێو پەرژینان دەژی. لەسەر دار و نێو پەرژینان هێلانە ساز دەکا. (337)

سەیرە–ی چێرەیی(190)

سهره صورتی
Rhodopechys githaginea
Bouvreuil githagine
Trumpeter Bullfinch

١٢٫٥ سانتیمێترە. دندووکی خڕ و ئەستوورە. لەسەر عەرز چینە دەکا. نێرە قاوەیی ئاماڵ بۆرە و ئاتەگی سووری کاڵە. باڵ و بەرزگ و دەم و چاویشی کاڵە. بەهاران دندووکی سوور هەڵدەگەڕێ. هەم نێرە و هەم مێیە زستانان بۆرترن و دندووکیان مەیلەو زەردە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. زیاتر خۆ کووڕ دەکات و بەسەر عەرزدا بەجۆرێ دەڕوا کە نەبینرێ. لە بیابان و تەپۆڵکەی بەیاری نزیک ئاودا دەژی. لە کونی بەرداندا هێلانە ساز دەکا. (337)

سەیرە–ی دندووک خاچی (191)

سهره نوک قیچی
Loxia curvirostra
Bec-croisé des sapins
Crossbill

١٦ سانتیمێترە. دندووکی خاچییە، کلکی دوو لکە و کردەوەی وەک تووتی دەچێ. پەڕ و باڵی نێرە سوورە و پاشەڵی کاڵە. باڵ و کلکی بۆری توندە. نێرە بەباڕی قاوەیی ئاماڵ نارنجییە. مێیە زەیتوونییە و پاشەڵ و بەرزگی زەردە. بەباڕی بۆری مەیلەو سەوزە و بەرزگی ڕێ ڕێیە. باڵندەیەکە زوو دەستەمۆ دەبێ و بەگەل دەژی. لە فڕیندا سەری گەورە و کلکی کورتی سەرنج ڕاکێشە. لە ئەو لێڕەوارانەی کە داری وەک سەوڵ و کاژی لێ دەڕوێ دەژی. (337)

سەیرە–ی دندووک گەورە (192)

سهرهء نوک بزرگ
Coccothraustes coccothraustes
Gros-bec casse noyaux
Hawfinch

١٨ سانتیمێترە. مل و دندووکی ئەستوورە. کلکی کورتە و سەری کلکی سپییە. باڵی ڕەشی مەیلەو شینە و خەتێکی پانی سپی پێداهاتووە. سەری قاوەیی خاکییە و پشتی قاوەیی توند، بەرزگی قاوەیی کاڵە و بن دندووکی ڕەشە. دندووکی بەهاران شین هەڵدەگەڕێ و زستانان کاڵتر دەبێ. مێیە بەگشتی کاڵترە. بەباڕی قاوەیی ڕێ ڕێیە و خاڵی ژێر چەنەی زەرد ڕەنگە، بەرز دەفڕێ و زوو زوو شوێن دەگۆڕێ. لەکاتی فڕیندا بەسەری گەورە و کلکی قوڵە دەناسرێتەوە. لەسەر عەرز قیت دەڕوا و ڕۆینی وەک مراوییە. باڵندەیەکی زۆر سڵە. زستانان بەگەل دەبینرێ. لەسەر دار دەژی. زیاتر لەسەر چڵووکی داران وێکڕا هێلانە ساز دەکەن. (328)

سەیرە–ی ڕەش (193)

سهرهء سیاه
Mycerobas carnipes
Gros-bec á ailes blanches
White-winged Grosbeak

٢١ سانتیمێترە. دندووکی خڕ و زۆر گەورەیە. پەڕ و باڵی تەواو قاوەیی ئاماڵ ڕەشە؛ داوێن و ژێر ئاتەگی زەردە و سەری شاباڵی سپییە. مێیە کەمێک لە نێرە کاڵتر و قاوەییترە. ئەو باڵندەیە لەسەر دار دەژی. لەسەر سەوڵی کێوی هێلانە ساز دەکا. (337)

سەیرە–ی زەرد (194)

سهرهء زرد
Carduelis spinus
Tarin des aulnes
Siskin

١٢ سانتیمێترە. نێرە سەوزی ئاماڵ زەردە و بەرزگی کاڵترە و سەر و چەنەی ڕەشە. پاشەڵ، خەتی باڵ، ئەولاو ئەولای کلکی قەیتانی پشت چاوی زەردە. پشت و تەنیشتی خەت خەتی قاوەییە. مێیە بۆرترە، تووکی زەردی کەمترە و ڕەشایی لەسەریدا نییە. بەرزگی سپی ڕێ ڕێیە. لەناو بێشە و پەرژینی بەرز و پڕ دەژی. لەسەر چڵووکی داران هێلانە دەکا. (328)

سەیرە–ی سوور (195)

سهرهء گلی
Carpodacus erythrinus
Roselin cramoisi
Scarlet Rosefinch

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە، سەر و سینگ و شاقەڵی سوورە، دندووکی ئەستوورە. باڵی قاوەیی پڕ ڕەنگە و دوو خەتی باڵی هەیە. بەرزگی سپییە. نێرە و مێیە و باڕی ئەو باڵندەیە بەیەک ساڵەیی پشتیان قاوەیی مەیلەو زەردە، شاقەلیان کاڵترە و سەریان بۆرتر. بەرزگیان بەڕەنگی سباتە و ڕێ ڕێی باریکی قاوەیی تێدایە. ئەو باڵندەیە چاوی ڕەش و زەقە. سەری گەورە و خڕە. دوو خەتی کاڵ بەباڵیدا کشاوە و کلکی دوو لکە. لە مێشەڵان، ناو پنچکان و سەر داری کورتی نزیک ئاو دەژی. هێلانەی خۆی لە قەدی گیای ناو زۆنگ و زەلان ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبینرێ. (338)

سەیرە–ی سەر ڕەش (196)

سهرهء سر سیاه
Fringilla montifringilla
Pinson du Nord
Brambling

١٤٫٥ سانتیمێترە. نێرە سینگ و شانی نارنجییە. بەهاران سەر و پاش ملی ڕەشە و

زستانان قاوەیی. باڵ و تەشک و داوێنی لەسەیرەی لێڕەواران سپیترە. مێیە زۆر وەک سەیرەی لێڕەواران دەچێ، بەڵام پەڕ و باڵی زەردایی کەمترە؛ هەروەها شاقەلی سپی و دێغ دێغی سەری لەو باڵندەیەی جوێ دەکاتەوە. زستانان لە لێڕەوار و زەویوزاران بەپۆل دەژی. (327)

سەیرە–ی سینگ سوور (197)

سهرهء سینه سرخ
Acanthis cannabina
Linotte mélodeuse
Linnet

١٣ سانتیمێترە. نێرە نێوچاوانی قاوەیی توندە. سەری بۆرە، باڵی قاوەییە و دەوری سپییە و کلکی دوو لکە. بەرزگی ئاماڵ زەردە و خەتی وردی قاوەیی و ڕەشی هەیە. سینگی چێرەییە. کاتی هێلکە و جووچکە سەر و سینگی سوور هەڵدەگەڕێ و ملی سپییە و خەتی قاوەیی تێدایە. مێیە سوورایی نییە؛ زۆرتر ڕێ ڕێیە. زستانان بەچەنە و ملی ڕێ ڕێ. سپی بوونی دەوری کلک و دندووکی ڕەشی لەسەیرەی کێوی جوێ دەکرێتەوە. لە زەویوزاری بەرفرەوان دەژی و لەسەر پەرژینان هێلانە ساز دەکا. (338)

سەیرە–ی کەسک (198)

سهرهء سبز
Carduelis chloris
Verdier d’Europe
Greenfinch

١٤٫٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی کەسکی زەیتوونییە. شاقەلی کەسکی ئاماڵ زەردە و خاڵی زەردی لەسەر شاباڵ و دەوری کلکی هەیە. دندووکی ئەستوور و سپییە. لاقی چێرەیی کاڵە. مێیە بۆرترە و زەردی پەڕ و باڵی کەمترە. بەباری قاوەییترە و پشتی ڕێ ڕێیە. لە باغ و ناو پنچک و زەویوزاران دەژی. لەنێو پەرژین و پنچکان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر دەبینرێ. (328)

سەیرە–ی کێوی (199)

سهرهء کوهی
Acanthis flavirostris
Linotte á bec jaune
Twite

١٣ سانتیمێترە. لە ئاست وێنە و کردەوە وەک سەیرەی سینگ سوور دەچێ. پشتی

زەردی بۆرە و قەیتانی ڕەش و قاوەیی تێدایە. بەرزگی کاڵە. ملی ئاماڵ زەردی پڕ ڕەنگی ڕێ ڕێیە. نێرە ئاتەگی ئاماڵ چێرەییە و لە مێیەدا دەبێتە زەردی ڕێ ڕێی ڕەش. دندووکی هاوینان زەردی ئاماڵ بۆرە و زستانان زەردی ڕوون. لە مێیە و باڕی سەیرەی سینگ سوور بەهۆی کەمی سپیایی سەر باڵ و کلک، پشتی پڕ ڕەنگترە، ملی زەردی ئاماڵ نارنجی و کلکی درێژتر (دندووکی زەرد لە زستاندا) جوێ دەکرێتەوە. لە داوێنی کێو و بەیاری بلّیند دەژی. (338)

سەیرە–ی مەغوولی (200)

سهرهء مغولی
Rhodopechys mongolica
Bouvreuil de Mongolie
Mongolian Trumpeter Finch

١٣ سانتیمێترە. وەک مێیە سەیرەی چێرەیی دەچێ. پشتی قاوەییترە و دندووکی ئەستوور نییە و لەجیاتی ئەوەی سووری نارنجی بێ. قاوەیی ئاماڵ زەردە. نێرە برۆی چێرەییە و بەرزگی زەردی مەیلەو سباتە. باڵی قاوەیی و سەری شاپەڕی چێرەیی و سپییە. کلکی قاوەییە و دەوری شاپەڕی سپییە. مێیە وەک نێرە دەچێ، بەڵام پەڕ و باڵی ڕەنگی چێرەیی کەمترە. لە تەپۆلکی ڕووت و ئیشک و نشێوی بەردەڵانی کێوان دەژی. (337)

سەیرە–ی نێوچاوان سوور (201)

سهرهء پیشانی سرخ
Serinus pusillus
Serin á front d’or
Gold-fronted Serin

١٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. دندووکی ئەستوورە. سەری ڕەشە و نێوچاوانی سوورە. ئاتەگی نارنجییە و کلکی دوو لکە. پشتی قاوەیی زەیتوونییە و دێغی ڕەشی تێدایە. بەباڕی کاڵترە و سوورایی نێوچاوانی نییە. لە لێڕەوار و دۆڵ و دەرەی کەم گیا و نشێوی کێوان دەژی. زستانان دێتە ناو زەویوزار و داران. لەسەر داری سەوڵی کێوی هێلانە ساز دەکا. (337)

سەیرە-ی لێڕواران (202)

سهرهء جنگلی
Fringilla coelebs
Pinson des arbres
Chaffinch

١٥ سانتیمێترە. باڵی دوو هێڵی سپی تێدایە. لە فڕیندا شاپەڕی سپی دەوری کلکی وە دیار دەکەوێ. نێرە بەرزگی قاوەیی ئاماڵ چێرەییییە. سەر و پاش ملی بۆریلەیە. ئاتەگی ئامال سەوزە. مێیە پشتی قاوەیی مەیلەو زەیتوونی کاڵە؛ بەرزگی ڕوونترە. نێرە و مێیە زیاتر لەدەستەی جوێ جوێدا هەڵدەفڕن. لەناو پەرژین، لێڕەوار، باغ و زەوی دەورە ئاوەڵا دەژی. لەناو پنچک و سەر دار هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆرە. (327)

تۆرەمەی سێروو (25F)
Family STURNIDAE

ئەو باڵندانە بەگەل دەژین، پڕ قاژ و قووڕن. کلکیان قوڵەیە، دندووکیان درێژ و نووک تیژە، توند دەفڕن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگە. لە کوندا هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: خەزایی، سێروو، مینا.

خەزایی (203)

سار صورتی
Sturnus roseus
Martin roselin
Rose- coloured Starling

* ئاگرمەلووچ، ئاگرەمەلووچک، ئاگرەمەلیچ، ئاگرەمەلیچک، ئایلەمەن، ئاینەمەل، ئاینەمەن. تش مەلیچ، خەزاڵی، ساربەڵەک، سارکی بەڵەک، سمدمد (؟)، سێروبەڵەکە، سیرووخەزاڵە، تووخورە (؟)، توەخورە (؟) عایلەمەن، عایلەمەنە، عەینەمەل، کوللەخۆرە، کەشوشک (؟)، کەشوێلە (؟)

٢١ سانتیمێترە. وێنە و ئاکاری لەهی سێروو دەچێ، بەڵام لە فڕیندا فەرقی هەیە. پشت، پاشەڵ و بەرزگی ئامال سپییە و سەر و باڵ و کلکی ڕەشی بریقەدارە، نەختێ کاکۆڵی هەیە. دندووکی ئامال زەردە (هاوینان قاوەیی هەڵدەگەڕێ). لاقی سپی واشە. بەباری قاوەیی بۆرە و پەڕ و باڵی پڕ ڕەنگترە و هەروەها کاکۆڵی نییە، بەگەل دەژی و تەنانەت کاتی هێلانە سازکردنیش هەر بەگەل دەبینرێن. زیاتر لە دەوروبەری مێگەل و

گاڕان خەریکی چینەکردن دەبێ. لە زەویوزار، ڕەوەزی بەرزی کێوان و هەروەها لە دەشتاندا دەبینرێ. لە کوندا هێلانە چێ دەکا. هاوینان زۆرە. (230)

سێروو (204)

سار
Sturnus vulgaris
Etourneau sansonnet
Starling

* ڕەش چێلەک (؟)، ڕەشولە، ڕەشۆڵە، ڕەشۆڵی، ڕەشێلک، ڕەشێلە، ڕەڤشێلە، ڕیشۆڵە، ڕیشۆڵی، سێ کەرک (؟)، گاوانی، مریچەڕەشە (؟)، مەلەڕەشە (؟)

٢١ سانتیمێترە. تەواوی پەڕ و باڵی ڕەشی بریقەدارە. دندووک و سەری باڵانی تیژە. زستانان پەڕ و باڵی خاڵخاڵ دەبی، بەتایبەت لە مێیەدا بەجوانی بەرچاوە. بەباری قاوەییییە، گەرووی سپی واشە. دندووکی باڵندەی ڕەسیو زستانان ئامال ڕەشە و بەهاران لیمۆیی. باڵندەیەکی بەقاژ و قووڕە. توند و ڕاست دەفڕێ. بەگەل چینە دەکا و وچان دەدا. پاییز و زستانان دەمەو ئێوارە لە دەستەی زۆردا لەسەر خانووبەرەی بلێند، دارستان و قامیشەڵاناندا دەنیشن و جریوەیان وڵاتێ پڕ دەکا. لە کوندا هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (230)

مینا (205)

مینا
Acridotheres tristis
Martin triste
Common Mynah

٢٣ سانتیمێترە. سەری ڕەشە و نەختێ کاکۆڵی هەیە. مل و بەرسینگی بۆرە، پەڕ و باڵی قاوەیی شەڕابییە، پشتی پڕ ڕەنگتر و بەرزگی کاڵترە. شاقەڵی سپی واشە ئەستوورایی باڵی خاڵێکی سپی تێدایە. کلکی ڕەشە، سەری کلکی خڕە و دەوریشی سپییە. دندووک و چاو و دەوری چاوی زەردە. زیاتر بەجووت و جارجاریش لە دەستەی بچووکدا دەبینرێ. کردەوەی وەک سێروو دەچێ. لە میچی خانوو، کونی دار و دیواردا هێلانە دەکا. (231)

تۆرەمەی شالوور (26F)
Family BURHINIDAE

* سەرکەشکە (؟) شاللور، شالوول

شالوور بەدەنگخۆشی مەنشوورن. زیاتر لە شوێنی ڕووتەن دەبن. لەم چەشنە باڵندانەن کە خۆ نەدیو دەکەن، هەتا مەترسی بەتەواوی هەڕەشەیان لێ نەکا نافڕن. بریتین لە: شالوور، شالووری گەورە.

شالوور (206)
چاخ لق
Burhinus oedicnemus
Oedicnême criard
Stone Curtew

٤٠ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. چاوی گەورە و زەردە. دندووکی ئەستوور و قوڵەیە. ئەستوورایی دندووکی زەردە و سەری دندووکیشی ڕەشە. لاقی ئەستوور و درێژ و ئاماڵ زەردە. دوو خەتی سپی بەدرێژایی باڵیدا ڕاکشاون. بەپێڕۆ توند دەڕوا. پێڕۆی بەدزە دزەیە. کاتێ هەست بەمەترسی بکا خۆ بەعەرزەوە مەڵاس دەکا. لە شۆرەکات، دەشت، بەیار و شوێنی نیوە ڕووتەن و جارجار لەناو زەویوزاردا دەبینرێ. هاوینان زۆر هەیە. لەسەر عەرزی ڕووت دوو هێلکان دەکا و لەکاتی مەترسیدا جێی هێلانەکەی دەگوێزێتەوە. (147-148)

شالوور–ی گەورە (207)
چاخ لق هندی
Esacus recurvirostris
Grand oedicnême
Great Stone Plover

٥٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. دندووکی ئەستوور و کەمێک قیتە. دەم و چاوی بەڵەکە. سەر کلکی بەڵەکە. لاقی درێژ و زەردی ئاماڵ کەسکە. شەوانە وە جم و جووڵ دەکەوێ. زیاتر بەجووت دەگەڕێن. لە بەستێنی چۆماوی گەورە و خیزکەڵێنی قەراغ گۆل و زەلان دەبینرێ. لە شوێنی خیزەڵان هێلکە دەکا. (148)

تۆرەمەی شاوە (27F)
Family ARDEIDAE

* بزن لەر (؟)، بزەلەر (؟) شاڤ، شاهوکە، شاهۆ، شاهوو، ماسی هەڵچنە، وێرغال (؟)

ئەو باڵندانە لاق و ملیان درێژە و دندووکیان تیژە. باڵیان پانە و کلکیان تا ڕادەیەک قوڵەیە. هێندێکیان کاکۆڵ و یاڵ و بژیان هەیە. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. لەناو شام و گۆلاو و قەراغ چۆماندا دەبینرێن. شێوەگەلی جۆر بەجۆریان هەیە. هەندێک بەلۆقاوی درێژ لە تەنکاوان دەگەڕێن و بەچاوی بەحوکمیان شوێنی گیانلەبەرانی ورد و درشتی ناو ئاو دەگێڕن. لە ڕاوکردندا زۆر بەدەستوبردن، کەم وا هەیە نێچیر لە چنگ دندووکی درێژی ئەوان قوتاری بێ. هێندێکیان، وەک واق، لەسەر ئاودڕ و لەبن کەنداڵان مراقیب دەمێنن و جووڵە لە خۆ دەبڕن؛ هەر کە نێچیریان کەوتە بەر گاز لە چاو ترووکانێکدا پڕی پێدادەگرن و لووری دەدەن. لەناو قامیشەڵانی پڕ و سەر لکی گەز و دار و لاوێنی دەم چەم و لێو شەتاندا بەگەل هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: شاوەڕیخنە، شاوەزەردکە، شاوەسپیلکە، شاوەسپیلکەی بچووک، شاوەسولْتانی، شاوەشینە، شاوە مل درێژ، واق، واقی بچووک، واقی شەوێ.

شاوەڕیخنە (208)
گاوچرانک
Bubulcus ibis
Héron garde-boeufs
Cattle Egret

* ڕیخنە خۆرە، شاوەبۆگەنیو

٥٠ سانتیمێترە. لە دوورەوە سپی دەنوێنێ. لاقی سوورە. چەند تووکی مەیلەو زەردی درێژ لە سینگی ڕواوە. زۆرجار لەناو دەستەولاغ و دەسلەوەڕاندا دەبینرێ. جاری وایە لەسەر پشتی کەڵ و گامێش و ڕەشەولاغان دەنیشێ و ئەو مێش و مەگەزانە ڕاو دەکا کە لەوان دەهاڵێن. ناوەکەی بەهۆی ئەم کارەوەیە. بەپێچەوانەی هاوڕەگەزەکانی کەمتر خۆ لە ئاو دەدا. بەگەل لەناو قامیشەڵان و داری کەنار ئاو هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (49)

شاوەزەردکە (209)

حواصیل زرد
Ardeola ralloides
Héron crabier
Squacco Heron

* شاوەجغەدار، شاوەزەردە

٤٥ سانتیمێترە. ڕەنگی قاوەیی مەیلەو زەردە. لەکاتی فڕیندا سپی دەنوێنێ. چەند پەڕی درێژ بەچەشنی کاکۆڵ بەپاش ملیدا هاتوونە خوار. دندووکی بەزستان سەوزە، سەری دندووکی ڕەشە، بەڵام لەکاتی کورک بووندا ڕەش و شینە. قاچی سەوزە. لەناو دار و قامیشدا دەژی. کەمتر دێتە شوێنی ڕووت. هاوینان زۆرە. لەسەر دار و یان قامیش هێلانە دەکا. (49)

شاوەسپیلکە (210)

اگرت بزرگ
Egretta alba
Grande Aigrette
Great White Heron

٨٨ سانتیمێترە. باڵندەیەکی یەکدەست سپییە، ملی زۆر درێژە. لاقی ڕەشی شین باوە. دندووکی زەردە و سەری دندووکی ڕەشە. تووکی سەر شانی درێژ دەبێ. لە قەراغ گۆل و چۆم و گۆلاوی کەم گیاوگۆڵ دەژی. زیاتر بەگەل لەناو قامیشەڵاندا هێلانە ساز دەکا. کەم وایە لەسەر دار هێلانە ساز بکا. زستانان زۆرە. (49)

شاوەسپیلکەی بچووک (211)

اگرت کوچک
Egretta garzetta
Aigrette garzette
Little Egret

٥٥ سانتیمێترە. تەواو سپییە، دندووکی درێژ و ڕەشە، لاقی ڕەش و پەنجەی زەردی لەکاتی فڕیندا بەجوانی دیارە. بەهارانە پەنجەکانی سوور هەڵدەگەڕێن. زۆرتر لە تەنکاو و شوێنی کەم گیاوگۆڵدا دەلەوەڕێ. بەهاوینان کاکۆڵ و پەڕی سەر شانی درێژ دەبن. لە شامدا وێڕای شاوە جۆر بەجۆرەکانی تر لەسەر داران هێلانە ساز دەکا. (49)

شاوەسولّتانی (212)

حواصیل خاکستری
Ardea cinerea
Héron cendré
Grey Heron

* شاوەبەڵەک، شاوەعەسڵە

٩٠ سانتیمێترە. پشتی بۆرە و سەر و ملی سپییە. کاکۆڵی هەیە، دوو خەتی ڕەش بەدرێژایی ملیدا هاتوونە خوار و لەبەرزگی بوونەتە یەک. دندووکی درێژ و لاقی قاوەیین. بەهاران لاقی سوور هەڵدەگەڕێن. ئەو باڵندەیە لەناو ئاودا مڕاقیب دەمێنێ هەتا نێچیری خۆی ڕاو بکا. تاقەتی فڕینی زۆرە، جاری وایە لەسەر داران هەڵدەنیشێ. بەگەل لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر دەبێ. (32)

شاوەشینە (213)

اگرت ساحلی
Egretta gularis
Aigrette des récifs
Western Reef Heron

* خەم خورە، خەم خۆرە، خەمە خورە،خەمەخۆرە، واق واق کەرە

٥٥ سانتیمێترە. لە باری ڕەنگەوە دوو جۆرن؛ بۆری مەیلەو ڕەش و سپی. یەکەمیان پەڕ و باڵی ڕەشن، بەرلۆغە و گەرووی سپییە. ئەوی تریان تەواو سپییە. هەر دوو جوور دندووکیان زەردی مەیلەو سەوزە. لاقیان ڕەشە و پەنجەیان زەردە. ئەو باڵندەیە کەم هەیە. بەگەل لەناو گیاوگۆڵی شام هێلانە دەکا. (49)

شاوە مل درێژ (214)

حواصیل ارغوانی
Ardea purpurea
Héron pourpré
Purple Heron

٧٨ سانتیمێترە. پشت و باڵەکانی بۆری مەیلەو قاوەیین. کاکۆڵی ڕەش و ملی درێژە. پشتی بۆری توندە، سینگی خورماییە و بەرزگی ڕەشە. لەکاتی فڕیندا گنج و قەف دەخاتە ملی. زۆر کەم لەسەر داران دەبینرێ. هاوینان زۆر هەیە. لەناو شام و زەل و شوێنە ئاوگرە پڕ گیاوگۆڵەکاندا هێلانە ساز دەکا. (32)

واق (215)

بوتیمار
Botaurus stellaris
Butor étoilé
Bittern

* شاڤاشین، شاڤەشین، شیرین شاهۆ، شینەشاهۆ، مەلوو (؟)

٧٥ سانتیمێترە. ڕەنگی قاوەیی پڕ خەت و خاڵە. لاقی شین و گەورەیە. ئەگەر هەست بەمەترسی بکا سەر قوت دەکا و جووڵە لە خۆ دەبڕێ. هەڵدەفڕێ بەڵام بەچاکی نا، زۆربەی ژیانی تەنیایە و خۆ نەدیو دەکا. بەڕۆژ خۆ لەناو قامیشەڵان و گیاوگۆڵدا حەشار دەدا. بەیانان زوو یان تاوپەڕی ئێواران دەست دەکا بەگەڕان و ڕاو. هاوینان زۆر دەبێ. لەناو قامیشەڵانی گەورەی شام و گۆلاندا هێلانە ساز دەکا. ناوەکەی لە دەنگییەوە هاتووە. (32)

واق–ی بچووک (216)

بوتیمار کوچک
Ixobrychus minutus
Blongios nain
Little Bittern

٣٥ سانتیمێترە. لە شاوە هەرە چووکەکانە. پشتی ڕەش و بەرزگ و سەری باڵی مەیلەو زەردە. ڕەنگی پشتی نێرەیان ڕەشی مەیلەو سەوزە. مێیەیان پشتی ڕێ ڕێیە و هەروەها بەرزگی زەردی ڕێ ڕێیە. دندووکیان زەردە. کاتی کورک بوون سوور دەبێ، لاقیان سەوزە. نەوی فڕە. بەڕۆژ خۆ حەشار دەدا. بەیانان و تاوپەڕی ئێواران دەست دەکا بەڕاو. هاوینان زۆر دەبێ و لە گەوەڕی پڕ گیاوگۆڵی چەم و زەل و ئاوگران لەسەر دار و قامیش هێلانە ساز دەکا. (32)

واق–ی شەوێ (217)

حواصیل شب
Nycticorax nycticorax
Héron bihoreau
Night Heron

٦٠ سانتیمێترە. لاقی قوڵەیە، پشتی مەیلەو ڕەشە و بەرزگی سپییە. دوو سێ پەڕی درێژی لە پاش ملی ڕواوە. دندووکی ئەستوور و چاوی سوورن. لاقی زەردن. هەتا بێچوویە کاکۆڵی نییە. بەیانان زوو هەروەها تاوپەڕی ئێواران دەست دەکا بەڕاو، بەڕۆژ خۆ نەدیو دەکا. لە گەوەڕە پڕ گیاوگۆڵەکانی شام، چەم و شوێنە ئاوگرەکانی پڕ دار

دەژی. بەگەل لەناو قامیشەڵاندا هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبێ. (32)

تۆرەمەی شوان خڵەتێنە (28F)
Family CAPRIMULGIDAE

* دەلدەلۆک (؟)، شڤان کوژ، شوان خاپین، شوان خلتنە، شوان هەڵخڵەتێنە. گەوریلە (؟)

ئەو باڵندانە جڕ و جانەوەر خۆرن. بەشەو یان بوولێڵ دەکەونە جم و جووڵ. چاویان گەورەیە، زاریان زەلامە، لاق و دندووکیان کورتە، باڵیان درێژ و کلکیان گەورەیە. پەڕ و باڵیان لە ڕەنگی گیاوگۆڵی زەرد بووی شوێنی ژیانیان دەچێ. ئەم مەبەستە بووە بەهۆی ئەوەی بەهاسانی خۆ لە بەرچاوان نەدیو بکەن. بەڕۆژ جم و جووڵێکی ئەوتۆیان نییە. بەبێ دەنگ دەفڕن. بەتەنیا دەژین. نێرە و مێیە یەک ڕەنگن. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: شوان خلەتێنە، شوان خڵەتێنەی بلووچی، شوان خڵەتێنەی میسری. شوان خڵەتێنەی هیندی.

شوان خڵەتێنە (218)

شبگرد معمولی
Caprimulgus europaeus
Engoulevent d’Europe
Nightjar

٢٦ سانتیمێترە. دەنگی تایبەت بەخۆی هەیە و شەوانە دەبیسرێ. بەدەنی قاوەیی مەیلەو بۆرە. ڕێ ڕێیە پڕە لە خەت و خاڵی قاوەیی. بەهۆی ئەم تایبەتییە لەگەڵ عەرز خۆ یەک ڕەنگ دەکا. سەری پانە، دندووکی چکۆڵەیە و زاری زل. باڵ و کلکی درێژە. نێرە سێ خاڵی سپی لە ئاخری کلکیدا هەیە و هەروەها سەری کلکیشی سپییە. بەڕۆژ بێ جووڵەکردن لەسەر دار یان عەرز خۆکورژ دەکا. لە ڕووتەن و دەوروبەری تەپۆڵکە خیزەڵانەکاندا دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلکە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. تاوپەڕی ئێواران و شەوانە مێش و مەگەز ڕاو دەکا. لەسەر عەرزی ڕووت هێلکە دەکا. (184)

شوان خڵەتێنە–ی بلووچی (219)

شبگرد بلوچی
Caprimulgus mahrattensis
Engoulevent de Sykes
Sykes’ Nightjar

٢٢ سانتیمێترە. نێرە خاڵی سپی لەسەر شاباڵی هەیە. شاپەڕی کلکی سپییە. مێیە

لە نێرە دەکا، بەڵام سپیایی سەر کلکی نییە و خاڵی سەر شاباڵی بچووکتر و کاڵترە. پەڕ و باڵی ئاماڵ قاوەییە. شوێنی ژیانی وەک شوان خلەتێنەیە، بەڵام جار جار لە شۆرەکات و زەوی ئاودراویش دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (144)

شوان خلەتێنە–ی میسری (220)
شبگرد دشتی
Caprimulgus aegyptius
Engoulevent d’Egypte
Egyptian Nightjar

٢٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی لە شوان خلەتێنە کاڵتر و خاکیترە. سەرەڕای ئەوەی خەت و خاڵی وردی هەیە بەڵام پەڕ و باڵی یەکدەست دەنوێنێ. نەنێرە و نەمێیە خاڵی سپییان لەسەر باڵ و کلکدا نییە. تووکە وردی بن شاباڵی سپییە. لە دەشت و خیزەڵانی بیاباندا دەبینرێ. (184)

شوان خلەتێنە–ی هیندی (221)
شبگرد هندی
Caprimulgus asiaticus
Engoulevent de I’Inde
Indian Nightjar

٢٤ سانتیمێترە. خاڵێکی گەورەی سپی لەسەر باڵی هەیە، بەڵام لە مێیەدا ئەم خاڵە نییە. نێرە پشتی بۆری ئامال زەردە و خەتی ڕەشی بەسەر و پشتیدا هاتووە. پاش ملی ئامال زەردی لێیە و سەری کلکی سپییە. هەردوو لاجانگی خاڵی سپی گەورەی تێدایە. لە شوێنی ئیشکان دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (148)

تۆرەمەی شێلاقە (29F)
Family SCOLOPACIDAE

* چلوور (؟)، زورناژەنە، شێللاقە

باڵندەی تەنکاوانن، لاقیان تا ڕادەیەک درێژە. باڵیان درێژ و سەرپەڕ تیژە، هەروەها دندووکیشیان درێژە، جۆرێک دندووک ڕاستن و جۆرێک دندووک خوار. ڕەنگی پەڕ و باڵیان زیاتر هاوینان و زستانان دەگۆڕێ. زۆربەیان کۆچەرین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. لە گیا و گیانلەبەرانی ورد کەڵک وەردەگرن. بریتین لە: ئەحمەد ڕاوکەر، ئەحمەد ڕاوکەری باڵ سپی، ئەحمەد ڕاوکەری برۆ سپی، ئەحمەد ڕاوکەری خەنەیی، ئەحمەدڕاوکەری دندووک باریک، شێلاقەبۆرە، شێلاقەشامی، شێلاقەشەنگە، شێلاقەعەسڵە، شێلاقەی بچووک، شێلاقەی بەرزگ ڕەش. شێلاقەی چلپاوان، شێلاقەی خاڵخاڵ، شێلاقەی دندووک پان، شێلاقەی ندووک قیت، شێلاقەی ڕەش باو، شێلاقەی شێ ڕەنگ، شێلاقەی کلک سپی، شێلاقەی لاق سوور، شێلاقەی لاق کەسک، قوڕاویلکەی بچووک، قوڕاویلکەی تاق، قوڕاویلکەی گەورە، قوڕاویلکەی ناوینە، مرەلارە.

ئەحمەدڕاوکەر (222)
گیلانشاە بزرگ
Numenius arquata
Courlis cendré
Curlew

٥٢ هەتا ٥٧ سانتیمێترە. دندووکی درێژە و بۆ خوارێ شۆڕ بۆتەوە. بەدەنگی دەناسرێتەوە. پەڕ و باڵی قاوەیی ئامال زەردە و پڕە لەخەت. داوێنی سپییە. لە ئاوگر و قوڕ و چلپاوی قەراغ شام و دەریاچەکاندا دەبینرێ. (145)

ئەحمەدڕاوکەر–ی باڵ سپی (223)
گیلانشاە بال سفید
Limosa limosa
Barge â queue noire
Black-tailed Godwit

٤٠ سانتیمێترە. دندووک و لاقی لە ئەحمەدڕاوکەری خەنەیی درێژترە. درێژی لاقی بەجۆرێکە کاتی فڕین لەکلکی تێدەپەڕێ. خەتی سپی بەباڵیدا هاتووە، هەروەها کلکی سپییە و سەری کلکی ڕەشە. هاوینان سەر و سینگی شێ ڕەنگە، تەنیشت و زگی سپییە و خەتی ڕەشی پێداهاتوون. بەباڕی مل و سینگی زەردی خورماییە. لە ئاودڕ و زەل و داوێنی دەریاچە شیرنەکان دەژی. (145)

ئەحمەد ڕاوکەر–ی برۆ سپی (224)
گیلانشاە ابرو سفید
Numenius phaeopus
Courlis Corlieu
Whimbrel

٤٠ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی کەم ڕەنگی پنۆک پنۆکە. دندووکی خوارە و لەهی

ئەحمەدڕاوکەری گەورە بچووکترە. سەری ڕێ ڕێیە. برۆی سپییە. لە ئاودڕ و قوڕ و چلپاوی قەراغ شام و دەریادا دەبینرێ. (145)

ئەحمەدڕاوکەر–ی خەنەیی (225)

گیلانشاه حنایی
Limosa lapponica
Barge rousse
Bar-tailed Godwit

٣٧ سانتیمێترە. ئەم باڵندەیە وەک ئەحمەدڕاوکەری باڵ سپی دەچێ، بەڵام لەو بچووکترە. کلکی ڕێ ڕێی پترە. شاقەلی بۆرە. خەتی سپی سەر باڵی نییە، دندووکی خوارترە و لاقی قوڵەترە. نێرە هاوینان شێی سوورباوە؛ بەتایبەت سەر و مل و سینگی. مێیە ڕەنگی بۆرترە. زستانان هەردوو کاڵتر دەبن. بەباڕی سینگیان زەردی ڕێ ڕێیە. لە قەراغ ئاوان دەژین. (145)

ئەحمەدڕاوکەر–ی دندووک باریک (226)

گیلانشاه خالدار
Numenius tenuirostris
Courlis á bec grêle
Slender-billed Curlew

٤٠ سانتیمێترە. لەچاو ئەحمەدڕاوکەرەکانی تر کاڵە. پشتی پنۆک پنۆکە، بەرزگیشی هەر پنۆک پنۆکە، بەڵام کاڵترە. سەری ڕێ ڕێیە؛ ئەم خەتانە وردن. بەرزگ و ئاتەگی سپییە. لە گۆلاو و زەلاندا دەژی. (145)

شێلاقە بۆرە (227)

تلیله سفید
Calidris alba
Bécasseau sanderling
Sanderling

٢٠ سانتیمێترە. سپییە، بچووکە، قەڵەو و چوست و چالاکە. لەو شوێنانە دەلەوەڕێ کە شەپۆل لە قەراغان دەدا، سەری باڵ و کلکی ڕەشە. تووکی دەوری کلکی لەچاو بەدەنی کاڵترە. هاوینان سەر و سینگی شێ ڕەنگە و خاڵی ڕەشی تێدایە. زگی تەواو سپییە. بەباڕی پشتی بەڵەکە و سەر و سینگی زەردی ئاماڵ سپییە. لە قەراغ ئاوان دەبێ. (134)

شێلاقە شامی (228)

آبچلیک تالابی
Tringa stagnatilis
Chevalier stagnatile
Marsh Sandpiper

٢٢ سانتیمێترە. دندووکی ڕاست و شووشە. نێوچاوانی سپییە. لاقی کەسکە و تا ڕادەیەک درێژ. هاوینان نێوەڕاستی پشتی ڕەشە و قەراغەکانی زەردباوە؛ بەم چەشنە ئەم باڵندەیە خاڵخاڵ دەبێ. لەکاتی فڕیندا بۆر دەچێ و قاچی لەکلکی درێژترە. زستانان لە گۆلاو و زۆنگاندا دەژی. (135)

شێلاقە شەنگە (229)

آبچلیک شکیل
Philomachus pugnax
Chevalier combattant
Ruff, Reeve

نێرە **٢٩** سانتیمێترە و مێیە **٢٣** سانتیمێترە. نێرە کاتی گەرم داهاتن و هێلکە کردنی مێیە؛ تووکی مەیلەو درێژی دەوری گەردنی هەڵدەدا. ئەم تووکانە تێکەڵاوێک لە ڕەنگەکانی ڕەش، سپی، بنەوش، شێ و زەرد. لەکاتی فڕینیشدا بەم تووکانەوە وەک ملی هەڵمسابێ وایە. نێرە و مێیە لە زستاندا بەڕەنگی پشتیان لێک جوێ دەکرێنەوە. مێیە سینگی زەردە و وەک نێرە تووکی ملی نییە هەڵیدا. لە گۆلاو و قەراغ دەریاچە و ئاودڕان دەژین. (135)

شێلاقە عەسڵە (230)

آبچلیک آوازه خوان
Tringa hypoleucos
Chevalier guignette
Common Sandpiper

١٩ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی ئاماڵ نییە. زگی سپییە، مل و بەرسینگی ڕێ ڕێیە. نەوی بەسەر ئاودا دەفڕێ. لەکاتی فڕیندا باڵی شۆڕە، باڵی خەتی سپی تێدایە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. زیاتر لەناو بەردەڵانی قەراغ چۆمەلاندا دێ و دەچێ. (136)

شێلاقە-ی بچووک (231)

تلیله کوچک
Calidris minuta
Bécasseau minute
Little Stint

١٤ سانتیمێترە. دندووکی ڕاست و قوڵەیە. هاوینان سەر و پشتی ڕەنگ خورماییيە. سینگی ڕێ ڕێیە. زگ و برۆی سپییە. زستانان پشتی بۆرە؛ مل و سینگی کاڵترە. لەکەنار دەریا و ئاودڕ و گۆلاندا دەژی. (134)

شێلاقە-ی بەرزگ ڕەش (232)

تلیله شکم سیاه
Calidris alpina
Bécasseau variable
Dunlin

١٧ سانتیمێترە. بەرزگی ڕەشە، پشت و سەری شێ ڕەنگە و ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە، سینگی ئاماڵ سپییە و خەتی باریکی تێدایە. دندووکی تا ڕادەیەک درێژە و سەری بۆ لای خوارەوە شۆڕە. زستانان پشتی بۆری ئاماڵ قاوەیی و ڕێ ڕێیە، بەرزگی سپییە. باڵی خەتی سپی پێداهاتووە. لەکاتی چینە خۆکووڕ دەکا. لە قەراغ دەریا و ئاوگر و گۆلاوان دەژی. (133)

شێلاقە-ی چلێپاوان (233)

آبچلیک تک زی
Tringa ochropus
Chevalier cul-blanc
Green Sandpiper

٢٢ سانتیمێترە. باڵ و پشتی ڕەشە، ئاتەگی سپییە. مل و سینگی ڕێ ڕێی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. باڵی ساکارە. هاوینان پشتی خاڵی سباتی لێ پەیدا دەبێ. زستانان ئەو خاڵانە کاڵ دەبنەوە. لاقی کەسکە. بەتاق دەژی، زیاتر خۆ لە چاوان حەشار دەدا. سەر و کلکی دەجوولێنێتەوە. لە کەنار زۆنگ و جۆبار و دەریاچەکان دەبینرێ. (136)

شێلاقە-ی خاڵخاڵ (234)

آبچلیک خالدار
Tringa glareola
Chevalier sylvain
Wood Sandpiper

٢٠ سانتیمێترە. پشتی هاوینان قاوەیی ئاماڵ زەیتوونییە و پڕە لە خاڵی سپی. سەر، مل و سینگی ڕێ ڕێیە. برۆی سپییە. لەکاتی فڕین دامێنی سپی دەردەکەوێ، ژێر باڵی زەردواشە. لاقی درێژ و زەرد ڕەنگ یان کەسکی ئاماڵ زەردە. خاڵی بەدەنی زستانان کاڵتر دەنوێنێ. لە زەل و گۆل و کەنار دەریاچەکان دەبینرێ. (136)

شێلاقە-ی دندووک پان (235)

تلیله نوک پهن
Limicola falcinellus
Bécasseau falcinelle
Broad-billed Sandpiper

١٦ سانتیمێترە. لاقی کورت و دندووکی درێژ و ئەستوور و خوارە. کاتی هێلکە و جووچکە ڕەنگی پشتی توندتر دەبێ. برۆی سپی و دوو لکە. بەرسینگی خەنەیی ڕێ ڕێیە، بەرزگ و تەشک و داوێنی سپییە. زستانان پشتی بۆر هەڵدەگەڕێ. لە زەلی سوێر، چلێپاو و کەنار دەریا دەبینرێ. (134)

شێلاقە-ی دندووک قیت (236)

آبچلیک نوک سربالا
Xenus cinereus
Bargette du térek
Terek Sandpiper

٢٢ سانتیمێترە. دندووکی درێژ و قیت و بۆرە. زستانان سەر و پشتی کاڵە، هاوینان ئاماڵ قاوەییيە و دوو خەتی ڕەشی نالێکی لەسەر پشتی پەیدا دەبێ. بەرزگی سپییە و ڕێ ڕێی کەم ڕەنگی لەسەر مل و سینگی هەیە. لەکەنار چۆماو، شۆرەکات و دەریا دەبینرێ. (136)

شێلاقە-ی ڕەش باو (237)

آبچلیک دودی
Tringa erythropus
Chevalier arlequin
Spotted Redshanh

٣٠ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی ئامالّ ڕەشە؛ خاڵی سپی لەپشتی دایە. لە دوورەوە بەرزگی بۆر دەنوێنێ. کلکی ڕێ ڕێیە. باڵی خەتی پێداکشاوە. لەکاتی فڕیندا لاقی لە کلکی تێدەپەڕێ. لاقی هاوینان سوور و زستانان نارنجییە. دەنگی تایبەتی خۆی هەیە. لە گۆلاو و زۆنگ و شۆرەکاتان دەبینرێ. (135)

شێلاقە-ی شێ ڕەنگ (238)

تلیله بلوطی
Calidris ferruginea
Bécasseau cocorli
Curlew Sandpiper

* توریّ (؟)

١٨ سانتیمێترە. سووری خەنەییە. سەر و پشتی پڕە لە خاڵی ڕەش. زستانان ئاتەگی سپی هەڵدەگەڕێ. دندووکی خوار و درێژ و باریکە. خەتی سپی بەباڵیدا کشاوە. بەرزگی خەتی وردی سپی تێدایە. زستانان بەرزگی بۆر هەڵدەگەڕێ. لەکەنار دەریا، ئاودڕ و گۆلاواندا دەژی. (133)

شێلاقە-ی کلک سپی (239)

تلیله دم سفید
Calidris temminckii
Bécasseau Temminck
Temminck’s Stint

١٤٫٥ سانتیمێترە. پشت و سینگی بۆرە. کردەوە و دەنگی لە هاوچەشنەکانی تری جیاوازە. خەتی سپی کاڵی بەباڵیدا هاتووە. شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. لە نزیکەوە قاچی قاوەیی یان کەسکە. لە زەل و گۆلاوی پڕ گیاوگۆڵ دەژی. تەنانەت لە شۆرەکات و ئاودڕاندا دەبینرێ. (134)

شێلاقە-ی لاق سوور (240)

آبچلیک پا سرخ
Tringa totanus
Chevalier gambette
Redshank

٢٧ سانتیمێترە. سەرپەڕی ئەستوورایی پاڵ و پاشەڵی سپییە. لاقی سووری نارنجین. دندووکی سوورە و سەری دندووکی ڕەشە. ڕەنگی پشتی ڕەش و بۆری تێکەڵاوە. کلکی ڕەش و سپی ڕێ ڕێیە. بەرزگی پڕ خەت و خاڵە. بەباڕی لاقی زەردی نارنجییە و پشتی زەردی کاڵە. لەناو گۆل و زەل و گیا و شۆرەکات و زۆنگاندا دەبینرێ. لەنێو گیاوگۆڵ هێلانە دەکا. زستانان زۆر دەبن. (135)

شێلاقە-ی لاق کەسک (241)

آبچلیک پاسبز
Tringa nebularia
Chevalier aboyeur
Greenshank

٣٠ سانتیمێترە. بەرزگی سپییە. لاقی درێژ و شینە و کاتی فڕین لەکلکی درێژتر دیاری دەکا. دندووکی ڕەش و کەمێک قیتە. زستانان ڕەنگی ئەم باڵندەیە کەمێک کاڵ دەبێ. لە گۆل و گۆلاوی تفت و قەراغ چیمەن و ڕووناوان دەژی. هەر لەو شوێنانەش لەناو گیاوگۆڵ هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر دەبێ و کۆچەرییە. (135)

قوراویلکە-ی بچووک (242)

پاشلک کوچک
Lymnocryptes minimus
Bécassine sourde
Jack Snipe

١٩ سانتیمێترە. بەهۆی چووکی لەشی لە ئەوانی تر دەناسرێتەوە. دندووکی قوڵەتر و فڕینی هێدیترە. کاتی هەست بەمەترسی کردن زۆر درەنگ لە شوێنی خۆی هەڵدەفڕێ. لە زەل و گۆل و ئاوگراندا دەژی. (146)

قوڕاویلکە-ی تاق (243)
پاشلک تک زی
Gallinago solitaria
Bécassine solitaire
Solitary Snipe

٢٣٫٥ سانتیمێترە. لە قوڕاویلکەیی ناوینە گەورەترە. پەڕ و باڵی لەو کاڵتر و بۆرترە. سەری کلکی خڕە. بەرزگی خەت خەتە. تەنیا دەژی. زیاتر سیوادی بەیانی یان نوێژی شێوان دەست بەجم و جۆڵ و ڕاو دەکا. لەخیزەڵان و بەستێنی جۆ و جۆباری قەراغ شاخان و هەروەها بەردەڵانی زنەداری کێوان دەژی. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (148)

قوڕاویلکە-ی گەورە (244)
پاشلک بزرگ
Gallinago media
Bécassine double
Great Snipe

٢٨ سانتیمێترە. پشت و زگی ڕێ ڕێیە. دندووکی لە قوڕاویلکەی ناوینە قوڵەترە بەڵام بنی دندووکی ئەستوورترە. کاتی فڕین سپیایی کلکی بەجوانی دیارە. زۆر ئارام و ڕاست دەفڕێ. باڵی کەمێک کووڕن. زۆرتر لە پەرێز و زەویوزاری ئیشک دەبینرێ. کۆچەرییە. (146)

قوڕاویلکە-ی ناوینە (245)
پاشلک معمولی
Gallinago gallinago
Bécassine des marais
Snipe

٢٦ سانتیمێترە. باڵندەی زۆنگ و زەلانە، ڕەنگی قاوەیییە، دندووکی درێژ و ڕاستە. زیاتر خۆ نەدیو دەکا. لەکاتی فڕین خوارە و پێچە دەکا؛ هەروەها دەنگی لە زیقاوە دەچێ. پشتی شێ ڕەنگە. سەری کلکی سپییە. دندووکی لە کاتی فڕیندا بەرەو خوار ڕادەگرێ. لەدەستەی بچووکدا دەگەڕێن. لە زەل، زۆنگ و نەرمانی زنەداردا دەژین. (146)

مرەلارە (246)
ابیا
Scolopax rusticola
Bécasse des bois
Woodcock

٣٤ سانتیمێترە. لە لێڕەوار بەتەنیا دەژی. بەهۆی ئەوەی کە ڕەنگی گەڵای وشکی دارانە و کەمتر جووڵە دەکا نابینرێ. بەرزگی ئاماڵ زەردی ڕێ ڕێیە. لاجانگ و پاشەستۆی خەتی ڕەشی لێیە. بەڕۆژ ناگەڕێ. سیوادی بەیانی یان نوێژی شێوان ڕاو دەکا. لە شوێنی پڕ دار بەتایبەت جێی شەداری پڕ گیاوگۆڵ دەژی. (146)

تۆرەمەی فیسقە (30F)
Family TROGLODYTIDAE

* چۆلەکەمشکە، فیڕنەگولە، کەڵەفندە

فیسقە (247)
الیکائی
Troglodytes troglodytes
Troglodyte mignon
Wren

٩ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. باڵندەیەکی بچووکی خڕپنەیە، پەڕ و باڵی ڕێ ڕێی قاوەیییە، کلکی کورت و قیتە. حەجمینی نییە. وەک مشک بەنێو گەڵا و بەرگی گیا و داران لە خواردەمەنی دەگەڕێ و مێش و مەگەزان دەگرێ. هەمیشە لەژێر گیاوگۆڵی نزیک ئاو دەژی. هێلانەی خڕی خۆی لەنێو پەرژین و کونەداری کەنار ڕووبار و خانووی نزیک ئاوان دەکا. (242)

تۆرەمەی قورینگ (31F)
Family GRUIDAE

* شینەقورینگ، قازقولینگ، قازوقولەنگ، قازی قولەنگ، قازی قوڵەنگ، قازی قوڵێنگ، قولنگ، قولینگ، قوڵێنگە، قەتارقوڵێنگ

گەورەن، لاق و ملیان درێژە، کلکیان تا ڕادەیەک قوڵەیە، باڵیان درێژە، دندووکیان درێژ و ئەستوورە و لەهی لەگ لەگ دەچێ. شاباڵی دواوەیان بەسەر کلکیاندا کشاوە، نێرە و مێیە یەک ڕەنگن. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: شینە قورینگ، قڕ قڕ.

شینەقورینگ (248)
درنا
Grus grus
Grue cendrée
Crane

١١٢ سانتیمێترە. شینی سوورمەیییە، سەری کلکی ڕەشە. خەتێکی سپی لە لاجانگیەوە دەست پێدەکا بەملیدا هەتا سەر شانی دەڕوا. لە نیزیکەوە نێوچاوانی سوور دەنوێنێ، دندووکی لەهی لەگ لەگ و شاوە کورتترە. زۆر سڵە، لەسەرەخۆ و هێدی هەنگاو دەنێ. کەم وا هەیە لەسەر دار بنیشێ. لەکاتی هەست بەمەترسی کردن سەر هەڵدێنێ و ملی ڕادەکێشێ. بەگەل دەگەڕێن. کاتی لەوەڕ نێرە دەبێ بەکێشکچی. دوور لە جەنگەڵ و دارستان، لەقەراغ چەم و گۆلاو و ناو زەویوزاران دەژی. زستانان زۆر هەیە. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. کۆچەرییە. (111)

قڕ قڕ (249)
درنای کوچک
Anthropoides virgo
Demosielle de Numidie
Demoiselle Crane

٩٥ سانتیمێترە. کاکۆڵی هەیە و بەلاملیدا هاتۆتە خوار. ڕەنگی بۆری شین باوە. سەر و مل و بەرسینگی ڕەشە. لە دەشت و بانوان لەکەنار ئاوی شیرن دەبینرێ. کار و کردەوەی لە شینەقورینگ دەچێ. کۆچەرییە (111)

تۆرەمەی قوڵتە (32F)
Family SITTIDAE

* بەربەقوڕە (؟)، بەرکوڕە (؟)

وەک دارکونکەرەی چووکە دەچن. لەسەر دار و ڕەوەزان بێ ئەوەی کەڵک لە کلکیان وەربگرن بۆ سەرەوخوار دەتوانن بێن و بچن. سەریان گەورەیە. دندووکیان قەوییە، لاقیان کورتە، پەنجەیان درێژە و باڵی درێژ و نووک تیژیان هەیە. بەتەنیا دەژین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لە کوناندا هێلانە دەکەن. زیندەوار و دانەوێڵە دەخۆن. بریتین لە: بەردەوان. قوڵتەی بچووک، قوڵتەی جەنگەڵی، قوڵتەی گەورە.

بەردەوان (250)
دیوارخزک
Tichodroma muraria
Tichodrome échelette
Wall Creeper

١٦ سانتیمێترە. باڵی سوورە و شاباڵی ڕەشە. خاڵی سپی سپی لەسەر شاباڵی هەیە. پشتی بۆر و کلکی کورت و دندووکی درێژ و خوار و باریکە. مل و سینگی هاوینان ڕەش و زستانان ئاماڵ سپییە. هەڵفڕینەکەی وەک پەپوولە دەچێ. کاتی گەڕان بەشوێن خواردەمەنی لەسەر ڕەوەز یان کۆنە خانووان باڵی فش دەکا و لێکیان دەدا. بەباری وەک ڕەنگی زستانی ئەو باڵندەیە دەچێ، بەڵام قاوەییە و دندووکی ڕاستترە. لە دۆڵ و دەرەی بەردەڵان، ڕەوەز و کۆنە خانووان دەژی، زستانان لە دۆڵی بەردەڵان و داوێنی کێوان ڕایدەبوێرێ. (316)

قوڵتە-ی بچووک (251)
کمرکلی کوچک
Sitta neumayer
Sittelle de rochers de Neumayer
Neumayer’s Rock Nuthatch

١٤ سانتیمێترە. زۆرتر لەسەر ڕەوەزی ڕووتەن دەبینرێ و جار جار لە سەر دار دەنیشێ. پشتی بۆری ئاماڵ سپییە. تەنیشت و ژێر پاشەڵی زەردگوێزییە. کلکی تەواو بۆرە. کردەوەی وەک قوڵتەی جەنگەڵییە. لە دۆڵ و دەرەی تەنگ و بەردەڵان، لە داوێنی کێوان و ڕەوەزی بڵیند دەژی. لە غار و کونی بەردان هێلانە دەکا و زارکی هێلانە بەقوڕ سواغ دەدا و لە گوێن سەرە زوڕنای لێدەکا. (316)

قوڵتە-ی جەنگەڵی (252)
کمر کلی جنگلی
Sitta europaea
Sittelle torchepot
Nuthatch

١٣ سانتیمێترە. بەدار هەڵدەچێ. دندووکی قەوی و تیژە. سەر پشتی بۆری ئاماڵ شینە. بەرزگی ئاماڵ زەردە و تەنیشتی مەیلەو شێیە. لاجانگ و ملی سپییە. خەتی چاوی ڕەشە. بەباری ڕەنگی شێی نییە. لەسەر دار بۆ هەموو لایەک دێ و دەچێ. دەنک و کاکڵی میوەی ئیشک لەژێر پێستی دار ڕۆ دەکا و بەدندووک دەیکوتێ لەسەر

داری گەورە و کۆنی جەنگەڵ و پارکان دەژی. لە کونی دار و دیواران هێلانە ساز دەکا و زارکی هێلانە بەقوڕ سواغ دەدا. (316)

قوڵتە-ی گەورە (253)
کمر کلی بزرگ
Sitta tephronota
Sittelle de rochers
Large Rock Nuthatch

١٦ سانتیمێترە. دندووکی لە قوڵتەی بچووک درێژتر و ئەستوورترە. سینگی سپیتر و ڕەنگی خورمایی تەنیشتی توندترە. خەتی چاوی بەرچاوترە و هەتا پاش ملی کشاوە. کردەوەی وەک قوڵتەی بچووک دەچێ. شوێنی ژیان و هێلانەکردنی وەک قوڵتەی بچووکە. (314).

تۆرەمەی قوڵەجووقە (33F)
Family MUSCICAPIDAE

* قوڵەچەقە

ئەم باڵندانە زۆرتر لەسەر دار دەژین. لە شوێنی بڵیند، قیت هەڵدەنیشن. هەر لەوێوە بۆ گرتنی نێچیر دێنە فڕین. هەر کە نێچیریان ڕاو کرد، دەگەڕێنەوە جێی هەوەڵێ. بەتەنیا دەژین. بێجگە لە قوڵە جووقەی خاڵخاڵ ئەوانی تر نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لە کون یان سەر دار هێلانە ساز دەکەن. مێش و مەگەز و جاڵجاڵووکە ڕاو دەکەن. بریتین لە: قوڵەجووقە، قوڵەجووقەی خاڵخاڵ، قوڵەجووقەی سینگ سوور، قوڵەجووقەی نێوچاوان سپی.

قوڵەجووقە (254)
مگس گیر ابلق باختری
Ficedula hypoleuca
Gobe-mouches noir
Pied Flycatcher

١٢٫٥ سانتیمێترە. نێرە لە بەهاردا سەر و پشتی ڕەشە. نێوچاوان و بەرزگ و خاڵی باڵ و دەوری کلکی سپییە. لە پایزدا وەک مێیە دەچێ (تەنیا سپیایی نێوچاوانی دەمێنێ). مێیە پشتی قاوەیی زەیتوونییە و بەرزگی ئاماڵ زەردە. خاڵی سەر باڵی بچووکترە. ڕاو کردنی هەر وەک قوڵەجووقەی خاڵخاڵە، بەڵام ناگەڕێتەوە شوێنی هەوەڵێی. زۆرتر لەسەر عەرز چینە دەکا. خێرا خێرا کلکی هەڵدەتەکێنێ. لەباغ و لێڕەواری نزیک ئاو دەژی. (273)

قوڵەجووقە-ی خاڵخاڵ (255)
مگس گیر خالدار
Muscicapa striata
Gobe-mouches gris
Spotted Flycatcher

١٣٫٥ سانتیمێترە. قیت هەڵدەنیشێ. پەڕ و باڵی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. سەری خاڵخاڵە، سینگی سپی ڕێ ڕێیە. باڵ و کلکی خۆی زۆر دەجووڵێنێتەوە. بەتەنیا دەژی. لەسەر لکی نەزۆر بەرزی داران هەڵدەنیشێ و هەر لەوێوە بۆ گرتنی مێش و مەگەز دێتە فڕین. لە نێو باغ و لێڕەواران دەژی. لەسەر خانوو، باغ و پەسیوی پنچکی بەرز هێلانە ساز دەکا، هاوینان زۆرە. (273)

قوڵەجووقە-ی سینگ سوور (256)
مگس گیر سینه سرخ
Ficedula parva
Gobe-mouches nain
Red-breasted Flycatcher

١١٫٥ سانتیمێترە. نێرە پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە و بەرزگی زەردی کاڵە. لەهەر چوار وەرزاندا گەرووی نارنجییە و سەری بۆر. کلکی ڕەشە و دەوری سپییە. لەکاتی هەڵنیشتندا کلکی قیت ڕادەگرێ و باڵی شۆڕ دەکاتەوە. لە وەرزی هێلکە و جووچکەدا گۆشەگیر دەبێ. لەناو لێڕوار و زەویوزاراندا دەبینرێ. خوو و خدەی هێلانە سازکردنی وەک قوڵەجووقەی نێوچاوان سپی دەچێ، بەڵام جاری وایە هێلانەی سەر ئاوالا لەسەر دار ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (273)

قوڵەجووقە-ی نێوچاوان سپی (257)
مگس گیر ابلق
Ficedula albicollis
Gobe-mouches á collier
Collared Flycatcher

هەر وەک قوڵەجووقە دەچێ، بەڵام نێرەیان نێوچاوان و مل و ئاتەگی سپیترە، خاڵی سەر باڵ و سپیایی دەوری کلکیشی کەمترە. لە پایزدا نیشانە ڕەشەکانی دەبنە قاوەیی

پڕ ڕەنگ، سپیایی ملی لەناو دەچێ، سپیاییەکانی تری لە کەمی دەدەن و زۆر وەک مێیەی قولەجووقە دەچێ. کردەوە و شوێنی ژیانی وەک هی قوڵەجووقەیە، هاوینان زۆرە. (273)

تۆرەمەی قوڵەشینە (34F)
Family ALCEDINIDAE

* مایس چنە (؟)

ئەم باڵندانە سەریان گەورەیە و کلکیان کورتە. بۆ ڕاوکردنی ماسی خۆ دەخەنە ناو ئاو؛ لەژێر ئاو بینە دەکێشن. دندووکیان گەورە و ڕاست و نووک تیژە. زۆرتریان باڵیان کورت و خڕە. پەڕ و باڵی جوان و خاسە ڕەنگیان هەیە. بەبێ جووڵە لە شوێنی بڵیندی وەک دارتێل یان ئەو جێیانەی بەسەر ئاودا دەڕوانن دەمێننەوە؛ جاری وایە لەسەر ئاو لەنگەریش دەگرن. بەتەنیا دەژین. لە کوناندا هێلانە دەکەن. ماسی، شەیتانۆکە، جڕوجانەوەر و بۆق دەخۆن. بریتین لە: قوڵەشینە، قوڵەشینەی بەڵەک، قوڵەشینەی سینگ سپی.

قوڵەشینە (258)

ماهی خورک کوچک
Alcedo atthis
Martin-pêcheur d’Europe
Kingfisher

١٦ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. پشتی شینی ئاماڵ سەوزە. گەرووی سپییە. لاملی خاڵی سپی تێدایە لاجانگ و بەرزگی شێ ڕەنگە. دندووکی درێژ و خەنجەرییە. سەری گەورەیە، باڵ و کلکی کورتە. لاقی سوورە. سڵە، کاتی هەڵنیشتن سەر و کلکی هەڵدەتەکێنێ. بۆ گرتنی ماسی و زیندەوار خۆ دەخاتە ناو ئاو و بینە دەکێشێ. جاری وایە پێش خۆ خستنە ئاو لەنگەر دەبەستێ. بەتەنیا دەژی. لە جۆگە و جۆبار و شوێنی پڕ ئاو دەبینرێ. زستانان لەکەنار دەریا و تالاوان دەژی. لە کوندا هێلانە ساز دەکا. (196)

قوڵەشینە-ی بەڵەک (259)

ماهی خورک ابلق
Ceryle rudis
Martin-pêcheur pie
Pied Kingfisher

٢٦ سانتیمێترە. بەڵەکە، دندووکی گەورەیە و کاکۆڵی پرش و بڵاوە. نێرە دوو خەتی ڕەشی بەسینگدا کشاوە و مێیە یەک خەت. لەسەر ئاو لەنگەر دەبەستێ و بەمەبەستی گرتنی ماسی لوور دەبێتەوە ناو ئاو. لە دەوروبەری چۆم. مردوواو و ئاودڕاندا دەژی. لە ئاوی سوێر و شیرندا ماسی دەگرێ. لە کوندا هێلانە دەکا. زۆر هەیە. (196)

قوڵەشینە-ی سینگ سپی (260)

ماهی خورک سینە سفید
Halcyon smyrnensis
Martin-pêcheur de Smyrne
White-breasted Kingfisher

٢٧ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک جۆرن. دندووک و لاقی سوورە. چەنە، گەروو و بەرسینگی سپییە. قیت لەسەر دارتێل و شوێنی بەرز هەڵدەنیشێ. لە جۆبار، زەل و زەوی کەشاو دەبینرێ. لە کوندا هێلانە ساز دەکا. (196)

تۆرەمەی قەرقاوڵ (35F)
Family PHASIANIDAE

باڵندەی ئیشکایین. لاقیان تووکی نییە، باڵیان کورتە. کاتی فڕین فڕەی باڵیان دێ. قەرقاوڵ گەورە و کلک درێژە، پۆڕ و کەو نێونجین، هەوێردە بچووکترە. زۆرتر بەپۆل دەگەڕێن. هێندێکیان نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لە دانەوێڵە، مێش و مەگەز، کرم و... چینە دەکەن. بریتین لە: پۆڕ، زڕەپۆڕ، زڕەکەو، سوێسکە، قەرقاوڵ، کەو، کەودەری، هەوێردە، هەوێردەی پنچکان.

پۆڕ (261)

دراج
Francolinus francolinus
Francolin noir
Black partridge

* ئاڤدەل (؟)، ئایکناسە (؟) پوور، دوراج، زێوەکەو، مریشکی دەشت (؟)

٣١ سانتیمێترە. نێرە ڕەشی خاڵخاڵە، ملی قاوەییە، پاش ملی خورماییە، خاڵی

سپی لەژێر چاوە. نێرە و مێیە تووکی تەنیشت کلکیان ڕەشە. جووت جووت دەبینرێن. مێیە قاوەیی ڕێ ڕێیە، لاقی سوورە. پۆڕ زۆرتر خۆ حەشار دەدا، لەناو گەز و گیا دەژی. لەسەر عەرز لەناو گیادا هێلانە دەکا. (109)

زرەپۆڕ (262)

جیرفتی
Francolinus pondicerianus
Francolin gris
Grey partridge

٢٩ سانتیمێترە. نێر و مێیەی یەک ڕەنگە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆری خەت خەتە. بەرزگی قاوەیی مەیلەو زەردی خەت خەتە. چەنە و گەرووی زەردی کاڵە. لاقی سوورە. کردەوەی لە پۆڕ دەچێ. لەسەر عەرز لەژێر پنچ و قۆپەن هێلانە ساز دەکا. (109)

زرەکەو (263)

کبک چیل
Perdix Perdix
Perdrix grise
Common partridge

* جڕەکەو (؟)، کەواچور، کەواچیر

٣٠ سانتیمێترە. باڵی کورتە، کلکی کورت و خورمایی ڕەنگە. نێرە بەرزگی خاڵی قاوەیی لێیە (هی مێیە کەم ڕەنگترە). سەرپشتی ڕێ ڕێیە. زرەکەو لەکاتی پێڕۆ خۆ کۆم دەکا. هەر کە هەستی بەمەترسی کرد خۆ بەعەرزەوە مەڵاس دەکا و ئامادەی فڕین دەبێ. لەناو شیناوەرد، بەیار، لەوەڕگە و... دەبینرێ. هێلانەی خۆی لە جێی ئەستەم و حەشارگەی وەک پەرژین، ناو گەنم و گەنمەشامیدا ساز دەکا. (110)

سوێسکە (264)

تیهو
Ammoperdix grisogularis
Perdrix á gorge grise
See-see partridge

* تەیهوو، تێ (؟)، سوسکە، سۆس، سۆسک، سۆسکە، سووسک، سووسی، سێچکە، سێسکە، شووشک (؟)، کاسەکەو (؟)، گەڤریلە (؟)، مارەکەو (؟)

٢٣ هەتا ٢٥ سانتیمێترە. مێیە پشتی قاوەیی توڵخە، خەتی وردی بۆری تێدایە، بەرزگی قاوەیی کاڵە. سوێسکە چەند خەت لە تەنیشتیدا دەبینرێ، مل و بەرچێلەی بۆرە، دەوری چاوی قەیتانێکی پان و سپی هەیە، لەلای سەرەوە ڕەش هەڵدەگەڕێ، کلکی خورماییە، هەروەها لە قەراغ چۆم و جۆباران دەبینرێ. لەسەر عەرز هێلانە دەکا. (109)

قەرقاوڵ (265)

قرقاول
Phasianus colchicus
Faisan commun
Pheasant

* تەرەزوو، چوڕ، چوڕپۆڕ، چۆڕ، کەڵەشێری کێوی (؟)

نێرە **٧٥ هەتا ٨٧** و مێیە **٥٣ هەتا ٦٢** سانتیمێترە. نێرە کلک و دندووکی درێژە، پەڕ و باڵی ڕەنگاوڕەنگە، سەری مێیە قاوەیی کاڵی خاڵخاڵە، کلکی لەهی نێرە کورتترە. قەرقاوڵ لەکاتی مەترسیدا کەم وا هەیە هەڵفڕێ، زۆرتر هەڵدێ و خۆ حەشار دەدا. بەفڕەفڕ هەڵدەفڕێ، نەوی دەفڕێ. لە جەنگەڵ و مەزار و قامیشەڵاندا دەژی. لەسەر عەرز لە بن پنجە گیا هێلانە دەکا. (110)

کەو (266)

کبک
Alectoris chukar
Perdrix Chukar
Chukar partridge

* خاسەکەو، زارانج (؟)، ژەرژی، ژەرەژ، کۆ وک، کەبک، کەڤ، کەوک، کەوگوێزەل.

٣٣ سانتیمێترە. پشتی بۆرە، باڵی ڕێ ڕێیە، دندووک و لاقی سوورە. تووکی قەراغ کلکی خورماییە، زۆرتر بەجووت یان لە دەستەی چووکدا دەبینرێ. زستانان دەستەیان زۆرتر دەبێ. لەکاتی مەترسیدا کەم وا هەیە هەڵفڕێ، یان خۆ حەشار دەدا یان بەرەو هەوراز ڕا دەکا. بەهار و هاوینان زۆرتر دەخوێنێ. لە نواڵان لەناو بەردان دەبینرێ. زۆرتر بەیانە و ئێواران دێتە سەر کانیاوان. لەناو بەرد و پنچکان هێلانە ساز دەکا. (109)

کەودەری (267)

کبک دری
Tetraogallus caspius
Tétraogalle de la Caspienne
Caspian Snowcock

* کەودەر

نێرە ۵۸ و مێیە ۵۵ سانتیمێترە. لە کێوی بەرز دەژی، تەنانەت زستانانیش کەم وا هەیە لەو شوێنانە بێتە خوار. پەڕ و باڵی بۆرە، پڕە لە خەتی قاوەیی و سپی. بەرزگی کاڵترە. سەری شاباڵی زۆربەی سپییە. بەرچێلّەی سپییە. سەری بۆرە. باڵندەیەکی زۆر سڵە، لەکاتی مەترسیدا مەودایەکی زۆر دەفڕێ. جووت جووت دەگەڕێن. لە ڕەوەز و هەڵدێران، لووتکەی بەرزی کێوان دەبینرێ. لەسەر عەرز لەجێی بەردەڵان لە شوێنی بڵێند هێلانە ساز دەکا. (100)

هەوێردە (268)

بلدرچین
Coturnix coturnix
Caille des blés
Quail

* بدبەدە، بەتەک (؟)، سەمانەک، فیلەگێژە، قارووتک، قورقرۆک، کولەفر، کولەفڕ، کوڵەفڕ، کەراک، کەراکە، کەرواله، کەرۆڵە، کەرەک، کەرەواڵە، کەرەوانە، کەرەوەرە،کەرەوەلە، کەهرە، کیراسو، وەتەک (؟)، هەڤردە

۱۷ سانتیمێترە. بەدەنگی دەناسرێتەوە، بۆرە، پشتی ڕێ ڕێی قاوەیی کاڵ و ڕەشە، بەرزگی کەم ڕەنگترە. نێرە بەرچێلّەی ڕەشە. مێیە سینگی خاڵ خاڵە. هەوێردە باڵێک دەفڕێ. لەکاتی کورک بووندا کەمتر دەفڕێ، زۆرتر خۆ حەشار دەدا. کەم وا هەیە بێتە جێگای ڕووت. زۆرتر لەناو گیاوگۆڵ و گەنم و جۆ و... دەژی و هێلانە ساز دەکا. (110)

هەوێردە–ی پنچکان (269)

بلدرچین بوتەای
Turnix sylvatica
Turnix d’Andalousie
Andalusian Hemipode

۱۵ سانتیمێترە. سەری بۆرە، تەپڵی سەری خەتی مەیلەو زەردی پێداهاتووە. سینگی

خورمایی ڕەنگە. تەنیشتی خاڵخاڵە، چاو و ئاڵقەی دەوری چاوی شینە. نێر و مێیەی لێک دەکەن. بەدایم خۆی حەشار دەدا. توند ڕا دەکا. نەوی دەفڕێ. هەتا مەجبوور نەبێ نافڕێ. لە بەیاران، زەویوزاری پڕ گیا، پەرێز و... دەبینرێ و هێلانە ساز دەکا. (110)

تۆرەمەی قەرەناز (36F)
Family THRESKIORNITHIDAE

لە تۆرەمەی شاوە و لەگ لەگ دەچن. بەعزێک دندووکیان خوارە، وەک قەراناز، دندووکی جۆرێکیشیان پانە، وەک دندووک بێڵە، لەکاتی فڕیندا ملیان ڕاست ڕادەگرن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. زۆرتر بەپۆل دەژین. لە قامیشەڵان، ناو گیاوگۆڵ و سەر دار هێلانە ساز دەکەن. بەماسی، مێش، مەگەز، دانەوێڵە و گیانلەبەرانی وردی ناو ئاو بەرێدەچن. سێ جۆری ناسراوە: دندووک بێڵە، قەرەناز، قەرەنازی ئەفریقایی.

دندووک بێڵە (270)

کفچەنوک
Platalea leucorodia
Spatule blanche
Spoonbill

۵۸ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی سپییە. دندووکی درێژە. سەری دندووکی پانە. دندووک و لاقی ڕەشن. سەری دندووکی زەردە. بەگەل دەژین. لە تەنکاوان ماسی، بۆق و شینکە دەخۆن، ناوەکەی لەشکڵی دندووکی وەرگیراوە. نێرەکەی سەری بەکڵاوەیە. کۆچەرییە. لەناو گیاوگۆڵ هەروەها لەسەر داریش هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (50)

قەرەناز (271)

اکراس سیاه
Plegadis falcinellus
Lbis falcinelle
Glossy Ibis

۵۵ سانتیمێترە. لاقی درێژە و لە دوورەوە ڕەش دەنوێنێ. دندووکی درێژ و خوارە. پەڕ و باڵی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. باڵ و کلکی مەیلەو کەسکن. لەسەر دار و قامیش دەنیشێ. زستانان زۆر دەبێ. بێچووەکەی قاوەییە. لە زەل و گۆلاو و تەنکاوان بەگەل دەژی. زۆرتر لەگەڵ شاوە و لەگ لەگ دەبینرێ. لەناو گیاوگۆڵ و سەر دار هێلانە ساز دەکا. کۆچەرییە. (50)

قەرنازە–ی ئەفریقایی (272)

اکراس افریقائی
Threskiornis aethiopicus
Ibis sacré
Sacred lbis

٦٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی سپییە، سەر و ملی ڕەش و بێ تووکە. سەری شاباڵی ڕەشە. دندووکی هەم خوار و درێژە هەم ئەستوور. لاق و کلکی ڕەشە لە تاڵاو و گۆڵ و زەلاندا دەژی. (50)

تۆرەمەی قەل (37F)
Family CORVIDAE

* قاڵاو، قەرپلاش، کلاق، کەلاخ، کەلەڕەش

لاق و باڵیان بەهێزە، هەروەها دندووکیشیان درێژ و قەوییە. بەگەل دەژین. زۆربەیان شەڕانین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. لەسەر دار، ڕەوەز و کوناندا هێلانە ساز دەکەن. هەموو شتێک دەخۆن. زۆرتر هێرش دەبەنە سەر هێلکە و جووچکەی باڵندەکانی تر و دەیانڕفێنن. بریتین لە: قاژوو، قاژوو دندووک زەردە، قاژووەمەڕە، قژاوکە، قشقەڵە، قشقەڵەسوورە، قەلەبەڵەکە، قەلەڕەشە، قەلەگورگە.

قاژوو (273)

کلاغ سیاه
Corvus frugilegus
Corbeau freux
Rook

* قاژ، قاژەسیاوی، قاژیی، قاش، قاقیشک (؟) قیژ، کۆربەڵا (؟)، کۆقژک (؟)، کەوقژک.

٤٥ سانتیمێترە. بەدەنی تەواو ڕەشە. دەم و چاوی بێ تووکە. دندووکی ڕەشە، بەڵام ئەستوورایی دندووکی ئاماڵ سپییە. لەکاتی پیرۆدا تووکی ڕانی قرژ دەبنەوە، بەباری دەم و چاوی تووکنە و لەشی ڕەشترە. لەو زەویوزارانەی کە داریان تێدایە دەژی. بەگەل لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (241)

قاژووە دندووک زەردە (274)

زاغ نوک زرد
Pyrrhocorax graculus
Chocard á bec jane
Alpine Chough

٣٨ سانتیمێترە. دندووکی زەردە. لاقی سوورە. پەڕ و باڵی ڕەشە. بەباری لاقی ڕەشە و هەروەها پەڕ و باڵیشی ڕەشترە. کردەوەی هەروەک قاژووەمەڕیە. لە کێوان و دەشتان دەبینرێ. لە کۆنە بەرد و کۆنە هێلانانداا هێلکە دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (232)

قاژووەمەڕە (275)

زاغ نوک سرخ
Pyrrhocorax pyrrhocorax
Crave á bec rouge
Chough

* قاژی دندووک سوور

٣٩ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی کەوەی بریقەدارە. دندووکی درێژ و سوور و خوارە. قاچی سوورە. لە فڕیندا بەهێزە. لە کێو و ئەو ڕەوەزانەی بەڕووکاری دەریادا دەڕوانن دەژی. لە کونە بەرد، لێوارەی هەڵدێر و نێو غاراندا هێلانە ساز دەکا. (232)

قژاوکە (276)

جی جاق
Carrulus glandarius
Geai des chênes
Jay

* بۆرەک، حەوت زمانکە، قژاکە، قژاڵکە

٣٤ سانتیمێترە. لەشی قاوەیی کاڵە. ئاتەگی سپییە، کلکی ڕەشە و خاڵی سپی گەورەی لەسەر باڵی هەیە. شاباڵی ڕێ ڕێی شین و ڕەشە. تووکی سەری ڕەش بەڵەکە و جارجار جغە هەڵدەدا. چاوی شینی کاڵە. زۆرتر بەگەل دەژین، پڕ قاژ و قووڕن. لەسەر داران دەژی. لە لێڕەواری دوورە دەست هێلانە ساز دەکا. (232)

قشقەڵە (277)

زاغی
Pica pica
Pie bavarde
Magpie

* پەلەژارە (؟)، خەزال (؟)، ڕەڤشێلک (؟)، زاخی، غەلابازەلە، غەلەبازلە. قالاوەبازلە، قالاوەبازەڵە، قژکا شەیتانوک (؟)، قژکا گەوری قول (؟)، قژقژک، قژقژو، قژک، قژقیژوک، قژگە، قژیک، قشخەڵە، قشغرە، قشقرە، قشقەل، قشکەڵە، قشێڕە، قولەبازەڵە، قەرەباچکە، قەژقەژک، قەلانچە (؟)، قەلقشک، قەلقیشک، قەلەباچکە، قەلەبازڵە، قەلەژارە (؟)، کلک گەزە، کەشکەرە، گەزبەتنە.

٤٥ سانتیمێترە، پەڕ و بەڵی باڵەکە و کلکی درێژ. تووکی شان، تەنیشت و بەرزگی سپییە و شوێنەکانی تری لەشی ڕەشی بریقەداری ئاماڵ شین و کەسک و ئەرغەوانییە. زۆرتر بەگەل دەژی. زستانان لە دەستەی زۆرتردا دەبینرێن. لەنێو زەویوزار، شوێنی ئاواڵە و بەرفرەوانی پەرژیندار دەژی. لەسەر داری بڵیند، پنچکی دڕکاوی، پەرژین و گەوەڕی لێرواران هێلانە ساز دەکا. زۆر جاران سەری هێلانەکەی بەپووشکە و لک و پۆی باریکی داران دادەپۆشی. (232)

قشقەڵە–ی سوورە (278)

زاغ بور
Podoces pleskei
Geai terrestre de Pleske
Pleske’s Ground Jay

٢٤ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی زەردیلەیە. خاڵی ڕەشی بچووکی لە نێوچاواندا هەیە، هەروەها خاڵێکی گەورەی ڕەشی لە سینگیدا هەیە. باڵی ڕەشە و دوو خەتی باریک و پانی پێداکشاوە. کلکی ڕەشە. کەم وا هەیە بفڕێ؛ تەنانەت کاتێ کەوتە مەترسیش ڕا دەکا. زۆر وەک پەپووسێمانە و چوڕە دندووک درێژە دەچێ. لە دەشتی خیزەڵان کە جێ جێ پنچی لێ ڕوابێ دەژی. لە نێو پنچان هێلانە ساز دەکا. (231)

قەلەبەڵەکە (279)

کلاغ ابلق
Corvus corone
Corneille mantelée
Hooded Crow

* بۆرەپنە. غەلاخ، غەلاغ، قالاو، قالاولێنە، قالاوەبولێنە. قالاوەبۆرینە، قالاو،

قژکابەڵەک، قەل، قەلەبانەیی، قەلە سابوونی.

٤٧ سانتیمێترە. پشت و بەرزگی بۆرە، سەر و مل و باڵ و کلکی ڕەشە. لە دوورەوە بەڵەک دەنوێنێ. زۆرتر تەنیایە و جارجار بەجووت دەگەڕێن. لە شاران، گوندان، ناو زەویوزار و جەنگەڵاندا دەبینرێ. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا؛ لە ڕەوەزانیش هێلانەی بینراوە. (241)

قەلەڕەشە (280)

کلاغ گردن بور
Corvus monedula
Choucas des tours
Jackdaw

* چیق(؟)، قالاوەڕەشە(؟)، قالاوەبولکە(؟)، قرکاڕەش، قژیاک، قەڵاسێڵکە(؟).

٣٣ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی ڕەشە. پاش مل، دەوروبەری گوێی و بەرزگی بۆریلەیە. ڕەنگی چاوی بۆری کاڵە. زۆرتر لەگەڵ قاژوو و سێرووان دەبینرێ. لە ڕەوەزی شاخان، سەر کۆنە خانووان و هەروەها نێو زەویوزاراندا دەژی. لە کونی دار و خانوو و ڕەوەزاندا هێلانە ساز دەکا. تەنانەت جاری واشە لە کونی سەر عەرز و سەر داریشدا هێلانە دەکا. (241)

قەلەگورگە (281)

غراب
Corvus corax
Grand corbeau
Raven

٦٣ سانتیمێترە. دندووکی ڕەش و ئەستوور و گەورەیە. تووکی بەرچێڵەی قرژە. پەڕ و باڵی ڕەشە. دەنگی بۆڕە. لە فڕیندا بەهێزە. کاتی وەهێلکە هاتن لە حەوا تەقڵە لێدەدا. لەسەر دار و ئەو ڕەوەزانەی بەڕووکاری دەریادا هەڵکەوتوون دەبینرێ. (241)

تۆرەمەی قەل مراوی (38F)
Family PHALACROCORACIDAE

* قەل مراو

باڵندەی ئاون، گەورەن، دندووک و کلکیان درێژە، پەڕ و باڵیان ڕەشە. پێ بەپەردەن، سەری دندووکیان خوارە. بەپۆل دەفڕن. لە کاتی وچان باڵیان فش

دەکەن و زۆرتر ڕەوەز و شوێنی بەرز بۆ حەسانەوە هەڵدەبژێرن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. لەسەر دار یان لە ڕەوەزان هێلانە ساز دەکەن. بەماسی و بۆق و شەیتانۆکە و گیانلەبەرانی ناو ئاو بەرێدەچن. لە دوو جۆری گەورە و چووکەدا دەبینرێن. جۆرێکیشیان هەیە سەری سپییە.

قەل مراوی–ی بچووک (282)

باکلان کوچک
Phalacrocorax pygmaeus
Cormoran pygmée
Pygmy Cormorant

٤٧ سانتیمێترە. لەکاتی فڕیندا شێوەی ڕەش بەشە دەدا. پەڕ و باڵی کەوە ڕەنگی بەڵەکە. زۆرتر لە شوێنی وەک شام و کەنار چۆمدا دەژی. زۆر لەئاو دوور ناکەوێتەوە. بەپێچەوانەی قەل و مراوی گەورە، گەرووی سپی نییە. هێلانە لەسەر خیز یان خاکی قەراغ ئاو ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (30)

قەل مراوی–ی گەورە (283)

باکلان
Phalacrocorax carbo
Grand Cormoran
Cormorant

٩٠ سانتیمێترە. باڵندەی ئاوییە. زل و ڕەشە، لاجانگ و گەرووی سپییە. بەباڵی فشەوە هەڵدەنیشێ. لەکاتی فڕیندا بەرێچکە دەکەونە دوای یەک. بەگەل دەژین. لە گەوەڕی دەریا، گۆل و گۆلاوان دەبن. لەسەر تاتەبەرد یان دوڕگەکانی ناو دەریا و هەروەها لەسەر داران هێلانە ساز دەکەن. زستانان زۆر هەیە. (31)

تۆرەمەی کاسەڵەشینکە (39F)
Family CORACIIDAE

* ئەسپەشینە(؟)، بۆگەنە، حەوت ڕەنگیلە، خومەڕەژگە، خومەڕەژە، خومەڕشکە، خومەشینکە، سوورەکەوا، سەوزکۆ، قراکەسەوزە، قیژۆک، کاساڵەشینکە، کاسەڵکەشینکە، کاشەڵەشینکە، کاشەڵەشینە، گونجگیر.

ئەو باڵندانە وەک قەلەبەڵەکە دەچن. ڕەنگاوڕەنگن. دندووکیان قەوی و تا ڕادەیەک قەلانگییە. ملیان قوڵە و قاچیان بەهێزە. زۆر جار لە شوێنی بەرز

هەڵدەنیشن و جووڵە لە خۆیان دەبڕن. لە بەرزاییەوە بۆ گرتنی مێش و مەگەز، مارمێلکە و گیانلەبەرانی ورد هێرش دەبەن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. بەتەنیا دەژین. لە کونان‌دا هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: کاسەڵەشینکە، کاسەڵەشینکەی هیندی.

کاسەڵەشینکە (284)

سبزقبا
Coracias garrulus
Rollier d’Europe
Roller

٣٠ سانتیمێترە. دندووکی بەهێزە. بەدەنی شینی ئاسمانییە و پشتی شێ ڕەنگ. باڵی شینە و لەکاتی فڕین دەوری ڕەش دەنوێنێ. کلکی شینی ئاماڵ کەسکە و پەڕی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە. لەکونی کەنداڵ و دیوار و کونەداران هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (196)

کاسەڵەشینکە–ی هیندی (285)

سبزقبای هندی
Coracias benghalensis
Rollier de I’Inde
Indian Roller

٣٠ سانتیمێترە. سەری سەوزی ئاماڵ شینە. لاجانگ و گەروو و سەر و سینگی قاوەیی کاڵە و ڕێ ڕێی سپی نادیاری تێدایە. پاش ملی قاوەییە و سەوزاییشی تێدا بەدی دەکرێ. بەرزگی شینی کاڵە و خەتی سپی تێدایە. باڵ و کلکی شینی کاڵ و بنەوشی توندن. ئاکار و دەنگی لەهی کاسەڵەشینکە دەچێ. لە کونی داراندا هێلانە ساز دەکا. (196)

تۆرەمەی کلک زەردە (40F)
Family BOMBYCILLIDAE

بریتین لە: کلک زەردە، میوەخۆرە.

کلک زەردە (286)

بال لاکی
Bombycilla garrulus
Jaseur boréal
Waxwing

* بازی کلاودار
بەهاسانی لە ڕووی کاکۆڵی شێی ئامالّ چێرەیی و کلکی کورت و سەر زەردی دەناسرێ. خەتی چاو و ملی ڕەشە. پشتی شێ ڕەنگە و داوێنی بۆرە. بەرزگی قاوەیی ئامالّ چێرەییە و ژێر ئاتەگی شێ ڕەنگە. باڵی ڕەشە و خەتی سپی و زەردی تێدایە. لەسەر باڵی پنۆکی سوور هەیە؛ لە مێیەدا کالّ و نادیارە. بەباڕی ڕەشایی ملی نییە و بەرزگی ڕێ ڕێی کالّە. فڕینی وەک سێروویە. زوو دەستەمۆ دەبێ. زستانان لە شوێنی ئاوەلاّ دەبێ. لە دەوروبەری پەرژین و باغان لە میوەی وەک توو دەگەڕێ. (230)

میوەخۆرە (287)

میوەخور
Hypocolius ampelinus
Hypocolius gris
Grey Hypocolius

٢٣ سانتیمێترە. نێر، بۆرە و لاجانگ و شاپەڕی باڵی ڕەشە. دندووکی باڵی سپییە. سەری کلکی ڕەشە. مێیە، قاوەییترە و ڕەشایی لاجانگی نییە. ئەو باڵندەیە وەک پەڕبەڵەکە دەچێ، بەپۆل دەگەڕێن. میوە دەخۆن. لە بیابان و ئەو شوێنانەی پنچک و دڕوو و گیای کورتەبنی لێیە دەژی. لەنێو باغی میوە و خورما دەبینرێ. لەسەر پنچک و دار و دارەخورما هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (231)

تۆرەمەی کورکورە (41F)
Family PTEROCLIDIDAE

* ترەوەڕە (؟)، قتک، قەتێ، کوڕکوڕ، کەت، کەتێ، هاوارەبەرە.
باڵندەی تایبەتی ئیشکانین، وەک کۆتر دەچن. باڵ و کلک و دندووکیان درێژە؛ لاقیان قوڵە و تووکنە. لەناکاو بەتوندی لە عەرز بەرز دەبنەوە و دەفڕن. پێڕۆیان وەک کۆترە. لە بیابانی ئیشک و بەیاردا دەژین. زیاتر ڕەنگی پەڕ و باڵیان بۆرە. نێر و مێیان یەک ڕەنگ نین. بەگەل دەژین. بەڕۆژ لەکاتی دیاری کراودا ڕێگایەکی دوور بۆ خواردنەوەی ئاو دەبڕن. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. لە دانەوێڵە، گیاوگۆڵ و مێش و مەگەز چینە دەکەن. بریتین لە: کوڕکوڕەی بەرزگ خەنەیی، کوڕکوڕەی بەرزگ ڕەش، کوڕکوڕەی بەرزگ سپی، کوڕکوڕەی خاڵخاڵ، کوڕکوڕەی ڕێ ڕێ، کوڕکوڕەی کلک درێژ، کوڕکوڕەی گەنمان.

کوڕکوڕە-ی بەرزگ خەنەیی (288)

کوکر شکم بلوطی
Pterocles exustus
Ganga á ventre chatain
Chestnut-bellied Sandgrouse

٣٢ سانتیمێترە. نێرە سەر و مل و سینگی زەردی کاڵە. خەتی ڕەشی بەسینگیدا هاتووە. بەرزگی خەنەیی ئامالّ ڕەشە. مێیە تەواو زەردی خاکییە؛ بێجگەلە بەرچێڵە و ملی هەموو گیانی خەت خەتی ڕەشی پێداهاتووە. نێرە و مێیە شاپەڕی کلکیان درێژە، شاباڵیان ئامالّ ڕەشە، سەری شاباڵیان سپییە. لە شوێنی ڕووتەن و ئیشک کە تاق تاق پنچکی لێ ڕواوە هێلانە ساز دەکا. (181)

کوڕکوڕە-ی بەرزگ ڕەش (289)

کوکر شکم سیاه
Pterocles orientalis
Ganga unibande
Black-bellied Sandgrouse

٣٤ سانتیمێترە. نێرە سەری بۆری مەیلەو زەردە. پشتی بۆرە و خاڵخاڵی نارنجی تێدایە. شاباڵی نارنجییە. گەرووی خەنەیی ڕەنگە. خاڵێکی ڕەشی لە ملی دایە. سینگی بۆرە و خەتی ڕەشی پێداهاتووە. مێیە خاکییە، سینگ و سەر و پشتی پنۆک پنۆکە، گەرووی زەردی پنۆک پنۆکە و خەتی ڕەشی بەسینگیدا هاتووە. هەم مێیە و هەم نێرە بەرزگیان ڕەشە. لە بیابان دەژی. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (172)

کوڕکوڕە-ی بەرزگ سپی (290)

کوکر شکم سفید
Pterocles alchata
Ganga cata
Pin-tailed Sandgrous

٣٧ سانتیمێترە. باڵی درێژ و نووک تیژن. بەرزگ و ژێر باڵی سپییە. نێرە پشتی

قاوەیی ئاماڵ بۆرە کە پڕە لە خاڵی نارنجی، شاباڵی شێ ڕەنگە، سەری مەیلەو بۆرە، دەم و چاوی زەردی نارنجییە، چەنە و گەرووی ڕەشە، ملی زەردە، سینگی شێ ڕەنگە، دوو خەتی ڕەش و ئەرغەوانی پێداهاتووە. مل و بەرزگی مەیلەو سپییە، سینگی مەیلەو زەردە و دوو سێ خەتی ڕەشی پێداکشاوە. نێرە و مێیە زستانان وێک دەچن. توند دەفڕن. بەگەل دەژین. لە بیابان و دەشت، لە شوێنی نەرمان و بەردەڵان هێلانە ساز دەکەن. (172)

کورکورە–ی خاڵخاڵ (291)

کوکر خالدار
Pterocles senegallus
Gange tacheté
Spotted Sandgrouse

٣٣ سانتیمێترە. نێرە بەڕەنگی زەردی کاڵە. چەنە، مل و گەرووی تەواو زەردە. لە لاقییەوە بەرەو ئاتەگی ڕەشە. بڕۆی بۆرە. مێیە پشت و سینگی پڕە لە خاڵی ڕەش. نێرە و مێیە هەردوو شاپەڕی کلکیان درێژە. بەگەل دەژین. بەیانان زۆر زوو دەچن بۆ ئاو خواردنەوە. لە بیابان لە شوێنی بەردەڵان و خیزکێن دەژین. لەسەر عەرز، لە شوێنی ڕووتەن هێلانە ساز دەکا. (172)

کورکورە–ی ڕێ ڕێ (292)

کوکر راەراه
Pterocles lichtensteini
Ganga de Lichtenstein
Lichtenstein’s Sandgrouse

٢٥ سانتیمێترە. نێرە نێوچاوانی سپییە. پەڕ و باڵی زەردە و خەت و خاڵی قاوەیی پڕ ڕەنگی تێدایە. بەرسینگی زەردی کاڵە و خەتی ڕەشی پێداکشاوە. بەرزگی خەت خەتە. مێیە قاوەیی ئاماڵ بۆرە. تەواوی بەدەنی خەت و خاڵی تێدایە. زۆرتر بەجووت دەگەڕێن. بەیانی زوو دەچتە ئاو خواردنەوە. لە بیابانی ویشک دەژی. لەبن پنچکان هێلانە دەکا. (181)

کورکورە–ی کلک درێژ (293)

کوکر دم دراز
Syrrhaptes paradoxus
Syrrhapte paradoxal
Pallas’s Sandgrouse

٣٥ هەتا ٤٠ سانتیمێترە. کلکی زۆر درێژە. نێرە سەر و گەرووی نارنجییە، لاجانگی بۆرە. پشتی بۆرە و خاڵی پانی ئاماڵ ڕەشی تێدایە، بەرزگی ڕەشە، کلکی لە مێیە درێژترە. مێیە خەتی ڕەشی بەملدا کشاوە، سەری زەرد و بێ خاڵە؛ بەڵام بەدەنی هەموو خەت و خاڵی ئاماڵ ڕەشی پێداکشاوە. بەرزگی ڕەشە. (181)

کورکورەی–ی گەنمان (294)

کوکر گندمی
Pterocles coronatus
Ganga couronné
Coronated Sandgrouse

٢٧ سانتیمێترە. نێرە سەری ئاماڵ شێیە و دەوری سەری بۆری ئاماڵ شینە. لاجانگی زەردە. خاڵی ڕەشی لە پێش چاو هەیە. پەڕ و باڵی قاوەیی کاڵە. سەری کلکی شێی ئاماڵ ڕەشە. مێیە تەواو بۆری مەیلەو خورماییە؛ خەت و خاڵی قاوەیی هەیە، ملی خەت و خاڵی نییە. سەری شاباڵی نێرە و مێیە ئاماڵ ڕەشە. لەسەر عەرز لەنێو بەردان هێلانە چێ دەکا. (181)

تۆرەمەی کوند (42F)

Family STRIGIDAE

* بائەقوش، بادەقوش، باوەقوش، بایەقوش، بو، بوم، بوو، بووک(؟)، بووە، بووەتەقلە، بووەکوێرە، بووەکەرە، خالەکوکومە، فشفشە، کوندەبوو، کوندەبوومە، کوندەبەبوو، کوندەبەبی، کەپوو (؟)، کەڵکەڵەوانی.

بەشەو ڕاو دەکەن. سەریان زل و دەم و چاویان پانە؛ زەقە. دندووکیان قەڵانگییە. پەنجە و جنجرووکی تیژ و بەهێزیان هەیە. لاقیان تووکنە. بێ هەست دەفڕن. بەتەنیا دەژین. مێیەیان لە نێرە گەورەترە. لەکونی دیواری کۆنە خانوو یان لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. نێچیری خۆیان قووت دەدەن. گیانلەبەری وەک مشک، بۆق، ماسی، مێش و مەگەز، قرژاڵ و... ڕاودەکەن. بریتین لە: تاق تاق، تاق تاقی بۆر، کوندەپشیلە، کوندەڕۆماڵ، کوندەزێڕە،

کوندەزێوە، کوندەسپی، کوندەشەخسە، کوندەشەخسەی خاڵخاڵ، کوندەقوتە، کوندەگایە.

تاق تاق (295)

مرغ حق
Otus scops
Hibou petit-duc
Scops Owl

* تاق تاق کەرە، تاقڵە(؟)، تاک تاک کەرە، توتاک(؟)، توتەک(؟)، حەق حەقۆک، هەق هەق کەرە، یاحەق.

۱۹ سانتیمێترە. قاوەیی ئاماڵ بۆرە، پەڕ و باڵی ڕێ ڕێیە. لەسەریدا دوو شاخی تووک بەئاستەم سەریان هەڵداوە. شەوانە مێش و مەگەز ڕاو دەکا. لە دارستانەکانی نیزیک دەوروبەری ئاواییەکان، باغ و باغچان، کۆنە خانوو و هێلانەی کۆنی باڵندان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (194)

تاق تاق-ی بۆر (296)

مرغ حق جنوبی
Otus brucei
Hibou petit-duc de Bruce
Striated Scops Owl

۲۱ سانتیمێترە. هەر لە تاق تاق دەچێ، بەڵام بۆرایی و ڕەنگی خورمایی کەمترە. خەت و خاڵی باریکترە. سپیایی پاش ملی نییە، کلکی کەمێک درێژترە. لە باغ و باغچان، کۆنە خانوو و هێلانەی کۆنی باڵندەکانی تردا هێلانە ساز دەکا. (193)

کوندەپشیلە (297)

جغد گوش دراز
Asio otus
Hibou moyen-duc
Long-eared Owl

۳۵ سانتیمێترە. پشتی پڕە لە خاڵ و خەتی زەرد و قاوەیی ئاماڵ بۆر. بەرزگی کاڵە و خەت خەتە. پەڕی گوێی درێژە و وەک شاخ لەسەری بەرز بۆتەوە. برۆی سپییە. بەڕۆژ لەسەر داران دەژی. جڕ و جانەوەر و باڵندەی بچووک و گیانلەبەری وەک مشک دەخوا. لە کۆنە هێلاناندا هێلکە دەکا. جاری وایە لەسەر عەرزیش کورک دەبێ. (194)

کوندەڕۆماڵ (298)

جغد ماهی خور
Ketupa zeylonensis
Chouette pêcheuse brune
Brown Fish Owl

* ڕۆماڵ

۵۳ سانتیمێترە. بەپێچەوانەی کوندەگایە شاخی قیت نییە و شۆڕە. پەڕ و باڵی شڵەیە و لەڕەنگی قاوەییە و ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە. پشتی خەت و خاڵی ئاماڵ زەردی تێدایە. گەرووی سپییە. لاقی زەرد و ڕووتە. هەمیشە لە نزیک ئاو، لە کەنار دەریا و لێڕەوار و ڕووباران دەبینرێ. لەنێو بەرد و کونی دار و هێلانەی کۆنی باڵدارە ڕاوکەرە گەورەکاندا هێلانە ساز دەکا. (193)

کوندەزێڕە (299)

جغد طلائی
Strix butleri
Chouette de Butler
Hume’s Tawny Owl

۲۹ هەتا **۳۲** سانتیمێترە. پشتی قاوەیی ئاماڵ نارنجییە. سەر و ملی تەڵاییە، سەری پڕ ڕەنگە. کلکی زەردی توندە و شەش خەتی بۆری پێداکشاوە. بەرزگی سپییە و زەردایشی هەیە. زۆر کەم هەیە. (193)

کوندەزێوە (300)
Strix aluco
Chouette hulotte
Tawny Owl

۳۷ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی پڕ لە خەت و خاڵە. سەری گەورە و خڕە، چاوی ڕەشە. پەڕی گوێی نییە. پشتی قاوەیی ئاماڵ زەردە. دەم و چاوی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. شەوانە دەکەوێتە جم و جۆڵ. لە لێڕەواری پڕ و چڕ، پارک و باغی گەورە دەبینرێ. لە کونی داران، کۆنە هێلانەی باڵندان و تەنانەت جاری وایە لە خانووان و لانی کەروێشکاندا هێلانە ساز دەکا. زۆر هەیە. (194)

کوندەسپی (301)

جغد سفید
Tyto alba
Chouette effraie
Barn Owl

٣٤ سانتیمێتره. لاقی درێژە. دوو جۆری سپی و بۆری هەیە. دەم و چاوی سپییە و پشتی زەردی ئامالّ تەڵاییە و خاڵی وردی تێدایە، بەرزگی تەواو سپییە. چاوی ڕەشە. شاخی تووکی نییە. زیاتر شەوگەردە، بەڵام جارجار بەڕۆژیش ڕاو دەکا. قیت هەڵدەنیشێ. زۆرتر مشک و لەچەشنی ئەو ڕاو دەکا. لە خانووی کۆنە و کەلاوە و بورجاندا هێلانە ساز دەکا. (194)

کوندەشەخسە (302)

جغد کوچک
Athene noctua
Chouette checêche
Little Owl

* کوندە سەرپان

٢١ سانتیمێتره. پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە و خەت و خاڵی سپی تێدایە بەرزگی سپییە و خەتی پانە. چاوی زەردە. زیاتر بەڕۆژ دەگەڕێ. لەسەر دارتێل و چەپەران قیت هەڵدەنیشێ هەر کە هەست بەمەترسی بکا پەیتا پەیتا سەری دەجوولێنێتەوە. مێروولە و جرِ و جانەوەر و مشک و باڵندەی بچووک ڕاو دەکا. لە زەویوزاران، جێی بەیار و بەردەڵان دەبینرێ. لە کونەدار و کونەبەرد و هەروەها کونی دیوارلاندا هێلانە دەکا. (194)

کوندەشەخسە-ی خاڵخاڵ (303)

جغد کوچک خالدار
Athene brama
Chouette brahmane
Spotted Little Owl

٢٠ سانتیمێتره. بەتەرز وەک کوندەشەخسە دەچێ، بەڵام ڕێ ڕێ نییە و خەتی پانی قاوەیی و سپی تێدایە (کوندەشەخسە زنجیرییە). هەروەها سەری خاڵخاڵی سپییە. چەنە، گەروو و لاجانگی سپییە. خەتی قاوەیی بەگەروویدا کشاوە. پاش ملی خەتی سپی تێدایە. شوێنی ژیانی وەک کوندە شەخسەیە. (193)

کوندە قوتە (304)

جغد تالابی
Asio flammeus
Hibou des marais
Short-eared Owl

٣٧ سانتیمێتره. زەردی ئامالّ قاوەیی کاڵە. بەرزگی ڕێ ڕێیە. باڵی درێژە و خەتی باڵانی بە بەریناییباندا کشاوە. ژێر باڵی خاڵی ئامالّ ڕەشی تێدایە و لەکاتی فڕیندا دیار دەکا. ئەو کوندە لەسەر عەرز هەڵدەنیشێ. سینگی بەرەو پێش ڕادەگرێ. لەشام و زۆنگ و زەلی بەرفرەوان و تەپۆڵکەی خیزکێن و شوێنی زەنوێر دەبینرێ. (194)

کوندەگایە (305)

شاەبوف
Bubo bubo
Hibou grand-duc
Eagle Owl

* بم، شابوو، شاپوو

٦٦ هەتا **٧٠** سانتیمێتره. گەورەترین تۆرەمەی کوندە. دوو دەستە تووک وەک شاخ لەسەریدا ڕواوە. سینگی زەردی مەیلەو قاوەییيە و خەت خەتی پانی پێداکشاوە. چاوی گەورە و زەردە، پشتی زەردی ئامالّ قاوەییيە؛ خاڵەکانی قاوەیی پڕ ڕەنگن. دەتوانێ گیانلەبەرانی گەورەی وەک کەروێشکیش ڕاو بکا. بەیان و ئێواران ڕاو دەکا. لە قەڵشتی بەرد و کونی داراندا وچان دەدا. بەتەنیا دەژی. لە لێڕوار، ڕەوەز، دەشت، ناو پنچک، قەڵشتی دار و هێلانەی کۆنی «باز»دا هێلانە دەکا، زۆر هەیە. (193)

تۆرەمەی کۆتر (43F)
Family COLUMBIDAE

بەهیێف (؟)، کابۆک، کاوتر، کاوەتر، کۆتریک، کەبۆتەر، کەبووتک، کەفتەر، کەڤوک، کەڤۆک، کەمووتەر، کەمۆتەر، کەواتر، کەواتری، کەوتەر، گۆتر.

ئەم باڵندانە باڵ و کلکیان تا ڕادەیەک درێژە، سەریان چووک و ملیان قوڵەیە. لەسەر هەرد، لەسەر دار دەبینرێن. کاتی کورک بوون بەگەل دەبینرێن. تیژ باڵن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگن. لەسەر دار یان لە کونەبەرداندا هێلانە ساز دەکەن. دانەوێڵە خۆرن؛ هێندێک جۆریان مێش و مەگەز و کرم و شەیتانۆکەش

دەخۆن. بریتین لە: قومری، قومری ڕۆژهەڵاتی، کۆترەباریکە، کۆترەشینە، کۆترەگایە، کۆترەنەخشینە، کۆترەنەخشینەی ڕۆژهەڵاتی، یاکەریم.

قومری (306)

قمری خانگی
Streptopelia senegalensis
Tourterelle maillée
Palm Dove

٢٦ سانتیمێترە. سەر و ملی شەڕابی کاڵە. خاڵی سەر ملی کونجی کونجییە. بەرچێڵەی کاڵە. بەرزگی ئاماڵ سپییە. پشتی خورماییە و ئاتەگی بۆریلەیە. شاباڵی شینی کاڵە و کاتی فڕین دیار دەکەوێ. ئاڵقەی دەوری چاو و لاقی سوورە. نێرە و مێیە لەیەک دەکەن. بەباڕی ڕەنگی بۆرترە. لە شار و گوندان دەبینرێ. لەسەر دار و خانووان هێلانە ساز دەکا. (183)

قومری–ی ڕۆژهەڵاتی (307)

قمری خاوری
Streptopelia orientalis
Tourterelle orientale
Rufous Turtle Dove

٣١ سانتیمێترە. وەک کۆترەباریکە دەچێ. باڵی خەنەیی پنۆک پنۆکە. شاقەلی ئاماڵ شینە. لاقی سوورە. سەری خورمایی کاڵە. پاشەستۆی خاڵی تێدایە. لە شوێنی شەدار دەبینرێ. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. (183)

کۆترەباریکە (308)

قمری معمولی
Streptopelia tutur
Tourterelle des bois
Turtle Dove

* کۆترەبەرجیلە (؟)، کۆرک (؟)، کۆڤۆ (؟)، کەڤۆکرک (؟).

٢٧ سانتیمێترە. بەدەنی باریکە، کلکی نەختێک درێژ و مەیلەو ڕەشە پشتی شێ ڕەنگە و پەڕی ڕەشی تێدایە، تووکی ملی ڕەش بەڵەکە. گەروو و ملی شەڕابییە. بەباڕی خاڵی دەوری گەردن و ئەو ڕەنگە شەڕابییەی نییە. لە ڕووتەنان، لەسەر پەرژین و دارستانی چڕدا دەبینرێ. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (183)

کۆترەشینە (309)

کبوتر چاهی
Columba livia
Pigeon biset
Rock Dove

* کۆترەچاییی، کۆترەسەیدە، کۆترەشاخە، کۆترەشاخی، کۆترەکێفی، کۆترەکێوی، کۆترەشینکە.

٣٢ سانتیمێترە. ئاتەگی سپییە. بەدەنی شین بۆرە. خەتی ڕەش و سپی بەدرێژایی باڵانیدا هاتووە. سەری کلکی ڕەشە. لاقی سوورە. لاجانگی سەوزی بنەوشییە. زۆرتر لە ڕەوەز و ئەو گرە بەردانەی بەرووکاری دەریادا هەڵکەوتوون دەبینرێ. لە ئەشکەوت و کونەبەردانددا هێلانە ساز دەکا. ئەم کۆترە باوکە گەورەی کۆتری ماڵانە. (182)

کۆترەگایە (310)

کبوتر جنگلی
Columba palumbus
Pigeon ramier
Wood pigeon

* ئوورکووتک (؟)، پەڵخی، چەلەکوری (؟)، کۆترە باڵ بازوو (؟)، کۆترە پەڵخی، کۆترەگایانە، گاپل (؟)، گاکۆتر، گاکەمووتەر، گایە (؟)، کۆترەگایانە، هێلەوەی (؟).

٤٠ سانتیمێترە. گەردنی شەڕابییە. هەر لاملەی خاڵێکی سپی لێیە؛ دەورەیان کەسک و ئەرغەوانییە. کاتی فڕین خەتی سپی باڵی وەدیار دەکەوێ. بەباڕی نیشانەکانی سەر گەردنی نییە. ئەو باڵندانە بەپۆل دەگەڕێن. لە هەموو شوێنێ تەنانەت لەشارەکانیشدا دەبینرێ. لەسەر دار، پەرژین و تەنانەت هێلانەی بەتاڵی باڵندەکانی تر هێلانە چێ دەکا. (182)

کۆترەنەخشینە (311)

فاختە
Columba oenas
Pigeon colombin
Stock Dove

* کوکوختی، گوگوختی

٣٢ سانتیمێترە. پشتی بۆری مەیلەو شینە، لاجانگی ئاماڵ کەسکە، سەری کلک و

شابالّی مەیلەو ڕەشە. لاملی سەوزە؛ بەلّام بەباڕی ئەو سەوزاییەی نییە. ئەم بالّندەیە لەسەر داری بلّیند و پڕ لک و پۆ و ڕەوەزە بەردی کەنار دەریا دەبینرێ. لە کونی داران، قەلّشتە بەردان، کونی سەر عەرز و خانووبەرەی بلّینددا هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (182)

کۆترەنەخشینە–ی ڕۆژهەلّاتی (312)
فاختە خاوری
Columba eversmanni
Pigeon d’Eversmann
Eastern Stock Dove

۲۹ سانتیمێترە. زۆر لە کۆترە نەخشینە دەچێ. ڕەنگی سەری ئامالّ شەڕابییە. لاملی سەوزە. خەتی کلکی کالّە. دەنگی وەک کۆترەنەخشینە دەچێ. لەو شوێنانەی کە تاق تاق داری هەیە هەروەها لە لێژاییی گڕە بەردی چیاکان دەژی. لە کونەدار و کونەبەرداندا هێلانە ساز دەکا. (183)

یاکەریم (313)
یاکریم
Steptopelia decaocto
Tourterelle turque
Collared Dove

* فاتک (؟)

۲۷ سانتیمێترە. کلکی لە کۆترەباریکە درێژترە. پشتی قاوەیی کالّە. پاشەستۆی خەتی پێداکشاوە. مل و بەرزگی کالّە. دەم و چاوی شەڕابی کالّە. چاوی سوورە. لەشار و گوندان دەبینرێ. لەسەر دار و خانووان هێلانە ساز دەکا. (183)

تۆرەمەی کۆترەپەپوو (44F)
Family CUCULIDAE

* کوکوکنەک

ئەو بالّندانە زۆرتر لەسەر دار دەژین. قاپۆڕیان باریک و کلکیان درێژە. دندووکی ئەستوور و قەلّانگییان هەیە. بەپێچەوانەی بالّندەکانی تر دوو قامکیان لە پێشەوە و دووشیان لە دواوەیە. بەتەنیا دەژین. لە هێلانەی سەر داری بالّندەکانی تردا هێلکە دەکەن. نێرە و مێیەیان وێک دەچن. مێش و مەگەز و شەیتانۆکە و کرم و میوە دەخۆن. بریتین لە: کۆترەپەپوو، کۆترەپەپووی جغەڕەش، کۆترەپەپووی خالّخالّ.

کۆترەپەپوو (314)
کوکو
Cuculus canorus
Cucou gris
Cuckoo

۳۲ سانتیمێترە. کلکی درێژە، نووکی بالّی تیژە. پشت و ملی بۆری مەیلەو شینە و بەرزگی سپی ڕێ ڕێیە. کلکی بۆرە و خالّی سپی تێدایە؛ هەروەها سەری کلکی خڕە. لاقی زەردە. بەباڕی پەڕ و بالّی سوورگوێزە و خالّی سپی لە لاملە و بەرزگی سپی واشە. هێندێک لە مێیەکانیش جاری وایە خورمایی ڕەنگن. لە قەراغ لێڕەوار، شوێنی پڕ پنجک و تەنانەت لە شوێنی بێ داریش دەبینرێ. چەند نێرە لە دەوری مێیەیەک دەهالّێن. لە کۆنە هێلانەی بالّندەکانی تردا تەنیا هێلکەیەک دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (184)

کۆترەپەپوو–ی جغە ڕەش (315)
کوکوی تاجدار
Clamator jacobinus
Coucou jacobin
Pied Crested Cuckoo

۳۲ سانتیمێترە. سەر و پشتی ڕەشە. کاکۆلّی قرژنی ڕەشە و جاری وایە سەوز دەنوێنێ، بەرزگی سپییە. بالّی قاوەیی ئامالّ ڕەشە و خەتی پانی سپی پێداهاتووە و لە فڕیندا جوان دیارە. بەگەل لەسەر دارێکەوە بۆ دارێکی دیکە هەلّدەفڕن. قاژ و قوڕیان زۆرە. بۆ چینە کردن دێنە سەر عەرز. لە لێڕواری پڕ و چڕ و مێشەلّانانداڕایدەبوێرن. لە هێلانەی بالّندەکانی تردا هێلانە چێ دەکا. (184)

کۆترەپەپوو–ی خالّخالّ (316)
کوکوی خالدار
Clamator glandarius
Coucou-geai
Great Spotted Cuckoo

۳۹ سانتیمێترە. کاکۆلّی هەیە. کلکی درێژ و گەوەڕی کلکی سپییە. پشتی قاوەیی

پنۆک پنۆکی سپییە. بەرزگی سپی واشە و ملی زەردە. ئاڵقەی دەوری چاوی نارنجییە. بەبارِی سەری رِەشە و کاکۆڵی نییە و شاباڵی شێ رِەنگە. ئەو باڵندەیە لەکاتی کورک بووندا پرِ قاژ و قووژە. زۆرتر لەسەر پەرژینان دەنیشێ. ئاکاری لەهی قشقەڵە دەکا. لە هێلانەی باڵدارانی تردا هێلانە دەکا. (184)

تۆرەمەی کۆتری دەریایی (45F)

Family PROCELLARIIDAE

کۆتر–ی بچووکی دەریایی (317)
کبوتر دریایی کوچک
Puffinus assimilis
Petit Puffin
Little Shearwater

٢٨ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک رِەنگە. پشتی رِەشە. بەرزگی سپییە. تووکی بن باڵ و ئاتەگی قاوەییە. دندووکی باریکە. لەدەستەی بڵاودا لە سەر دەریا دەبینرێن. توندفرِە. زۆرتر مەلە دەکا. لە کونە بەردی دورِگەکانی قەراغ دەریا هێلانە ساز دەکا. (30)

تۆرەمەی کەڵک (46F)

Family PELECANIDAE

* چەڵک، سەقا، سەقاقوش، سەقاو، قوتان، کەراڤی، کەراوی

لە باڵندە هەرە گەورەکانن، پێ بەپەردەن. گۆشتیان ناخۆن. بەرلۆغەیان هەیە و لەناو ئاوی قووڵ و چۆماواندا زار دەکەنەوە هەتا ماسی و گیانلەبەری تری ناو ئاو بچنە زاریانەوە. لەم بەرلۆغەیە بۆ دەفە هەروەها لە ئێسکی باڵیان بۆ تووزەلە کەڵک وەردەگیرێ. ئەم باڵندانە درەنگ باڵ دەگرن و بۆ فرِین مەودایەک لەسەر لاقان رِا دەکەن. دوو جۆری رِەنگ بۆر و رِەنگ سپییان هەیە.

کەڵک (318)
پلیکان سفید
Pelecanus onocrotalus
Pélican blanc
White pelican

* کەڵکەسپی

١٤٠ هەتا **١٧٥** سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک رِەنگە. سپییە، سەری شاباڵی رِەشە. بەرلۆغەی وەک کیسەیەکی گەورە بەبنی دندووکی درێژ و مەیلەو زەردیەوە هەڵاوەسراوە. بەبێچوویی قاوەییە. بەرزەفرِە. هاوینان زۆر هەیە. لەناو زەل و گۆلاواندا دەژی و لەناو قامیشەڵاندا هێلانە ساز دەکا. بەخواردنی گیانلەبەرانی ناو ئاو بەرِێ دەچێ. (31)

کەڵک–ی بۆر (319)
پلیکان پا خاکستری
Pelecanus crispus
Pélican frisé
Dalmatian pelican

١٦٠ هەتا **١٨٠** سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک رِەنگە. لە حەوای لەگەڵ کەڵکی سپی لێک ناکرێتەوە. چاوی مەیلەو زەردن. سەری شاباڵەکانی قاوەیین. رِەنگی سپی تولْخە و بەرسینگی کەمێکی زەردە. پاش ئەستۆی کەمێک قرژنە. ئەمەشیان وەک کەڵکی سپی دەژی. زستانان زۆر هەیە. (31)

تۆرەمەی کەندەسمە (47F)

Family MEROPIDAE

* رِەنگاڵە (؟)، رِەنگ رِەژە، رِەنگ رِێژە قاژقاژ (؟)، کەناوەسمە، کەنەسمە، مێش خۆرکە، مێش خۆرە، واوەخۆرە، هەنگ خورە، هەنگ چنە، هەنگە چینە، هەنگەخۆرکە، هەنگەخۆرە، هەنگەژاڵەخۆرە.

ئەو باڵندانە بەپۆل دەگەرِێن. باریکەڵەن باڵیان درێژ و نووک تیژە و کلکیان درێژە. دندووکیان باریک و تا رِادەیەک خوارە. نێرە و مێیەیان یەک جۆرن. لە کوناندا هێلانە ساز دەکەن. لە هەوا مێش و مەگەز رِاو دەکەن، زۆرتر زەرگەتە و هەنگ دەخۆن. بریتین لە: کەندەسمە، کەندەسمەی بچووک، کەندەسمەی بەرچێڵەسوور.

کەندەسمە (320)

زنبورخور معمولی
Merops apiaster
Guêpier d’Europe
Bee-eater

٢٧ سانتیمێترە. باڵندەیەکی ڕەنگاوڕەنگە. دندووکی درێژ و خوارە. دوو شاپەڕی کلکی لەوانی تری درێژترن. پشتی شێی ئاماڵ زەردە. کلک و بەرزگ و شابالّی کەسکی ئاماڵ شینە و گەرووی زەردە. بەباڕی دوو شاپەڕی درێژی کلکی نییە. بەپۆل دەگەڕێن. لە شوێنی بەرز هەڵدەنیشن. لەکوندا هێلانە دەکا. جاری وایە لەسەر عەرز بەگەل هێلانە دەکەن. (196)

کەندسمە–ی بچووک (321)

زنبورخور کوچک
Merops orientalis
Guêpier d’Orient
Little Green Bee-eater

٢٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی سەوزە. دەوری چاوی ڕەشە.خەتی ڕەشی بەسینگدا کشاوە و گەرووی شینە. سەری جارجار ئاماڵ نارنجی دەبێ. ژێر باڵی سوورێکی زۆر کاڵە. بەجووت دەگەڕێن. لەسەر دار و زەوی و مێشەی گەزان دەبینرێ. (196)

کەندەسمە–ی بەرچێڵە سوور (322)

زنبورخور گلو خرمایی
Merops superciliosus
Guêpier de perse
Blue-cheeked Bee-eater

٣٠ سانتیمێترە. پشت، بەرسینگ و زگی سەوزە. لاجانگی شینی کاڵە. ژێر باڵی ڕەنگ خورمایین، یەک دوو شاپەڕی کلکی درێژترە. ئاکاری وەک کەندەسمە دەچێ. لە دەشت و کەشاو و مردوواو دەبینرێ. بەگەل لە کونی کەنداڵی چۆم و تەپۆڵکان هێلانە ساز دەکا. (196)

تۆرەمەی گۆرەویچنە (48F)
Family PARIDAE

* دوکەریسە، دوکەرێسە، گۆرواباف، گۆرەویلە، گۆرێچنە.

ئەو باڵندانە لەسەر داران دەژین. زۆر دەهات و چۆدان. دندووک و لاقیان کورت و بەهێزە. بۆ فڕین کەم تاقەتن. زستانان بەگەل دەژین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لە کونان، سەر داران و نێو پنچکان هێلانە ساز دەکەن. مێش و مەگەز و کرم و جارجار دانەوێڵەش دەخۆن. بریتین لە: گۆرەویچنەی بۆر، گۆرەویچنەی پاش مل سپی، گۆرەویچنەی شێ، گۆرەویچنەی تورکستانی، گۆرەویچنەی سمێڵدار، گۆرەویچنەی شین، گۆرەویچنەی کلک درێژ، گۆرەویچنەی گەورە.

گۆرەویچنە–ی بۆر (323)

چرخ ریسک سر سیاه
Parus lugubris
Mésange lugubre
Sombre Tit

١٤ سانتیمێترە. دندووکی لە گۆرەویچنەکانی دیکە ئەستوورترە. سەر و بەرچێڵەی ڕەشی ئاماڵ قاوەیییە. پشتی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. دەم و چاو و لاملی سپییە. بەرزگی سپی واشی تولّخە و لاتەنیشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. کردەوەی وەک گۆرەویچنەی گەورە دەچێ، بەڵام زستانان کەم وا هەیە. بچێتە ناو باڵندەکانی تر. لە دەشتی نزم و داوێنی کێوی پڕ دار و ڕەوەزی ڕووت دەژی. لە کونی دار و بەردان هێلانە ساز دەکا. (315)

گۆرەویچنە–ی پاش مل سپی (324)

چرخ ریسک پس سر سفید
Parus ater
Mésange noire
Coal Tit

١١ سانتیمێترە. نەختێک لە گۆرەویچنەی شین چووکترە. سەری تەواو ڕەشە و پاش مل و لاجانگی سپییە. بەرچێڵەی ڕەشە. پشتی زەیتوونی مەیلەو بۆرە و دوو خەتی سپی بەباڵیدا کشاوە. بەرزگی و پاش ملی زەردە. لە لێڕەوار و باغاندا دەژی. لە کوی دار و کەندەلانی چۆم و تەنانەت سەر عەرزیش هێلانە ساز دەکا. (315)

گۆرەویچنە–ی پشت شێ (325)

چرخ ریسک پشت بلوطی
Remiz pendulinus
Rémiz penduline
Penduline Tit

١٠٫٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. ڕەنگی بۆر و قاوەیییە. کلکی درێژە.

سەر و ملی سپی مەیلەو بۆرە. خەتی پانی ڕەشی بەلاچاویدا هاتووە. پشتی سوورباوە و بەرزگی سپی زەردەواشە. لەگۆل، زۆنگ، مێشە و قەراغ چەمان دەژی. هێلانەی هێلکەیی هەڵدەخا بە لکی دار و قامیشەوە هەڵیدەواسێ. (315)

گۆرەویچنە-ی تورکستانی (326)

چرخ ریسک تورانی
Parus bokharensis
Mésange du Turkestan
Turkestan Tit

١٥ سانتیمێترە. زۆر گۆرەویچنەی گەورە دەچێ، بەڵام کاڵترە. لە پەڕ و باڵی ڕەنگی زەرد و سەوز نابینرێ. لاجانگ و پاش مل و بەرزگی سپییە. سەر و بەرچێلە و سینگی ڕەشە. لەنێو باغ و پەرژینانددا دەژی. لە کونی دار و دیواراندا هێلانە ساز دەکا. (315)

گۆرەویچنە-ی سمێڵدار (327)

چرخ ریسک نیزار
Panurus biarmicus
Mésange á moustaches
Bearded Tit

١٦ سانتیمێترە. پشت و کلکی بۆرە، بەرزگی زەردی خۆڵینەیە. نێرە سەری بۆرە و سمێڵی ڕەشە و هەروەها تووکی ژێر ئاتەگیشی ڕەشە. مێیە کاڵترە. سەری بۆرە. سمێڵی نییە، بەبارِی پشت و باڵ و دەوری کلکی ڕەنگی توندترە. ئەو باڵندەیە لە کاتێکا کلکی شل و شۆڕ ڕادەگرێ بەتوندی بەنێو قامیشاندا دەفڕێ. لەنێو قامیشەڵانی پڕ دوورە دەست دەژی خۆی هێلانەی خۆی لە نزیک عەرز لەسەر قامیشی شەدار ساز دەکا. (314)

گۆرەویچنە-ی شین (328)

چرخ ریسک سر آبی
Parus caerulus
Mésange bleue
Blue Tit

١١ سانتیمێترە. تەنیا گۆرەویچنەیەکە سەر و باڵ و کلکی شینی کاڵە. بەرزگی زەرد و لاجانگی سپییە. خەتی ڕەشی بەپاش مل و مل و چاویدا کشاوە؛ ئەو خەتانە پەیوەستن. پاش ملی قەیتانی سپی تێدایە. پشتی ئامالّ کەسکە. بەبارِی پشتی قاوەیی ئامالّ کەسکە و لاجانگی زەردە. کردەوە و شوێنی ژیانی وەک گۆرەویچنەی گەورە دەچێ. (315)

گۆرەویچنە-ی کلک درێژ (329)

چرخ ریسک دم دراز
Aegithalos caudatus
Mésange á longue queue
Long-tailed Tit

١٣ سانتیمێترە. ٧ سانتیمێتر کلکییەتی، نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. پەڕ و باڵی تێکەڵاو لە ڕەنگی ڕەش و سپی و چێرەیییە. دەنگی تایبەتی هەیە؛ پێی دەناسرێتەوە. سەری سپییە و چاوی کەوتوونە نێو هێڵێکی ڕەش. پشتی کونجی کونجی ڕەش و چێرەیییە. بەرزگی سپییە. باڵ و کلکی ڕەشە. شاپەڕی دەوری کلکی سپییە. بەبارِی ڕەنگی بەدەنی توندتر و زەردایی تێدا نابینرێ. دایمە دێ و دەچێ و حەجمینی نییە. لەنێو مێشەڵانی پڕ پنچک و پەرژینان دەژی. هێلانەی هێلکەیی شکڵی خۆی لەسەر پنچکی دڕکاوی و دار ساز دەکا. (315)

گۆرەویچنە-ی گەورە (330)

چرخ ریسک بزرگ
Parus major
Mésange charbonniére
Great Tit

١٤ سانتیمێترە. لە هەموو گۆرەویچنەکان گەورەترە. سەر و ملی ڕەشی ئامالّ شینی توندە. لاجانگی سپییە. بەرزگ و سینگی زەردە و خەتی ڕەشی پانی بەدرێژاییدا کشاوە. پشتی ئامالّ کەسکە. بەبارِی سەری قاوەیییە و لاجانگی زەرد. لەسەر دار دەژی. لەنێو لێرەوار و باغ و پەرژینان دەبێ. لە کونی دار و دیواراندا هێلانە ساز دەکا. (315)

تۆرەمەی لغاوەگورگە (49F)
Family GLAREOLIDAE

زۆرتری باڵندەکانی ئەم تۆرەمەیە. بەپۆل دەگەڕێن. کەمێک لە پەڕەسلێرکە دەکەن. خواردنیان زۆرتر مێش و مەگەزە. شێوەی ژیانی ودودە لەگەڵ ئەوانیتر کەمێک تۆفیری هەیە. بریتین لە: لغاوەگورگە، لغاوە گورگەی باڵ ڕەش، ودودە.

لغاوەگورگە (331)

گلاریول بال سرخ
Glareola pratincola
Glaréole á collier
Pratincole

٢٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. باڵی درێژ و تیژ و بۆرە. کلکی ڕەش و دوو لکە. ئاتەگی سپییە. لاقی ڕەشە. دندووکی قوڵەیە. پشتی زەردگوێزە. بەرزگی بۆرە. خەتی ڕەشی بەبەرچێڵەیدا هاتووە. بەپۆل دەگەڕێن و زۆر پڕ قاژ و قووژن. بەیانان و ئێواران مێش و مەگەز ڕاو دەکەن. هاوینان زۆر هەیە. لە قەراغ گۆل و شۆرەکات و ڕووتەن و ئاوگران دەبینرێ. (157)

لغاوەگورگە–ی باڵ ڕەش (332)

گلاریول بال سیاە
Glareola nordmanni
Glaréole á ailes noires
Black-winged pratincole

٢٥ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. ژێر باڵی ڕەشە و کاتی فڕین ئەم ڕەشییە دیار دەکا. پشتی بۆرە. بەیانان و ئێواران بەپۆل دەگەڕێن. مێش و مەگەز ڕاو دەکا. کاتی هەڵنیشتن لەسەر عەرز باڵان فش دەکا. لەڕووتەنان، قەراغ ئاوگر و گۆلاوان، لە نیزیک ئاودا دەبینرێن. هاوینان زۆر هەیە. کلکی دوو لکە. (157)

ودودە (333)

دودوک
Cursorius cursor
Courvite isabelle
Cream-coloured Courser

٢٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. باڵندەیەکی لەڕ و لاوازە. پەڕ و باڵی ئاماڵ بۆرە، دندووکی تیژ و خوارە. سەری باڵ و تەواوی ژێر باڵی ڕەشە. دوو خەتی ڕەش و سپی بەچەشنی برۆ بەسەریدا ڕاکشاوە. ئەم باڵندەیە زۆرتر وەک ڕەوڕەوە دەچێ؛ لە پێڕۆدا خێرایە. خۆ کۆم دەکا، بۆ ئەوەی نەبینرێ جووڵە لە خۆ دەبڕێ. لاقی درێژ و ئاماڵ سپییە. کلکی کورت و خڕە. لە بیابانی خیزکێن و کەم گیادا دەژی. (147)

تۆرەمەی لەگ لەگ (50F)
Family CICONIIDAE

* ئەلەرگ (؟)، حاجی لەق لەق، حاجی لەگ لەگ، حاجیلە، لک لک، لەق لەق.

ئەو باڵندانە نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن، گەورەن، لاق و مل و دندووکیان درێژە. لەکاتی پێڕۆ زۆر بەهێدی و هێمنی هەنگاو هەڵدێننەوە. لەسەر دار، ڕەوەز، خانووبەرەی بڵیند یان هەر شوێنێکی بەرزی کەدەستیان بکەوێ هێلانە ساز دەکەن. زۆرتر بە ماسی، مار، بۆق، مێش و مەگەز و کەلاکی گیانلەبەران دەژین. کۆچەرین، گەرمێن و کوێستان دەکەن. دوو جۆری سپی و ڕەشی هەیە، بەڕەشیان دەڵێن حللێر.

لەگ لەگ (334)

لک لک سفید
Ciconia ciconia
Cigogne blanche
White Stork

١٠٠ سانیتمێترە. ڕەش بەڵەکە، ملی درێژە، لاقی سوورە. لە شوێنی بڵیند هێلانە ساز دەکا. لە قەراغ ئاوان، لەناو مەزرا و چیمەن و گۆلاواندا گیانلەبەری چووکە دەخوا. کۆچەرییە، گەرمێن و کوێستان دەکا. زوو ئۆگری ئاوەدانی دەبێ. (50)

حللێر (335)

لک لک سیاە
Ciconia nigra
Cigogne noire
Black Stork

* لەگ لەگی ڕەش

٩٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی ڕەشە، بەرزگی سپییە، دندووک و لاق و دەورەی چاوی سوورن. زۆرتر تەنیایە و درەنگ ئۆگری ئاوەدانی دەبێ. باڵندەیەکی کۆچەرە. زۆرتر شوێنی پڕ دار و درەخت هەڵدەبژێرێ و لە گەوەڕی گۆل و چەم و زەل و دارستانەکانی نیزیک ئەو شوێنانە دەبینرێ. زیاتر لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (50)

تۆرەمەی لیکوو (51F)
Family TIMALIIDAE

ئەم تۆرەمەیە کلکیان درێژ و پەڕ و باڵیان قاوەیی ڕێ ڕێیە. لاق و پەنجەیان بەهێزە. دندووکیان بەقەوەت و خوارە. لەدەستەی کەم کەمدا دەبینرێن. هەمیشە لەنێو دار و پنچکان دێن و دەچن. لەلاق سەر عەرز قوندە قوندەی دەکەن. جوان نافڕن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. جڕ و جانەوەر دەخۆن. بریتین لە: لیکوو، لیکووی زەلان.

لیکوو (336)

لیکو
Turdoides caudatus
Cratérope de I’Inda
Common Babbler

٢٢ سانتیمێترە. ڕەنگی سوورگوێزە. کلکی درێژە. پشتی سوورگوێزی بۆریلەیە و پڕە لە دێغ. بەرزگی کاڵترە و قەیتانی کاڵ بەلاسینگی داکشاوە. باڵندەیەکی بزۆز و پڕ قاژ و قووڕە. دایمە لەسەر عەرز لەهاتوچۆ دایە و چینە دەکا. بەپۆل دەبینرێ. لە شوێنی ئاوەڵا لەناو پنچک و داران دەبینرێ، لەسەر پنچکی دڕکاوی و دار هێلانە ساز دەکا. (314)

لیکوو-ی زەلان (337)

لیکوی تالابی
Turdoides altirostris
Cratérope d’Irak
Iraq Babbler

٢١ سانتیمێترە. زۆر وەک لیکوو دەچێ. بەڵام بچووکترە و کزتر دێتە بەرچاو. پەڕ و باڵی کاڵترە و قاوەیی ئاماڵ نارنجییە. سەر و پشتی ڕێ ڕێی کەمتری هەیە. سینگی ڕێ ڕێ نییە. دندووکی قوڵەتر و ئەستوورترە. کردەوەی وەک لیکوو دەچێ. لە شوێنی شەداری وەک قامیشەڵان و مێشەڵانی دەوروبەری زەلان دەژی. (314)

تۆرەمەی ماسیگرە (52F)
Family LARIDAE

* باڵندەی ڕەشبا (؟)، ماسیگرەک، ماسیگیرە، ماسیەوچنە، مایی چنەک.

باڵیان درێژ و لاقیان بەپەردەیە، زیاتر بەپۆل دەگەڕێن. کۆچەرین. ماسی خۆرکەکانیش هەر لەم تۆرەمەیەن. ماسیگرەکان زۆرتریان سپین و جێ جێی لەشیان ڕەشی ئاماڵ بۆرە. لەماسی خۆرکەکان گەورەترن، نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن، لەسەر عەرز یا لەناو ڕەوەزی گەوەڕی کەنار دەریادا هێلانە ساز دەکەن.

ماسی خۆرکەکان فڕینیان جوانترە، دندووک و باڵیان تیژترە. لە کاتی فڕین دندووکیان سەرەو ژوور ڕادەگرن. پەڕ و باڵیان سپییە، هێندێکیان پاش ملیان ڕەشە. لە حەواوە بۆ ماسی گرتن خۆ لەناو ئاو داوێن. ناتوانن جوان پێڕۆ بکەن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز یا لەناو ئاوەگرەکاندا هێلانە ساز دەکەن. بەگیانلەبەرە بچووکە ئاوییەکان و دانەوێڵەی گیا و گۆڵان دەژین.

ماسی خۆرکەکان بریتین لە: ماسی خۆرکە، ماسی خۆرکەی بۆر، ماسی خۆرکەی خەزەری، ماسی خۆرکەی دندووک ئەستوور، ماسی خۆرکەی دەنگ بۆڕ، ماسی خۆرکەی ڕەش، ماسی خۆرکەی ڕەشی باڵ سپی، ماسی خۆرکەی سەربەکڵاوەی بچووک، ماسی خۆرکەی سەر بەکڵاوەی گەورە، ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک ڕەش. ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک زەرد، ماسی خۆرکەی گۆنا سپی.

ماسیگرەکان بریتین لە: ماسیگرە، ماسیگرەی بچووک، ماسیگرەی بۆر، ماسیگرەی پشت ڕەشی بچووک، ماسیگرەی پشت ڕەشی گەورە، ماسیگرەی دندووک باریک، ماسیگرەی زێوکە، ماسیگرەی سەر ڕەشی بچووک، ماسیگرەی سەر ڕەشی گەورە.

ماسی خۆرکە (338)

پرستوی دریایی معمولی
Sterna hirundo
Sterne pierregarin
Common Tern

٣٥ سانتیمێترە. پشتی بۆرە. دندووک و لاقی سوورە، سەری دندووکی ڕەشە، هاوینان پاش ملی ڕەش هەڵدەگەڕێ، بەرچێڵەی سپییە، زستانان نێوچاوانی سپی و دندووکی ڕەش هەڵدەگەڕێ. لە قەراغ دەریا، گۆلاوی شیرین، چۆماو، ئاوگر و گۆلی بەربەرین دەبینرێ. لەسەر تەپۆڵکە خیزەڵانەکان یا کەنار دوورگەکاندا هێلانە ساز دەکا. کۆچەرییە و هاوینان زۆر دەبێ. (171-169)

ماسی خۆرکە–ی بۆر (339)

پرستوی دریایی تیره
Sterna repressa
Sterne á joues blanches
White-cheeked Tern

٣٣ سانتیمێتره. پەڕ و باڵی لە هەموو وەرزەکان لەهی ماسی خۆرکە دەچێ تەنیا هاوینان نەبێ کە بەرزگی بۆر هەڵدەگەڕێ. گۆنای سپییە. پشتی شین بۆرە. زستانان بۆرایی بەرزگی نامێنێ هەر بۆیە ناسینەوە و هەڵاواردنی لەوانی دیکە دژوار دەبێ. دندووکی زستانان سووری ئاماڵ ڕەشە. لە ئیشکان نابینرێ. دەنگ و کردەوەی هەر وەک ماسی خۆرکە دەچێ. هاوینان زۆر دەبێ. (171)

ماسی خۆرکە–ی خەزەری (340)

پرستوی دریایی خزر
Hydroprogne tschegrava
Sterne Caspienne
Caspian Tern

٥٢ سانتیمێتره. سەر و لاجانگ هەتا دەگاتە ژێر چاوی ڕەشە. کلکی دوو لکە. دندووکی سوور و ئەستوورە و جاری وایە ئاماڵ زەرد دەبێ. ڕەنگی ڕەشی سەری زستانان بۆر هەڵدەگەڕێ، ڕەنگی ئەم باڵندەیە بەباری بۆرە. پشتی پنۆک پنۆکی ئاماڵ قاوەییە. زیاتر لە کەنار دەریا دەژی، بەڵام جاری وایە لە کەنار گۆل و چۆماوە گەورەکانیشدا دەبینرێ. (171-170)

ماسی خۆرکە–ی دندووک ئەستوور (341)

پرستوی دریایی نوک کلفت
Gelochelidon nilotica
Sterne hansel
Gull-billed Tern

٣٧ سانتیمێتره. دندووکی ڕەشە. کلکی بۆرە و کەمێک دوو لکە. زۆرتر وە ماسی خۆرکەی دەنگ ناخۆش دەچێ. لاقی ڕەش و تا ڕادەیەک لە ئەوانی تر درێژترە. ڕەشایی سەری زستانان سپی هەڵدەگەڕێ. ئەم باڵندەیە بەباری سەری ئاماڵ نارنجییە و تووکی دەوری چاوی بۆرە. بەپێچەوانەی ئەوانی تر لە ئیشکایی مێش و مەگەز ڕاو دەکا. کەم وا هەیە بۆ ڕاو کردن خۆ لەئاو باوێ. لە گۆلاوی سوێر، خیزەڵانی کەنار ئاوان بەگەل دەژین و هەر لەم شوێنانەش هێلانە دەکا. (171-170)

ماسی خۆرکە–ی دەنگ بۆڕ (342)

پرستوی دریایی بد صدا
Sterna sandvicensis
Sterne caugek
Sandwich Tern

٤٠ سانتیمێتره. تا ڕادەیەک گەورەیە و پەڕ و باڵی درێژە. کلکی قوڵە و دوو لکە. دندووکی ڕەشە و سەری دندووکی زەردە. لاقی ڕەشە. جاری وایە بەرزگی کاڵ هەڵدەگەڕێ. لە حاڵی پەشێوی و نیگەرانیدا تووکی پاش ملی قرژ دەبن و وەک کاکۆڵیان لێدێ. زستانان سەری سپی هەڵدەگەڕێ و کاکۆڵیشی ڕێ ڕێ دەبێ. بەباری ئەم باڵندەیە ئاماڵ سپییە و جاری وایە زەردایی سەری دندووکی نامێنێ. لە دەریادا دەژی. بەپۆل لە کەنار دەریا هێلانە ساز دەکا. (171-170)

ماسی خۆرکە–ی ڕەش (343)

پرستوی دریایی سیاه
Chlidonias niger
Cuifette noire
Black Tern

٢٤ سانتیمێتره. کاتی کورک بوون تەواو بۆرە. لە حەواوە بۆ گرتنی نێچیر خۆ دەخاتە ئاوەوە. پەڕ و باڵی بۆری ئاماڵ ڕەشە، پەڕی ژێر باڵی سپییە. کاتی تووڵەک بەدەنی پنۆک پنۆک دەبێ. زستانان نێوچاوان و مل و بەرزگی سپییە و خاڵی گەورە و ڕەشی لەلاسینگ و پێش باڵانی هەیە. دندووکی ڕەش و باریک و درێژە. زۆر نەوی بەسەر ئاودا دەفڕێ و زیندەواری سەر ئاو ڕاو دەکا. کەم وا هەیە بچێتە ناو ئاو. لەکەنار گۆلاو و جاری واشە لە نزیک دەریادا دەبینرێ. (169)

ماسی خۆرکە–ی ڕەشی باڵ سپی (344)

پرستوی دریایی بال سفید
Chlidonias leucopterus
Guifette leucoptére
White-winged Black Tern

٢٣ سانتیمێتره. هاوینان پەڕ و باڵی ڕەشن و شاباڵ و سەری کلکی سپییە. ژێر باڵی تەواو ڕەشە. دندووکی هاوینان سوورە و زستانان ڕەش. زستانان جیاوازی لەگەڵ ماسی خۆرکەی ڕەش لەوەدایە کە خاڵی ئاماڵ ڕەشی لە سینگیدا نییە؛ بۆرایی سەریشی کەمترە، بەڵام لەو گەورەترە. ئاکار و کردەوەی لەهی ماسی خۆرکەی ڕەش دەچێ و هەر لەو شوێنانە دەژی کە ئەو دەژی. (169)

ماسی خۆرکە-ی سەر بەکڵاوەی بچووک (345)

پرستوی دریایی کاکلی کوچک
Sterna bengalensis
Sterne voyageuse
Lesser Crested Tern

٣٦ سانتیمێترە. لە ماسی خۆرکەی سەر بەکڵاوەی گەورە دەچێ. کلکی ئاماڵ بۆرتر و دندووکی زەردی نارنجییە. لە دەریادا دەلەوەڕێ و لە کەنار دەریا وچان دەدا. لەسەر هەرد هێلانە دەکا. (171)

ماسی خۆرکە-ی سەر بەکڵاوەی گەورە (346)

پرستوی دریایی کاکلی
Sterna bergii
Sterne huppée
Great Crested Tern

٤٨ سانتیمێترە. سەر و پاش ئەستۆی تووکی درێژی هەیە و بووە بەکاکۆڵ. ڕەشە، نێوچاوانی سپییە. کلکی دوو لکە و بۆرایی هەیە. دندووکی زەردی ئاماڵ بۆرە؛ ئەستوورایی دندووکی ئاماڵ کەسکە. لاقی ڕەشە و بەرزگی یەکدەست سپییە. زستانان سپیایی نێوچاوانی زۆرترە، سەری خاڵخاڵ دەبێ. بۆ گرتنی ماسی لەبەرزەوە خۆ دەخاتە ئاوەوە. لە دەریا دەژی و لە کەناران وچان دەدا. بەگەل لەسەر عەرز هێلانە دەکەن. (171)

ماسی خۆرکە-ی قەشانی دندووک ڕەش (347)

پرستوی دریای پشت دودی
Sterna anaethetus
Sterne bridée
Bridled Tern

٣٦ سانتیمێترە. پشتی یەکدەست قاوەیی و بەرزگی سپییە. سەر، پاش ئەستۆ و دەوری چاوی ڕەشە و نێوچاوان و سەرەوەی چاوی سپییە. کلکی دوو لکی بۆری پڕ ڕەنگە. شاپەڕی قەراغ کلکی سپییە. دندووکی، ڕەشە. لە دەریا دەژی و تەنیا بۆ هێلکە و جووچکە دێتە ئیشکایی. بەگەل لە قەراغ دەریا هێلکە دەکا. هاوینان زۆرە. ٠ (171)

ماسی خۆرکە-ی قەشانی دندووک زەرد (348)

پرستوی دریایی کوچک
Sterna albifrons
Sterne naine
Little Tern

٢٤ سانتیمێترە. دندووکی زەردە؛ سەری دندووکی ڕەشە. لاقی زەرد و نێوچاوانی سپییە. هاوینان سپیایی نێوچاوانی لەگەڵ ڕەشایی سەر و دەوری چاوی دژایەتییەکی تایبەتی هەیە. زستانان ئەستۆی بۆر دەبێ و بۆ لای ملی ڕەش هەڵدەگەڕێ. کلکی دوو لکە. لەسەر ئاو لەنگەر دەبەستێ و بۆ گرتنی ماسی خۆ دەخاتە ئاوەوە. لە کەنار گۆل و دەریا دەژی. (171-169)

ماسی خۆرکە-ی گۆنا سپی (349)

پرستوی دریایی گونه سفید
Chlidonias hybrida
Guifette moustac
Whiskered Tern

٢٥ سانتیمێترە. لاجانگی سپییە، سەری ڕەشە، بەرزگی بۆری توندە. کاتی فڕین سپیایی ژێر باڵ و کلکی بەجوانی دیارە. دندووکی هاوینان سووری پڕ ڕەنگە و زستانان ئاماڵ ڕەش دەبێ. بۆ گرتنی ماسی خۆ دەخاتە ناو ئاوەوە. لە قەراغ گۆلاوان دەژی. لەنێو زەل و شاماندا هێلانەی سەراو ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (169)

ماسیگرە (350)

کاکایی نوک سبز
Larus canus
Goéland cendré
Common Gull

٤٠ سانتیمێترە. وەک ماسیگرەی زێوکە دەچێ. پشتی بۆری کاڵە؛ شاباڵی ڕەشە و سەری باڵی سپی پنۆک پنۆکە. لاق و دندووکی باریک و زەردی ئاماڵ کەسکە. دندووکی خاڵی سووری تێدایە. زستانان سەری ڕێ ڕێ دەبێ. بەباڕی خەتی ڕەشی بەسەر کلکی سپیدا کشاوە. بەجووجەڵەیی قاوەیی ئاماڵ بۆرە؛ دندووکی ڕەش و لاقی قاوەیین. لە قەراغ دەریا، ئاودڕ و ئاوی زەویوزاران دەبینرێن. لەسەر ڕەوەزی کەنار دەریا و جاری واشە لە گۆل و زۆنگان هێلانە دەکا. (160)

ماسیگرە–ی بچووک (351)

کاکایی کوچک
Larus minutus
Mouette pygmée
Little Gull

٢٧ سانتیمێترە. هاوینان سەری ڕەشە و زستانان بۆر دەبێ. دندووکی هاوینان سووری توندە و زستانان ڕەش هەڵدەگەڕێ. لاقی ڕەشە. بەباڕی بەرزگی سپی و پشتی خەتی بۆری پێداهاتووە؛ سەری شاباڵی ڕەشە. لە کەنار دەریا، ڕووبار و تەنانەت جاری وایە لەناو زەویوزاران دەبینرێ. بەگەل لە زۆنگ و زەلان یان خیزەڵانی کەنار گۆلان هێلانە دەکا و جووچکە هەڵدێنێ. (158-159)

ماسیگرە–ی بۆر (352)

کاکایی دودی
Larus hemprichii
Goéland d’Hemprich
Hemprich’s Gull

٤١ سانتیمێترە. سەر و ملی قاوەییە. پاش ملی خەتێکی ئاماڵ سپی پێداهاتووە. بەرسینگی قاوەییە. زەردگوێزییە و سەری شاباڵی سپییە. ژێر باڵی ڕەشە. بەرزگ و کلکی سپییە. دندووکی ئاماڵ کەسکە؛ سەری دندووکی سوور و ڕەشە. لاقی زەردەڵەیە. لەسەر عەرز لە دوڕگەکان هێلانە ساز دەکا. (158)

ماسیگرە–ی پشت ڕەشی بچووک (353)

کاکایی پشت سیاە
Larus fuscus
Goéland brun
Lesser Black-backed Gull

٥٣ سانتیمێترە. هاوینان لاقی زەردە، زستانان کاڵ دەبێ. بەباڕی بەدەنی قاوەیی پنۆک پنۆکە؛ دندووکی ئاماڵ ڕەش و لاقی گۆشتنی ئاماڵ قاوەییە. ئەم باڵندەیە سەر و ملی سپییە. بەدەنی بۆری ئاماڵ ڕەشە. کلکی سپییە. دندووکی ئاماڵ زەردە. لە کەنار دەریا دەبینرێ. (160)

ماسیگرە–ی پشت ڕەشی گەورە (354)

کاکایی پشت سیاە بزرگ
Larus marinus
Goéland marin
Great Black- backed Gull

٧٢ سانتیمێترە. لەکاتی کورک بووندا لاقی ئاماڵ سپی دەبێ؛ هەروەها دەنگیشی بۆرتر دەبێ. پشتی ڕەشە. سەر و مل و زگ و کلکی سپییە، دندووکی زەردەڵەیە. بەباڕی پشتی قاوەیی پنۆک پنۆکە؛ شاباڵ و سەری دندووکی ئاماڵ ڕەشە، سەر کلکیشی قاوەییە. لە دەریا، بەتایبەت لە کەناران دەژی. (160)

ماسیگرە–ی دندووک باریک (355)

کاکایی صورتی
Larus genei
Goéland railleur
Slender-billed Gull

* بەتەچەرمەڵە (؟)

٤٢ سانتیمێترە. دندووکی سوور و تیژە. لاقی سووری تاریکە. لەکاتی کورک بوون سەر و ملی سپی دەبێ و بەرزگی سپی ئاماڵ زەرد. بەباڕی لاقی ئاماڵ زەردە و سەر کلکی خەتی ڕەشی تێدایە. ئەم باڵندەیە پشتی بۆرە و سەری کلکی ڕەشە. زستانان زۆرتر دەبێ. بەتاق و پۆل لە کەنار دەریا و ئاودڕ دەبینرێ. لەنێو دوڕگەکانی زل و شام و قەراغ ڕووباران هێلانە ساز دەکا. (158-159)

ماسیگرە–ی زێوین (356)

کاکایی نقرەای
Larus argentatus
Goéland argenté
Herring Gull

٥٥ سانتیمێترە. دندووکی زەرد و ئەستوورە و خاڵی سووری لە سەردا هەیە. سەر و مل و کلکی ئاماڵ سپییە. لاقی ئاماڵ زەردە. پشت و باڵی بۆرە. سەری شاباڵی ڕەشە. بەباڕی ئەم باڵندەیە قاوەیی پنۆک پنۆکە. لە تەمەنی یەک ساڵیدا پشتی بۆر هەڵدەگەڕێ. لە دوڕگەکاندا لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (160)

ماسیگرە–ی سەر ڕەشی بچووک (357)

کاکایی سر سیاه
Larus ridibundus
Mouette rieuse
Black-headed Gull

٣٧ سانتیمێترە. دندووکی سووربـاوە، سەری ڕەشە. مل و بەرزگ و کلکی سپییە. لاقی باریک و سوورە. پشتی بۆرە. شابالّی سپییە. سەر شابالّی ڕەشە. بەباڕی سەری ئامالّ سپییە و دەوری چاوی پنۆک پنۆکە؛ هەروەها پشتی بۆرە و بالّی قاوەیی ڕێ ڕێیە. لە کەنار دەریا، لەسەر ڕووباران، لە قەراغ گۆل و زەویوزاران دەبینرێ. بەگەل لەنێو گۆلان یان چیمەن و خیزەلانی کەنار دەریاچەکان هێلانە ساز دەکا. (158-159)

ماسیگرە–ی سەر ڕەشی گەورە (358)

کاکایی بزرگ
Larus ichthyaëtus
Goéland ichthyaëte
Great Black-headed Gull

* قاقلّی بازان (؟)

٦٧ سانتیمێترە. سەری ڕەشە، دندووکی زەردی سەری سوورە و خەتی ڕەشی پێداهاتووە. ملی سپییە. بەرزگی بۆرە. بالّ و پشتی ئامالّ شینە. سەری ڕەش بەلّەکە. لاقی کەسکە. زستانان سەری ئامالّ سپی پنۆک پنۆکە. بالّندەیەکی زۆر دڕە و لە کەنار دەریا و گۆلی سوێر دەژی. کەم وا هەیە بێتە کەنار ئاوی شیرن. زستانان زۆرە. (159-158)

تۆرەمەی مریشکاویلە (53F)
Family RALLIDAE

ئەو بالّندانە لە گۆل و زەلاندا دەژین. مەلەوانی چاکن. زۆرتر خۆ حەشار دەدەن. بالّیان کورتە، کلکی کورتیان قیت ڕادەگرن. بالّێک دەفڕن. لەکاتی فڕیندا لاقیان شۆڕ ڕادەگرن. ڕەش بەشەکان گەورەترن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز یان لەناو قامیشەلاّن هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: ڕەش بەشە، ڕەش بەشەی دندووک سوور، تاوسە، مریشکاویلە، مریشکاویلەی بچووک، مریشکاویلەی خەنەیی، مریشکاویلەی دندووک سەوز، مریشکاویلەی سوور بەلّەک.

ڕەش بەشە (359)

چنگر
Fulica atra
Foulque macroule
Coot

* ڕەش بەش، کوڕەبەشە، گامارولە، گامارۆ، گامارۆلە، گامارۆلّە، مریشکەڕەشە (؟) مریشکی حەبەشە (؟).

٣٧ سانتیمێترە. ڕەش و بەشە، لاقی شینە، قامکەکانی هەر یەکە بەجوێ پەردەیان هەیە. بەباڕی بۆرە و بەرسینگ و ملی مەیلەو سپییە. زیاتر لە ئاو دایە. بینە دەکێشێ. زستانان بەگەل دەژی. بەدژواری هەلّدەفڕێ؛ دەبێ ماوەیەک بەسەر ئاودا ڕابکا، لە ئاوی تفت و شیرندا دەژی. لەناو قامیش و گیاوگۆلّی قەراغ ئاو هیلانە دەکا. (122)

ڕەش بەشە–ی دندووک سوور (360)

چنگر نوک سرخ
Gallinula chloropus
Poule d’eau
Moorhen

٣٢ سانتیمێترە. ڕەشە، زۆرتر لە قەراغ ئاوگر و گۆل و گۆلاوان دەبێ. لاتەنیشتی خەتی سپی تێدایە. لاقی شینە. ڕانی خەتی سووری بەدەوریدا هاتووە. دندووک و نێوچاوانی سوورە و سەری دندووکی زەردە. بەباڕی قاوەیی مەیلەو بۆرە؛ بەرزگی سپییە و نێوچاوانی قاوەیی مەیلەو کەسکە. بۆ فڕین دەبێ ماوەیەک بەسەر ئاودا ڕا بکا. نەوی فڕە؛ لەکاتی فڕین لاقی شۆڕدەبنەوە. زستانان بەگەل دەژی. لە گیاوگۆلّی ناو ئاو هێلانە دەکا. (122)

تاوسە (361)

طاووسک
Porphyrio porphyrio
Poule sultane bleue
Purple Gallinule

* مریشکی زەلکاو (؟)

٤٧ سانتیمێترە. شینی مەیلەو بنەوشە. دندووکی درێژە. چاو، نێوچاوان و لاقی سوورە. زەنگە درێژە. بەباڕی بۆری مەیلەو شینە. ئەو بالّندەیە بەقامیشان هەلّدەچێ.

لەکاتی فڕین قاچی شۆڕ دەکاتەوە. لە قامیشەڵانی قەراغ شام دەژی و هەر لەوێ هێلانە دەکا. (122)

مریشکاویلە (362)
یلوه آبی
Rallus aquaticus
Râle d’eau
Water Rail

٢٧ سانتیمێترە. دندووکی سوور و درێژە. پشتی قاوەیییە؛ خاڵی ڕەش ڕەشی تێدایە. سەر و مل و سینگی بۆری مەیلەو شینە. بەرزگی ڕێ ڕێیە. لاقی قاوەیی مەیلەو بۆرە. سڵە؛ زۆرتر خۆ حەشار دەدا. بەدەنگی دەناسرێتەوە. لە گیاوگۆڵی ناو ئاو، قامیشەڵانان، شام و گۆلاوان، قەراغ جۆگە و جۆباران دەبینرێ. لەناو جەگەنی تەنکاواندا هێلانە دەکا. (121)

مریشکاویلە–ی بچووک (363)
یلوه کوچک
Porzana parua
Râle poussin
Little Crake

١٨ سانتیمێترە. دندووکی سوورە، لاقی کەسکە. پشتی قاوەیی زەیتوونییە. تووکی ژێر کلکی ڕێ ڕێیە. مێیە بەرزگی زەردی مەیلەو بۆرە. کردەوەی وەک مریشکاویلەی خاڵخاڵە. لەناو قامیشەڵان و شام و گیای ناو ئاو دەبینرێ. (121)

مریشکاویلە–ی خەنەیی (364)
یلوه حنائی
Crax crex
Râle de genêts
Corncrake

٢٦ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی مەیلەو زەردە؛ پشتی خاڵی ڕەشی تێدایە. سەر و سینگی بۆرە. باڵی خەنەیییە. بەتەنیا دەژی. بەیان و ئێواران لەوەڕ دەکا. خۆی لەگیاوگۆڵی بەرزدا حەشار دەدا. کەم وا هەیە خۆ نیشان بدا. لە زەویوزار و ناو گیاوگۆڵان هێلانە دەکا. (121)

مریشکاویلە–ی دندووک سەوز (365)
یلوه نوکس بز
Porzana pusilla
Rále de Baillon
Baillon’s Crake

١٧ سانتیمێترە. وەک مریشکاویلەی چووک دەچێ. پشتی خورمایی ڕەنگە؛ ڕێ ڕێی سپی تێدایە. ئاتەگی قاوەیییە؛ خەتی سپی سپی تێدایە. مل و سینگی بۆری مەیلەو شینە. کردەوەی وەک مریشکاویلەی بچووکە. لە زەلی پڕ گیاوگۆڵ دەبینرێ. (121)

مرشکاویلە–ی سووربەڵەک (366)
یلوه خالدار
Porzana porzana
Marouette ponctuée
Spotted Crake

٢٢ سانتیمێترە. پشتی قاوەیی مەیلەو زەیتوونییە، خەتی سپی سپی تێدایە. لاقی سەوزە. دندووکی زەردە، ئەستوورایی دندووکی سوورە. سینگی قاوەیی مەیلەو بۆرە. بەتەنیا دەژی. بەیانی زوو یان تاوپەڕی ئێواران دەست دەکا بەگەڕان و لەوەڕ. لەشام، گۆل، گۆلاو، ئاوگری پڕ لە گیا و قەراغ جۆباران دەبینرێ. لەناو گیا هێلانە دەکا. (121)

تۆرەمەی مریشکەکێوی (54F)
Family TETRAONIDAE

مریشکەکێوی (367)
سیاه خروس
Lyrurus mlokosiewiczi
Tétras du Caucase
Caucasian Black Grouse

٤٠ هەتا **٤٨** سانتیمێترە. نێرە تەواو ڕەشی مەیلەو کەسکە. پەڕی ژێر باڵ و ژێر کلکی سپییە. شاپەڕی کلکی درێژە؛ بۆ خوارێ شۆڕ بۆتەوە. پۆپەی سوورە. مێیە خورمایی ڕەنگە و خاڵخاڵی ڕەشە. توند دەفڕێ. لەنێو پنج و قۆپەنی گیاوگۆڵی کوێستانان دەژی. زستانان دەچتە ناو لێڕەواران. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (100)

تۆرەمەی مەلەڕۆژە (55F)
Family NECTARINIIDAE

مەلە ڕۆژە (368)

شهدخور
Nectarinia asiatica
Soui-manga asiatique
Purple Sunbird

٩٫٥ سانتیمێترە. باڵندەیەکی زۆر بچووک و بزۆزە. دندووکی درێژ و باریک و خوارە. نێرە هاوینان تەواو ڕەشە. تێکەڵاوی لەگەڵ بنەوش و سەوزە. خەتێکی قاوەیی ئاماڵ سووری لەسەر سینگە. لەهەر دوو لای سینگیدا خاڵی سوور و زەرد هەیە. مێیە پشتی قاوەیی ئامال سەوزە و بەرزگی زەردی ڕوونە. شاپەڕی کلکی قاوەییە و سەری ئەو شاپەڕانە سپییە. نێرە زستانان وەک مێیە دەچێ. ئەو باڵندەیە بەجووت دەگەڕێ و شیرەی گوڵان دەمژێ. لەنێو پنچکان، مێشەڵان، داری دەوری زەویوزاران، باغ و لێڕەواری چڕ دەژی. هێلانەکەی وەک هەرمێ دەچێ و بەلقی دار و پنچکانەوەی هەڵداوەسێ. (341)

تۆرەمەی نکێنە (56F)
Family RECURVIROSTRIDAE

باڵندەی تەنکاوانن. لاقیان باریک و درێژە. بەڵەکن، دندووکیان درێژە. لە قەراغ تەنکاوان هێلانە دەکەن. لە ئاوی تەنکدا دەلەوەڕێن. بریتین لە: چەکمەسوورە، نکێنە.

چەکمەسوورە (369)

چوب پا
Himantopus himantopus
Échasse blanche
Black- Winged Stilt

٣٧ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. لەکاتی فڕیندا لاقی لە کلکی تێدەپەڕێ. پشتی ڕەش و بەرزگی سپییە. پشت باڵی قاوەیی بۆرە. نێرە هاوینان پاشەستۆی ڕەشە و مێیەی سەر و ملی سپییە. ئەم باڵندەیە بەلۆقاوی بڵیند زۆر بەهێمنی بەناو ئاودا دەڕوا. زۆر سڵە، دایمە جیکە جیکێتی. لە گۆل و گۆلاو و ئاوگراندا دەبینرێ. لەسەر گیای پڕ هێلانە ساز دەکا. (147)

نکێنە (370)

آوست
Recurvirostra avosetta
Avocette
Avocet

* مکێنە، نککێنە، نکنکە

٤٢ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. دندووکی درێژ و باریکە و سەری دندووکی قیتە. پەڕ و باڵی بەڵەکە. لاقی شینی ئامال بۆرە. بەباڕی ئامال قاوەییە. لە کاتی فڕیندا لاقی لە کلکی درێژتر دیاری دەکا. خێرا خێرا و بەپێڕۆ بەناو ئاوی تەنکدا دەڕوا و دەلەوەڕێ. بۆ لەوەڕ نێو ڕووناوان دەپشکنێ. لە کەنار تەنکاو و خیزەڵانی دەم ئاودا دەبینرێ و هەر لەو شوێنانەش هێلانە دەکا. (147)

تۆرەمەی وەردۆک (57F)
Family ANATIDAE

* وەردەک

لەم تۆرەمەیەدا گەلێ باڵندەی جۆر بەجۆر دەبینرێ. زۆربەیان خاوەنی باڵی تا ڕادەیەک باریک و نووک تیژن. کلک قوڵە و کورتن و سێ قامکی پێشەوەی قاچیان پەردەدارە. دندووکیان نەختێ پانە و قەراغ دندووکیان ددانەی هەیە و هەمیشە بەپۆل دەگەڕێن، کاتی کورک بوون نەبێ. زۆربەیان هێلانە بەتووکی نەرمی خۆیان لەسەر هەرد چێ دەکەن. بێچووەکانیان هەر کە لە هێلکە هاتنەدەر دەتوانن مەلە بکەن. ئەم تۆرەمەیە بریتین لە: (ئەلف) دندووک مشارەکان، (ب) قازەکان، (پ) قازمراوییەکان، (ت) قووەکان، (ج) مراوییەکان، (چ) مراوییە بینەکێشەکان.

ئەلف– دندووک مشارەکان Saw-bills

دندووکیان باریک، درێژ و مشارین. لە ئاوی قووڵدا مەلە دەکەن. بۆ ڕاوی ماسی بینە دەکێشن. بۆ هەڵفڕین دەبێ مەودایەک بەسەر ئاودا ڕا بکەن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگ نین. لەسەر زەوی یان لە کون و قەڵشتەبەرد هێلانە ساز دەکەن. ماسی و گیانلەبەرانی ناو ئاو ڕاو دەکەن. بریتین لە: کانوونی سەرسپی، کانوونی کاکۆڵدار، کانوونی گەورە، مراوی سەرسپی.

کانوون–ی سەرسپی (371)

مرگوس سفید
Mergus albellus
Harle piette
Smew

* سپی بەڵەک

٤٠ سانتیمێترە. وەک مراوی دەچێ. بەڵام چووکترە و دندووکی قوڵەترە. نێرە، سپی یەکدەست دەنوێنێ؛ خاڵی ڕەش چاوی داپۆشیوە. لە نزیکەوە کاکۆڵی بەڵەکی دیاری دەکا، تەنیشتی بۆرە، پشتی ڕەشە، لەکاتی فڕیندا بەڵەک دەنوێنێ. مێیە لە نێرە چووکترە، ڕەنگی بۆرە. کاکۆڵی مەیلەو قاوەییە، لاجانگی سپییە. لە گۆل، ئاوگر و چۆماواندا دەبینرێ. زستانان زۆر هەیە. (64)

کانوون–ی کاکۆڵدار (372)

مرگوس کاکلی
Mergus serrator
Harle huppé
Red-breasted Merganser

٥٧ سانتیمێترە. لە سۆنە چووکترە، دندووکی سوور و باریکە. کاکۆڵی دوو تیسکەی هەیە. سەری نێرە ڕەشی مەیلەو کەسکە، مێیە بەرچێلەی سپییە، سەری خەنەیییە، لە مێیەی سپی بەڵەک بۆرترە و کاکۆڵی بلاوترە. زیاتر لە دەریادا دەژی و کەمتر دێتە ناو ئاوی شیرن. زستانان زۆرە. (64)

کانوون–ی گەورە (373)

مرگوس بزرگ
Mergus merganser
Herle biévre
Goosander

٦٥ سانتیمێترە. بەدەنی درێژ و خۆش ڕەنگە. دندووکی لە سۆنە باریکترە. لاقی زەردە. سەری نێرە ڕەشی مەیلەو شینە، سینگی سپی مەیلەو بۆرە، پشتی ڕەشە. مێیە سەری خەنەیییە، کاکۆڵی هەیە، پشت و باڵی بۆری مەیلەو شینە. لە قەراغ گۆل و چەم و ئاوگران دەژی. (64)

مراوی–ی سەر سپی (374)

اردک سر سفید
Oxyura leucoephala
Érismature á tête blanche
White-headed Duck

٤٥ سانتیمێترە. سەری گەورەیە. کلکی قیت و تیژە، زیاتر کلکی ڕەپ ڕادەگرێ. نێرە لاجانگی سپییە، تەپڵی سەری ڕەشە، ملی ڕەشە، بەدەنی قاوەیییە، ئەستوورایی دندووکی کووڕە، مێیە و باڕ قاوەیین و لاجانگیان کاڵترە. کردەوەیان زۆرتر وەک پێ بەقوونە دەچێ. نەوی دەفڕن. بۆ هەڵفڕین لەنەکاو دەردەپەڕن و باڵەفڕە دەکەن. لە ئاوی تفت و قامیشەڵانی دوور لە دەریا دەژین. لەناو گیاوگۆڵی کەنار ئاو هێلانە دەکەن. (63)

ب– قازەکان Geese

* سی

جۆرە مراوییەکی گەورەی بەقاژ و قووژن، لاقیان لە نێوەڕاستی زگیانە و یارمەتیان دەدا بەهاسانی پێڕۆ و چینە بکەن. بەپۆل دەگەڕێن. لەکاتی فڕیندا ڕێچکە دەبەستن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر قامیش و جەگەنی ناو شام و گۆلاندا هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: بووکەسی، خاسەسی، سی کوێرە، سی قەشانی بچووک، سی قەشانی گەورە.

بووکەسی (375)

عروس غاز
Branta ruficollis
Bernache á cou roux
Red-breasted Goose

٥٤ سانتیمێترە. لە گشت قازەکان جوانتر و چووکترە. پەڕ بەڵەکە، مل، سینگ و لاجانگی سوورە. خەتێکی پانی سپی بەتەنیشتیدا کشاوە. لاق و دندووکی چووک و ڕەشن. لە نێوانی چاو و دندووکی خاڵێکی سپی هەیە. لەکاتی لەوەڕ زۆر چوست و چالاکە. زیاتر بۆ وچان دێتە گەوەڕی گۆل و گۆلاوان. زستانان دەبینرێ. (51)

خاسەسی (376)

غاز خاکستری
Anser anser
Oie cendrée
Grey Lag Goose

* پینە (؟)، پینەپەڕۆ (؟)، پینەک (؟)، سی، سی خاسە، شاقاز، قاز، قەبەغاز (؟).

٧٥ هەتا ٨٥ سانتیمێترە. دندووکی لەوانی دی گەورەترە. پەڕ و باڵی بۆر و ڕێ ڕێیە، بەرزگی نەبێ، بەدەستە دەگەڕێن. زستانان هەم لە گۆل و شامدا و هەمیش لە مەزرا دەلەوەڕێ. لەناو قامیش و جەگەندا هێلانە ساز دەکا. کاتی هێلکە کردن و کورک بوون بەجووت دەگەڕێن. کۆچەرییە. (51)

سی کوێرە (377)

غاز پا زرد
Anser fabalis
Oie des moissons
Bean Goose

* سی لاڵە، قازەلاڵە

٧٠ هەتا ٨٧ سانتیمێترە. لە خاسەسی پڕ ڕەنگترە. لە دوورەوە سەر و ملی مەیلەو ڕەش دەنوێنێ. دندووکی درێژ و ڕەشی خاڵی ورد وردی نارنجی و جارجاریش سپی لە سەرە. ڕەنگی لاقی زەردە. زستانان زۆر هەیە. بەپێچەوانەی خاسەسی کە زۆر بەقاژ و قووژە ئەمەیان هەر زریوە زریویەتی. (52)

سی-ی قەشانی بچووک (378)

غاز پیشانی سفید کوچک
Anser erythropus
Oie naine
Lesser White-fronted Goose

* قازی بەرزگ ڕەشی بچووک

٥٣ هەتا ٦٥ سانتیمێترە. وەک سی نێوچاوان سپییە، بەڵام چووکترە. نێوچاوانی زۆرتر سپییە. دندووکی چووکترە، دەورەی چاوی زەردە و ئەو زەردایە بووە بەئاڵقە. شوێن و کردەوە و لەوەڕانی وەک سی نێوچاوان سپییە. (51)

سی-ی قەشانی گەورە (379)

غاز پیشانی سفید
Anser albifrons
Oie rieuse
White-fronted Goose

* ٦٥ هەتا ٧٥ سانتیمێترە. لە خاسەسی پڕ ڕەنگترە. نێوچاوانی سپییە. بەرزگی خاڵخاڵە و پنۆک پنۆکی ڕەشی تێدایە. لاقی زەردە. شوێن و شێوەی ژین و کردەوەی وەک خاسەسییە. (51)

پ- قازمراوییەکان Shelducks

ئەو باڵندانە تا ڕادەیەک وەک قاز دەچن. لە مراوی گەورەترن. ملیان درێژترە، دندووکیان قوڵە و بەقەوەتە. لاقیان وەک قازەکان لە ناوەڕاستی زگیان هاتۆتە دەر. هەر بۆیە بەهاسانی دەتوانن پێڕۆ بکەن. لە ڕووتەناندا دەلەوەڕێن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگن. لە کوناندا هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: سوورەقانگ و هەڵەتانج.

سوورەقانگ (380)

آنقوت
Tadorna ferruginea
Tadorne casarca
Ruddy Shelduck

* سۆراویلک (؟)، سۆرەپەن (؟)، سوورە مراوی، کەرزەر، کەرسەڕ، مزراح (؟).

٦٣ سانتیمێترە. سووری خەنەییە. سەر و ملی کاڵترە. کلک، سەرباڵ، لاق و دندووکی ڕەشە. نێرەیان تۆقی ڕەشی بەملدا هاتووە. مێیەیان سەری مەیلەو سپییە. زیاتر بەجووت دەگەڕێن. زستانان لە خیزەلانی کەنار چۆم و گۆل دەبینرێ؛ لە دەشت و ناو زەویانیش دەنیشێ. لە کون و قەڵشتە بەرداندا هێلانە ساز دەکا. هەر کە جووجەی هەڵێنا یەک یەک بەدندووک بۆ ناو ئاو دەیانگوێزێتەوە. کۆچەرییە. (64)

هەڵەتانج (381)
تنجه
Tadorna tadorna
Tadorne de Belon
Shelduck

* ئاڵەتاج
٦٠ سانتیمێترە. جوورە مراوییەکی بەڵەکە. سەری ڕەشە، سینگی سوورە، شاباڵی ڕەشە، لاقی مەیلەو زەردە، دندووکی سوورە. نێرەیان پۆپەی سوورە. وەک قاز هەڵدەفڕێ. زۆرجار بەسەر ئاودا دەفڕێ. لە گۆلاو و ئاوی سوێردا دەژی. لە جێی چلپاو دەهاڵێ. لە کونە ڕێوی و قەڵشتە بەرداندا هێلانە ساز دەکا. (64)

ت- قووەکان Swans

* قازی عێراقی (؟)
لە تۆرەمەی مراوین و لە هەمووان گەورەترن، ملیان درێژ و باریکە. هەمی لە ناو ئاو و هەمی لە ئیشکایی دەلەوەڕێن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکەن. ئەو جۆرانەی بینراون بریتین لە: قووی بچووک، قووی بێدەنگ، قووی گەورە.

قوو-ی بچووک (382)
قوی کوچک
Cygnus bewickii
Cygne de Bewick
Bewich’s Swan

١٢٠ سانتیمێترە. لە هەموو قووان چووکترە. ملی قوڵەتر و هەروەها دەنگی نەرمترە. شێوەی ژیان و لەوەڕی وەک قووی گەورە وایە. (52)

قوو-ی بێدەنگ (383)
قوی گنگ
Cygnus olor
Cygne tuberculé
Mute Swan

١٥٠ سانتیمێترە. دندووکی زەردە. پۆپەی ڕەشە. لەکاتی مەلەدا ملی قەف دەکا. سەری شاباڵەکانی قرژ دەبن. بەتایبەت لەکاتی جغە دەرکردندا. کاتی کورک بوون نەبێ بەگەل دەژی. بێچووەکەی قاوەیی کاڵە. مەودای فڕینی زۆرە. لەکاتی فڕیندا شەقژنی باڵی دوور دەڕوا. (52)

قوو-ی گەورە (384)
قوی فریادکش
Cygnus cygnus
Cygne sauvage
Whooper Swan

١٥٠ سانتیمێترە. دندووکی ڕەشە، بەڵام ئەستوورایییەکەی زەردە. دەنگی وەک دەنگی شەیپووڕ وایە. لەکاتی بەپۆل فڕیندا قاژ و قووژیان بەرز دەبێتەوە و دەنگی باڵی نایە. بێچووەکەی بەڕەنگی قاوەیی کاڵە. لە قەراغ دەریا، شام، گۆل و چۆماندا دەژی. زستانان زۆر هەیە. (52)

ج- مراوییەکان Surface-feeding Ducks

* بت، مراڤی، مەراڤی، مراو، وەردۆک، وەردەکە.
ئەو باڵندانە لە ئاوگراندا دەژین، بۆ لەوەڕ زۆرجار سەری خۆیان لە ئاو ڕۆ دەکەن و ئەسقوند دەبن. لە فڕیندا زۆر بەهێزن. زیاتر نێرە و مێیەیان وێک ناچن. لەسەر عەرز لەناو گیاوگۆڵ هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: جوڕە، خلخل، دووکوڕە، سۆنە، قوون ڕەش، قەشان، لووت پان، مراوی سپیلکە (بەمێیەی هەریەک لەمانە دەگوترێ بۆرە، بۆرەجوڕە، بۆرەسۆنە و...)

جوڕە (385)
خوتکا
Anas crecca
Sarcelle d’hiver
Teal

* جوڕڕە، جوڕەمراوی، خوردەک.
٣٥ سانتیمێترە. لەناو تۆرەمەی خۆیدا لە هەمووان چووکترە. هەرچی نێرەیە سەری خەنەییە وخەتی کەسکی بەسەر چاودا کشاوە، هەروەها سەرشانی خەتی سپی پێداهاتووە. هەرچی مێیەیە خاڵخاڵە. ئەو باڵندەیە زۆر تیژباڵە. بەپۆل دەگەڕێن. نەوی فڕە. لە ئاوگر و جۆبار و قامیشەڵاناندا دەژی و هێلانە دەکا، زستانان زۆر هەیە. (61)

خلخل (386)

خوتکای سفید
Anas querquedula
Sarcelle d’été
Garganey

*** خلخله**

٣٧ سانتیمێتره. کەمێک لە جورە گەورەترە، پاش ملی پانتر و دندووکی ڕاستترە. نێرەکەی لەکاتی فڕیندا بەپێش باڵی بۆری مەیلەو شین و سینگی قاوەیی و بەرزگی سپی دەناسرێتەوە، برۆی سپییە. کاتی توولەک نێرە و مێیە وێک دەچن. کردەوە و شێوەی خلخل زۆرتر وەک لووت پان دەچێ. کەم وا هەیە بچێتە ناو ئاوی سوێر. لەناو گیاوگۆڵی پڕدا هێلانە دەکا. (61)

دووکوڕە (387)

فیلوش
Anas acuta
Canard pilet
Pintail

*** دووکوڕڕە**

٥٥ سانتیمێتره. لەچاو ئەوانی تر کەمێک کزتر دێتە بەرچاو، هەروەها ملی درێژ و دندووکی تیژترە. سەری کلکی دوو لکە. نێرە سەر و ملی قاوەیییە و بەرزگ و بەرسینگی سپییە، پشت و باڵی بۆرە، لەکاتی توولەک نێرە و مێیە وێک دەچن. بەجوانی پێڕۆ دەکا. تیژباڵە. زستانان زۆر هەیە. لەناو گیاوگۆڵی کەنار شام و زەل و ئاوگری بەگیاوگۆڵ هێلانە ساز دەکا. (61)

سۆنە (388)

کلەسبز
Anas platyrhynchos
Canard colvert
Mallard

*** سۆنێ، سەرسەوز، سەرکەسک**

٥٧ سانتیمێتره. نێرە سەری سەوزە، خاڵێکی بازنەیی سپی بەملدا کشاوە، بەرسینگی قاوەیییە، سینگ و بەرزگی بۆرە، سێ چوار تووکی ڕەش لەسەر کلێنجەی هەڵگەڕاونەتەوە، دندووکی زەردە. بۆرەسۆنە قاوەیی خاڵخاڵە، لاقی مەیلەو زەردە.

نێرە و مێیە هەردوو تیژباڵن، بەپۆل دەگەڕێن. زستانان زۆر هەیە. لە گۆل و ئاوگر و چەماندا دەبینرێ؛ لەناو گیاوگۆڵی پڕی لێواری ئەم شوێنانە هێلانە دەکا. (61)

قوون ڕەش (389)

اردک اردەای
Anas strepera
Canard chipeau
Gadwall

٥٠ سانتیمێتره. زیاتر لەگەڵ سۆنە و بۆرە دەبینرێ. لەوان چووکترە و نێرە لە دوورەوە قاوەیی مەیلەو بۆر دەنوێنێ. ئەم باڵندەیە بەهۆی ئەوەی کە پاشەڵی ڕەشە ئەو ناوەی بەسەردا بڕاوە. دندووک بۆرە، لاقی مەیلەو زەردە. مێیەی وەک بۆرەسۆنە و بۆرە دووکوڕە دەچێ؛ بەڵام کلکی لەهی دووکوڕە قوڵەترە. شوێنی ژین و لەوەڕی وەک سۆنەیە. (61)

قەشان (390)

گیلار
Anas penelope
Canard siffleur
Wigeon

*** قەشانە**

٤٥ سانتیمێتره. نێرە سەری خەنەیییە، نێوچاوانی زەردی کاڵە، بەدەنی بۆرە، سینگی کاڵترە، پاشەڵی ڕەشە. بۆرەقەشان وەک بۆرەسۆنەیە، بەڵام لە ئەو چووکترە. لە تەنکاو و قوڕەچلپاوی ئاودڕ و ئاوگراندا دەلەوەڕێ. لە ڕۆژدا بە ڕەو دەبینرێ. تیژباڵە. بەئاسانی پێڕۆ دەکا. زستانان زۆرە. (61)

لووت پان (391)

نوک پهن
Anas clypeata
Canard souchet
Shoveler

*** غەلوخەدەنووک، قەلوخەدەنووک.**

٥٠ سانتیمێتره. دندووکی پانە و ناوەکەی هەر لەوەوە پێ بڕاوە. نێرە پشتی ڕەش و خاڵخاڵە، سەری شینە، تەنیشت و بەرزگی خەنەیییە، سینگی سپییە، کاتی توولەک

وەک مێیە دەچێ. مێیەی وەک بۆرەسۆنە دەچێ و تەنیا سەرشانی شینە. لەناو گیاوگۆڵی زەل و ئاوگراندا دەبینرێ و هێلانە ساز دەکا. (62)

مراوی سپیلکە (392)

اردک مرمری
Anas angustirotris
Sarcelle marbrée
Marbled Teal

* بەحریلکە، مراوی سابوونی

٣٨ سانتیمێترە. نەختێک لە جورە گەورەترە، هەروەها ملی درێژ و سەریشی گەورەترە. پەڕ و باڵی قاوەیی خاڵخاڵە، سەر بڕۆی ڕەشە. سەری باڵی سپییە. نێرە تووکی پاش ملی کەمێک درێژە و شێوەی کاکۆڵ دەدا. ئەو دەمەی کە بارە بەرزگی زەردە و دوو خاڵی سپی لەسەر باڵە. زۆرتر بەجووت دەبینرێن. جاری وایە زستانان بەگەل دەگەڕێن. زۆرتر خۆ لەبەر چاو نەدیو دەکا. لە کەنار ئاوی شیرن لە شوێنی پڕ گیاوگۆڵ دەژی و هێلانە ساز دەکا. (64)

چ- مراوییە بینەکێشەکان Diving Ducks

لە ئاوی سوێر و شیرندا دەژین. زۆرتر لە قووڵاواندا دەبن. لاقیان بەلای پاشەڵیانەوەیە. مەلەوانی چاکن. بۆ هەڵفڕین دەبێ کەمێک بەسەر ئاودا ڕا بکەن. بەگیاوگۆڵ و گیانلەبەرانی وردی ناو ئاو بەڕێدەچن. بریتین لە: سەرسوور، سەرسووری بەحری، مراوی جغەدار، مراوی خەنەیی، مراوی ڕەشکە، مراوی سەر ڕەش، مراوی کلک درێژ، ملهوڕ، ملهوڕی ڕەش.

سەرسوور (393)

اردک سر حنایی
Aythya ferina
Fuligule milouin
Pochard

٤٥ سانتیمێترە. نێرە و سەر ملی سووری قاوەیی یەکدەستە. سینگ ڕەشە. دندووکی شینی کاڵە و سەری دندووکی ڕەشە. لەکاتی توولک وەک مێیە دەچێ و پشتی بۆرترە. مێیە سەر و سینگی قاوەییە. کەمتر دێتە ئیشکایی. بەڕۆژ لە ئاودا وچان دەدا و تەنیا بەیان و ئێواران دەلەوەڕێ. بەهاسانی دەتوانێ خۆ لە ئاودا نقوم بکا و بینە بکێشێ. لە گەوەڕی پڕ گیاوگۆڵی شام و گۆلاندا دەژی. لەناو قامیشەڵانان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆرە (62)

سەرسووری بەحری (394)

اردک تاجدار
Netta rufina
Nette rousse
Red-crested pochard

* سەرسووری کانیاوان، سەرسووری کانیاوێ، سەرسووری کاکۆڵدار، مراوی ژاپۆنی.

٥٥ سانتیمێترە. نێرە دندووک سوورە، سەری خەنەییە، کاکۆڵی هەیە، پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە، مل و سینگ و پاشەڵی ڕەشە، قەبرغە و کلکی بۆرە. مێیەی قاوەیی کاڵە، لاجانگی بۆرە، سەری مەیلەو ڕەشە. لە قامیشەڵان و ئاوگر و گۆلە شیرن و تفتەکاندا دەژی. زستانان زۆرە. (62)

مراوی جغەدار (395)

اردک سیاه کاکل
Aytha fuligula
Fuligule morillon
Tufed Duck

٤٣ سانتیمێترە. نێرە بەڵەکە. پشتی ڕەشە، یەک دوو تووکی وەک کاکۆڵ بەپاش ملدا هاتۆتە خوار. مێیە کاکۆڵی کورتترە و جاری وایە خەتی سپی بەکەنار دندووکیدا کشاوە. زستانان زۆر هەیە. لە گۆل و گۆلاو و ئاوگراندا دەژی. (62)

مراوی خەنەیی (396)

اردک بلوطی
Aythya nyroca
Fuligule nyroca
Ferruginous Duck

٤٠ سانتیمێترە. نێرە و مێیە ڕەنگیان خەنەییە. سەرباڵیان سپییە. تووکی ژێرەوەی پاشەڵیان سپییە. نێرەیان چاوی سپییە و هی مێیە قاوەیی. ڕەنگی مێیە لەهی نێرە توندترە. باریان زۆرتر وەک مێیە دەچێ و بەرزگی خاڵخاڵە. هاوینان زۆرە. لە گۆل و گۆلاو و شوێنی پڕ گیاوگۆڵ دەژی و هێلانە ساز دەکا. (62)

مراوی ڕەشکە (397)

اردک چشم طلایی
Bucephala clangula
Garrod á oeil d’or
Goldeneye

* شلّەکە، مراوی خڕە، مراوی ڕەشە.

٤٥ سانتیمێترە. نێرەیان پەڕ و باڵی بەڵەکە، مل و بەرزگی سپی و کلکی ڕەشە، سەری ڕەشە و بەرەوەی چاوی خاڵێکی سپی لێیە. لاقی مەیلەو زەردە. مێیەی پشتی بۆری پنۆک پنۆکە، سەری قاوەییبە، خەتی سپی بەدەوری ملیدا هاتووە. لە لێواری ئاو و گۆلاندا دەبینرێن. (63)

مراوی سەر ڕەش (398)

اردک سر سیاه
Aytha marila
Fuligule milouinan
Scaup

٤٧ سانتیمێترە. نێرە سەر و کلکی ڕەشە؛ بەرزگی سپییە، پشتی بۆرە. دندووکی شین باوە. مێیە قاوەیی ڕەنگە. نێرە و مێیە هەردوو خەتی سپیان بەسەری باڵیدا هاتووە. مەلەوانی بێ هاوتان. بەگەل دەگەڕێن. لە کەنار دەریاچەکان دەبن. (62)

مراوی کلک درێژ (399)

اردک دم دراز
Clangula hyemalis
Harelde de Miquelon
Long-tailed Duck

نێرە ٥٣ و مێیە ٤١ سانتیمێترە. مراوییەکی سپییە و باڵی بۆرە. سەری بچووک و خڕە و دندووکی کورتە. نێرە لە زستاندا سەر و مل و زگ و شانی سپییە. باڵی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. لاجانگی ڕەشە. هاوینان دەبێتە قاوەیی توند؛ زگی سپییە. مێیە زستانان پشتی بۆرە و بەرزگی سپییە. دندووکی ڕەشە. هاوینان ڕەنگی پشتی توندتر دەبێ و سەری لە نێرە دەکا. لە دەریادا دەژی. (63)

ملهوڕ (400)

اسکوتر بال سفید
Melanitta fusca
Macreuse brune
Velvet Scoter

٥٥ سانتیمێترە. نێرە ڕەشە و لاجانگی خاڵی سپی هەیە. مێیە مەیلەو قاوەییبە. نێر و مێیە پەڕی باڵیان سپییە. لە دەستەی بچووک و هەروەها تاق تاق لەسەر ئاوی پڕ شەپۆلدا هاتوچۆ دەکەن. (63)

ملهوڕ–ی ڕەش (401)

اسکوتر سیاه
Melanitta nigra
Macreuse noire
Common Scoter

٤٨ سانتیمێترە. نێرە هەموو گیانی ڕەشە. خەتێکی زەرد بەدرێژایی دندووکیدا کشاوە. ئەستوورایی دندووکی زیادایی هەیە. مێیە قاوەیی ڕەنگە، مل و ڕوومەتی سپییە. بەرزگی سپی سوورباوی پنۆک پنۆکە. ئەم باڵندەیە کاتی مەلەکردن کلکی درێژ ڕادەگرێ. لە دەریا و شامدا دەژی. (63)

تۆرەمەی هەڵۆ (58F)
Family ACCIPITRIDAE

گەورەترین و وێک نەچووترین باڵندەی ڕاون. دندووکیان کورت و قەلآنگییە کە لای سەرەوەیان ددانەی نییە، جگە لە شەهێن. ملیان کورتە. لاقیان بەهێز و جنجڕووکیان ئەستوور و قەلآنگییە. زیاتر تەنیا دەژین. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە، بەلآم مێیەکان گەورەترن. لەسەر دار، ڕەوەز یان عەرز هێلانە ساز دەکەن. گیانلەبەرانی وەک مشک، مار، باڵندە، بۆق و کرم دەخۆن. لەکەلاکی ئاژەلآنیش کەڵک وەردەگرن. بریتین لە: (ئەلف) بازەکان، (ب) دالآشەکان، (پ) سەقرەکان، (ت) شمقاڕەکان.

ئەلف– بازەکان Hawks

لەو تۆرەمەیەدا ئەوانە چووکترن. باڵیان کورت و خڕە و کلکیان درێژە. بەتوندی بەناو داراندا دەتوانن بەشوێن نێچیردا بفڕن و بۆ گرتن شارەزایی تەواویان هەیە. مێیە لە نێر گەورەترن. لەسەر دار هێلانە دەکەن. بریتین لە: باز، سەقر، واشە، واشەی گەورە.

باز (402)

طرلان
Accipiter gentilis
Autour des palombes
Goshawk

* بازی قزڵ (؟)، تەڕلان، تەللان، شاباز.

٤٨ تا ٦٠ سانتیمێترە. مێیە زۆر لە نێرە گەورەترە. ئەو باڵندەیە وەک مێیە واشەی زۆر گەورە دەچێ، بەڵام باڵی پان و نووک تیژترە. برۆی سپییە. پشتی بۆری ئاماڵ ڕەشە. بەرزگی سپییە و ڕێ ڕێی وردی قاوەیی لێک نزیکی پێداکشاوە. ژێر پاشەڵی سپییە. بەباڕی پشتی کاڵترە و بەرزگی زەردی پڕ لە خاڵ و پنۆکی قاوەییە. بەتوندی بەسەر داراندا دەفڕێ و باڵندان ڕاو دەنێ. لە شوێنی پڕ دار، لێڕەوار چ لە دەشتان و چ لە کێوان دەژی. لە شوێنی دوورە دەستی ناو لێڕەواران هێلانە ساز دەکا؛ جاری وایە کۆنە هێلانان ئاوەدان دەکاتەوە. (75)

سەقر (403)

پیغوی کوچک
Accipiter badius
Épervier shikra
Shikra

نێرە **٢٩** و مێیە **٣٣** سانتیمێترە. نێرە زۆر وەک نێرەواشەی گەورە دەچێ، بەڵام بچووکترە و بۆرایی پشتی کاڵترە. مل و لاجانگی بۆری کاڵە و جارجار تۆقی لە مل پەیدا دەبێ. کلکی چوار تا پێنج خەتی پانی قاوەیی تێدایە کە کەوتوونە قەراغ چەنەی. بەرچێلەی سپی ئامال زەردە و بۆرایی تێدایە. بەرزگی خورمایییە. مێیە پشتی قاوەییترە و خەت و ڕێ ڕێی لەسەر شاپەڕی نێوەڕاستی کلکی هەیە. لە لێڕەواری تەنک و زەوی بەداری تاک و تەرا دەژی. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (98)

واشە (404)

قرقی
Accipiter nisus
Épervier d’Europe
Sparrow Hawk

نێرە **٢٧** و مێیە **٣٧** سانتیمێترە. باڵی کورت و خڕە و کلکی درێژە. نێرە پشتی بۆری توندە و لاجانگی خورمایییە. لە پاش ملیدا پنۆکی سپی دەبینرێ. بەپانایی بەرزگیدا خەتی باریکی قاوەیی مەیلەو سوور کشاون. کلکی خەتی بۆر و قاوەیی بەبەرینایییدا کشاوە. مێیە پشتی قاوەیی ئامال ڕەشە و برۆی سپییە. بەرزگی سپییە و خەتی باریک باریکی قاوەیی بەپانایییدا کشاوە. مێیە وەک باز دەچێ. بەباڕی وەک مێیە دەچێ، بەڵام قاوەییترە و ڕێ ڕێی بەرزگی ناڕێکە. لە شوێنی پڕ دار دەژی. لە لێڕەوار و جاری واشە لەناو پنچکی بڵیند و مێشاندا هێلانە ساز دەکا. زستانان لە شوێنی ئاوەڵاو کەم دار دەبینرێ. (75-98)

واشە-ی گەورە (405)

پیغو
Accipiter brevipes
Épervier á pieds courts
Levant Sparrow Hawk

٣٢ تا ٣٧ سانتیمێترە. مێیە زۆر وەک مێیەواشە دەچێ. ژێر باڵی سپییە و نووکی باڵانی ڕەشە. چاوی قاوەیی ئامال سوورە نەک زەرد. باڵی ئەو باڵندەیە لەهی واشە درێژترە. نێرە لە نێرەواشە گەورەترە. پاش مل، پشت و پشت باڵی بۆری مەیلەو شینی ڕوونە. بەرزگی تا ڕادەیەک سپییە و لاتەنیشتی بەلای ژێرباڵییەوە زەردە. لاجانگی بۆرە. لاملی زەردە. مێیە پشتی لە مێیەواشە بۆرترە و خاڵی قاوەیی لەسەر ملە. بەباڕی بەرزگی تەواو سپییە و خاڵی گەورەی قاوەیی لێیە. ژینگەی وەک هی واشەیە. هاوینان بەڕادەیەکی کەم دەبینرێ. (75-98)

پ- باشووەکان Buzzards

باڵیان پانە و مل و کلکیان تا ڕادەیەک کورتە. زیاتر لە حاڵی لەنگەر بەستن و دەور لێدان لە ئاسماندا دەبینرێن. وەک هەڵۆی بچووک دەچن، بەڵام سەر و دندووکیان لەوان چووکترە. لە ڕووی ڕەنگی پەڕ و باڵیان کەمتر وا هەیە بناسرێنەوە. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە. لەسەر دار و ڕەوەزان هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: باشوو، باشووی چاو سپی، باشووی لاق درێژ، باشووی لاق تووکن، باشووی لێڕەواران.

باشوو (406)

سارگپە
Buteo buteo
Buse variable
Buzzard

٥٠ تا ٥٥ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی قاوەیی پڕ ڕەنگە. لە فڕیندا بەباڵی پان و کلکی گەورە و خڕ و ملی قوڵە دەناسرێتەوە. بەرزگی پنۆک پنۆکی سپییە و ئەو سپیایە کەم و زیاد دەبێ. جیاوازی لەگەڵ باشووی لاق درێژ لەوەدایە کە کلکی ڕێ ڕێیەو خەتی ڕەشی سەر کلکی پانە. پنۆکی گەورە و ئاماڵ ڕەشی ژێر باڵی زۆر دیار نییە و لاقی ڕووت و زەردە. سەری باڵی قیتە. کەمێک تەپ دەفڕێ. لە کێوپارەی دوورە دەست، زەویوزار و شوێنی پڕ دار دەژی. لەسەر ڕەوەزی کەنار دەریا ، دار و زەوی نارێک هێلانە ساز دەکا. (76)

باشووی چاو سپی (407)

سارگپە چشم سفید
Butastur teesa
Buse aux yeux blancs
White-eyed Buzzard

٤٤ سانتیمێترە. نێرە و مێیە یەک ڕەنگە. کلکی ڕەش و درێژە. پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە و ڕێ ڕێی ڕەشی تێدایە. خاڵێکی سپی و گەورەی لە پاش ملی دەبینرێ. بەرزگی سپی واشە و ڕێ ڕێی قاوەیی بەپاناییدا کشاوە. بەرچێڵە و ملی سپییە و خەتی بەنێوەڕاست مل و کەنار لاجانگیدا کشاوە. چاوی سپی ئاماڵ زەردە. زۆرتر لەسەر دارتێل و داران هەڵدەنیشێ. توند دەفڕێ. لە شوێنی بەدار دەژی. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. (98)

باشووی لاق درێژ (408)

سارگپە پا بلند
Buteo rufinus
Buse féroce
Long-legged Buzzard

٦٠ تا ٦٥ سانتیمێترە. زۆر وەک باشوو دەچێ. ڕەنگی پەڕ و باڵی جۆر بەجۆرە؛ لە قاوەیی ئاماڵ خورمایی پڕ ڕەنگ بەبەرزگی ئاماڵ زەردی ڕێ ڕێی ڕەشەوە بگرە هەتا پەڕ و باڵ ڕەشی بەرزگ قاوەیی. سەری کاڵە. کلکی دارچینی ڕەنگە و ڕێ ڕێی نییە. بەباڕی لە باڕی باشوو جوێ ناکرێتەوە. لە چیمەن و دەشتی پان و بەرین و ئیشک دەژی. لەسەر عەرز و جاری واشە لەسەر تاقە داران هێلانە دەکا. (76)

باشووی لاق تووکن (409)

سارگپە پر پا
Buteo lagopus
Buse pattue
Rough-legged Buzzard

٥٠ تا ٦٠ سانتیمێترە. بەباڵی درێژ و باریک و کلکی سپی و بەخەتی پان و بۆری سەری کلکی لە باشوو جوێ دەکرێتەوە. بەرزگ و ژێر باڵی سپیتر و سەری کاڵترە. لە فڕیندا پنۆک پنۆکی ژێر باڵی دیار دەکەوێ. لاقی هەتا پەنجانی تووکنە. بەباڕی کەمێک لە باڕی باشوو سپیترە. شەو نەوی دەفڕێ و لەنگەر دەگرێ و لەناکاو هێرش دەباتە سەر نێچیر. لە بەیار و کوێستانان و دەوروبەری زەلان دەبینرێ. (76)

باشووی لێڕەواران (410)

سارگپە جنگلی
Pernis apivorus
Bondrée apivore
Honey Buzzard

٥٠ تا ٥٧ سانتیمێترە. لە فڕیندا بەباڵی پان. کلک و ملی درێژتر و سەری بچووکتر لەباشوو جیادەکرێتەوە. کلکی دوو خەتی باریکی هەیە و خەتێکی ڕەشی پان. پەڕ و باڵی ئەو باڵندەیە جۆر بەجۆرە. پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە و سەری بۆرە. بەرزگی پڕ خاڵ و میلە و جاری وایە تەواو قاوەییییە. بەباڕی سەر و بەرزگی ڕێ ڕێیە. مشک و باڵندەی بچووک، هێلکە و گەرای مێش هەنگوینان دەخوا. لە کەنار شوێنی پڕ دار دەژی. لە کۆنە خانوو و کۆنە هێلانەی قەلەڕەشەدا هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆر هەیە. (76)

پ- دالاشەکان Vultures

زۆر گەورەن. تەپن. باڵیان زۆر درێژە. کلکیان کورتە و سەریان ڕووت، ـ بێجگە لە پیرۆزەـ. باڵان دەکەنەوە جا دەفڕن. زۆرجار ئینسان ئەوانەی لەگەڵ هەڵۆ لێ تێک دەچێ، بەڵام سەریان چووکترە و شێوە فڕینیشیان جیاوازە. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگن و زیاتر بەجووت دەگەڕێن. کەلاک دەخۆن. لەسەر دار و ڕەوەزی بەرز هێلانە ساز

دەکەن. بریتین لە: پیرۆزە، دالّی پشت سپی، ڕەشە دالّ، سیسارگ، شانەکووڕە.

پیرۆزە (411)

هما
Gypaëtus barbatus
Gypaëte barbu
Bearded Vulture

* دالّەسوورە، سوورەدالّ، سوورەوالّە

١٠٠ تا ١١٠ سانتیمێترە. زۆرتر وەک هەلّۆیەکی گەورە دەچێ تا وەکوو دالاّشێک. بالّی درێژ و تەسک و گۆشەدارە. کلکی درێژ و بۆری توندە. پشت و بالّی ڕەشی ئامالّ بۆرە. سەری ئامالّ زەردە. دەوری چاو و ئەستوورایی دندووکی ڕەشە. چەند چلّەمووی ڕەش وەک ڕدێن لەژێر چەنەی هاتووە. بەرزگی نارنجی ئامالّ زەردە و سینگی تەواو نارنجییە. بەباڕی سەر و ملی بۆرە. لە کێوی بەرز و دوورە دەست بەتەنیا دەژی. هێلانەی خۆی لە ئەشکەوتی سەر ڕەوەزان ساز دەکا. (100-99)

دالّ–ی پشت سپی (412)

دال پشت سفید
Pseudogyps bengalensis
Vautour á dos blanc
White-backed Vulture

٨٤ سانتیمێترە. دالّێکی بچووکی پڕ ڕەنگە. پاشەلّی سپییە و پشتی قاوەیی ئامالّ ڕەشە. سینگ و بەرزگی قاوەیی ڕەشە و خالّی وردی زەردی هەیە. سەر و ملی بۆری پڕ ڕەنگە. تووکی ژێر پاشەلّ و ڕانی سپییە. لە شوێنی کەمەدار و زەویزاری نزیک ئاواییبیان دەژی. کەمتر وا هەیە بچتە کێوان. (99)

ڕەشەدالّ (413)

دال سیاه
Aegypius monachus
Vautour moine
Black Vulture

* دالّ، دالاّش، دالّەگورگە، لاشخۆر، لاشەخۆر، لاشەوەر.

٩٧ تا ١٠٥ سانتیمێترە. وەک شانەکووڕە دەچێ، بەلاّم سەری گەورەترە و دندووکی ئەستوورترە. کلکی درێژتر و سێ سووچە. پەڕ و بالّی قاوەیی ئامالّ ڕەشە. ملی ڕووتی چێرەیی ئامالّ شینە و دەوری ئەستوورایی ملی پۆلێک تووکی قاوەیی ڕواوە. دەنگ و کردەوەی وەک شانەکووڕە دەچێ. لە کێو و دەشتی دوورە دەست بەتەنیا دەژی. لەسەر دار و ڕەوەزی لێواری هەلّدێران هێلانە ساز دەکا. (100-99)

سیسارگ (414)

کرکس
Neophron percnopterus
Perconptére d’Egypte
Black Vulture

* تاسکەچەلّە، سمیارک، سەرگەڕ، سیالەک، سیسارک، سیسارگەکەچەلّە، کەپەنەک (؟)، کەپەنەک دالّ (؟)، کەچەلۆک، کەرگەز، کەرکەس.

٥٣ تا ٦٥ سانتیمێترە. لاشە خۆرێکی بچووکی ڕەش و سپییە. لەکاتی فڕیندا کلک و بەرزگ و سینگ و بالّی سپییە. شابالّی ڕەشە و ئەو ڕەشاییە هەتا پاشەلّی کشاوە. سەر و ملی ئامالّ زەردە و تووکی پێوە نییە. پاش ملی و ملی پڕ لە تووکی کورت و پڕە. پەڕ و بالّی سپی چلّکنە و شاپەڕی ڕەشە. دندووکی لەلاشە خۆرەکانی تر باریکترە. بەباڕی ڕەنگی لە قاوەییەوە بەرەو سپی دەگۆڕێ. ژینگەی وەک شانەکووڕیە و جاری وایە لەنێو زبلّی کەنار ئاواییبیانیشدا دەبینرێ. لەسەر ڕەوەزی بەرز هێلانە ساز دەکا. (100-99)

شانەکووڕە (415)

دال
Gyps fulvus
Vautour fauve
Griffon Vulture

* خەرتەل، دالّەکەرخۆر، دالّەکەرخۆرە، کەرخۆر.

٩٥ تا ١٠٣ سانتیمێترە. بالّی پان و درێژ و بلاّوی هەیە. کلکی چوار سووچی کورت و ئامالّ ڕەشە. ژێر بالّی لەبن هەنگلّییەوە هەتا خوارایی بالّی خەتێکی کالّی پێداهاتووە. سەری کورت و ملی ڕووتە و دەتوانێ لەنێو شانیدا خڕی بکاتەوە. پەڕ و بالّی بۆرە. سەر و ملی بەتووکی سپی زۆر کورت و ورد داپۆشراوە. دەوری ئەستوورایی ملی تووکی لێ ڕواوە و زەردی کالّە و بەباڕی قاوەییە. بەگەل دەبینرێ. ژینگەی ئەسلّی ئەو ناوچە کوێستانییەکانە. بەگەل لە ئەشکەوت و سەر تاتە بەردی شوێنە بەرزەکان هێلانە ساز دەکا. (100-99)

ت- شمقارڕەکان Harriers

لەشیان باریک و باڵیان درێژ و کەمێک کووڕە. لاق و کلکیان درێژە. دندووکیان زۆر ئەستوور نییە. نەوی فڕن و کاتی فڕین سەری باڵیان کەمێک قیت ڕادەگرن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگ نییە، زۆربە نێرەکان لە مێیەکان چووکترن. لەسەر عەرز یان لەناو قامیشەڵانان هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: شمقارڕی بۆر، شمقارڕی زەلان، شمقارڕی سپی، شمقارڕی گەنمان.

شمقارڕ-ی بۆر (416)

سنقر خاکستری
Circus cyaneus
Busard Saint-Martin
Hen Harrier

* حەسەنە سستە

٤٣ تا ٥٠ سانتیمێترە. زۆر وەک شمقارڕی گەنمان دەچێ، بەڵام پاشەڵی سپیترە و باڵ و کلکی پانترە. نێرە تەواو بۆرە؛ تەنیا سەری باڵی ڕەشە. پاشەڵی سپییە. مێیە و باڕی ئەو باڵندەیە پشتیان قاوەیی پڕ ڕەنگە و بەرزگیان زەردی ڕێ ڕێی قاوەییە. نەوی فڕە. ژینگەی وەک شمقارڕی گەنمانە. زستانان زۆر دەبێ. (87)

شمقارڕ-ی زەلان (417)

سنقر تالابی
Circus aeruginosus
Busard des roseaux
Marsh Harrier

٤٨ تا ٥٥ سانتیمێترە. لە شمقارڕەکانی تر بەهۆی گەورەتر بوون و باڵی پانتر و بەنەبوونی سپیایی لە پاشەڵدا دەناسرێتەوە. نەوی فڕە و کاتی فڕین باڵ لێدەدا و قیت ڕایاندەگرێ. نێرە نێوچاوانی و باڵی بۆری توندە. کلک و سەری شاباڵی بۆرە. سەر و پاش مل و سینگی زەردی ڕێ ڕێیە و بەرزگی قاوەیی. مێیە و نێرەباڕ زۆریان بۆراییان نییە و تەواو قاوەیی پڕ ڕەنگن، سەر و شانیان کاڵە. ئەو باڵندەیە بۆ گرتنی نێچیر لە ئاسمانەوە لوور دەبێتەوە سەر عەرز. لە زل و شوێنی قامیشەڵانی پڕ دەژی. هێلانەی گەورەی خۆی لە قامیشەڵانی ناو ئاو ساز دەکا. (87)

شمقارڕ-ی سپی (418)

سنقر سفید
Circus macrourus
Busard pêle
Pallid Harrier

٤٣ تا ٤٨ سانتیمێترە. نێرە سەر و بەرزگی سپی بەرچاوە. کلک و باڵی بۆری ئاماڵ شینی ڕوونە. ڕەشایی سەری باڵانی سێ سووچە. پاشەڵی بۆرە. جووچکە و مێیەی ئەو باڵندەیە لە شمقارڕی گەنمان جوێ ناکرێتەوە. بەباڕی بەهۆی بەرزگی خورمایی و ڕێ ڕێ نەبوونی لە باڕی شمقارڕی بۆر جوێ دەکرێتەوە. کردەوەی وەک شمقارڕی گەنمانە. ژینگەی وەک شمقارڕی بۆرە، بەڵام لە بیابانی ویشک و دەشت و تەپۆڵکەی تەنکەدار دەژی. زستانان زۆرتر دەبێ. (87)

شمقارڕ-ی گەنمان (419)

سنقر گندم زار
Circus pygargus
Busard cendré
Montagu’s Harrier

٤٠ تا ٤٥ سانتیمێترە. نەختێک لە شمقارڕی بۆر بچووکتر و باریکترە. باڵی باریکتر و نووک تیژترە و فڕینی سووکترە. مێیە زۆر وەک مێیە شمقارڕی بۆر دەچێ، بەڵام سپیایی پاشەڵی لە جێی سپی بۆرە؟، دوو خەتی ڕەشی بەباڵیدا کشاوە. ڕێ ڕێی قاوەیی لەسەر زگ و ڕانی هەیە. باڕی هەر وەک مێیە دەچێ، بەڵام بەرزگی خورماییە. کردەوەی وەک شمقارڕی بۆر دەچێ. لە زەل، مێشەڵان و زەویوزاران دەژی. بەگەل لەناو گیای شەدار، بەهەڵکەوت لەناو زەویدا، هێلانە ساز دەکا. هاوینان زیاتر دەبینرێن. (87)

ج- شەهێنەکان Falcons

باڵیان درێژ و نووک تیژ و کووڕە. کلکیان تا ڕادەیەک درێژە. دندووکیان کورت و قەڵانگییە؛ دندووکی سەرێیان مشارەی هەیە. قامکی لاقیان درێژ و بەهێز و قەڵانگییە. لە فڕیندا زۆر بەهێزن و دەتوانن لەنگەر بگرن. نێچیر بەلاق هەڵدەگرن و بەندووک ملی دەپەڕێنن. زۆرجار نێچیر بەلاقێک ڕادەگرن. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە، بەڵام مێیەکان گەورەترن. لەسەر دار، ڕەوەز و عەرز هێلانە ساز دەکەن. زیاتر بەتەنیا دەژین. بریتین لە: باڵەبان، ترۆمتە، ترۆمتەی سەر سوور، ترۆمتەی لاق سوور،

سی کوژ، شەهێن، لەیل، هەڵەکەسەمای بچووک، هەڵەکە سەمای گەورە.

باڵەبان (420)

بالابان
Falco cherrug
Faucon Sacre
Saker

٤٥ سانتیمێترە. پشتی و باڵی قاوەیی کاڵە. سەر و پاش ملی سپی ڕێ ڕێی قاوەییە. خەتی باریکی بەلاملی داکشاوە. بەرزگی سپییە و تا ڕادەیەک خاڵخاڵ یان ڕێ ڕێیە. کلکی قاوەیی پڕ ڕەنگە. بەپانایی‌یدا ڕێ ڕێی سپییە. خاڵ و میلی سەر و بەرزگی ئەو باڵندەیە بەباڕی زۆرتر و لێک نزیکترە. باڵندەیەکی دڕ و نەترسە و هێرش دەباتە سەر گیانلەبەری گەورەتر لە خۆی. لە دەشتی بەرین و بیابان دەژی. لەسەر داری بڵێند و ناو تاتە بەردان هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر دەبێ. (88-98)

ترۆمتە (421)

ترمتای
Falco columbarius
Faucon émérillon
Merlin

٢٦ تا **٣٢** سانتیمێترە. نێرە پشتی کەوە ڕەنگە و سەری کلکی خەتی پانی ڕەشی تێدایە. بەرزگ و ژێر باڵی گشتی ڕێ ڕێیە و بەڕەنگی خورمایی. مێیە لە نێرە گەورەترە، پشتی قاوەیی پڕ ڕەنگە و کلکی ڕێ ڕێی قاوەیی و کرێمیە. خەتی لاجانگی نییە. لەکاتی هێرشی خێرای خۆی بۆ سەر نێچیر نەوی دەفڕێ. لە شوێنی ئاوەڵا، دەوروبەری زەلان، تەپۆڵکەی خیزکێن و ڕەوەزی لێواری دەریا دەژی. (88)

ترۆمتە-ی سەر سوور (422)

ترمتای سر حنایی
Falco chicqueru
Faucon chicquera
Red-headed Merlin

نێرە **٢٩** و مێیە **٣٣** سانتیمێترە. سەر و پاش ملی سوورە. پەڕ و باڵی ڕێ ڕێیە و خەتی پانی ڕەشی لە کۆتایی کلکیدا هەیە. پشتی بۆرە و لەسەر شان و باڵی خەتی قاوەیی هەیە. شاپەڕی باڵی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. بەرزگی سپییە و بەپانایی‌یدا ڕێ ڕێی وردی ڕەشی تێدایە. باڵندان ڕاو دەکا. لە شوێنی ئاوەڵا، دەشتی بەرین. شوێنی تەنکەدار دەژی. لەسەر دار هێلانە دەکا. جارجار کۆنە هێلانەی قەلەڕەشان ئاوەدان دەکاتەوە. (98)

ترۆمتە-ی لاق سوور (423)

ترمتای پا سرخ
Falco vespertinus
Faucon kobez
Red-footed Falcon

٣٠ سانتیمێترە. باڵی ئەوەندە درێژە دەگاتە سەر کلکی. دەوری چاو و نەرمەی دندووک و قاچی سووری نارنجین. نێرە لە مێیە زۆرترن. بۆری ئامالّ ڕەشن و ژێر کلکیان شێ ڕەنگە. مێیە سەری خورمایی ڕەنگە و بەرزگی خۆڵێنەیە و خەتی لاجانگی قوڵە و ئامالّ ڕەشە. پشت و کلکی خەتی بۆریان بەپانایی‌یدا کشاوە. لە ئاسمان لەنگەر دەگرێ و لەو کاتەدا خۆی خوار ڕادەگرێ. تاوپەڕی ئێواران مێش و مەگەزان ڕاو دەکا. گیانلەبەری وەک کوللە و مشکیش لەسەر عەرز دەگرێ. لەدەشتی خاوەن پنچک و داری کورت، لێواری لێڕەواران و دەوروبەری زەوییان دەژی. (97)

سی کوژ (424)

بحری
Falco peregrinus
Faucon pélerin
Peregrine Falcon

٣٨ تا **٤٨** سانتیمێترە. ئەو باڵندەیە بەهۆی باڵی درێژ و نووک تیژ و کلکی کە وردە وردە بەرەو دوا تەسک دەبێتەوە؛ هەروەها شێوە فڕینی کۆترانی و باڵ لێدانی دەناسرێتەوە. سمێڵی پان و ڕەشە. نێرە سەری ڕەشە و پشتی بۆرە، بەرزگی سپی مەیلەو زەردە و خەتی ڕەشی باریکی بەپانایی‌یدا کشاوە. مێیە لەنێرە گەورەتر و پڕ ڕەنگترە. بەباڕی قاوەیی پڕ ڕەنگە و بەرزگی زەردی ڕێ ڕێیە. کاتی ڕاو لە ئاسمانەوە باڵان دەبەستێ و بەتوندی لوور دەبێتە خوار. باڵندەی بەقەرا کۆتر و کەت ڕاو دەکا. لە شوێنی ئاوەڵا، کوێستانان و ڕەوەزی بەرز دەژی. زستانان لەسەر زۆنگ و زەل و شامان دەبینرێ. لەسەر هەڵدێری پڕ نشێو، جاری واشە لە کۆنە خانووان، هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆرە. (88)

شەهێن (425)

شاهین
Falco pelegrinoides
Faucon de Barbrie
Barbary Falcon

٣٥ تا ٤٥ سانتیمێترە. وەک سی کوژ دەچێ؛ بەڵام پشتی پتر قاوەییە و کەمتر بۆرە و ڕێ ڕێی کەمتری بەپانایی بەرزگیدا هاتووە. سینگی زۆرتر ڕێ ڕێیە. سەری خورمایی ڕەنگە. بەهۆی پشتی پڕ ڕەنگتر و سمێڵی خڕ و قاوەیی مەیلەو ڕەش لە باڵەبان جوێ دەکرێتەوە. کردەوەی وەک سی کوژە. لە تەپک و دەشت و کۆێستانان دەژی. زستانان دەچێتە دەشتان. لە لێواری ڕەوەزی بەرز هێلانە ساز دەکا. (98)

لەیل (426)

لیل
Falco subbuteo
Faucon hobereau
Hobby

٣٠ تا ٣٥ سانتیمێترە. لە ئاسمان زۆر دەسووڕێتەوە. وەک سی کوژ توند دەفڕێ، بەڵام باڵی درێژتر و کلکی کورتتر دێتە بەرچاو. باڵندەی وەک چوڕە و پەڕەسلێرکە ڕاو دەکا. ئێواران مێش و مەگەزان دەخوا. ڕان و ژێر کلکی شێ ڕەنگە. سمێڵی نووک تیژە و لەهی سی کوژ باریکترە. بەرزگی بەدرێژاییدا ڕێ ڕێی لێک نزیکە. بەباڕی پشتی قاوەیی مەیلەو ڕەشە. بن ڕانی شێ ڕەنگ نییە. لە مێشەڵان، نزیک داری تاک و تەرا دەژی. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. جاری وایە کۆنە هێلانان ئاوەدان دەکاتەوە. هاوینان زۆرە. (88)

هەڵکەسەما-ی بچووک (427)

دلیجە کوچک
Falco naumanni
Faucon crécerellette
Lesser Kestrel

٣٠ سانتیمێترە. بەهۆی بچووکتر بوون. ڕەنگ ڕوونتر بوون. کردەوەی نەترسانە، زریکە زریکی زۆر و هێلانە ساز کردنی بەگەل لە هەڵکەسەمای گەورە جوێ دەکرێتەوە. نێرە پشتی سووری مەیلەو شێیە و خاڵ و پنۆکی نییە. سەر و کلکی لەنێری هەڵکەسەمای گەورە شینترە. مێیە و باڕ هەر وەک مێیە و باڕی هەڵکەسەمای گەورە دەچن. ژێر باڵ و کلکی کاڵتر و دەوری ڕەشە. لەسەر باڵی پنۆکی گەورەی کەوە ڕەنگی هەیە. جنجڕووکی سپییە. مێش و مەگەز ڕاو دەکا. لە کۆنە خانوو، دۆڵ و دەرەی تەنگ و بەردەڵانی دەژی. بەگەل لە کونە دیواری بڵیند و کونی ڕەوەزان وێڕای کۆتر و چۆلەکان هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (97)

هەڵکەسەما-ی گەورە (428)

دلیجە
Falco tinnunculus
Faucon crécerelle
Kestrel

* سەماکەرە، مشک گرە

٣٤ سانتیمێترە. باڵی نووک تیژە و کلکی باریکە. لە ئاسمان لەنگەر دەبەستێ و باڵ لێدەدا. نێرە پشتی شێ ڕەنگ و خاڵخاڵە. بەرزگی زەردە و خاڵی ڕەشی بڵاوی تێدایە. سەر، ئاتەگ و کلکی بۆرە و خەتی پانی ڕەشی لە کۆتایی کلکیدا هەیە. مێیە پشتی قاوەیی مەیلەو خورمایییە و بەپاناییدا ڕێ ڕێیە. کلکی خورمایی ڕێ ڕێیە. لەسەر دار، دارتێل و ڕەوەزان هەڵدەنیشێ. بەرەو با ڕادەوەستێ و باڵ لێدەدا. بۆ گرتنی نێچیر لوور دەبێتە عەرز. لە چیمەن، زەویوزار، جێی ئاوەڵای لێڕەواران، قەراغ چەمان و تەنانەت نزیک ئاوایی و شاران دەژی. لە کۆنە هێلانەی قەلەڕەشان یان سەر ڕەوەزی بڵیند؛ کۆنە خانوو و کۆنی داران هێلانە ساز دەکا. (97)

ج- کۆلارەکان Kites

* کۆللارە

باڵیان درێژ و گۆشەدارە. کلکیان دوو هاچەیە. بەنەرمی دەفڕن و کاتی فڕین لەنگەر دەبەستن. نێر و مێیەیان یەک ڕەنگن. لەسەر دار هێلانە دەکەن. جارجار لە کەلاکی ئاژەڵ کەڵک وەردەگرن. بریتین لە: کۆلارە، کۆلارەی خەنەیی.

کۆلارە (429)

کورکور
Milvus migrans
Milan noir
Black Kite

٥٥ سانتیمێترە. وەک کۆلارەی خەنەیی دەچێ، بەڵام کلکی قاوەیی ئاماڵ بۆرە. پەڕ و

باڵی پڕ ڕەنگترە. تووکی ژێر باڵی کاڵە. دوو هاچە بوونی کلکی لە کۆلارەی خەنەیی کەمترە. سەری دندووکی قەڵانگییە. پەڕ و باڵی خەنەیی توندی پنۆک پنۆکە. زۆرتر لەسەر ئاوی ناو ئیشکایی لە حاڵی فڕیندا دەبینرێ. بەباڕی خاڵی ئاماڵ سپی لەژێر باڵیدا هەیە. لە دەوری کەلاک دەهاڵێن. لە ئاسمان لەنگەر دەبەستن و باڵیان لە ئاست لەشیان ڕادەگرن. لە نزیک دەریاچە، چەم، شوێنی پڕ دار یان کەم دار و درەخت، کەنار ئاوایی و شاران دەژی. زیاتر بەپۆل لەسەر دار هێلانە ساز دەکەن. جاری وایە کۆنە هێلانەی قەلەڕەشە ساز دەکەنەوە. (73)

کۆلارەی خەنەیی (430)

کورکور حنایی
Milvus milvus
Milan royal
Red kite

٦٠ سانتیمێترە. کلکی درێژ و ئاماڵ شێیە. باڵی باریک و گۆشەدارە و ژێر دامێنی سپییە و سەری شاباڵی ڕەشە. پشتی سووری مۆرە. بەرزگی خورماییە و ڕێ ڕێی ڕەشە. سەری سپی واشە و ڕێ ڕێ، بەباڕی کاڵترە و سەری زەردگوێزییە. ئەو باڵندەیە کەلاک خۆرە و لە گیاندارانی زیندووی وەک باڵندەی بچووک و تەنانەت کەروێشکیش کەڵک وەردەگرێ. لە تەپۆڵکەی پڕ دار دەژی. جاری واشە لە شوێنی نزم و ئاوەڵا و داری تاک و تەرا دەبینرێ. لەسەر دار هێلانە دەکا. (73)

ح- هەڵۆکان Eagles

جۆرە باڵندەیەکی ڕاوچی گەورەن و بەباڵی درێژ و پان، بەسەر و دندووکی گەورە و کلکی پان و لاقی تووکن دەناسرێنەوە. فڕینیان لە ئاسماندا شکۆیەکی تایبەتی هەیە. ڕەنگی پەڕ و باڵیان زۆر بەئارامی ئاڵوگۆڕی بەسەر دادێ؛ لە ئاکامدا ناسینەوەی باڕی ئەو باڵندانە دژوارە. نێرە و مێیەیان یەک ڕەنگە، بەڵام مێیە کەمێک لە نێرە گەورەترە و پێی دەڵێن تەوار. هێندێک هەڵۆ هەر کەلاک دەخۆن. لەسەر دار یان ڕەوەزی بەرز هێلانە ساز دەکەن. بریتین لە: پەڕکوور، دووبرا، هەڵۆ، هەڵۆی پەنجە کورت، هەڵۆی ٢ خاڵخاڵ، هەڵۆی خاڵخاڵی بچووک، هەڵۆی دەریایی پالاس، هەڵۆی دەریایی کلک سپی، هەڵۆی گەندومی، هەڵۆی لاق تووکن.

پەڕکوور (431)

عقاب طلایی
Aquila chrysaëtos
Aigle royal
Golden Eagle

٧٥ تا ٨٣ سانتیمێترە. کلکی پان و چوار سووچە. شاپەڕی پێشەوەی باڵی بڵاو و قیتە. پەڕ و باڵی تەواو بۆری توندە؛ سەر و پاش مل و شاپەڕی وردی باڵی تەڵا ڕەنگە. بەباڕی لەسەر ئەستوورایی باڵی تووکی سپی دەبینرێ. کلکیشی سپییە و خەتی پانی ئاماڵ ڕەشی لە سەری کلکی دایە. بەچوونە سەری تەمەن ئەو سپیایە لە کەمی دەدا. بەهۆی گۆڕانی ڕەنگی پەڕ و باڵی ئەو باڵندەیە بەباڕی لەگەڵ هەڵۆکانی تر بەچەتوونی لێک جوێ دەکرێتەوە. لە کوێستانی کەم گیا و ئیشک و ڕووتەن، ڕەوەزی قەراغ بەحران و دەشتان دەژی. لەسەر لێواری هەڵدێران و جارجاریش سەر داران هێلانە دەکا. (74)

دووبرا (432)

عقاب دو برادر
Hieraaetus fasciatus
Aigle de Bonelli
Bonelli’s Eagle

* دووبراڵە، کەوزەن، هەڵۆی دووبرا، هەڵۆی کەوان

٦٥ تا ٧٢ سانتیمێترە. پشتی مۆرە. سەری باڵی ڕەشە و پاش ملی کاڵترە. خاڵێکی سپی گەورەی لەسەر پشت هەیە. کلکی درێژە و شەش خەتی کاڵ و خەتێکی پان و ئاماڵ ڕەشی بەسەری کلکیدا هاتووە. کاتی فڕین بەهۆی بەرزگی سپی و ڕێ ڕێ، باڵی درێژ و باریک و ئاماڵ ڕەشی دەناسرێتەوە. بەباڕی سەری سوورخونە، بەرزگی قاوەیی ئاماڵ خورماییە و ڕێ ڕێ و خەتی ورد وردی بەکلکیدا هاتووە. لە دووساڵیدا تەواو قاوەیی دەبێ و بەرزگی تەواو سپی هەڵدەگەڕێ. باڵندە و کەروێشکان ڕاو دەکا. لە فڕیندا زۆر چالاکە. لە کوێستانی پڕ ڕەوەز دەژی. زستانان دێتە دەشتان. لەسەر ڕەوەز و داران هێلانە ساز دەکا. (85)

هەڵۆ (433)

عقاب شاهی
Aquile heliaca
Aigle impérial
Imperial Eagle

٧٧ تا ٨٢ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە. سەر و پاش ملی زەردی کاڵە. ئەگەر پیر بوو سپی هەڵدەگەڕێ. چەند پەڕی سپی لەسەر شانی هەیە. کلکی چوار سووچە و پێنج تا حەوت خەتی بۆری بەپانایییدا کشاوە و لە کلکی پەڕکوور کورتترە. لە ئاسمان کە لەنگەر دەبەستێ. باڵی لە ڕێکی بەدەنی ڕادەگرێ. پشتی باڵی تەواو بۆری توندە. بەباڕی زەردگوێزییە و کلک و شاپەڕی باڵی توندترە و خاڵێکی گەورە و کەم ڕەنگی لە نێوان باڵ و خوارەوەی پشتی هەیە. ئارام و تەپە لە فڕین. لە دەشت، چیمەنی بەفرەوان و زەلان دەژی. لە داری بڵیند و دوورە دەست هێلانەی گەورەی خۆی ساز دەکا. (86)

هەڵۆ–ی پەنجە کورت (434)

عقاب مارخور
Circaëtus gallicus
Circaëte Jean-le-Blanc
Short-toed Eagle

٦٣ تا ٦٧ سانتیمێترە. بەرزگ و ژێرباڵی سپییە. سینگ و ملی بۆری توند و ڕێ ڕێیە، هەندێکیان ئەو بۆرایییەیان نییە، لە نزیکەوە چەند ڕیز خاڵی توند لە ژێر باڵیدا دەبینرێ. سەری وەک سەری کوند دەچێ. دندووکی قوڵە و چاوی گەورە و نارنجییە. پشتی قاوەیی مەیلەو بۆرە. شاپەڕی نادیار بەپانایییدا کشاوە. هێزی فڕینی زۆرە. کاتی لەنگەر بەستن لاقی شۆڕ ڕادەگرێ. مار، مارمێلکە، بۆق و گیانلەبەری لەو چەشنە ڕاو دەکا. لە نشێوی کێوان و دۆڵ و دەرەی تەنگ، لێڕەواری دوورە دەست، دەشتی زەل و تەپۆڵکەی خیزەڵانی قەراغ دەریا دەژی. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (85)

هەڵۆ–ی خاڵخاڵ (435)

عقاب تالایی
Aquila clanga
Aigle criard
Spotted Eagle

٦٥ تا ٧٢ سانتیمێترە. نێرە قاوەیی توندە، بەڵام بەرزگی کەمێک کاڵترە و لە ئەستوورایی کلکیدا کەمێک تووکی سپی هەیە. کلکی قوڵە و خڕە. سەر و دندووکی چکۆڵەیە و ملی باریکە. باڵی لە پەڕکوور پانترە. بەباڕی خاڵخاڵی گەورە و سپی لەسەر پشتی دایە و پاشەڵیشی سپییە. لەکاتی فڕیندا دوو خەتی کاڵی لەسەر باڵان دیارە. جووڵانەوەی تەپە. لە نزیک دەریاچە، چۆم و زەلان دەبینرێ. لەسەر دار یان پنچکی ناو لێڕەواران هێلانە ساز دەکا. زستانان زۆر هەیە. (86)

هەڵۆ–ی خاڵخاڵی بچووک (436)

عقاب جنگلی
Aquila pomarina
Aigle pomarin
Lesser Spotted Eagle

٦٠ تا ٦٥ سانتیمێترە. زۆر وەک هەڵۆی خاڵخاڵ دەچێ، بەڵام لەو بچووکترە. سەر و باڵی کاڵترە. جاری وایە پنۆکی سپی لە پاشەڵی هەیە. بەباڕی پنۆکی سپی بچووکترە و کەمتری لە هەڵۆی خاڵخاڵ لەسەر پشت هەیە و خاڵێکی گەورەی خەنەیی لە پاش مل هەیە. لە فڕیندا بەکلکی باریک، باڵی باریک و ڕەپ و شەش شاپەڕی پێشەوە دەناسرێتەوە. وەک هەڵۆی خاڵخاڵ کاتی لەنگەر بەستن سەری باڵی شۆڕ ڕادەگرێ. لە نزیک ئاو دەژی. لە شوێنی پڕ دار و دوورە دەست و ئاوەڵا دەبینرێ. لەسەر دار هێلانە ساز دەکا. هاوینان زۆرە. (86)

هەڵۆ–ی دەریایی پالاس (437)

عقاب دریایی پالاس
Haliaeetus leucoryphus
Pygargue de pallas
Pallas’s Sea Eagle

٦١ تا ٨٨ سانتیمێترە. سەر و سینگی سپی واشە. کلکی سپییە و سەری کلکی ڕەشە. بەباڕی زۆر وەک هەڵۆی دەریایی کلک سپی دەچێ، بەڵام درێژتر و بۆرترە و باڵی کورتترە. لە چیمەنی بەرفرەوانی نزیک چۆم و دەریاچان دەبینرێ. بەدەگمەن لە قەراغ دەریا دەبێ. (74)

هەڵۆ–ی دەریایی کلک سپی (438)

عقاب دریایی دم سفید
Haliaeetus albicilla
Pygargue á queue blanche
White-tailed Eagle

٤٨ تا ٩٠ سانتیمێترە. باڵی زۆر گەورە و پانە و سەری باڵی خڕە. کلکی سپییە. سەری گەورە و قاوەیی کاڵە. دندووکی زەردە. بەباڕی سەر و کلک و دندووکی قاوەیی ئاماڵ ڕەشە. کلکی سێ سووچی لەهی پەڕکوور کورتترە. لاقی تووکی پێوە نییە. لە فڕیندا وەک داڵاش دەچێ. لەسەر ئاو بۆ گرتنی ماسی نەوی دەفڕێ و جاری وایە بینە دەکێشی. دەتوانێ گیانلەبەری گەورەی وەک ئاسک ڕاو بکا. کەلاک خۆرە. لەکەنار دەریاچە و ئاوی گەورە و دوورە دەستی ناو ئیشکایی دەژی. هێلانەی خۆی لەسەر ڕەوەز و داری بڵیند ساز دەکا و زستانان زۆر هەیە. (74)

هەڵۆ–ی گەندومی (439)

عقاب دشتی
Aquila rapax
Aigle ravisseur
Tawny Eagle

٦٥ تا ٧٧ سانتیمێترە. پەڕ و باڵی قاوەیی پڕ ڕەنگە. بەپانایی سەر کلکی قوڵە و خڕیدا خەتی بۆری نادیار کشاوە. زۆر وەک هەڵۆی خاڵخاڵ دەچێ، بەڵام ئەمەیان پنۆکی زەردی مەیلەو سووری لە پاش ملی هەیە و سپیایی لە کلکیدا نییە. بەباڕی ئاماڵ قاوەیییە و شاپەڕی باڵی ئاماڵ ڕەشە و لەکاتی فڕیندا دوو خەتی باڵی کاڵ دیاری دەدا. تەپە و ماوەیەکی زۆر لەسەر عەرز هەڵدەنیشێ. نەوی فڕە و کاتی فڕین باڵی کەمێک کووڕ ڕادەگرێ. مار، بۆق و کەلاکی گیانلەبەران دەخوا. بەچووکترە بوون، سەر و دندووکی بچووکترە، کلکی کورتتر ڕێ ڕێی بێ ڕەشایی سەر کلکی لە پەڕکوور جوێ کرێتەوە و لە چاو هەڵۆ سەری ڕەشتر و بەدەنی چکۆڵەترە. لە چیمەن و دەشتان دەژی. لەسەر عەرز هێلانە ساز دەکا. (86)

هەڵۆ–ی لاق تووکن (440)

عقاب پر پا
Hieraaëtus pennatus
Aigle botté
Booted Eagle

٤٥ تا ٥٢ سانتیمێترە. بەدوو ڕەنگی کاڵ و توند هەیە. کاڵی ئەو باڵندەیە زۆرترە. بەرزگی سپییە. شاپەڕی باڵی ئاماڵ ڕەشە و کلکی زەردی ئاماڵ دارچینییە کە درێژە و سەری چوار گۆشەیە. تووکی وردی باڵی زەردە و شاپەڕی پڕ ڕەنگترە. جۆری توندی ئەو باڵندەیە تەواو قاوەیییە. کلکی کاڵترە. فڕینی جوان و تیژە و زۆرتر لە فڕیندا خوار پێچە دەکا و بەنێو داراندا دەفڕێ. گیانلەبەری بچووک ڕاو دەکا. لە لێڕەواران دەژێ، لە شوێنی ئاوەڵا و کەم دار ڕاو دەکا. لەسەر داری بڵیند هێلانە ساز دەکا و هاوینان زۆر هەیە. (85)

تۆرەمەی هەڵۆی ماسیگر (59F)
Family PANDIONIDAE

هەڵۆ–ی ماسیگر (441)

عقاب ماهی گیر
Pandion haliaëtus
Balbuzard pêcheur
Osprey

٥٠ هەتا ٥٧ سانتیمێترە. نێرە و مێیەی یەک ڕەنگە. دوای هەڵۆی پەنجە کورت تەنیا هەڵۆیەکە پشتی بۆرە و بەرزگی سپییە و خەتی سینگی ئاماڵ بۆرە. سەری سپی و کاکۆڵدارە. خەتی چاوی ڕەشە و بەرەو پاش ملی کشاوە. باڵی باریک و درێژە. ژێر باڵی سپییە و خەتی ڕێ ڕێی قاوەیییە. کلکی ڕێ ڕێیە. لەسەر ئاو بەئارامی لەنگەر دەگرێ و بۆ گرتنی ماسی لوور دەبێتە ناو ئاو و لاقی پێش هەموو جێیەکی دەگاتە ئاو. بۆ وچان لەسەر دار یان ڕەوەزی کەنار ئاو هەڵدەنیشێ. هەمیشە نزیک گۆل و چەمی گەورە یان دەریا دەژی. لەسەر دار، لەسەر ڕەوەز و دوڕگەی دوورە دەست و تەنانەت لەسەر عەرزی خیزەڵان هێلانە ساز دەکا. (73).

تۆرەمەی هەنجیرەخۆرە (60F
Family ORIOLIDAE

* زەردی شامی

هەنجیرە خۆرە (442)
پری شاهرخ
Oriolus oriolus
Loriot d’Europe
Golden oriole

٢٣ سانتیمێترە. نێرە زەردە. باڵ و کلکی ڕەشە. کەناری کلکی زەردایی هەیە. مییە و باڕی ئەم جۆرە باڵندەیە کەسکی مەیلەو زەردە. هەروەها باڵ و کلکی پڕ ڕەنگترە و بەرزگی ئاماڵ بۆری خەت خەتە. لەناو لک و پۆی داران خۆ نەدیو دەکا؛ زۆرتر لەسەر چلۆوکی دار دەنیشێ. لەسەر دار دەژی. لەناو داری میوە، کەنار ڕووبار و لێڕەوارانداا دەبینرێ. هێلانەی خۆی بەدوو لکی دار هەڵداوەسێ. هاوینان زۆر هەیە. (230)

پێڕستی تۆرەمەکان

F1 **تۆرەمەی ئێسکۆوا** 8
ئێسکۆوا 8
ئێسکۆوای قوتبی 8
F2 **تۆرەمەی بەرگاویلە** 9
ئەلف ـ باریکەکان 9
باریکە 9
باریکەی ئاوێ 9
باریکەی پانیە درێژە 10
باریکەی دندووک درێژە 10
باریکەی دارێ 10
باریکەی مل سوور 11
باریکەیی مێرگان 11
ب– بەرگاویلەکان 11
بەرگاویلەی بۆر 12
بەرگاویلەی بەڵەک 12
بەرگاویلەی زەرد 12
بەرگاویلەی سەر زەرد 13
F3 **تۆرەمەی بەرلووزەوە** 13
بەرلووزەوە 13
F4 **تۆرەمەی پەپووسێمانە** 14
پەپووسێمانە 14
F5 **تۆرەمەی پەڕبەڵەکە** 14
پەڕبەڵەکەی بۆری بچووک 15
پەڕبەڵەکەی بۆری گەورە 15
پەڕبەڵەکەی پاشەڵ خەنەیی 15
پەڕبەڵەکەی پشت سوور 16
پەڕبەڵەکەی بۆری پشت شێ 16
پەڕبەڵەکەی سەر شێ 16
پەڕبەڵەکەی قەشان 17

F6 **تۆرەمەی پەڕەسلێرکە** 17
پەڕەسلێرکە 18
پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سپی 18
پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سوور 18
پەڕەسلێرکەی خیزەڵان 19
پەڕەسلێرکەی ڕەوەزان 19
پەڕەسلێرکەی کاڵی ڕەوەزان 19
F7 **تۆرەمەی پێ بەقوونە** 20
پێ بەقوونە 20
پێ بەقوونەی سەر بەکڵاوە 20
پێ بەقوونەی شاخدار 21
پێ بەقوونەی گەردن ڕەش 21
پێ بەقوونەی گەردن سوور 21
F8 **تۆرەمەی تووتی** 22
تووتی 22
F9 **تۆرەمەی جلووت** 22
جلووت 22
F10 **تۆرەمەی چرگ** 22
چرگ 23
چووکە چرگ 23
زڕەچرگ 23
F11 **تۆرەمەی چوڕە** 24
چوڕە پۆپنەکی 24
چوڕە دندووک درێژە 25
چوڕە سەیرەیی 25
چوڕە گەڵوازە 25
چوڕە مل ڕەشە 26
چوڕە هیندی 26
چوڕەی ئاسمانی بچووک 26
چوڕەی ئاسمانی گەورە 26

چوڕەی باڵ سپی 27
چوڕەی بیابانی 27
چوڕەی بیابانی کلک ڕەش 27
چوڕەی پەنجە کورت 28
چوڕەی پەنجە کورتی بچووک 28
چوڕەی پەنجە کورتی هیوم 28
چوڕەی داران 29
چوڕەی ڕەش 29
سریلە 29
F12 **تۆرەمەی چۆلەکە** 30
چۆلەکە 30
چۆلەکەی بلووچی 30
چۆلەکەی بۆر 31
چۆلەکەی بەفری 31
چۆلەکەی بیابانی 31
چۆلەکەی چۆماوان 32
چۆلەکەی داران 32
چۆلەکەی سەر ڕەش 32
چۆلەکەی سینگ ڕەش 32
چۆلەکەی کێوی 33
چۆلەکەی گەردن زەرد 33
F13 **تۆرەمەی چۆلەکە پەرچە** 33
تانج زێڕین 34
چۆلەکە پەرچە 35
چۆلەکە پەرچەی باغی 35
چۆلەکەپەرچەی بچووک 35
چۆلەکەپەرچەی بچووکی داران 36
چۆلەکەپەرچەی برۆ سپی 36
چۆلەکەپەرچەی برۆ زەرد 36
چۆلەکەپەرچەی بەجیوە جیو 37

چۆلەکەپەرچەی بیابانی 37
چۆلەکەپەرچەی چاو سپی 37
چۆلەکەپەرچەی چەڵتووکان 38
چۆلەکەپەرچەی چەمان 38
چۆلەکەپەرچەی چیفچاف 38
چۆلەکەپەرچەی ڕۆژهەلاتی زەلان 39
چۆلەکەپەرچەی ڕێ ڕێ 39
چۆلەکەپەرچەی ڕێ ڕێی زەلان 39
چۆلەکەپەرچەی زەردی داران 40
چۆلەکەپەرچەی زەلان 40
چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی داران 40
چۆلەکەپەرچەی ساوی 41
چۆلەکەپەرچەی سەر ڕەش 41
چۆلەکەپەرچەی سەر و لاجانگ ڕەش 42
چۆلەکەپەرچەی سەوز 42
چۆلەکەپەرچەی سینگ ڕێ ڕێ 42
چۆلەکەپەرچەی کلک پان 42
چۆلەکەپەرچەی کلک چەتری 43
چۆلەکەپەرچەی کلک درێژ 43
چۆلەکەپەرچەی گەورەی داران 44
چۆلەکەپەرچەی گەورەی زەلان 44
چۆلەکەپەرچەی لاوێنان 44
چۆلەکەپەرچەی لێڕەواران 45
چۆلەکەپەرچەی مل سپی 45
چۆلەکەپەرچەی نیقابدار 45
چۆلەکەپەرچەی نیقابداری بچووک 46
چۆلەکەپەرچەی نیقابداری هیوم 46
F14 **تۆرەمەی چەورووکە** 46
چەورووکە 47
چەورووکەی ئاڵپی 47

چەورووکەی بچووک 47
چەورووکەی بۆر 48
F15 **تۆرەمەی دارەسمە** 48
دارەسمە 48
دارەسمەی بلووچی 49
دارەسمەی خاڵخاڵی باڵ سپی 49
دارەسەمەی خاڵخاڵی بچووک 49
دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە 50
دارەسمەی خاڵخاڵی نێونجی 50
دارەسمەی ڕەش 50
دارەسمەی سووریایی 51
دارەسمەی شین 51
دارەسمەی شینی بەر زگ پووڵەکەیی 51
F16 **تۆرەمەی دارەوان** 52
دارەوان 52
F17 **تۆرەمەی دندووک سوورە** 52
دندووک سوورە 52
F18 **تۆرەمەی دەریا بڕە** 52
– دەریا بڕەی گەروو ڕەش 53
– دەریا بڕەی گەروو سوور 53
F19 **تۆرەمەی ڕەشیشە** 53
ئەلف– بۆقژەکان 54
بۆقژەی بنەوشی 54
بۆقژەی کێوی 54
ب– بولبولەکان 55
بولبول 55
بولبولی خاڵخاڵ 55
– بولبولی خورما 55
– زڕە بولبول 56
پ– بووکە سوورەکان 56

بووکە سوورە 56
بووکە سوورەی ئێرانی 56
ت- ڕەشیشەکان 57
ڕەشیشە 57
ڕەشیشەی باغی 57
ڕەشیشەی باڵ سوور 58
ڕەشیشەی پشت شێ 58
ڕەشیشەی گەردن بەخاڵ 58
ڕەشیشەی گەورە 59
ڕەشیشەی مل ڕەش 59
ج- کلک سوورەکان 59
کلک سوورە 59
کلک سوورەی پشت شێ 60
کلک سوورەی ڕەش 60
کلک سوورەی کێوی 60
چ- کەڵەکەترەکان 61
کەڵەکەترە 61
کەڵەکەترەی بەڵەک 61
کەڵەکەترەی بەڵەکی باشووری 62
کەڵەکەترەی بەڵەکی ڕۆژهەلاتی 62
کەڵەکەترەی بیابانی 62
کەڵەکەترەی پاشەڵ سوور 63
کەڵەکەترەی پشت سپی 63
کەڵەکەترەی دەشتان 63
کەڵەکەترەی سەر ڕەش 64
کەڵەکەترەی کلکی سپی 64
کەڵەکەترەی گوێ ڕەش 64
ح- گابەڵەکەکان 65
گابەڵەکە 65
گابەڵەکەی باڵ بەڵەک 65

گابەڵەکەی ڕێ ڕێ 65
خ- گەروو شینە 66
گەروو شینە 66
F20 **تۆرەمەی ڕەوڕەوە** 66
بەردگێرە 67
دەیدومەک 67
ڕەوڕەوە بۆرە 67
ڕەوڕەوە زێڕە 68
ڕەوڕەوە زێڕەی ئاسیایی 68
ڕەوڕەوەی بچووک 68
ڕەوڕەوەی خیزێ 69
ڕەوڕەوەی سینگ شێ 69
ڕەوڕەوەی قرژاڵگر 69
ڕەوڕەوەی کێوی 70
ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی بچووک 70
ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی گەورە 70
زیقاوە 71
زیقاوەی دەشتێ 71
زیقاوەی کلک سپی 71
F21 **تۆرەمەی سوڕڕە** 72
زەردە زێڕە 72
سوڕڕە مێرگە 72
سوڕڕەی ڕێ ڕێ 73
سوڕڕەی زەلان 73
سوڕڕەی سەر بۆر 74
سوڕڕەی سەر زەیتوونی 74
سوڕڕەی سەر شێ 74
سوڕڕەی کێوی 75
سوڕڕەی لاجانگ سپی 75
سوڕڕەی لاجانگ زەرد 75

سورڕەی لیمۆیی 76
F22 **تۆرەمەی سوورە قورینگ** 76
سوورە قورینگ 76
F23 **تۆرەمەی سەعوە** 77
سەعوەی برۆ سپی 77
سەعوەی کێوی 77
سەعوەی مل ڕەش 78
سەعوەی لێڕەواران 78
F24 **تۆرەمەی سەیرە** 78
زەنگوڵە میرە 79
سەیرەی باڵ سوور 79
سەیرەی بۆر 79
سەیرەی پاشەڵ سپی 80
سەیرەی چێرەیی 80
سەیرەی دندووک خاچی 81
سەیرەی دندووک گەورە 81
سەیرەی ڕەش 81
سەیرەی زەرد 82
سەیرەی سوور 82
سەیرەی سەر ڕەش 82
سەیرەی سینگ سوور 83
سەیرەی کەسک 83
سەیرەی کێوی 83
سەیرەی مەغوولی 84
سەیرەی نێوچاوان سوور 84
سەیرەی لێڕەواران 85
F25 **تۆرەمەی سێروو** 86
خەزایی 86
سێروو 86
مینا 86

F26 **تۆرەمەی شالوور** 87
شالوور 87
شالووری گەورە 87
F27 **تۆرەمەی شاوە** 88
شاوە ڕیخنە 88
شاوە زەردکە 89
شاوە سپیلکە 89
شاوە سپیلکەی بچووک 89
شاوە سوڵتانی 90
شاوە شینە 90
شاوە مل درێژ 90
واق 91
واقی بچووک 91
واقی شەوێ 91
F28 **تۆرەمەی شوان خڵەتێنە** 92
شوان خڵەتێنە 92
شوان خڵەتێنەی بلووچی 92
شوان خڵەتێنەی میسری 93
شوان خڵەتێنەی هیندی 93
F29 **تۆرەمەی شێلاقە** 93
ئەحمەد ڕاوکەر 94
ئەحمەد ڕاوکەری باڵ سپی 94
ئەحمەد ڕاوکەری برۆ سپی 94
ئەحمەد ڕاوکەری خەنەیی 95
ئەحمەد ڕاوکەری دندووک باریک 95
شێلاقە بۆرە 95
شێلاقە شامی 96
شێلاقە شەنگە 96
شێلاقە عەسڵە 96
شێلاقەی بچووک 97

شێلاقەی بەر زگ ڕەش 97
شێلاقەی چلێپاوان 97
شێلاقەی خاڵخاڵ 98
شێلاقەی دندووک پان 98
شێلاقەی دندووک قیت 98
شێلاقەی ڕەش باو 99
شێلاقەی شێ ڕەنگ 99
شێلاقەی کلک سپی 99
شێلاقەی لاق سوور 100
شێلاقەی لاق کەسک 100
قوڕاویلکەی بچووک 100
قوڕاویلکەی تاق 101
بوڕاویلکەی گەورە 101
قوڕاویلکەی ناوینە 101
مرەلارە 102
F30 **تۆرەمەی فیسقە** 102
فیسقە 102
F31 **تۆرەمەی قورینگ** 102
شینە قورینگ 103
قڕ قڕ 103
F32 **تۆرەمەی قوڵتە** 104
بەردەوان 104
قوڵتەی بچووک 104
قوڵتەی جەنگەڵی 104
قوڵتەی گەورە 105
F33 **تۆرەمەی قوڵە جووقە** 105
قوڵە جووقە 105
قوڵە جووقەی خاڵخاڵ 106
قوڵە جووقەی سینگ سوور 106
قوڵە جووقەی نێوچاوان سپی 106

F34 **تۆرەمەی قوڵەشینە** 107
قوڵە شینە 107
قوڵە شینەی بەڵەک 108
قوڵە شینەی سینگ سپی 108
F35 **تۆرەمەی قەرقاوڵ** 108
پۆڕ 108
زڕەپۆڕ 109
زڕەکەو 109
سوێسکە 109
قەرقاوڵ 110
کەو 110
کەودەری 111
هەوێردە 111
هەوێردەی پنجکان 111
F36 **تۆرەمەی قەرەناز** 112
دندووک بێڵە 112
قەرە ناز 112
قەرە نازی ئەفریقایی 113
F37 **تۆرەمەی قەل** 113
قاژوو 113
قاژوو دندووک زەردە 114
قاژووە مەڕە 114
قژاوکە 114
قشقەڵە 115
قشقەڵە سوورە 115
قەلە بەڵەکە 115
قەلە ڕەشە 116
قەلە گورگە 116
F38 **تۆرەمەی قەل مراوی** 117
قەل مراوی بچووک 117

قەل مراوی گەورە 117
F39 **تۆرەمەی کاسەڵە شینکە** 117
کاسەڵە شینکە 118
کاسەڵە شینکەی هیندی 118
F40 **تۆرەمەی کلک زەردە** 118
کلک زەردە 119
میوە خۆرە 119
F41 **تۆرەمەی کوڕکوڕە** 119
کوڕکوڕەی بەرزگ خەنەیی 120
کوڕکوڕەی بەرزگ ڕەش 120
کوڕکوڕەی بەرزگ سپی 120
کوڕکوڕەی خاڵخاڵ 121
کوڕکوڕەی ڕێ ڕێ 121
کوڕکوڕەی کلک درێژ 122
کوڕکوڕەی گەنمان 122
F42 **تۆرەمەی کوند** 122
تاق تاق 123
تاق تاق بۆر 123
کوندە پشیلە 123
کوندە ڕۆماڵ 124
کوندە زێڕە 124
کوندە زێوە 124
کوندە سپی 125
کوندە شەخسە 125
کوندە شەخسەی خاڵخاڵ 125
کوندە قوتە 126
کوندە گایە 126
F43 **تۆرەمەی کۆتر** 126
قومری 127
قومری ڕۆژهەلاتی 127

کۆترە باریکە 127
کۆترە شینە 128
کۆترە گایە 128
کۆترە نەخشینە 128
کۆترە نەخشینەی ڕۆژهەلاتی 129
یاکەریم 129
F44 **تۆرەمەی کۆترە پەپوو** 129
کۆترە پەپوو 130
کۆترە پەپووی جغەڕەش 130
کۆترە پەپووی خاڵخاڵ 130
F45 **تۆرەمەی کۆتری دەریایی** 131
کۆتری بچووکی دەریایی 131
F46 **تۆرەمەی کەڵک** 131
کەڵک 132
کەڵکی بۆر 132
F47 **تۆرەمەی کەندەسمە** 132
کەندەسمە 133
کەندەسمەی بچووک 133
کەندەسمەی بەرچێڵە سوور 133
F48 **تۆرەمەی گۆرەویچنە** 133
گۆرەویچنەی بۆر 134
گۆرەویچنەی پاش مل سپی 134
گۆرەویچنەی پشت شێ 134
گۆرەویچنەی تورکستانی 135
گۆرەویچنەی سمێڵدار 135
گۆرەویچنەی شین 135
گۆرەویچنەی کلک درێژ 136
گۆرەویچنەی گەورە 136
F49 **تۆرەمەی لغاوە گورگە** 136
لغاوە گورگە 137

لغاوە گورگەی باڵ ڕەش 137
ودودە 137
F50 **تۆرەمەی لەگ لەگ** 138
لەگ لەگ 138
حللێر 138
F51 **تۆرەمەی لیکوو** 139
لیکوو 139
لیکووی زەلان 139
F52 **تۆرەمەی ماسیگرە** 139
ماسی خۆرکە 140
ماسی خۆرکەی بۆر 141
ماسی خۆرکەی خەزەری 141
ماسی خۆرکەی دندووک ئەستوور 141
ماسی خۆرکەی دەنگ بۆڕ 142
ماسی خۆرکەی ڕەش 142
ماسی خۆرکەی ڕەشی باڵ سپی 142
ماسی خۆرکەی سەر بەکلاوەی بچووک 143
ماسی خۆرکەی سەر بەکلاوەی گەورە 143
ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک ڕەش 143
ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک زەرد 144
ماسی خۆرکەی گۆنا سپی 144
ماسیگرە 144
ماسیگرەی بچووک 145
ماسیگرەی بۆر 145
ماسیگرەی پشت ڕەشی بچووک 145
ماسی گرەی پشت ڕەشی گەورە 146
ماسی دندووک باریک 146
ماسیگرەی زێوین 146
ماسیگرەی سەر ڕەشی بچووک 147
ماسیگرەی سەر ڕەشی گەورە 147

F53 **تۆرەمەی مریشکاویلە** 147
ڕەش بەشە 148
ڕەش بەشەی دندووک سوور 148
تاوسە 148
مریشکاویلە 149
مریشکاویلەی بچووک 149
مریشکاویلەی خەنەیی 149
مریشکاویلەی دندووک سەوز 150
مریشکاویلەی سوور بەڵەک 150
F54 **تۆرەمەی مریشکە کێوی** 150
مریشکە کێوی 150
F55 **تۆرەمەی مەلەڕۆژە** 151
مەلەڕۆژە 151
F56 **تۆرەمەی نکێنە** 151
چەکمە سوورە 151
نکێنە 152
F57 **تۆرەمەی وەردۆک** 152
ئەلف- دندووک مشارەکان 152
کانوونی سەر سپی 153
کانوونی کاکۆڵدار 153
کانوونی گەورە 153
مراوی سەر سپی 154
ب- قازەکان 154
- بووکە سی 154
- خاسە سی 155
- سی کوێرە 155
- سی قەشانی بچووک 155
- سی قەشانی گەورە 156
پ- قاز مراوییەکان 156
سوورە قانگ 156

هەڵە تانج 157
ت- قووەکان 157
قووی بچووک 157
قووی بێدەنگ 157
قووی گەورە 158
ج- مراوییەکان 158
جوڕە 158
خلخل 159
دوو کوڕە 159
سونە 159
قوون ڕەش 160
قەشان 160
لووت پان 160
مراوی سپیلکە 161
چ- مراویە بینەکێشەکان 161
سەر سوور 161
سەر سووری بەحری 162
مراوی جغەدار 162
مراوی خەنەیی 162
مراوی ڕەشکە 163
مراوی سەر ڕەش 163
مراوی کلک درێژ 163
ملهوڕ 164
ملهوڕی ڕەش 164
F58 **تۆرەمەی هەڵۆ** 164
ئەلف- بازەکان 164
باز 165
سەقر 165
واشە 165
واشەی گەورە 166

ب- باشووەکان 166
باشوو 167
باشووی چاو سپی 167
باشووی لاق درێژ 167
باشووی لاق تووکن 168
باشووی لێڕەواران 168
پ- دالاشەکان 168
پێرۆزە 169
داڵی پشت سپی 169
ڕەشە داڵ 169
سیسارگ 170
شانە کووڕە 170
ت- شمقاڕەکان 171
شمقاڕی بۆر 171
شمقاڕی زەلان 171
شمقاڕی سپی 172
شمقاڕی گەنمان 172
ج- شەهێنەکان 172
باڵەبان 173
ترۆمتە 173
ترۆمتەی سەر سوور 173
ترۆمتەی لاق سوور 174
سی کوژ 174
شەهێن 175
لەیل 175
هەڵەکە سەمای بچووک 175
هەڵەکە سەمای گەورە 176
چ- کۆلارەکان 176
کۆلارە 176
کۆلارە خەنەیی 177

ح- هەڵۆکان 177
پەڕکوور 178
دوو برا 178
هەڵۆ 179
هەڵۆی پەنجە کورت 179
هەڵۆی خاڵخاڵ 179
هەڵۆی خاڵخاڵی بچووک 180
هەڵۆی دەریایی پالاس 180
هەڵۆی دەریایی کلک سپی 181
هەڵۆی گەندومی 181
هەڵۆی لاق تووکن 181
F59 تۆرەمەی هەڵۆی ماسیگر 182
هەڵۆی ماسیگر 182
F60 تۆرەمەی هەنجیرخۆر 183
هەنجیر خۆره 183

پێڕستی کوردی

ئاپۆ (4F)
ئاڤدەل (261)
ئاگر مەلووچ (203)
ئاگرمەلووچک (203)
ئاگرەمەلیچ (203)
ئاگرەمەلیچک (203)
ئاڵەتاج (381)
ئایکناسە (261)
ئایلەمەن (203)
ئاینەمەل (203)
ئاینەمەن (203)
ئوورکووتک (310)
ئەحمەدڕاوکەر (222)
ئەحمەدڕاوکەری باڵ سپی (223)
ئەحمەدڕاوکەری برۆ سپی (224)
ئەحمەدڕاوکەری خەنەیی (225)
ئەحمەدڕاوکەری دندووک باریک (226)
ئەرلەگ (50F)
ئەسپەشینە (39F)
ئێسکۆوا (1)
ئێسکۆوای قوتبی (2)
بائەقوش (42F)
بادەقوش (42F)
باریکە (3)
باریکەی ئاوێ (4)
باریکەی پانیە درێژە (5)
باریکەی دارێ (6)
باریکەی دندووک درێژ (7)
باریکەی مل سوور (8)
باریکەی مێرگان (9)
باز (402)
بازی قزڵ (402)
بازی کلاودار (286)
باشوو (406)
باشووی تووکن (409)
باشووی چاو سپی (407)
باشووی لاق درێژ (408)
باشووی لێڕەواران (410)
باڵ بەڵەکە (5F)
باڵندەی ڕەشەبا (52F)
باڵەبان (420)
باوە قوش (42F)
بایە قوش (42F)
بت (ج–57F)
بدبەدە (268)
بزن لەر (27F)
بزەلەر (27F)
بلبل (123)
بم (305)
بو (42F)
بوبل (123)
بوبوکەرە (4F)
بۆرە پنە (279)
بۆرەک (276)
بۆری بن گوێنی (13F)
بۆقژەی بنەوشی (121)
بۆقژەی کێوی (122)
بۆگەنە (39F)
بولبول (123)
بولبولی خاڵخاڵ (124)
بولبولی خورما (125)
بوم (42F)
بوو (42F)
بووک (42F)
بووکە سوورە (127)
بووکە سوورەی ئێرانی(128)
بووکەسی (375)
بووە (42F)
بووە تەقلە (42F)
بووە کوێرە (42F)
بووە کەرە (42F)
بەتە چەرمەڵە (355)
بەتەک (268)
بەحریلکە (392)
بەر بەقوڕە (32F)
بەردگێڕە (155)
بەردەوان (250)
بەر زەردکە (ب–2F)
بەرزەردیلە (ب–2F)
بەرکورە (32F)
بەرگاویلەی بۆر (10)
بەرگاویلکە (ب–2F)
بەرگاویلەی بەڵەک (11)
بەرگاویلەی زەرد (12)
بەرگاویلەی سەر زەرد (13)
بەرگاییلکە (ب–2F)
بەرلووزەوە (14)
بەهییف(43F)
بەیتاک (12F)
پاپی سلێمونی (4F)
پاسارو (12F)
پاساری (12F)
پاڵەوانە (14F)
پانیە درێژە (5)
پزلگرد (6F)
پڵۆزگردی (6F)
پلیزرک (6F)
پلیسر (6F)
پلیسرک (6F)
پلیسرگ (6F)
پلیسری (6F)
پلیسکر (6F)
پوپی (4F)
پۆڕ (261)
پولیسور (6F)
پوور (6F)
پەپووسڵەمانکە (4F)
پەپوو سلێمانی (4F)
پەپووسولەیمانە (4F)
پەپووسولەیمانی (4F)
پەپووسێمانە (15)
پەپووک (4F)

پەپوو کەرە (4F)
پەپوولە سلێمانی (4F)
پەڕبەڵەکەی بۆری بچووک (16)
پەڕبەڵەکەی بۆری گەورە (17)
پەڕبەڵەکەی پاشەڵ خەنەیی (18)
پەڕبەڵەکەی پشت سوور (19)
پەڕبەڵەکەی پشت شێ (20)
پەڕبەڵەکەی سەر شێ (21)
پەڕبەڵەکەی قەشان (22)
پەڕکوور (431)
پەڕەستوو (6F)
پەڕەسللێرکە (6F)
پەڕەسلێرکە (23)
پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سپی (24)
پەڕەسلێرکەی پاشەڵ سوور (25)
پەڕەسلێرکەی خیزەلان (26)
پەڕەسلێرکەی ڕەوەزان (27)
پەڕەسلێرکەی کاڵی ڕەوەزان (28)
پەڕە سلێکە (6F)
پەڕە سلێنکە (6F)
پەڕە سوێلکە (6F)
پەڕە سیسە (6F)
پەڕە سیلکە (6F)
پەڕە سێلکە (6F)
پەڕە سێولکە (6F)
پەڕە مەساسە (14F)
پەشوو (4F)
پەڵخی (310)
پەلە ژارە (277)

بێ بەقنگە (7F)
پێ بەقوونە (29)
پێ بەقوونەی سەر بەکلاوە (30)
پێ بەقوونەی شاخدار (31)
پێ بەقوونەی گەردن ڕەش (32)
پێ بەقوونەی گەردن سوور (33)
پیرۆزە (411)
پیزپیزاک (39)
پینە (376)
پینە پەڕۆ (376)
پینەک (376)
تاسکەچەڵە (414)
تاق تاق (295)
تاق تاقی بۆر (296)
تاقڵە (295)
تاک تاک کەرە (295)
تانج زێڕین (67)
تاوسە (361)
ترۆمتە (421)
ترۆمتەی سەر سوور (422)
ترۆمتەی لاق سوور (423)
ترەوەرە (41F)
تش مەلیچ (203)
توتاک (295)
توتەک (295)
تودەرە (38)
تورنی (238)
تووتی (34)
توو خورە (203)

توە خورە (203)
تەڕلان (402)
تەڕنە بابیلە (14F)
تەزەروو (265)
تەللان (402)
تەوتەبە (15F)
تەیر (14F)
تەیرە کوێرە (14F)
تەیرەن ئەبابیل (14F)
تەیهوو (264)
تێ (264)
تێڤۆک (12F)
جڕە (11F)
جڕە کەو (263)
جککە (11F)
جککە بۆرە (11F)
جللووت (35)
جلووت (35)
جوڕڕە (385)
جوڕە (385)
جوڕە کلاونە (39)
جوڕە مراوی (385)
جووجک (12F)
جووک (12F)
جوونچک (12F)
جیڤک (12F)
جیجک (12F)
جیقۆلە (167)
چڤیک (12F)

چڤینگ (12F)
چرگ (36)
چکوچک (15F)
چلوور (29F)
چنگەڵە (39)
چوچک (12F)
چوڕ (265)
چۆڕ (265)
چوڕ پۆڕ (265)
چوڕڕە (11F)
چوڕڕە پۆپنەکی (39)
چوڕڕە قازەلاخی (42)
چوڕە پۆپنە (39)
چوڕە پۆپنەکی (39)
چوڕە دندووک درێژە (40)
چوڕە سەیرەیی (41)
چوڕە گەڵوازە (42)
چوڕە مل ڕەشە (43)
چوڕە هیندی (44)
چوڕەی ئاسمانی بچووک (45)
چوڕەی ئاسمانی گەورە (46)
چوڕەی باڵ سپی (47)
چوڕەی بیابانی (48)
چوڕەی بیابانی کلک ڕەش (49)
چوڕەی پەنچە کورت (50)
چوڕەی پەنجەی کورتی بچووک(51)
چوڕەی پەنجەی کورتی هیوم (52)
چوڕەی داران (53)
چوڕەی ڕەش (54)

چۆلەکە (56)
چۆلەکەپەرچە (68)
چۆلەکەپەرچەی باغی (69)
چۆلەکەپەرچەی بچووک (70)
چۆلەکەپەرچەی بچووکی داران (71)
چۆلەکەپەرچەی برۆ زەرد (73)
چۆلەکەپەرچەی برۆسپی (72)
چۆلەکەپەرچەی بەجیوە جیو (74)
چۆلەکەپەرچەی بیابانی (75)
چۆلەکەپەرچەی چاو سپی (76)
چۆلەکەپەرچەی چەڵتوکان (77)
چۆلەکەپەرچەی چەمان (78)
چۆلەکەپەرچەی چیفچاف (79)
چۆلەکەپەرچەی ڕۆژهەلاتی زەلان (80)
چۆلەکەپەرچەی ڕێ ڕێ (81)
چۆلەکەپەرچەی ڕێ ڕێی زەلان (82)
چۆلەکەپەرچەی زەردی داران (83)
چۆلەکەپەرچەی زەلان (84)
چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی داران (85)
چۆلەکەپەرچەی زەیتوونی زەلان (86)
چۆلەکەپەرچەی ساوی (87)
چۆلەکەپەرچەی سەر ڕەش (88)
چۆلەکەپەرچەی سەر و لاجانگ ڕەش (89)
چۆلەکەپەرچەی سەوز (90)
چۆلەکەپەرچەی سینگ ڕێ ڕێ (91)
چۆلەکەپەرچەی کلک پان (92)
چۆلەکەپەرچەی کلک چەتری (93)
چۆلەکەپەرچەی کلک درێژ (94)
چۆلەکەپەرچەی گەورەی داران (95)
چۆلەکەپەرچەی گەورەی زەلان (96)
چۆلەکەپەرچەی لاوێنان (97)
چۆلەکەپەرچەی لێرواران (98)
چۆلەکەپەرچەی مل سپی (99)
چۆلەکەپەرچەی نیقابدار (100)
چۆلەکەپەرچەی نیقابداری بچووک (101)
چۆلەکەپەرچەی نیقابداری هیوم (102)
چۆلەکەچۆمە (14)
چۆلەکە گرە (5F)
چۆلەکە مشکە (30F)
چۆلەکەی بلووچی (57)
چۆلەکەی بۆر(58)
چۆلەکەی بەفری (59)
چۆلەکەی بیابانی (60)
چۆلەکەی چۆمان (61)
چۆلەکەی داران (62)
چۆلەکەی سەر ڕەش (63)
چۆلەکەی سینگ ڕەش(64)
چۆلەکەی کێوی (65)
چۆلەکەی گەردن زەرد (66)
چۆور (265)
چووک (12F)
چووکە چرگ (37)
چوول (12F)
چوولەکە (12F)
چەکمە سوورە (369)
چەڵک (46F)
چەلەکوری (310)
چەورۆکە (14F)
چەورووکە (103)
چەورووکەی ئاڵپی (104)
چەورووکەی بچووک (105)
چەورووکەی بۆر (106)
چیچک (12F)
چیرگ (10F)
چیڕگ (10F)
چیژیلە (12F)
چیشکە (12F)
چیق (280)
چیویک (12F)
حاجی حاجک (6F)
حاجی ڕەش (6F)
حاجی ڕەشک (6F)
حاجی ڕەنگ (6F)
حاجیلە (50F)
حاجی لەق لەق (50F)
حاجی لەگ لەگ (50F)
حللێر (335)
حەسەنە سستە (416)
حەق حەقۆک (295)
حەوت ڕەنگیلە (39F)
حەوت زمانکە (276)
حیساب کەرە (19F-چ)
خاسەسی (376)
خاسەکەو (266)
خالەکوکومە (42F)
خلخل (386)
خلخلە (386)
خوردەک (385)
خومە ڕەژگە (39F)
خومە ڕەژە (39F)
خومە ڕەشکە (39F)
خومە شینکە (39F
خەرتەل (415)
خەزال (277)
خەزاڵی (203)
خەزایی (203)
خەم خورە (213)
خەم خۆرە (213)
خەمە خورە (213)
خەمە خۆرە (213)
خەنجەر باڵ (14F)
خەنجەر دەم (15F)
خەنجەر دەمە (15F)
دارتورکنەک (15F)
دارتەقنە (15F)
دارتەقینە (15F)
دارتەقێنە (15F)
دارسم (15F)
دارسمەی شین (115)
دارسمەی شینی بەر زگ پووڵەکەیی (116)
دارکرۆک (15F)
دارکرۆکە (15F)
دارکلۆرە (15F)

داركوب (15F)
داركوتك (15F)
داركوتكە (15F)
داركوتە (15F)
دارکۆک (15F)
داركونكەرە (15F)
دارەسمە (107)
دارەسمەی بلووچی (108)
دارەسمەی خاڵخاڵی باڵ سپی (109)
دارەسمەی خاڵخاڵی بچووک (110)
دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە (111)
دارەسمەی خاڵخاڵی نێونجی (112)
دارەسمەی ڕەش (113)
دارەسمەی سووریایی (114)
دارەکەوە (15F)
دارەوان (117)
داڵ (413)
دالاش (413)
داڵداڵە کۆسە (167)
داڵە سوورە (411)
داڵە کەر خۆر (415)
داڵە کەر خۆرە (415)
داڵە گورگە (413)
داڵی پشت سپی (412)
داو داوە کۆستە (167)
داوداوە کۆسە (167)
داوودێ دوینکل (4F)
داوود دێرۆنکل (4F)
داوە کۆستە (167)
دندووک بێڵە (270)
دندووک سوورە (118)
دوڤ مەقەسوک (6F)
دوڕاج (261)
دوکەریسە (48F)
دوکەرێسە (48F)
دومقەس (6F)
دومقەسک (6F)
دومقەسوک (6F)
دومەقەسەک (6F)
دووبرا (432)
دووبرالە (432)
دوو کوڕڕە (387)
دوو کوڕە (387)
دەریابڕەی گەروو ڕەش (119)
دەریابڕەی گەروو سوور (120)
دەلدەلۆک (28F)
دەیدومەک (156)
ڕاوارە (38)
ڕاوڕاوێلکە (20F)
ڕۆماڵ (298)
ڕە بەش (359)
ڕەڤشێلە (402)
ڕەش بەشە (359)
ڕەش بەشەی دندووک سوور (360)
ڕەش چێلەک (204)
ڕەشولە (204)
ڕەشۆڵە (204)
ڕەشۆڵی (204)

ڕەشە داڵ (413)
ڕەشیشە (129)
ڕەشیشەی باغی (130)
ڕەشیشەی باڵ سوور (131)
ڕەشیشەی پشت شێ (132)
ڕەشیشەی گەردن بەخاڵ (133)
ڕەشیشەی گەورە (134)
ڕەشیشەی مل ڕەش (135)
ڕەشێلک (204)
ڕەشێلە (204)
ڕەنگاڵە (47F)
ڕەنگ ڕەژە (47F)
ڕەنگ ڕێژە (47F)
ڕەوڕەوە بۆرە (15F)
ڕەوڕەوە زێڕە (158)
ڕەوڕەوە زێڕەی ئاسیایی (159)
ڕەوڕەوەی بچووک (160)
ڕەوڕەوەی خیزێ (161)
ڕەوڕەوەی سینگ شێ (162)
ڕەوڕەوەی قرژاڵ گر (163)
ڕەوڕەوەی کێوی (164)
ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی بچووک (165)
ڕەوڕەوەی گەردن بەخاڵی گەورە (166)
ڕیخە خۆرە (208)
ڕیشۆڵە (204)
ڕیشۆڵی (204)
زاخی (277)
زارانج (266)
زڕەبولبول (126)
زڕەپۆڕ (262)
زڕەچرک (38)
زڕەکەو (263)
زڕەمیشەسی (38)
زریلە (55)
زوڕناژەنە (29F)
زەردە جوڕە (170)
زەردە زوڕە (170)
زەردە زێڕە (170)
زەردە وەرە (170)
زەردە وەلی (170)
زەردەی زڕە (170)
زەردی شامی (60F)
زەردی وەری (170)
زەردی وەلی (170)
زەنگوڵە میرە (186)
زیرزیقاولە (167)
زیرقاولە (167)
زیقاو (167)
زیقاولە (167)
زیقاوڵە (167)
زیقاولە شامی (167)
زیقاوە (167)
زیقاوەی دەشتێ (168)
زیقاوەی کلک سپی (169)
زیقزیقاوە (167)
زیقولە (167)
زێوە کەو (261)
ژەرژی (266)

ژەرەژ (266)
سار بەڵەک (203)
سارکی بەڵەک (203)
ساندیلکە (12F)
سپی بەڵەک (371)
سریلە (55)
سمدمد (203)
سمیارک (414)
سۆراویلک (380)
سوڕڕە مێرگە (171)
سوڕڕەی ڕێ ڕێ (172)
سوڕڕەی زەلان (173)
سوڕڕەی سەر بۆر (174)
سوڕڕەی سەر زەیتوونی (175)
سوڕڕەی سەر شێ (176)
سوڕڕەی کێوی (177)
سوڕڕەی لاجانگ زەرد (179)
سوڕڕەی لاجانگ سپی (178)
سوڕڕەی لیمۆیی (180)
سوڕ سوڕە مێرگە (171)
سۆرەپەن (380)
سوریلی (39)
سۆس (264)
سۆسک (264)
سوسکە (264)
سۆسکە (264)
سۆفەقیتە (39)
سۆفیلکە (39)
سۆفیەقیتە (39)
سولەیمانک دونوکول (4F)
سولەیمانۆ (4F)
سولەیمانێ دوونکل (4F)
سولەیمانێ دوونوکول (4F)
سۆنە (388)
سۆنێ (388)
سوورە داڵ (411)
سوورە قانگ (380)
سوورە قورینگ (181)
سوورە قوڵنگ (22F)
سوورە کەوا (39F)
سوورە مراوی (380)
سوورە واڵە (411)
سووسک (264)
سووسی (264)
سوێسکە (264)
سەربەکلاوە (39)
سەر سوور (393)
سەر سووری بەحری (394)
سەر سووری کاکۆڵدار (394)
سەر سووری کانیاوان (394)
سەر سووری کانیاوێ (394)
سەر سەوز (388)
سەر کەسک (388)
سەر کەشکە (26F)
سەر گەڕ (414)
سەعوەی برۆ سپی (182)
سەعوەی کێوی (183)
سەعوەی لێڕەواران (185)

سەعوەی مل ڕەش (184)
سەقا (46F)
سەقاقوش (46F)
سەقاو (46F)
سەقر (403)
سەقری مێش خۆر (5F)
سەماکەرە (428)
سەمانەک (268)
سەوزکۆ (39F)
سەیرە (168)
سەیرەی باڵ سوور (187)
سەیرەی بۆر (188)
سەیرەی پاشەڵ سپی (189)
سەیرەی چێرەیی (190)
سەیرەی دندووک خاچی (191)
سەیرەی دندووک گەورە (192)
سەیرەی ڕەش (193)
سەیرەی زەرد (194)
سەیرەی سوور (195)
سەیرەی سەر ڕەش (196)
سەیرەی سینگ سوور (197)
سەیرەی کەسک (198)
سەیرەی کێوی (199)
سەیرەی لێرەواران (202)
سەیرەی مەغوولی (200)
سەیرەی نێوچاوان سوور (201)
سی (376)
سی (57F-ب)
سیاپورسینگ (6F)
سیاپوسینگ (6F)
سیالەک (414)
سیپریسک (6F)
سێڤاندۆک (12F)
سێڤاندۆکە (12F)
سێچکە (264)
سی خاسە (376)
سێروو (204)
سێروو بەڵەکە (203)
سێروو خەزاڵە (203)
سیسارک (414)
سیسارگ (414)
سیسارگە کەچەڵە (414)
سێسکە (264)
سی قەشانی بچووک (378)
سی قەشانی گەورە (379)
سی کوژ (424)
سی کوێرە (377)
سێ کەرک (204)
سی لاڵە (377)
سینگ سپیلکە (14)
شاباز (402)
شابوو (305)
شاپوو (305)
شاڤ (27F)
شاڤاشین (215)
شاڤەشین (215)
شاقاز (376)
شاللوور (26F)

شالوور (206)
شالووری گەورە (207)
شالوول (26F)
شانە بەسەر (4F)
شانە سەرە (4F)
شانە کووڕە (415)
شاوە بۆگەنیوە (208)
شاوە بەڵەک (212)
شاوە جغەدار (209)
شاوە ڕیخنە (208)
شاوە زەردکە (209)
شاوە زەردە (209)
شاوە سپیلکە (210)
شاوە سپیلکەی بچووک (211)
شاوە سوڵتانی (212)
شاوە شینە (213)
شاوە عەسڵە (212)
شاوە مل درێژ (214)
شاهۆ (27F)
شاهوکە (27F)
شاهوو (27F)
شایێن (425)
شڤاندیلکە (12F)
شڤان کوژ (28F)
شڵەکە (397)
شمقاڕی بۆر (416)
شمقاڕی زەلان (417)
شمقاڕی سپی (418)
شمقاڕی گەنمان (419)
شوان خاپێن (28F)
شوان خڵەتێنە (28F)
شوان خڵەتێنە (218)
شوان خڵەتێنەی بلووچی (219)
شوان خڵەتێنەی میسری (220)
شوان خڵەتێنەی هیندی (221)
شوان هەڵخڵەتێنە (28F)
شووشک (264)
شەمشیر باڵ (14F)
شەهێن (425)
شیرین شاهۆ (215)
شێلاقە بۆرە (227)
شێلاقە شامی (228)
شێلاقە شەنگە (229)
شێلاقە عەسڵە (230)
شێلاقەی بچووک (231)
شێلاقەی بەر زگ ڕەش (232)
شێلاثەی چڵپاوان (233)
شێلاقەی خاڵخاڵ (234)
شێلاقەی دندووک پان (235)
شێلاقەی دندووک قیت (236)
شێلاقەی ڕەش باو (237)
شێلاقەی شێ ڕەنگ (238)
شێلاقەی کلک سپی (239)
شێلاقەی لاق سوور (240)
شێلاقەی لاق کەسک (241)
شێللاقە (29F)
شینە شاهۆ (215)
شینە قورینگ (248)

شینە قورینگ (31F)
عایلەمەن (203)
عایلەمەنە (203)
عەینەمەل (203)
غەلا بازەلە (277)
غەلاخ (279)
غەلاغ (279)
غەلوخە دەنووک (391)
غەلە بازەلە (277)
فاتک (313)
فشفشە (42F)
فشە کلاونە (39)
فیڕنە گولە (30F)
فیسقە (247)
فیلە گێژە (268)
قارووتک (268)
قاز (376)
قازقولینگ (31F)
قازلاخ (11F)
قاز و قولەنگ (31F)
قازە لاخ (11F)
قازە لاڵە (377)
قازی بەر زگ ڕەش (379)
قازی بەر زگ ڕەشی بچووک (378)
قازی سوور (22F)
قازی عێراقی (57F–ت)
قازی قولەنگ (31F)
قازی قوڵەنگ (31F)
قازی قوڵینگ (31F)
قاژ (273)
قاژ قاژ (47F)
قاژوو (273)
قاژووە دندووک زەردە (274)
قاژووە مەڕە (275)
قاژە سیاوی (273)
قاژی دندووک سوور (275)
قاژیی (273)
قاش (273)
قاقڵی بازان (385)
قاقیشک (273)
قالاو (279)
قالاو (279)
قالاو (37F)
قالاوە بازلە (277)
قالاوە بازەڵە (277)
قالاوە بۆرینە (279)
قالاوە بوڵکە (280)
قالاوە بۆڵینە (279)
قالاوە ڕەشە (280)
قتک (41F)
قجی (5F)
قجی بەڵک (5F)
قجی چاو ڕەش (5F)
قڕاکە سەوز (39F)
قڕقڕ (249)
قژاکە (276)
قژاڵکە (276)
قژاوکە (276)

قژقژ ک (277)
قژقژو (277)
قژقیژوک (277)
قژک (277)
قژکا بەڵەک (279)
قژکا ڕەش (280)
قژکا شەیتانوک (277)
قژکا گەوری قول (277)
قژگە (277)
قژیاک (280)
قژیک (277)
قشخەلە (277)
قشغرە (277)
قشقڕە (277)
قشقڵە سوورە (278)
قشقەل (277)
قشقەڵە (277)
قشکەڵە (277)
قشێڕە (277)
قوتان (46F)
قوڕاویلکەی بچووک (242)
قوڕاویلکەی تاق (243)
قوڕاویلکەی گەورە (244)
قوڕاویلکەی ناوینە (245)
قورقرۆک (268)
قوڵتەی بچووک (251)
قوڵتەی جەنگەڵی (252)
قوڵتەی گەورە (253)
قولنگ (31F)
قولەبازەڵە (277)
قوڵە جووقە (254)
قوڵە جووقەی خاڵخاڵ (255)
قوڵە جووقەی سینگ سوور (256)
قوڵە جووقەی نێوچاوان سپی (257)
قوڵە چەقە (33F)
قوڵە شینە (258)
قوڵە شینەی بەڵەک (259)
قوڵە شینەی سینگ سپی (260)
قولینگ (31F)
قوڵینگە (31F)
قومری (306)
قومری ڕۆژهەلاتی (307)
قوون ڕەش (389)
قووی بچووک (382)
قووی بێدەنگ (383)
قووی گەورە (384)
قەبەغاز (376)
قەتار قوڵینگ (31F)
قەتێ (41F)
قەر پلاش (37F)
قەر قاوڵ (265)
قەرە باچکە (277)
قەرە ناز (271)
قەرە نازی ئەفریقایی (272)
قەژقەژک (277)
قەشان (390)
قەشانە (390)
قەشمەرە (19F–ئەلف)

قەل (279)
قەلاسێلکە (280)
قەلانچە (277)
قەلقشک (277)
قەلقیشک (277)
قەل مراو (38F)
قەل مراوی بچووک (282)
قەل مراوی گەورە (283)
قەلوخە دەندووک (391)
قەلە باچکە (277)
قەلە بازڵە (277)
قەلە بانەیی (279)
قەلە بەڵەکە (279)
قەلە ڕەشە (280)
قەلە ژارە (277)
قەلە سابوونی (279)
قەلە گورگە (281)
قیژ (273)
قیژۆک (39F)
قی قی داوکە (167)
قی قی ڕەجو (167)
کابۆک (43F)
کاردەپلە (14F)
کاردەپەلە (14F)
کاسەڵە شینکە (39F)
کاسە کەو (264)
کاسسەڵە شینە (39F)
کاسەڵە شینکە (284)
کاسەڵە شینکەی هیندی (285)
کاشەڵە شینکە (39F)
کاشەڵە شینە (39F)
کاکورک (15F)
کانوونی سەر سپی (371)
کانوونی کاکۆڵدار (372)
کانوونی گەورە (373)
کاوتر (43F)
کاوەتر (43F)
کلاق (37F)
کلاو کوڕە (39)
کلاونە (39)
کلک زەردە (286)
کلک سوورە (136)
کلک سوورەی پشت شێ (137)
کلک سوورەی ڕەش (138)
کلک سوورەی کێوی (139)
کلک گەزە (277)
کۆتر (43F)
کۆترە باریکە (308)
کۆترە باڵ بازوو (310)
کۆترە بەرجیلە (308)
کۆترە پەپوو (314)
کۆترە پەپووی جغە ڕەش (315)
کۆترە پەپووی خاڵخاڵ (316)
کۆترە پەڵخی (310)
کۆترە چایی (309)
کۆترە سەیدە (309)
کۆترە شاخە (309)
کۆترە شاخی (309)

کۆترە شینکە (309)
کۆترە شینە (309)
کۆترە کێفی (309)
کۆترە کێوی (309)
کۆترە گایانە (310)
کۆترە گایە (310)
کۆترە نەخشینە (311)
کۆتری بچووکی دەریایی (317)
کۆتریک (43F)
کۆتری نەخشینەی ڕۆژهەلاتی (312)
کوتکوتۆک (15F)
کۆڤۆ (308)
کۆڤۆ کرک (308)
کۆر بەلا (273)
کۆرک (308)
کوڕ کلاو (39)
کوڕکوڕ (41F)
کوڕکوڕەی بەرزگ خەنەیی (288)
کوڕکوڕەی بەرزگ ڕەش (289)
کوڕکوڕەی بەرزگ سپی (290)
کوڕکوڕەی خاڵخاڵ (291)
کوڕکوڕەی ڕێ ڕێ (292)
کوڕکوڕەی کلک درێژ (293)
کوڕکوڕەی گەنمان (294)
کوڕە بەشە (359)
کۆقژک (273)
کوکوختی (311)
کوکوکنەک (44F)
کۆکەل (4F)
کۆلارە (429)
کۆلارەی خەنەیی (430)
کۆڵلارە (58F–چ)
کوللەخورە (203)
کولەفر (268)
کولەفڕ (268)
کوڵەفڕ (268)
کوند (42F)
کوندە بوو (42F)
کوندە بوومە (42F)
کوندە بەبوو (42F)
کوندە بەبی (42F)
کوندە پشیلە (297)
کوندە ڕۆماڵ (298)
کوندە زێڕە (299)
کوندە زێوە (300)
کوندە سپی (301)
کوندە سەرپان (302)
کوندە شەخسە (302)
کوندە شەخسەی خاڵخاڵ (303)
کوندە قوتە (304)
کوندە گایە (305)
کۆوک (266)
کویشکە (12F)
کوێشکە (12F)
کەبک (266)
کەبۆتەر (43F)
کەبووتک (43F)
کەپوسەلەیمانی (4F)

کەپوو (42F)
کەپوو کەرە (4F)
کەپەنەک (414)
کەپەنەک داڵ (414)
کەت (41F)
کەتێ (41F)
کەڤ (266)
کەڤوک (43F)
کەڤۆک (43F)
کەڤوکرک (308)
کەچەلۆک (414)
کەراڤی (46F)
کەراک (268)
کەراکە (268)
کەراوی (46F)
کەرخۆر (415)
کەرزەر (380)
کەر سەڕ (380)
کەرکەس (414)
کەرگەز (414)
کەروالە (268)
کەرۆڵە (268)
کەرەک (268)
کەرەنگ (22F)
کەرەواڵە (268)
کەرەوانە (268)
کەرەوەرە (268)
کەرەوەلە (268)
کەشکەرە (277)
کەشوشکە (203)
کەشوێلە (203)
کەفتەر (43F)
کەلاخ (37F)
کەڵک (318)
کەڵکە سپی (318)
کەڵکەڵە وانی (42F)
کەڵکی بۆر (319)
کەلە ڕەش (37F)
کەڵەشێری کێوی (265)
کەڵەشێری مەرزە (167)
کەڵە فندە (30F)
کەڵە کەترە (140)
کەڵەکەترەی بەڵەک (141)
کەڵەکەترەی بەڵەکی باشووری (142)
کەڵەکەترەی بەڵەکی ڕۆژهەلاتی (143)
کەڵەکەترەی بیابانی (144)
کەڵەکەترەی پاشەڵ سوور (145)
کەڵەکەترەی دەشتان (147)
کەڵەکەترەی سەر ڕەش (148)
کەڵەکەترەی کلک سپی (149)
کەڵەکەترەی گوێ ڕەش (150)
کەڵەکەترەی پشت سپی (146)
کەڵەگاترە (19F–چ)
کەمۆتەر (43F)
کەمووتەر (43F)
کەناوەسمە (47F)
کەندەسمە (320)
کەندەسمەی بچووک (321)

کەندسمەی بەر چێڵە سوور (322)
کەنەسمە (47F)
کەو (266)
کەواتر (43F)
کەواتری (43F)
کەواچور (263)
کەواچیر (263)
کەوتەر (43F)
کەوڤژک (273)
کەودەر (267)
کەودەری (267)
کەوزەن (432)
کەوک (266)
کەوکەل (4F)
کەو گوێزەل (266)
کەهرە (268)
کیراسو (268)
کیژۆڵە (12F)
کێشکە (12F)
کێشوەلە (12F)
گابەڵکە (151)
گابەڵکەی باڵ بەڵەک (152)
گابەڵکەی ڕێ ڕێ (153)
گاپل (310)
گاچەڕینگ (2F–ب)
گاچێڕین (2F–ب)
گاکۆتر (310)
گاکەمووتەر (310)
گاڵە خۆرە (2F–ئەلف)
گامارۆ (359)
گامارولە (359)
گامارۆلە (359)
گامارۆڵە (359)
گاوانی (204)
گایە (310)
گۆتر (43F)
گۆترە گایانە (310)
گۆرواباف (48F)
گۆرەویچنە (48F)
گۆرەویچنەی بۆر (323)
گۆرەویچنەی پاش مل سپی (324)
گۆرەویچنەی پشت شێ (325)
گۆرەویچنەی تورکستانی (326)
گۆرەویچنەی سمێڵدار (327)
گۆرەویچنەی شین (328)
گۆرەویچنەی کلک درێژ (329)
گۆرەویچنەی گەورە (330)
گۆرەویلە (48F)
گۆڕێچنە (48F)
گوگوختی (311)
گونجگیر (39F)
گەڤریلە (264)
گەروو شینە (154)
گەز بەتنە (277)
گەڵوازە (42)
گەوریلە (28F)
لاشخۆر (413)
لاشەخۆر (413)

لاشەوەر (413)
لغاوە گورگە (331)
لغاوە گورگەی باڵ ڕەش (332)
لک لک (50F)
لووت پان (391)
لەق لەق (50F)
لەگ لەگ (334)
لەگ لەگی ڕەش (335)
لەیل (426)
لیکوو (336)
لیکووی زەلان (337)
مارەکەو (264)
ماسی خۆر (18F)
ماسی خۆرکە (338)
ماسی خۆرکەی بۆر (339)
ماسی خۆرکەی خەزەری (340)
ماسی خۆرکەی دندووک ئەستوور (341)
ماسی خۆرکەی دەنگ بۆڕ (342)
ماسی خۆرکەی ڕەش (343)
ماسی خۆرکەی ڕەشی باڵ سپی (344)
ماسی خۆرکەی سەر بەکلاوەی بچووک (345)
ماسی خۆرکەی سەر بەکلاوەی گەورە (346)
ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک ڕەش (347)
ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک زەرد (348)
ماسی خۆرکەی گۆناسپی (349)
ماسیگرە (350)
ماسیگرەک (52F)
ماسیگرەی بچووک (351)
ماسیگرەی بۆر (352)
ماسیگرەی پشت ڕەشی بچووک (353)
ماسیگرەی پشت ڕەشی گەورە (354)
ماسیگرەی دندووک باریک (355)
ماسیگرەی زێوین (356)
ماسیگرەی سەر ڕەشی بچووک (357)
ماسیگرەی سەر ڕەشی گەورە (358)
ماسیگرە (52F)
ماسیەوچنە (52F)
ماسی هەڵچنە (27F)
ماسی چنە (34F)
مایی چنەک (52F)
مراڤی (57F–ج)
مراو (57F–ج)
مراوی جغەدار (395)
مراوی خڕە (397)
مراوی خەنەیی (396)
مراوی ڕەشکە (397)
مراوی ڕەشە (397)
مراوی ژاپۆنی (394)
مراوی سابوونی (392)
مراوی سپیلکە (392)
مراوی سەر ڕەش (398)
مراوی سەر سپی (374)
مراوی کلک درێژ (399)
مرچک (12F)

مرەلارە (246)
مریچلە (12F)
مریچڵە (12F)
مریچە ڕەشە (204)
مریشکاویلە (362)
مریشکاویلەی بچووک (363)
مریشکاویلەی خەنەیی (364)
مریشکاویلەی دندووک سەوز (365)
مریشکاویلەی سوور بەڵەک (366)
مریشکە ڕەشە (359)
مریشکە کێوی (367)
مریشکی حەبەشە (359)
مریشکی دەشت (261)
مریشکی زەلکاو (361)
مزراج (380)
مشک گرە (428)
مقەسوک (6F)
مکێنە (370)
مل گێڕە (15F)
ملهوڕ (400)
ملهوڕی ڕەش (401)
مەراڤی (57F–ج)
مەرچلە (12F)
مەقسوک (6F)
مەلوو (215)
مەلووجک (12F)
مەلووچ (12F)
مەلووچک (12F)
مەلەڕۆژە (368)
مەلە ڕەشە (204)
مەلیچک (12F)
مەلیچە (12F)
مەلیشکە (12F)
میرچک (12F)
مێش خۆرکە (47F)
مێش خۆرە (47F)
میشەسی (10F)
مێشە سی (10F)
مینا (205)
میوە خۆرە (287)
نککێنە (370)
نکنکە (370)
نکێنە (370)
واشە (404)
واشەی گەورە (405)
واف (123)
واق (215)
واق واق کەرە (213)
واقی بچووک (216)
واقی شەوێ (217)
واوە خۆرە (47F)
ودودە (333)
وەتەک (268)
وەردۆک (57F)
وەردۆک (57F–ج)
وەردەک (57F)
وەردەکە (57F–ج)
وێرغال (27F)

هاوارە بەرە (41F)
هۆورە (38)
هۆوەرە (38)
هەپو (4F)
هەپووک (4F)
هەپوە (4F)
هەڤردە (268)
هەجەجک (6F)
هەچهەچک (6F)
هەرزنە (2F–ئەلف)
هەرزنەکی (2F–ئەلف)
هەق هەق کەرە (295)
هەڵۆ (433)
هەڵۆی پەنجە کورت (434)
هەڵۆی خاڵخاڵ (435)
هەڵۆی خاڵخاڵی بچووک (436)
هەڵۆی دوو برا (432)
هەڵۆی دەریایی پالاس (437)
هەڵۆی دەریایی کلک سپی (438)
هەڵۆی کەوان (432)
هەڵۆی گەندومی (439)
هەڵۆی لاق تووکن (440)
هەڵۆی ماسیگر (441)
هەڵە تانج (381)
هەڵەکە سەمای بچووک (427)
هەڵەکە سەمای گەورە (428)
هەنجیر خورە (442)
هەنگ خۆرە (47F)
هەنگ چنە (47F)
هەنگە چینە (47F)
هەنگە خۆرکە (47F)
هەنگە خۆرە (47F)
هەنگە ژاڵە خۆرە (47F)
هەوێردە (268)
هەوێردەی پنچکان (269)
هێلەوەی (310)
یا حەق (295)
یا کەریم (313)

پێرستی فارسی

ابچلیک اوازه‌خوان (230)
ابچلیک پاسبز (241)
ابچلیک پا سرخ (240)
ابچلیک تالابی (228)
ابچلیک تک زی (233)
ابچلیک خالدار (234)
ابچلیک دودی (237)
ابچلیک شکیل (229)
ابچلیک نوک سربالا (236)
انقوت (380)
اوست (370)
ابیا (246)
اردک ارده‌ای (389)
اردک بلوطی (396)
اردک تاجدار (394)
اردک چشم طلائی (397)
اردک دم دراز (399)
اردک سر حنائی (393)
اردک سر سفید (374)
اردک سر سیاه (398)
اردک سیاه کاکل (395)
اردک مرمری (392)
اسکوای دم پیچ (1)
اسکوای قوتبی (2)
اسکوتر بال سفید (400)
سکوتر سیاه (401)
اکراس افریقایی (272)
اکراس سیاه (271)
اگرت بزرگ (210)
اگرت ساحلی (213)
اکرت کوچک (211)
الیکائی (247)
بادخورک دودی (106)
بادخورک کوچک (105)
بادخورک کوهی (104)
بادخورک معمولی (103)
باکلان (283)
باکلان کوچک (282)
بالابان (420)
بال لاکی (286)
بحری (424)
بلبل (123)
بلبل خالدار (124)
بلبل خرما (125)
بلدرچین (268)
بلدرچین بوته‌ای (269)
بوتیمار (215)
بوتیمار کوچک (216)
پاشلک بزرگ (244)
پاشلک تک زی (243)
پاشلک کوچک (242)
پاشلک معمولی (245)
پپت پا دراز (5)
پپت تالابی (4)
پپت خاکی (3)
پپت درختی(6)

پپت صحرائی (9)
پپت گلو سرخ (8)
پپت نوک دراز (7)
پرستو (23)
پرستوی دریائی بال سفید (344)
پرستوی دریائی بد صدا (342)
پرستوی دریائی پشت دودی (347)
پرستوی دریائی تیره (339)
پرستوی دریائی خزر (340)
پرستوی دریائی سیاه (343)
پرستوی دریائی کاکلی (346)
پرستوی دریائی کاکلی کوچک (345)
پرستوی دریائی کوچک (348)
پرستوی دریائی گونه سفید (349)
پرستوی دریائی معمولی (338)
پرستوی دریائی نوک کلفت (341)
پرستوی دمگاه صورتی (25)
پری شاهرخ (442)
پلیکان پا خاکستری (319)
پلیکان سفید (318)
پیغو (405)
پیغوی کوچک (403)
تاج طلائی (67)
ترمتای (421)
ترمتای پا سرخ (423)
ترمتای سر حنائی (422)
تلیله بولطی (238)
تلیله دم سفید (239)
تلیله سفید (227)
تلیله شکم سیاه (232)
تلیله کوچک (231)
تلیله نوک پهن (235)
تنجه (381)
توکای باغی (130)
توکای بال سرخ (131)
توکای بزرگ (134)
توکای پشت بلوطی (132)
توکای سیاه (129)
توکای طوقی (133)
توکای گلو سیاه (135)
تیهو (264)
جغد تالابی (304)
جغد جنگلی (300)
جغد سفید (301)
جغد طلائی (299)
جغد کوچک (302)
جغد کوچک خالدار (303)
جغد گوش دراز (297)
جغد ماهی خور (298)
جی جاق (276)
جیرفتی (262)
چاق لق (206)
چالق هندی (207)
چرخ ریسک بزرگ (330)
چرخ ریسک پیس سر سفید (324)
چرخ ریسک پشت بلوطی (325)
چرخ ریسک تورانی (326)
چرخ ریسک دم دراز (329)
چرخ ریسک سرابی (328)
چرخ ریسک سر سیاه (323)

چرخ ریسک نیزار (327)
چک (151)
چک ابلق (152)
چکاوک اسمانی (46)
چکاوک اسمانی کوچک (45)
چکاوک بال سفید (47)
چکاوک پنجه کوتاه (50)
چکاوک درختی (53)
چکاوک سر دم سیاه (49)
چکاوک سنگلاخ (48)
چکاوک سهره‌ای (41)
چکاوک سیاه (54)
چکاوک شاخدار (55)
چکاوک طوقی (43)
چکاوک کاکلی (39)
چکاوک کوچک (51)
چکاوک گندم زار (42)
چکاوک هدهدی (40)
چکاوک هندی (44)
چکاوک هیوم (52)
چک بوته‌ای (153)
چکچک ابلق (141)
چکچک ابلق جنوبی (142)
چکچک ابلق خاوری (143)
چکچک بیابانی (144)
چکچک پشت سفید (146)
چکچک دشتی (147)
چکچک دم سرخ (145)
چکچک دم سفید (149)
چکچک سر سیاه (148)
چکچک کوهی (140)
چکچک گوش سیاه (150)
چلچله بیابانی (28)
چلچله دمگاه سفید (24)
چلچله دمگاه صورتی (25)
چلچله رودخانه‌ای (26)
چلچله کوهی (27)
چنگر (359)
چنگر نوک سرخ (360)
چوب پا (369)
حواصیل ارغوانی (214)
حواصیل خاکستری (212)
حواصیل زرد (209)
حواصیل شب (217)
خروس کولی (167)
خروس کولی دشتی (168)
خروس کولی دم سفید (169)
خوتکا (385)
خوتکای سفید (386)
دار خزک (117)
دارکوب باغی (114)
دارکوب بال سفید (109)
دارکوب بلوچی (108)
دارکوب خالدار بزرگ (111)
دارکوب راه راه (107)
دارکوب سبز (115)
دارکوب سز راه راه (116)
دارکوب سر سرخ (112)
دارکوب سیاه (113)
دارکوب کوچک (110)

دال (415)
دال پشت سفید (412)
دال سیاه (413)
دراج (261)
درنا (248)
درنای کوچک (249)
دلیجه (428)
دلیجه کوچک (427)
دم جنبانک ابلق (11)
دم جنبانک خاکستری (10)
دم جنبانک زرد (12)
دم جنبانک کله زرد (13)
دم چتری (126)
دم سرخ پشت بلوطی (137)
دم سرخ سیاه (138)
دم سرخ کوهی (139)
دم سرخ معمولی (136)
دودوک (333)
دیدومک (156)
دیوار خزک (250)
زاغ بورر (278)
زاغ نوک زرد (274)
زاغ نوک سرخ (275)
زاغی (277)
زرده پره تالابی (173)
زرده پره راه راه (172)
زرده پره رخ زرد (179)
زرده پره سر خاکستری (174)
زرده پره سر زیتونی (175)
زرده پره سر سرخ (176)
زرده پره سر سیاه (170)
زرده پره کوهی (177)
زرده پره گونه سفید (178)
زرده پره لیموئی (180)
زرده پره مزرعه (171)
زنبور خور کوچک (321)
زنبور خور گلو خرمائی (322)
زنبور خور معمولی (320)
زنگوله بال (37)
زیر ابروک (14)
سار (204)
سار صورتی (203)
سارگپه (406)
سارگپه پا بلند (408)
سارگپه پر پا (409)
سارگپه جنگلی (410)
سارگپه چشم سفید (407)
سبزقبا (284)
سبزقبای هندی (285)
سسک ابرو زرد (73)
سسک ابرو سفید (72)
سسک باغی (69)
سسک بیابانی (75)
سسک بیدی (97)
سسک تالابی بزرگ (96)
سسک تالابی پر صدا (74)
سسک تالابی خاوری (80)
سسک تالابی راه راه (82)
سسک تالابی زیتونی (86)
سسک تالابی معمولی (84)

سسک جنبان (68)
سسک جنگلی (98)
سسک چشم سفید (76)
سسک چیفچاف (79)
سسک درختی بزرگ (95)
سسک درختی زرد (83)
سسک درختی زیتونی (85)
سسک درختی کوچک (71)
سسک دم پهن (92)
سسک دم چتری (93)
سسک دم دراز (94)
سسک راه راه (81)
سسک رودخانه‌ای (78)
سسک ساوی (87)
سسک سبز (90)
سسک سر دودی (89)
سسک سر سیاه (88)
سسک سینه راه راه (91)
سسک شالیزار (77)
سسک کوچک (70)
سسک گلو سفید (99)
سسک نقابدار (100)
سسک نقابدار کوچک (101)
سسک نقابدار هیوم (102)
سلیم خاکستری (157)
سلیم خرچنگ خور (163)
سلیم سینه بلوطی (162)
سلیم شنی (161)
سلیم طلائی (158)
سلیم طلائی خاوری (159)
سلیم طوقی (166)
سلیم طوقی کوچک (165)
سلیم کوچک (160)
سلیم کوهی (164)
سنقر تالابی (417)
سنقر خاکستری (416)
سنقر سفید (418)
سنقر گندم زار (419)
سنگ چشم بزرگ (17)
سنگ چشم پشت بلوطی (20)
سنگ چشم پشت سرخ (19)
سنگ چشم پیشانی سفید (22)
سنگ چشم خاکستری (16)
سنگ چشم دمگاه حنائی (18)
سنگ چشم کله سرخ (21)
سنگ گردان (155)
سهره بال سرخ (187)
سهره پشانی سرخ (201)
سهره جنگلی (202)
سهره خاکی (188)
سهره دمگاه سفید (189)
سهره زرد (194)
سهره سبز (198)
سهره سرسیاه (196)
سهره سیاه (193)
سهره سینه سرخ (197)
سهره صورتی (190)
سهره کوهی (199)
سهره گلی (195)
سهره معمولی (186)

سهره مغولی (186)
سهره نوک بزرگ (192)
سهره نوک قیچی (191)
سیاه خروس (367)
سینه سرخ (127)
سینه سرخ ایرانی (128)
شاه بوف (305)
شاهین (425)
شبگرد بلوچی (219)
شبگرد دشتی (220)
شبگرد معمولی (218)
شبگرد هندی (221)
شهد خور (368)
صدف خور (118)
صعوه ابرو سفید (182)
صعوه جنگلی (185)
صعوه کوهی (183)
صعوه گلوسیاه (184)
طاووسک (361)
طرقه بنفش (121)
طرقه کوهی (122)
طرلان (402)
طوطی طوق صورتی (34)
عروس غاز (375)
عقاب پریا (440)
عقاب تالایی (435)
عقاب جنگلی (436)
عقاب دریائی پالاس (437)
عقاب دریائی دم سفید (438)
عقاب دشتی (439)
عقاب ده‌برادر (432)
عقاب شاهی (433)
عقاب طلائی (431)
عقاب مار خور (434)
عقاب ماهی گیر (441)
غاز پا زرد (377)
غاز پیشانی سفید (379)
غاز پیشانی سفید کوچک (378)
غاز خاکستری (376)
غراب (281)
غواص گلوسرخ (120)
غواص گلوسیاه (119)
فاخته (311)
فاخته خاوری (312)
فالاروپ گردن سرخ (35)
فلامینگو (181)
فیلوش (387)
قرقاول (265)
قرقی (404)
قمری خانگی (306)
قمری خاوری (307)
قمری معمولی (308)
قوی فریاد کش (384)
قوی کوچک (382)
قوی گنگ (383)
کاکائی بزرگ (358)
کاکائی پشت سیاه (353)
کاکائی پشت سیاه بزرگ (354)
کاکائی دودی (352)
کاکائی سر سیاه (357)

کاکائی صورتی (355)
کاکائی کوچک (351)
کاکائی نقره‌ای (356)
کاکائی نوک سبز (350)
کبک (266)
کبک چیل (263)
کبک دری (267)
کبوتر جنگلی (310)
کبوتر چاهی (309)
کبوتر دریائی کوچک (317)
کرکس (414)
کشیم بزرگ (30)
کشیم کوچک (29)
کشیم گردن سرخ (33)
کشیم گردن سیاه (32)
کشیم گوش دراز (31)
کفچه‌نوک (270)
کلاغ ابلق (279)
کلاغ سیاه (273)
کلاغ گردن بور (280)
کله سبز (388)
کمر کلی بزرگ (253)
کمر کلی جنگلی (252)
کمر کلی کوچک (251)
کورکور (429)
کورکور حنائی (430)
کوکر خالدار (291)
کوکر دم دراز (293)
کوکر راه راه (292)
کوکر شکم بلوطی (288)
کوکر شکم سفید (290)
کوکر شکم سیاه (289)
کوکر گندمی (294)
کوکو (314)
کوکوی تاجدار (315)
کوکوی خالدار (316)
گاوچرانک (208)
گلاریول بال سرخ (331)
گلاریول بال سیاه (332)
گلو ابی (154)
گنجشک برفی (59)
گنجشک بلوچی (57)
گنجشک تاغی (63)
گنجشک خاکی (58)
گنجشک درختی (62)
گنجشک رودخانه‌ای (61)
گنجشک سینه سیاه (64)
گنجشک کوهی (65)
گنجشک کویری (60)
گنجشک گلو زرد (66)
گنجشک معمولی (56)
گیلار (390)
گیلانشاه ابرو سفید (224)
گیلانشاه بال سفید (223)
گیلانشاه بزرگ (222)
گیلانشاه حنائی (225)
گیلانشاه خالدار (226)
لک لک سفید (334)
لک لک سیاه (335)
لیکو (336)
لیکوی تالابی (337)
لیل (426)
ماهی خورک بالق (259)
ماهی خورک سینه سفید (260)
ماهی خورک کوچک (258)
مرغ حق (295)
مرغ حق جنوبی (296)
مرگوس بزرگ (373)
مرگوس سفید (371)
مرگوس کاکلی (372)
مگس گیر ابلق (256)
مگس گیر ابلق باختری (254)
مگس گیر خالدار (255)
مگس گیر سینه سرخ (25)
میش مرغ (36)
مینا (205)
میوه خور (287)
نوک پهن (391)
هدهد (15)
هما (411)
هوبره (38)
یاکریم (313)
یلوه ابی (362)
یلوه حنائی (364)
یلوه خالدار (366)
یلوه کوچک (363)
یلوه نوک سبز (365)

پێڕستی لاتینی

Acanthis cannabina (197)
Acanthis flavirostris (199)
Accipiter badius (403)
Accipiter brevipes (405)
Accipiter gentilis (402)
Accipiter nisus (404)
Acridotheres tristis (205)
Acrocephalus agricola (77)
Acrocephalus arundinaceus (96)
Acrocephalus dumetorum (80)
Acrocephalus palustris (86)
Acrocephalus schoenobaenus (82)
Acrocephalus scirpaceus (84)
Acrocephalus stentoreus (74)
Aegithalop caudutus (329)
Aegypius monachus (413)
Alaemon alaudipes (40)
Alauda arvensis (46)
Alauda gulgula (45)
Alcedo atthis (258)
Alectoris chukar (266)
Ammomanes cincturus (49)
Ammomanes deserti (48)
Ammoperdix griseogularis (264)
Anas acuta (387)
Anas angustirostris (392)
Anas clypeata (391)
Anas crecca (385)
Anas penelope (390)
Anas platyrhynchos (388)
Anas querquedula (386)
Anas strepera (389)
Anser albifrons (379)
Anser anser (376)
Anser erythropus (378)
Anser fabalis (377)
Ansthus campestris (3)
Ansthus cervinus (8)
Ansthus novaeseelandiae (5)
Ansthus pratensis (9)
Ansthus similis (7)
Ansthus spinoletta (4)
Anithus trivialis (6)
Anthropoides virgo (249)
Apus affinis (105)
Apus apus (103)
Apus melba (104)
Apus pallidus (106)
Aquila chrysaëtos (431)
Aquila clanga (435)
Aquila heliaca (433)
Aquila pomarina (436)
Aquila rapax (439)
Ardea cinerea (212)
Ardea purpurea (214)
Ardeola ralloides (209)
Arenaria interpres (155)
Asio f1ammeus (304)
Asio otus (297)
Athene brama (303)
Athene noctua (202)
Athene noctua (302)
Aythya ferina (393)
Aythya fuligula (395)
Aythya marila (398)
Aythya nyroca(396)
Bombycilla garrulus (286)
Botaurus stellaris (215)
Branta ruficollis (375)
Bubo bubo (305)
Bubulcus ibis (208)
Bucephala clangula (397)
Burhinus oedicnemus (206)
Butastur teesa (407)
Buteo buteo (406)
Buteo lagopus (409)
Buteo rufinus (408)
Calandrella acutirostris (52)
Calandrella cinerea (50)
Calandretla raytal (44)
Calandrella rufescens (51)
Calidris alba (227)

Calidris alpina (232)
Calidris ferruginea (238)
Calidris minuta (231)
Calidris temminckii (239)
Caprimulgus aegyptius (220)
Caprimulgus asiaticus (221)
Caprimulgus europaeus (218)
Caprimulgus mahrattensis (219)
Carduelis carduelis (186)
Carduelis chloris (I98)
Carduelis spinus (194)
Carpodacus erythrinus (195)
Cercotrichas galactotes (126)
Certhia familiaris (117)
Ceryle rudis (259)
Cettia cetti (92)
Charadrius alexandrinus (160)
Charadrius asiaticus (162)
Charadrius dubius (165)
Charadrius hiaticula (166)
Charadrius leschenaultii (161)
Chlamydotis undulata (38)
Chlidonias hybrida (349)
Chlidonias leucopterus (344)
Chlidonias niger (343)
Ciconia ciconia (334)
Ciconia nigra (335)
Cinclus cinclus (14)
Circaëtus gallicus (434)
Circus aeruginosus (417)
Circus cyaneus (416)
Circus macrourus (418)
Circus pygargus (419)
Cisticola Juncidis (93)
Clamator glandarius (316)
Clamator jacobinus (315)
Clangula hyemalis (399)
Coccothraustes coccothraustes(I92)
Columba eversmanni (312)
Columba livia (309)
Columba oenas (311)
Columba palumbus (310)
Coracias benghalensis (285)
Coracias garrulus (284)
Corvus corax (281)
Corvus corone (279)
Corvus frugilegus (273)
Corvus monedula (280)
Coturnix coturnix (368)
Crex crex (314)
Cuculus canorus (314)
Cursorius cursor (333)
Cygnus bewickii (382)
Cygnus cygnus (384)
Cygnus olor (383)
Delichon urbica (24)
Dendrocopos assimilis (108)
Dendrocopos leucopterus (109)
Dendrocopos major (111)
Dendrocopos medius (112)
Dendrocopos minor (110)
Dendrocopos syriacus (114)
Dromas ardeola (163)
Dryocopus martius (113)
Egretta alba (210)
Egretta garzetta (211)
Egretta gularis (213)
Emberiza bruniceps (176)
Emberiza buchanani (174)
Emberiza calandra (171)
Emberiza cia (177)
Emberiza cineracea (179)
Emberiza citrinella (180)
Emberiza hortulana (175)
Emberiza leucocephala (178)
Emberiza melanocephala (170)
Emberiza schoeniclus (173)
Emberiza striolata (172)
Eremophila alpestris (55)
Eremopterix nigriceps (41)
Erithacus rubecula (127)
Esacuus recurvirostris (207)
Eudromias morinellus (164)
Falco cherrug (420)
Falco chicquera (422)
Falco columbarius (421)

Falco naumanni (427)
Falco pelegrinoides (425)
Falco peregrinus (424)
Falco subbuteo (426)
Falco tinnunculus (428)
Falco vespertinus (423)
Ficedula albicollis (257)
Ficedula hypoleuca (254)
Ficedula parva (256)
Francolinus francolinus (261)
Francolinus pondicerianus (262)
Fringilla coelebs (202)
Fringilla montifringilla (196)
Fulica atra (359)
Galerida cristata (39)
Gallinago gallinago (245)
Gallinago media (244)
Gallinago solitaria (243)
Gallinula chloropus (360)
Garrulus glandarius (276)
Gavia arctica (119)
Gavia stellata (120)
Gelochelidon nilotica (341)
Glareola nordmanni (332)
Glareola pratincola (331)
Grus grus (248)
Gypaëtus barbatus (411)
Gyps fulvus (415)
Haemitopus ostralegus (118)
Halcyon smyrnensis (260)
Haliaeetus albicilla (438)
Haliaeetus albicilla (438)
Haliaeetus leucoryphus (437)
Haliaeetus leucoryphus (437)
Hieraaetus fasciatus (432)
Hieraaëtuspennatus (440)
Himantopus himantopus (369)
Hippolais caligata (71)
Hippolais icterina (83)
Hippolais languida (95)
Hippolais pallida (85)
Hirundo daurica (25)
Hirundo obsoleta (28)
Hirundo rupestris (27)
Hirundo rustica (23)
Hydroprogne tschegrava (340)
Hypocolius ampelinus (287)
Irania gutturalis (128)
Ixobrychus minutus (216)
Jynx torquilla (l07)
Ketupa zeylonesis (298)
Lanius collurio (19)
Lanius excubitor (17)
Lanius minor (16)
Lanius nubicus (22)
Lanius schach (18)
Lanius senator (21)
Lanius vittatus (20)
Larus argentatus (356)
Larus argertatus (354)
Larus canus (350)
Larus fuscus (353)
Larus geenei (355)
Larus hemprichii (352)
Larus ichthyaëtus (358)
Larus minutus (351)
Larus ridibundus (357)
Limicola falcinellus (235)
Limosa lapponica (225)
Limosa limosa (223)
Locustella fluviatilis (78)
Locustella luscinioides (87)
Locustella naevia (81)
Loxia curvirostra (191)
Lullula arborea (53)
Luscinia luscinia (124)
Luscinia megarhynchos (123)
Luscinia svecica (154)
Lusciniola melanopogon (72)
Lymnocryptes minimus (242)
Lyrurus mlokosiewiczi (367)
Melanitta fusca (400)
Melanitta nigra (401)
Melanocorypha bimaculata (43)
Melanocorypha calandra (42)
Melanocorypha leucoptera (47)

Melanocorypha yeltoniensis (54)
Mergus albellus (371)
Mergus merganser (373)
Mergus serrator (372)
Merops apiaster (320)
Merops orientalis (321)
Merops superciliosus (322)
Milvus migrans (429)
Milvus milvus (430)
Monticola saxatilis (122)
Monticola sonlitarius (121)
Montifringilla nivalis (59)
Motacilla alba (11)
Motacilla cinerea (10)
Motacilla citreola (13)
Motacilla flava (12)
Muscisapa striata (255)
Mycerobas carnipes (193)
Nectarinia asiatica (368)
Neophron percnopterus (414)
Netta rufina (394)
Numenius arquata (222)
Numenius phaeopus (224)
Numenius tenuirostris (226)
Nycticorax nycticorax (217)
Oenanthe alboniger (148)
Oenanthe deserti (144)
Oenanthe finschii (146)
Oenanthe hispanica (150)
Oenanthe isabellina (147)
Oenanthe lugens (142)
Oenanthe monacha (149)
Oenanthe oenanthe (140)
Oenanthe picata (143)
Oenanthe pleschanka (141)
Oenanthe xanthoprymna (145)
Oriolus oriolus (442)
Otis tarda (36)
Otis tetrax (37)
Otus brucei (296)
Otus scops (295)
Oxyura leucocephala (374)
Pandion haliaëtus (441)
Panurus biarmicus (327)
Parus ater (324)
Parus bokharensis (326)
Parus caeruleus (328)
Parus lugubris (323)
Parus major (330)
Passer ammodendri (63)
Passer domesticus (56)
Passer hispaniolensis (64)
Passer moabiticus (61)
Passer montanus (62)
Passer pyrrhonotus (57)
Passer simplx (60)
Pelecanus crispus (319)
Pelecanus onocrotalus (318)
Perdix perdix (263)
Pernis apivorus (410)
Petronia brachydactyla (58)
Petronia petronia (65)
Petronia xanthocollis (66)
Phalacrocroax carbo (283)
Phalacrocroax pygmaeus (282)
Phalaropus lobatus (35)
Phasianus colchicus (265)
Philomachus pugnax (229)
Phoenicopterus ruber (181)
Phoenicurus erythrogaster (139)
Phoenicurus erythronotus (137)
Phoenicurus ochruros (138)
Phoenicurus phoenicurus (136)
Phylloscopus collybita (79)
Phylloscopus inornatus (73)
Phylloscopus neglectus (70)
Phylloscopus nitidus (90)
Phylloscopus sibilatrix (98)
Phylloscopus trochilus (97)
Pica pica (277)
Picus squamatus (116)
Picus viridis (115)
Platalea leucorodia (270)
Plegadis falcinellus (271)
Pluvialis apricaria (158)
Pluvialis dominica (159)

Pluvialis squatarola (157)
Podiceps auritus (31)
Podiceps cristatus (30)
Podiceps grisegena (33)
Podiceps nigricollis (32)
Podiceps ruficollis (29)
Podoces pleskei (278)
Porphyrio porphyrio (361)
Porzana parva (363)
Porzana porzana (366)
Porzana pusilla (365)
Prinia gracilis (94)
Prunella atrogularis (184)
Prunella collaris (183)
Prunella modularis (185)
Prunella ocularis (182)
Pseudogyps bengalensis (412)
Psittacula krameri (34)
Pterocles alchata (290)
Pterocles coronatus (294)
Pterocles exustus (288)
Pterocles lichtensteini (292)
Pterocles orientalis (289)
Pterocles senegallus (291)
Puffinus assimilis (317)
Pycnonotus leucotis (125)
Pyrrhocorax graculus (274)
Pyrrhocorax pyrrhocorax (275)
Pyrrhula pyrrhula (189)
Rallus aquaticus (362)
Recurvirostra avosetta (370)
Regulus regulus (67)
Remiz pendulinus (325)
Rhodopechys githaginea (190)
Rhodopechys mongolica (200)
Rhodopechys obsoleta (188)
Rhodopechys sanguinea (187)
Riparia riparia (26)
Saxicola caprata (152)
Saxicola rubetra (153)
Saxicola torquata (151)
Scolopax rusticola (246)
Scotocerca inquieta (68)
Serinus pusillus (201)
Sitta europaea (252)
Sitta neumayer (251)
Sitta tephronota (253)
Stercorarius parasiticus (2)
Stercorarius pomarinus (1)
Sterna albifrons (348)
Sterna anaethetus (347)
Sterna bengalensis (345)
Sterna bergii (346)
Sterna hirundo (338)
Sterna repressa (339)
Sterna sandvicensis (342)
Streptoelia decaocto (313)
Streptopelia orientalis (307)
Streptopelia senegalensis (306)
Strepoelia turtur (308)
Strix aluco (300)
Strix butleri (299)
Sturnus roseus (203)
Sturnus vulgaris (204)
Sylvia althaea (102)
Sylvia atricapilla (88)
Sylvia borin (69)
Sylvia communis (99)
Sylvia curruca (100)
Sylvia hortensis (97)
Sylvia minula (101)
Sylvia mystacea (89)
Sylvia nana (75)
Sylvia nisoria (91)
Syrrhaptes paradoxus (293)
Tadorna ferruginea (308)
Tadorna tadorna (381)
Tetraogallus caspius (267)
Threskiornis aethiopicus (272)
Tichodroma muraria (250)
Tringa erythropus (237)
Tringa glareola (234)
Tringa hypoleucos (230)
Tringa nebularia (241)
Tringa ochropus (233)
Tringa stagnatilis (228)

Tringa totanus (240)
Troglodytes troglodytes (247)
Turdoides altirostris (337)
Turdoides caudatus (336)
Turdus iliacas (131)
Turdus merula (129)
Turdus philomelos (130)
Turdus pilaris (132)
Turdus ruficollis (135)
Turdus torquatus (133)
Turdus viscivorus (134)
Turnix sylvatica (269)
Tyto alba (301)
Upupa epops (15)
Vanellus gregarius (168)
Vanellus indicus (156)
Vanellus leucurus (169)
Vanellus vanellus (167)
Xenus cinereus (236)

پێڕستی فەرانسەوی

Accenteur alpin (183)
Accenteur á gorge noire (184)
Accenteur de Radde (182)
Accenteur mouchet (185)
Agrobate roux (126)
Aigle botté (440)
Aigle criard (435)
Aigle de Bonelli (432)
Aigle impérial (433)
Aigle pomarin (436)
Aigle ravisseur (439)
Aigle royal (431)
Aigrette des récifs (213)
Aigrette garzette (211)
Alouette leucoptere (47)
Alouette calandre orientale (43)
Alouette calandre (42)
Alouette calandrelle de hume (52)
Alouette calandrelle (50)
Alouette cohevis (39)
Alouette des champs sud asiatique (45)
Alouette des champs (46)
Alouette hausse-col (55)
Alouette lulu (53)
Alouette moineau á front blanc (41)
Alouette négre (54)
Alouette pispolette (51)
Ammomane du désert (48)
Ammomane élégante (49)
Autour des palombes (402)
Avocette (370)
Balbuzard pécheur (441)
Barge á queue noire (223)
Barge rousse (225)
Bargette du Térek (236)
Bec-croisé des sapins (191)
Bergeronnette citrine (13)
Bergeronnette des ruisseaux (10)
Bergeronnette grise (11)
Bergeronnette printaniére (12)
Bernache á cou roux (375)
Bécasseau de cocorli (238)
Bécasseau falcinelle (235)
Bécasseau minute (231)
Bécasseau sanderling (227)
Bécasseau temminck (239)
Bécasseau variable (232)
Bécassine des bois (246)
Bécassine des marais (245)
Bécassine double (244)
Bécassine solitaire (243)
Bécassine sourde (242)
Blongios nain (216)
Bondrée apivore (410)
Bouscarle de cetti (92)
Bouvreuil á ailes roses (187)
Bouvreuil de Mongolie (200)
Bouvreuil de lichtenstein (188)
Bouvreuil githagine (190)
Bouvreuil pivoine (189)
Bruant á calotte blanche (178)
Bruant á cou gris (174)
Bruant á téte rousse (176)
Bruant cendré (179)
Bruant des roseaux (173)
Bruant fou (177)
Bruant jaune (180)
Bruant mélanocéphale (170)
Bruant ortolan (175)
Bruant proyer (171)
Bruant striolé (172)
Bulbul á oreillons blancs (125)
Busard Saint - Martin (416)
Busard cendré (419)
Busard des roseaux (417)
Busard pêle (418)

Buse aux yeux blancs (407)
Buse féroce (408)
Buse pattue (409)
Buse variable (406)
Butor étoilé (215)
Caille des blés (268)
Calandrelle des sables (44)
Canard chipeau (389)
Canard colvert (388)
Canard pilet (387)
Canard siffleur (390)
Canard souchet (391)
Chardonneret élégant (186)
Chevalier aboyeur (241)
Chevalier arlequin (237)
Chevalier combattant (229)
Chevalier cul - blanc (233)
Chevalier gambette (240)
Chevalier guignette (230)
Chevalier stagnatile (228)
Chevalier sylvain (234)
Chocard á bec jaune (274)
Choucas des tours (280)
Chouette brahmane (303)
Chouette chevêche (302)
Chouette de Butler (299)
Chouette effraie (301)
Chouette hulotte (300)
Chouette pêcheuse brune (298)
Cigogne blanche (334)
Cigogne noire (335)
Cincle plongeur (14)
Circaëte Jean -le- Blanc (434)
Cisticole des joncs (93)
Corbeau freux (273)
Cormoran pygmée (282)
Corneille mantelée (279)
Coucou - geai (316)
Coucou gris (314)
Coucou jacobin (315)
Courlis á bec gréle (226)
Courlis cendré (222)
Courlis corlieu (224)
Courvite isabelle (333)
Cratérope d'Irak (337)
Cratérope de I'Inde (336)
Crave á bec rouge (275)
Cygne de Bewick (382)
Cygne sauvage (384)
Cygne tuberculé (383)
Demoiselle de Numidie (249)
Dromoïque du désert (68)
Engoulevent d'Europe (220)
Engoulevent d'Egypte (218)
Engoulevent de I'Inde (221)
Engoulevent de sykes (219)
Etourneau sansonnet (204)
Échasse blanche (369)
Épervier á pieds courts (405)
Épervier d'Europe (404)
Épervier shikra (403)
Érismature á téte blanche (374)
Faisan commun (265)
Faucon chicquera (422)
Faucon crécerelle (428)
Faucon crécerellette (427)
Faucon de Barbarie (425)
Faucon émérillon (421)
Faucon hobereau (426)
Faucon kobez (423)
Faucon pélerin (424)
Faucon sacre (420)
Fauvette á téte noir (88)
Fauvette babillarde de Hume (102)
Fauvette babillarde (100)
Fauvette de ménétriese (89)
Fauvette des jardins (69)
Fauvette éperviére (91)
Fauvette grisette (99)
Fauvette naine (75)

Hirondelle du désert (28)
Hirondelle rousseline (25)
Huitrier pie (118)
Huppe fasciée (15)
Hypocolius gris (287)
Hypolaïs bottée (71)
Hypolaïs ´d Upcher (95)
Hypolaïs ictérine (83)
Hypolaïs pále (85)
Ibis falcinelle (271)
Ibis sacré (272)
Iranie á gorge blanche (128)
Jaseur boréal (286)
Labbe parasite (2)
Labbe pomarin (1)
Linotte á bec jaune (199)
Linotte mélodieuse (197)
Locustelle fluviatile (78)
Locustelle luscinioide (87)
Locustelle tachetée (81)
Loriot d'Europe (442)
Lusciniole á moustaches (72)
Macreuse brune (400)
Macreuse noire (401)
Marouette ponctuée (366)
Martin - pêcheur d'Europe (258)
Martin - pêcheur de Smyrne (260)
Martin - pêcheur pie (259)
Martin roselin (203)
Martin triste (205)
Martinet alpin (104)
Martinet á croupion blanc (105)
Martinet noir (103)
Martinet pále (106)
Merle á gorge noire (135)
Merle á plastron (133)
Merle bleu (121)
Merle de roche (122)
Merle noir (129)
Mésange á longue queue (329)
Mésange á moustaches (327)
Mésange bleue (328)
Mésange charbonniére (330)
Mésange du Turkestan (326)
Mésange lugubre (323)
Mésange noire (324)
Milan noir (429)
Milan royal (430)
Moineau blanc (60)
Moineau de la mer morte (61)
Moineau des saxaouls (63)
Moineau domestique (56)
Moineau du sind (57)
Moineau espangol (64)
Moineau friquet (62)
Moineau soulcie á gorge jaune (66)
Moineau soulcie pále (58)
Moineau soulcie (65)
Mouette pygmée (351)
Mouette rieuse (357)
Nette rousse (394)
Niverolle des neiges (59)
Oedicnéme criard (206)
Oie cendrée (376)
Oie des moissons (377)
Oie naine (378)
Oie rieuse (379)
Outarde canepetiére (37)
Outarde houbara (38)
Percnoptére d'Fgypte (414)
Perdrix á gorge grise (264)
Perdrix chukar (266)
Perdrix grise (263)
Perruche á collier (34)
Petit gravelot (165)
Petit puffin (317)
Pélican blanc (318)
Pélican frisé (319)
Phalarope á bec étroit (35)
Phragmite des joncs (82)

Fauvette orphée (76)
Favette babillarde des ´deserts (101)
Flamant rose (181)
Foulque macroule (359)
Francolin gris (262)
Francolin noir (261)
Fuligule milouin (393)
Fuligule milouinan (398)
Fuligule morillon (395)
Fuligule nyroca (396)
Ganga á venter chatain (288)
Ganga cata (290)
Ganga couronné (294)
Ganga de Lichtenstein (292)
Ganga tacheté (291)
Ganga unibande (289)
Garrot á oeil d'or (397)
Geai des chénes (276)
Geai terrestre de pleske (278)
Glaréole á collier (331)
Glaréoleá ailes noires (332)
Gobe - monches á collier (257)
Gobe - monches gris (255)
Gobe - monches nain (256)
Gobe - monches noir (254)
Goéland argenté (356)
Goéland brun (353)
Goéland cendré (350)
Goéland d'Hemprich (352)
Goéland ichthyaëte (358)
Goéland marin (354)
Goéland railleur (355)
Gorgebleue (154)
Grand corbeau (281)
Grand cormoran (283)
Grand gravelot (166)
Grand oedicnéme (207)
Grand Aigrette (210)
Grand outarde (36)
Gravelot asiatique (162)
Gravelot á collier interrompu (160)
Gravelot de leschenault (161)
Grébe á cou noir (32)
Grébe castagneux (29)
Grébe esclavon (31)
Grébe huppé (30)
Grébe jougris (33)
Grimpereau des bois (117)
Grive draine (134)
Grive litorne (132)
Grive mauvis (131)
Grive musicienne (130)
Gros - bec á ailes blanches (193)
Gros - bec casse noyaux (192)
Grus cendrée (248)
Guêpier d'Europe (320)
Guêpier d'Orient (321)
Guêpier de perse (322)
Guifette leucoptére (344)
Guifette moustac (349)
Guifette noire (343)
Gypaëte barbu (411)
Harelde de Miquelon (399)
Harle huppé (372)
Harle piette (371)
Herle biévre (373)
Héron bihoreau (217)
Héron cendré (212)
Héron crabier (209)
Héron garde - boeufs (208)
Héron pourpré (214)
Hibou des marais (304)
Hibou gand - duc (305)
Hibou moyen-duc (297)
Hibou petit-duc de Bruce (296)
Hibou petit-duc (295)
Hirondelle de cheminée (23)
Hirondelle de fenétre (24)
Hirondelle de rivage (26)
Hirondelle de rochers (27)

Pic á ailes blanches (109)
Pic du sind (108)
Pic écaillé (116)
Pic épeiche (111)
Pic épeichette (110)
Pic mar (112)
Pic noir (113)
Pic syriaque (114)
Pic vert (115)
Pie - griéche á dos roux (20)
Pie - griéche á poitrine rose (16)
Pie - griéche á téte rousse (21)
Pie - griéche écorcheur (19)
Pie - griéche grise (17)
Pie - griéche masquée (22)
Pie - griéche schach (18)
Pie bavarde (277)
Pigeon biset (309)
Pigeon colombin (311)
Pigeon d'Eversmann (312)
Pigeon ramier (310)
Pinson des arbres (202)
Pinson du Nord (196)
Pipit á gorge rousse (8)
Pipit á long bec (7)
Pipit de richard (5)
Pipit des arbres (6)
Pipit des prés (9)
Pipit rousselin (3)
Pipit spioncelle (4)
Plongeon arctique (119)
Plongeon catmarin (120)
Pluvier argenté (157)
Pluvier crabier (163)
Pluvier doré asiatique (159)
Pluvier doré (158)
Pluvier guignard (164)
Pouillot á grands sourcils (73)
Pouillot fitis (97)
Pouillot modeste (70)
Pouillot siffleur (98)
Pouillot vert (90)
Pouillot véloce (79)
Poule d’eau (360)
Poule sultane bleue (361)
Prinia gracile (94)
Pygargue á queue blanche (438)
Pygargue de pallas (437)
Râle d’eau (362)
Râle de Baillon (365)
Râle de genêts (364)
Râle poussin (363)
Rémiz penduline (325)
Roitelet huppé (67)
Rollier d’Europe (284)
Rollier de I’Inde (285)
Roselin cramoisi (195)
Rossignol philoméle (123)
Rossignol progné (124)
Rouge - gorge familier (127)
Rouge - queue á Front blanc (136)
Rouge - queue de Güldenstädt (139)
Rouge - queue dEversmann (137)
Rouge - queue noir (138)
Rousse rolle turdoïde d’Egypte (74)
Rousserolle des buissons (80)
Rousserolle effarvatte (84)
Rousserolle isabelle (77)
Rousserolle turdoïde (96)
Rousserolle verderolle (86)
Sarcelle d’été (386)
Sarcelle ´dhiver (385)
Sarcelle marbrée (392)
Serin á front d’or (201)
Sirli du désert (40)
Sittelle de rochers de Neumayer (251)
Sittelle de rochers (253)
Sittelle torchepot (252)
Soui - manga asiatique (368)
Spatule blanche (270)
Sterne Caspienne (340)
Sterne á joues blaches (339)
Sterne bridée (347)
Sterne caugek (342)
Sterne hansel (341)
Sterne huppée (346)
Sterne naine (348)
Sterne pierregarin (338)
Sterne voyageuse (345)
Syrrhapte paradoxal (293)
Tadorne casarca (380)
Tadorne de Belon (381)
Taier pie (152)
Tarin des aulnes (194)
Tétraogalle de la Caspienne (267)
Tétras du caucase (367)
Tichodrome écheltette(250)
Torcol fourmilier (107)
Tournepierre á collier (155)
Tourterelle des bois (308)
Tourterelle maillée (306)
Tourterelle orientale (307)
Tourterelle turque (313)
Traquet á capuchon (149)
Traquet á queue rousse (145)
Traquet de Finsch (146)
Traquet de Hume (148)
Traquet deuil (142)
Traquet du désert (144)
Traquet isabelle (147)
Traquet motteux (140)
Traquet oreillard (150)
Traquet pâtre (151)
Traquet pie d’Orient (143)
Traquet pie (141)
Traquet tarier (153)
Troglodyte mignon (247)
Turnix d’Andalousie (269)
Vanneau á queue blanche (169)
Vanneau de I'Inde (156)
Vanneau hup´pe (167)
Vanneau sociable (168)
Vautour á dos blanc (412)
Vautour fauve (415)
Vautour moine (413)
Verdier d’Europe (198)

پێڕستی ئینگلیزی

Alpine Accentor (183)
Alpine Chough (274)
Alpine Swift (104)
Andalusian Hemipode (269)
Arctic Skua (2)
Asiatic Golden Plover (159)
Avocet (370)
Baillon’s Crake (365)
Bar-tailed Desert Lark (49)
Bar-tailed Godwil (225)
Barbary Falcon (425)
Barn Owl (301)
Barred Warbler (91)
Bay-backed Shrike (20)
Bean Goose (377)
Bearded Tit (327)
Bearded Vulture (411)
Bee-eater (320)
Bewick’s Swan (382)
Bifasciated Lark (40)
Billern (215)
Bimaculated Lark (43)
Blak Kite (429)
Blak Lark (54)
Blak Partridge (261)
Blak Redstart (138)
Blak Stork (335)
Black Tern (343)
Black Vulture (413)
Black Woodpecker (113)
Black-bellied Sandgrouse (289)
Black-crowned Finch Lark (41)
Black-eared Wheatear (150)
Black-headed Bunting (170)
Black-headed Gull (357)
Black-headed Shrike (18)
Black-headed Grebe (32)
Black-tailed Godwit (223)
Black-throated Accentor (184)
Black-throated Diver (119)
Black-throated Thrush (135)
Black-winged Pratincole (332)
Black-winged Stilt (369)
Blackbird (129)
Blackcap (88)
Blue Rock Thrush (121)
Blue Tit (328)
Blue-cheeked Bee-eater (322)
Bluethroat (154)
Blyth's Reed Warbler (80)
Bonlli's Eagle (432)
Booted Eagle (440)
Booted Warbler (71)
Brambling (196)
Bridled Tern (347)
Broad-billed Sandpiper (235)
Brown Fish Owl (298)
Bullfinch (189)
Buzzard (406)
Calandra Lark (42)
Caspian Plover (162)
Caspian Snowcock (267)
Caspian Tern (340)
Cattle Egret (208)
Caucasian Black Grouse (367)
Cetti’s Warbler (92)
Chaffinch (202)
Chestnut-bellied Sandgrouse (288)
Chiffchaff (79)
Chough (275)
Chuker Partridge (266)
Cimmon Babbler (336)
Cinereous Bunting (I79)
Citrine Wagtail (13)
Clamorous Reed Warbler (74)
Coal Tit (324)

Collared Dove (313)
Collared Flycatcher (257)
Common Gull (350)
Common Mynah (205)
Common Partridge (263)
Common Sandpiper (230)
Common Sciter (401)
Common Tern (338)
Coot (359)
Cormorant (283)
Corn Bunting (171)
Corncrake (364)
Coronated Sandgrouse (294)
Crab Plover (163)
Crag Martin (27)
Crane (248)
Cream-coloured Courser (333)
Crested Lark (39)
Crimson-winged Finch (187)
Crossbill (191)
Cuckoo (314)
Curlew Sandpiper (238)
Curlew (222)
Dalmatian Pelican (319)
Dead Sea Sparrow (61)
Demoiselle Crane (249)
Desert Finch (188)
Desert Lark (48)
Desert Lesser Whitethroat (101)
Desert Sparrow (60)
Desert Warbler (75)
Desert Wheatear (144)
Dipper (14)
Dotterel (164)
Dunlin (232)
Dunnock (185)
Eagle Owl (305)
Eastern Pied Wheatear (143)
Eastern Stock Dove (312)
Egyptian Nightjar (220)
Egyptian Vulture (414)
Eversmann’s Redstart (137)
Fan-tailed Warbler (93)
Ferruginous Duck (396)
Fieldfare (132)
Finsch’s Wheatear (146)
Gadwall (389)
Garden Warbler (69)
Garganey (386)
Glossy Ibis (271)
Gold-fronted Serin (201)
Goldcrest (67)
Golden Eagle (431)
Golden Oriole (442)
Golden Plover (158)
Goldeneye (397)
Goldfinch (186)
Goosander (373)
Goshawk (402)
Graceful Prinia (94)
Grasshopper Warbler (81)
Great Black-backed Gull (354)
Great Black-headed Gull (358)
Great Bustard (36)
Great Crested Grebe (30)
Great Crested Tern (346)
Great Grey Shrike (17)
Great Reed Warbler (96)
Great Snipe (244)
Great Spotted Cuckoo (316)
Great Spotted Woodpecker (111)
Great Stone Plover (207)
Great Tit (330)
Great White Heron (210)
Greater Flamingo (181)
Greater Sand plover (161)
Greater Sandpiper (233)
Green Warbler (90)
Green Woodpecker (115)
Greenfinch (198)

Greenshank (241)
Grey Heron (212)
Grey Hypocolius (287)
Grey Lay Goose (376)
Grey Partridge (262)
Grey Plover (157)
Grey Wagtail (10)
Grey-necked Bunting (174)
Griffon Vulture (415)
Gull-billed Tern (341)
Güldenstädt's Redstart (139)
Hawfinch (192)
Hemprich's Gull (352)
Hen Harrier (416)
Herring Gull (356)
Hobby (426)
Honey Buzzard (410)
Hooded Crow (279)
Hooded Wheatear (149)
Hoopoe (15)
Houbara Bustard (38)
House Martin (24)
House Sparrow (56)
Hume's Lesser Whitethroat (102)
Hume's Short-toed Lark (52)
Hume's Tawny Owl (299)
Hume's Wheatear (148)
Icternie Warbler (83)
Imperial Eagle (433)
Indian Nightjar (221)
Indian Roller (285)
Indian Sand Lark (44)
Iraq Babbler (337)
Isabelline Wheatear (147)
Jack Snipe (242)
Jackdaw (280)
Jay (276)
Kentish Plover (160)
Kestrel (428)
Kingfisher (258)
Lapwing (167)
Large Rock Nuthatch (253)
Lesser Black-backed Gull (353)
Lesser Crested Tern (345)
Lesser Grey Shrike (16)
Lesser Kestrel (427)
Lesser Short-toed Lark (51)
Lesser Spotted Eagle (436)
Lesser Spotted Woodpecker (110)
Lesser White-fronted Goose (378)
Lesser Whitethroat (100)
Levant Sparrow Hawk (405)
Lichtenstein's Sandgrouse (292)
Linnet (197)
Littie Bustard (37)
Little Billern (216)
Little Crake (363)
Little Egret (211)
Little Grebe (29)
Little Green Bee-eater (321)
Little Gull (351)
Little Owl (302)
Little Ringed Plover (165)
Little Shearwater (317)
Little Stint (231)
Little Swift (105)
Little Tern (348)
Long-billed Pipit (7)
Long-eared Owl (297)
Long-legged Buzzard (408)
Long-tailed Duck (399)
Long-tailed Tit (329)
Magpie (277)
Mallard (388)
Marbled Teal (392)
Marsh Harrier (417)
Marsh Sandpiper (228)
Marsh Warbler (86)
Masked Shrike (22)
Meadow Pipit (9)

Menetries' Warbler (89)
Merlin (421)
Middle Spotted Woodpecker (112)
Mistle Thrush (134)
Mongolian Trumpeter finch (200)
Montagu's Harrier (419)
Moorhen (360)
Mourning Wheatear (142)
Moustached Warbler (72)
Mute Swan (383)
Neumayer's Rock Nuthatch (251)
Night Heron (217)
Nightingale (123)
Nightjar (218)
Nuthatch (252)
Olivaceous Warbler (85)
Orphean Warbler (76)
Ortolan Bunting (175)
Osprey (441)
Oystercatcher (118)
Paddy-field Warbler (77)
Pale Crag Martin (28)
Pale Rock Sparrow (58)
Pallas's Sandgrouse (293)
Pallas's Sea Eagle (437)
Pallid Harrier (418)
Pallid Swift (106)
Penduline Tit (325)
Peregrine Falcon (424)
Pheasant (265)
Pied Crested Cuckoo (315)
Pied Flycatcher (254)
Pied Kingfisher (259)
Pied Stonechat (152)
Pied Wagtail (11)
Pied Wheatear (141)
Pin-tailed Sandgrouse (290)
Pine Bunting (178)
Pintail (387)
Plain Leaf Warbler (70)
Plam Dove (306)
Pleske's Ground Jay (278)
Pochard (393)
Pomarine Skua (1)
Pratincole (331)
Purple Gallinule (361)
Purple Heron (214)
Purple Sunbird (368)
Pygmy Cormorant (282)
Quail (268)
Radde's Accentor (182)
Raven (281)
Red Kite (430)
Red-backed Shrike (19)
Red-breasted Flycatcher (256)
Red-breasted Goose (375)
Red-breasted Merganser (372)
Red-crested Pochard (394)
Red-footed Falcon (423)
Red-headed Bunting (176)
Red-headed Merlin (422)
Red-necked Grebe (33)
Red-necked Phalarope (35)
Red-rumped Swallow (25)
Red-tailed Wheatear (145)
Red-throated Diver (120)
Red-throated Pipit (8)
Red-wattled Lapwing (156)
Redshank (240)
Redstart (136)
Redwing (131)
Reed Bunting (173)
Reed Warbler (84)
Richard's Pipit (5)
Ring Ouzel (133)
Ringed Plover (166)
River Warbler (78)
Robin (127)
Rock Bunting (177)
Rock Dove (309)

Wook Pigeon (310)
Wren (247)
Wryneck (107)
Yellow wagtail (12)
Yellow-browed Warbler (73)
Yellow-throated Sparrow (66)
Yellowhammer (180)

Turnstone (155)
Turtle Dove (308)
Twite (199)
Upcher’s Warbler (95)
Velvet Scoter (400)
Wall Creeper (250)
Water Pipit (4)
Water Rail (362)
Waxwing (286)
Western Reef Heron (213)
Wheatear (140)
Whimbrel (224)
Whinchat (153)
Whiskered Tern (349)
White Pelican (318)
White Stork (334)
White-backed Vulture (412)
White-breasted Kingfisher (260)
White-cheeked Tern (339)
White-eared Bulbul (125)
White-eyed Buzzard (407)
White-fronted Goose (379)
White-headed Duck (374)
Whitte-tailed Eagle (438)
White-tailed Plover (169)
White-throated Robin (128)
White-winged Black Tern (344)
White-winged Grosbeak (193)
White-winged Lark (47)
White-winged Spotted Woodpecker (109)
Whitethroat (99)
Whooper Swan (384)
Wigeon (390)
Willow Warbler (97)
Wood Lark (53)
Wood Sandpiper (234)
Wood Warbler (98)
Woodchat Shrike (21)
Woodcock (246)

Rock Sparrow (65)
Rock Thrush (122)
Roller (284)
Rook (273)
Rose-coloured Starling (203)
Rose-ringed Parakeet (34)
Rough-legged Buzzard (409)
Ruddy Shelduck (380)
Ruff Reene (229)
Rufous Bush Chat (126)
Rufous Turtle Dove (307)
Sacred Ibis (272)
Saker (420)
Sand Martin (26)
Sanderling (227)
Sandwich Tern (342)
Savi’s Warbler (87)
Saxaul Sparrow (63)
Scaly-bellied Woodpecker (116)
Scarlet Rosefnich (195)
Scaup (398)
Scops Owl (295)
Sedge Warbler (82)
See-see Partridge (264)
Shelduck (381)
Shikra (403)
Shore Lark (55)
Short-eared Owl (304)
Short-toed Eagle (434)
Short-toed Lark (50)
Shoveler (391)
Sind Jungle Sparrow (57)
Sind Pied Woodpecker (108)
Siskin (194)
Skylark (46)
Slavonian Grebe (31)
Slender-billed Curlew (226)
Slender-billed Gull (355)
Small Skylark (45)
Smew (371)

Snipe (245)
Snow Finch (59)
Sociable Plover (168)
Solitary Snipe (243)
Sombre Tit (323)
Song Thrush (130)
Spanish Sparrow (64)
Sparrow Hawk (404)
Spoonbll (270)
Spotted Crake (366)
Spotted Eagle (435)
Spotted Flycatcher (255)
Spotted Little Owl (303)
Spotted Redshank (237)
Spotted Sandgrouse (291)
Squacco Heron (209)
Starling (204)
Stock Dove (311)
Stone Curlew (206)
Stonechat (151)
Streaked Scrub Warbler (68)
Striated Scops Owl (296)
Striped Bunting (172)
Swallow (23)
Swift (103)
Sykes’ Nightjar (219)
Syrian Woodpecker (114)
Tawny Pipit (3)
Tawny Eagle (439)
Tawny Owl (300)
Teal (385)
Temminck’s Stint (239)
Terek Sandpiper (236)
Thrush Nightingale (124)
Tree Creeper (117)
Tree Pipit (6)
Tree Sparrow (62)
Trumpeter Bullfinch (190)
Tufted Duck (395)
Turkestan Tit (326)

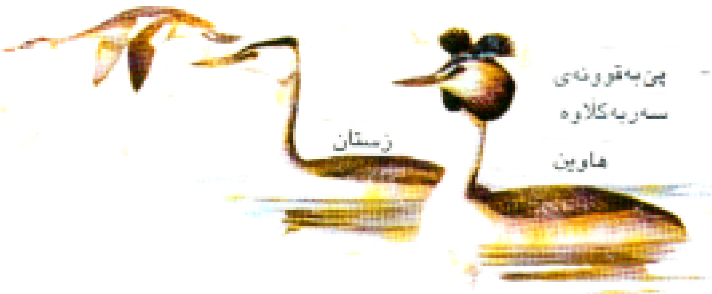
زستان
هاوین

30 - پێبەقوونەی سەربەکڵاوە

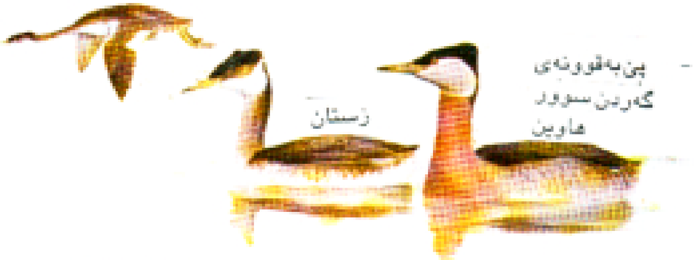
زستان
هاوین

33 - پێبەقوونەی گەردن سوور

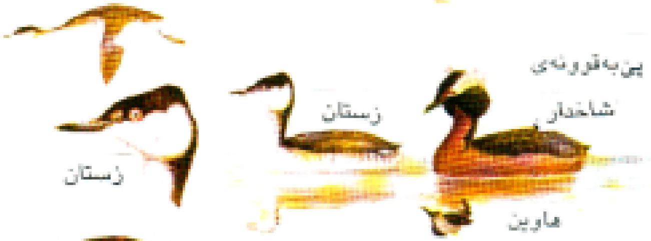
زستان
زستان
هاوین

31 - پێبەقوونەی شاخدار

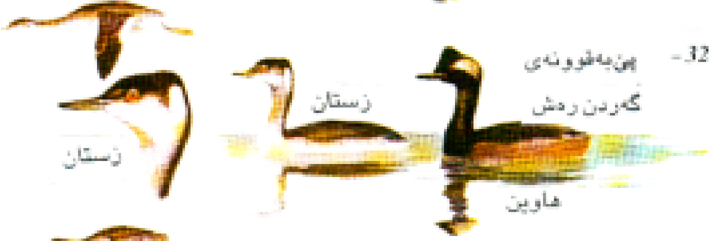
زستان
زستان
هاوین

32 - پێبەقوونەی گەردن ڕەش

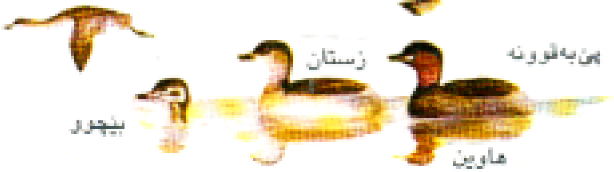
زستان
بێچوو
هاوین

29 - پێبەقوونە

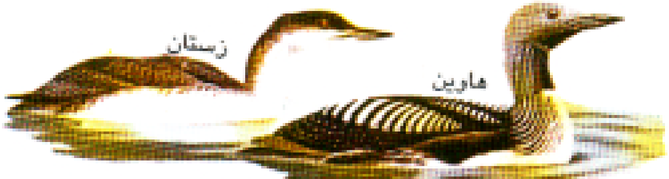
زستان
هاوین

119 - دەریابڕەی گەروو ڕەش

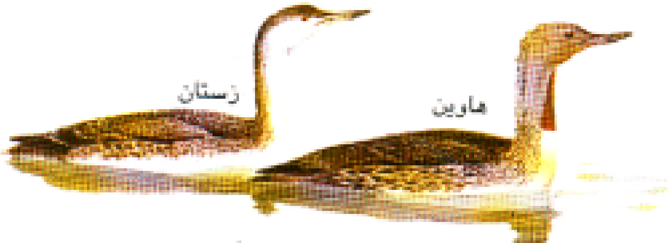
زستان
هاوین

120 - دەریابڕەی گەروو سوور

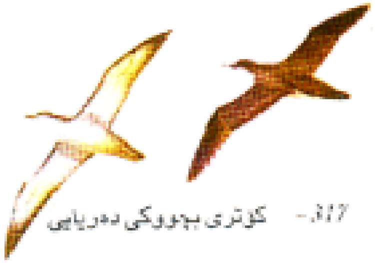

317 - کۆتری بچووکی دەریایی

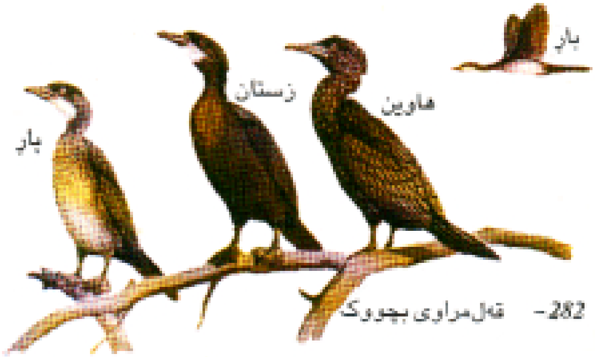
پار
زستان
هاوین
پار

282 - قەلمراوی بچووک

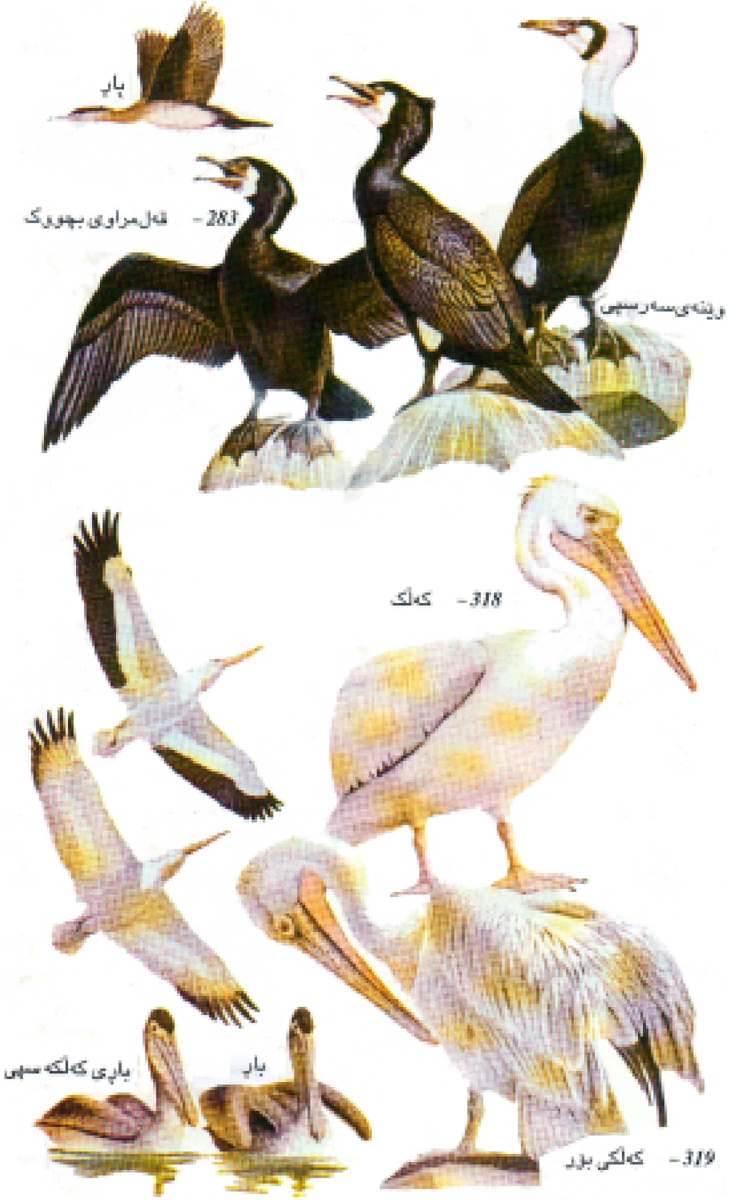
باڕ
283- قەڵمراوی بچووک
وێنەی سەرەتیی
318- کەلک
باڕی کەلکە سپی
باڕ
319- کەلکی بۆر

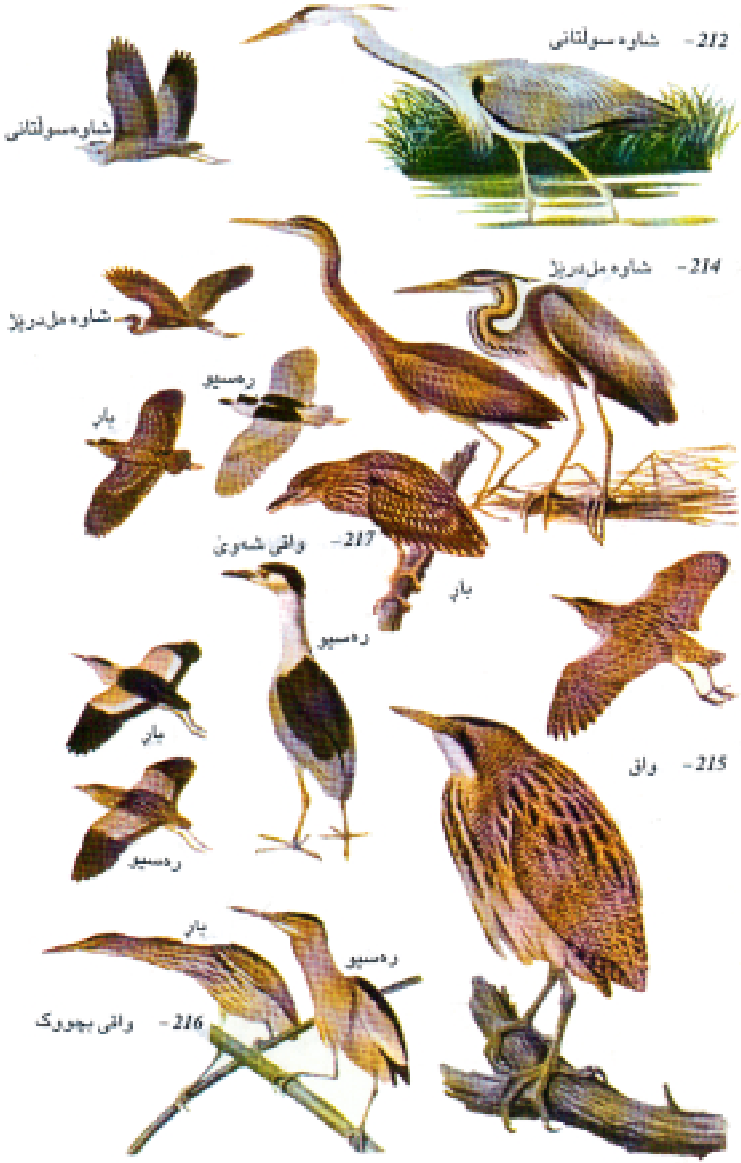
212- شاوە سوڵتانی
شاوەسوڵتانی
214- شاوە مل‌درێژ
شاوە مل‌درێژ
ڕەسیو
باڕ
217- واقی شەوێ
باڕ
ڕەسیو
باڕ
215- واق
ڕەسیو
باڕ
ڕەسیو
216- واقی بچووک

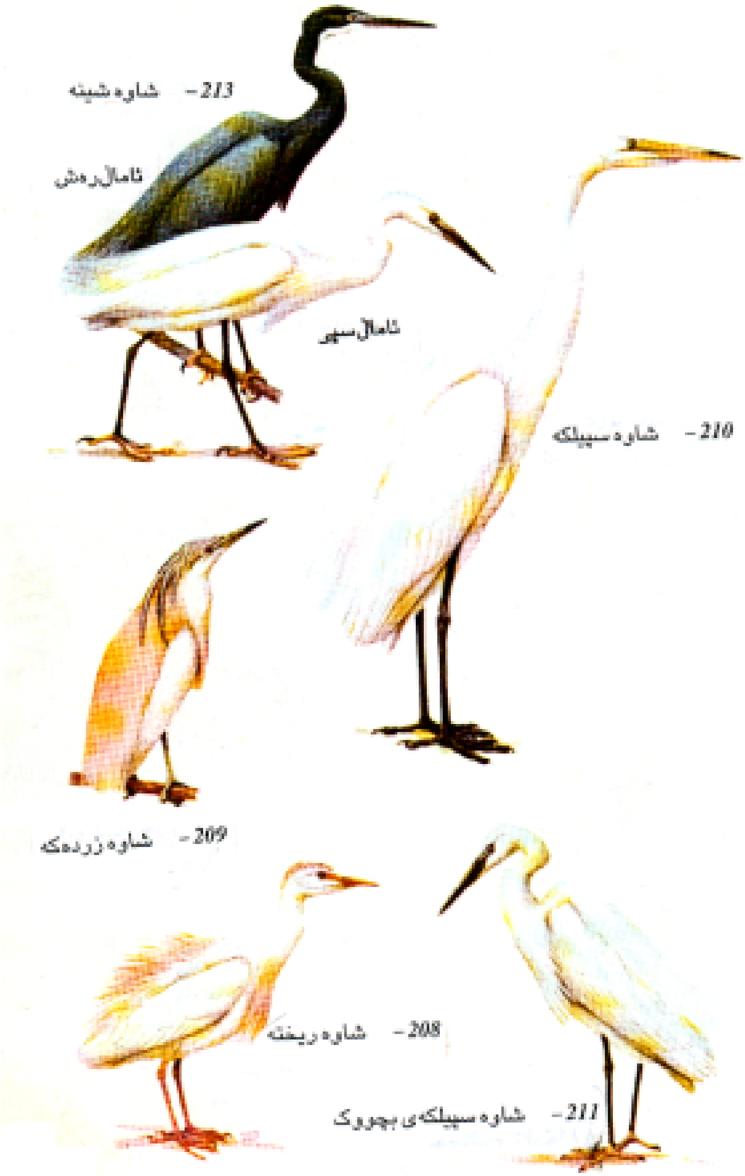
213 - شاوە شینە
ئامالڕەش
ئامالسپی
210 - شاوە سپیلکە
209 - شاوە زەردەکە
208 - شاوە ریختە
211 - شاوە سپیلکەی بچووک

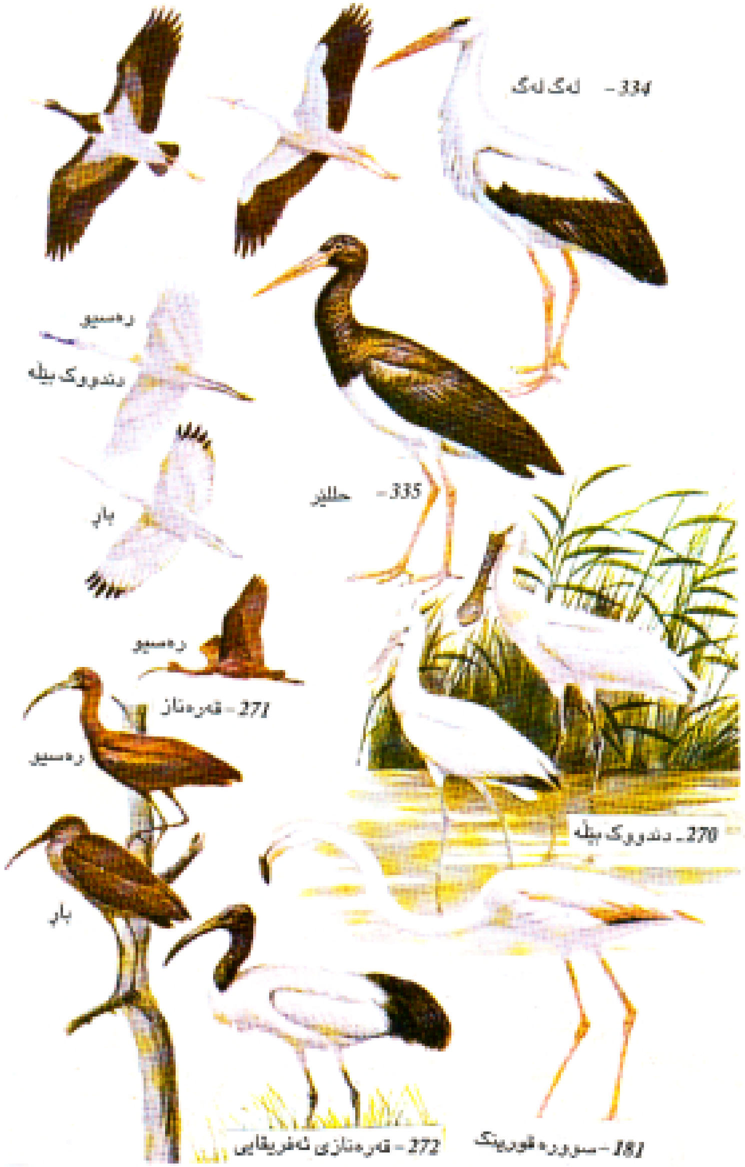
334 - لەگ لەگ
رەسیو
دندووک بێلە
بار
335 - حللیر
رەسیو
271 - قەرەناز
رەسیو
بار
270 - دندووک بێلە
272 - قەرەنازی ئەفریقایی
181 - سوورە قورینگ

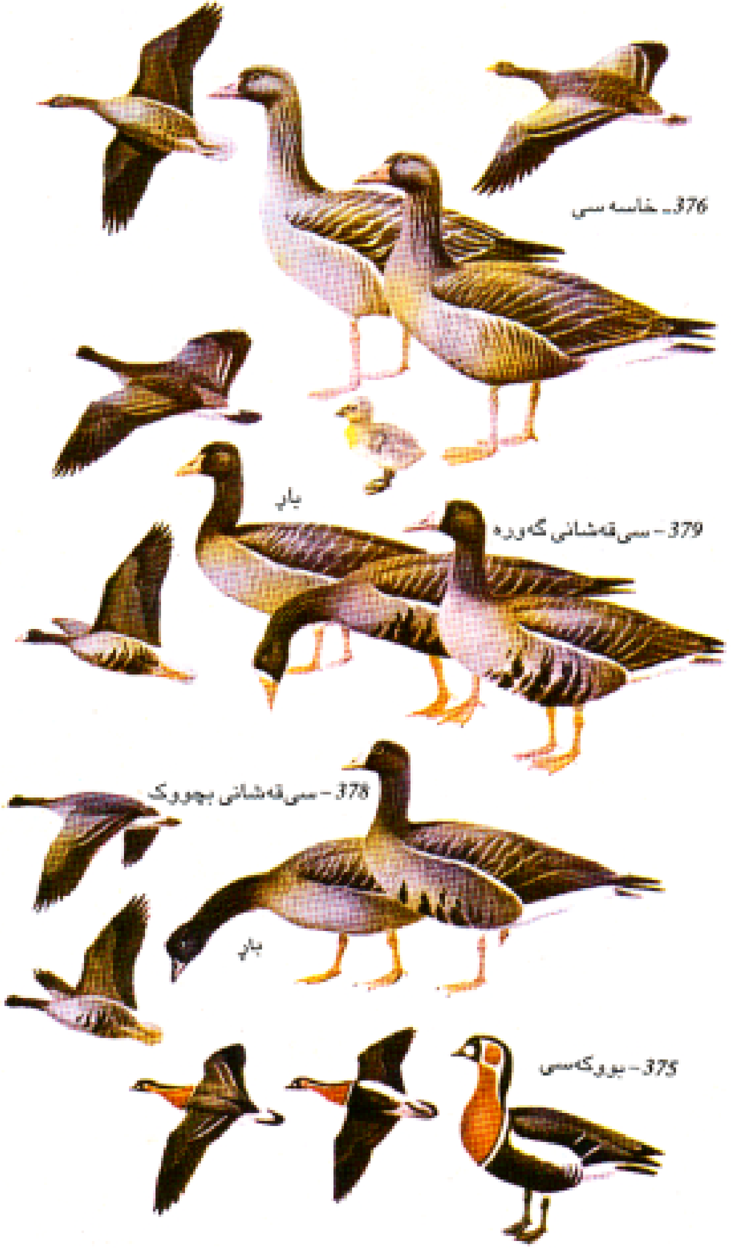
376ـ خاسە سی
379 - سی قەشانی گەورە
باڕ
378 - سی قەشانی بچووک
باڕ
375 - بووکەسی

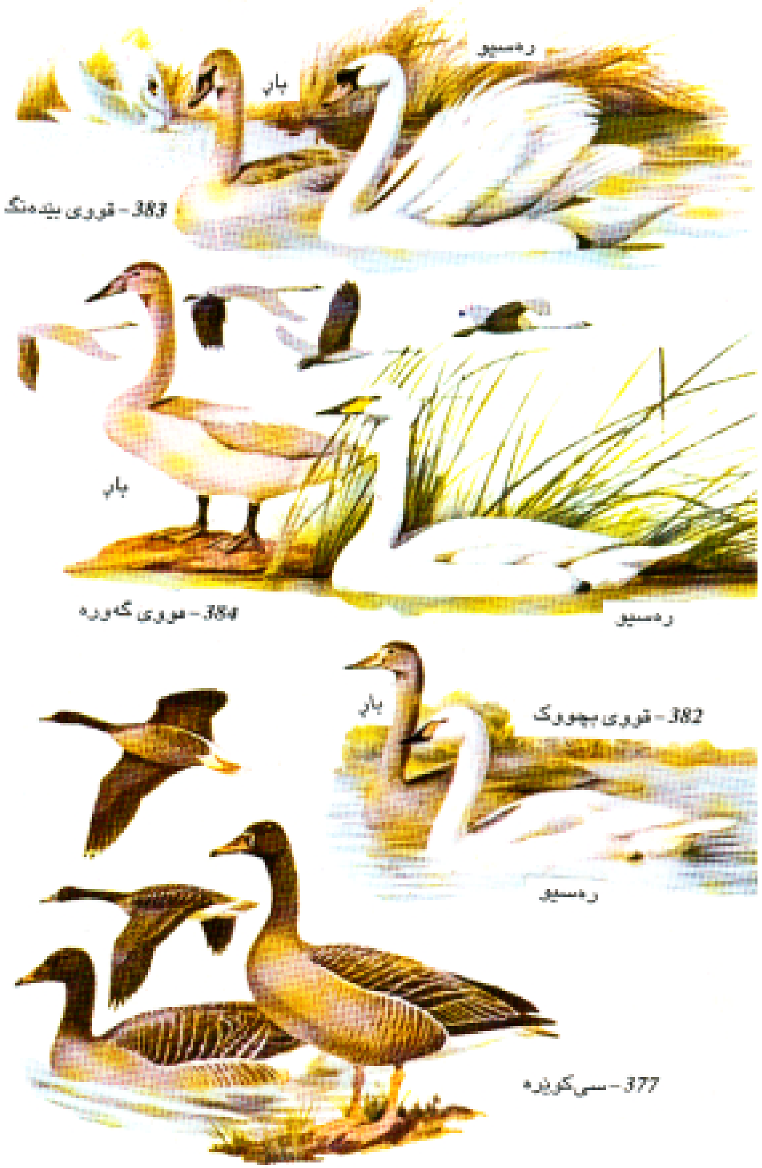
رەسیو
باڕ
383 - قووی بێدەنگ
باڕ
384 - قووی گەورە
رەسیو
باڕ
382 - قووی بچووک
رەسیو
377 - سی کوێرە

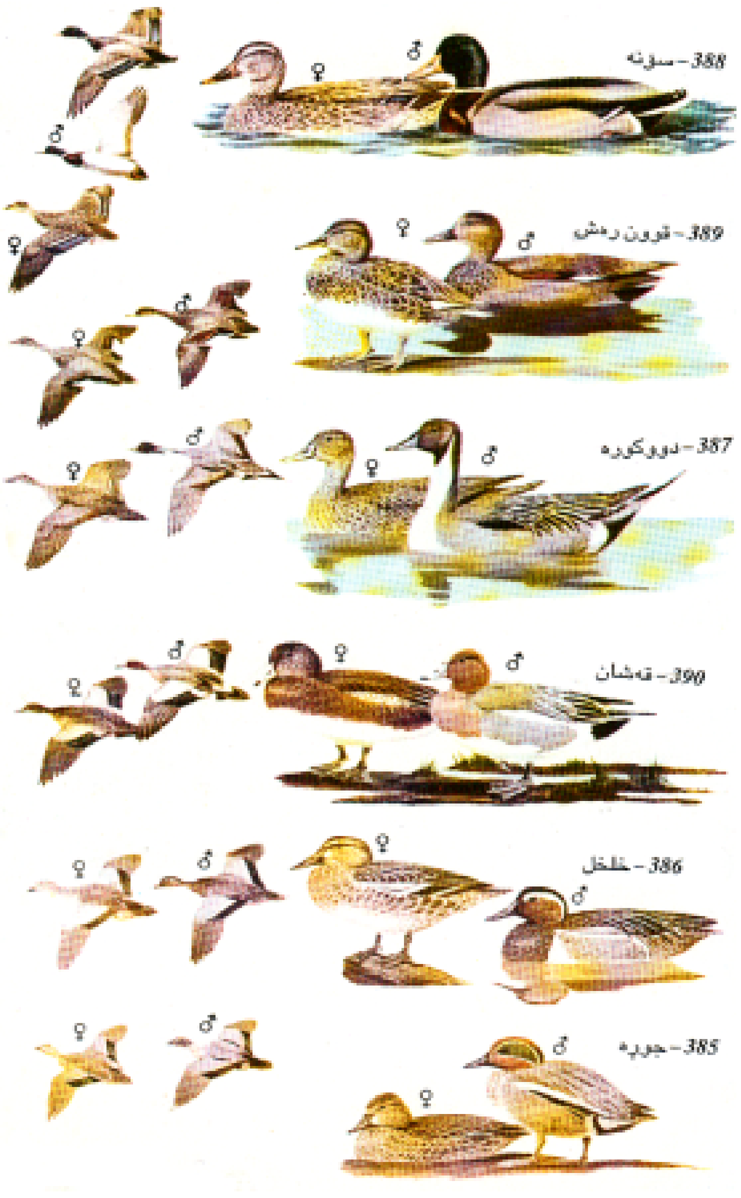
388 - سونە
389 - قوون ڕەش
387 - دووکورە
390 - قەشان
386 - خلخل
385 - جورە
♀
♂

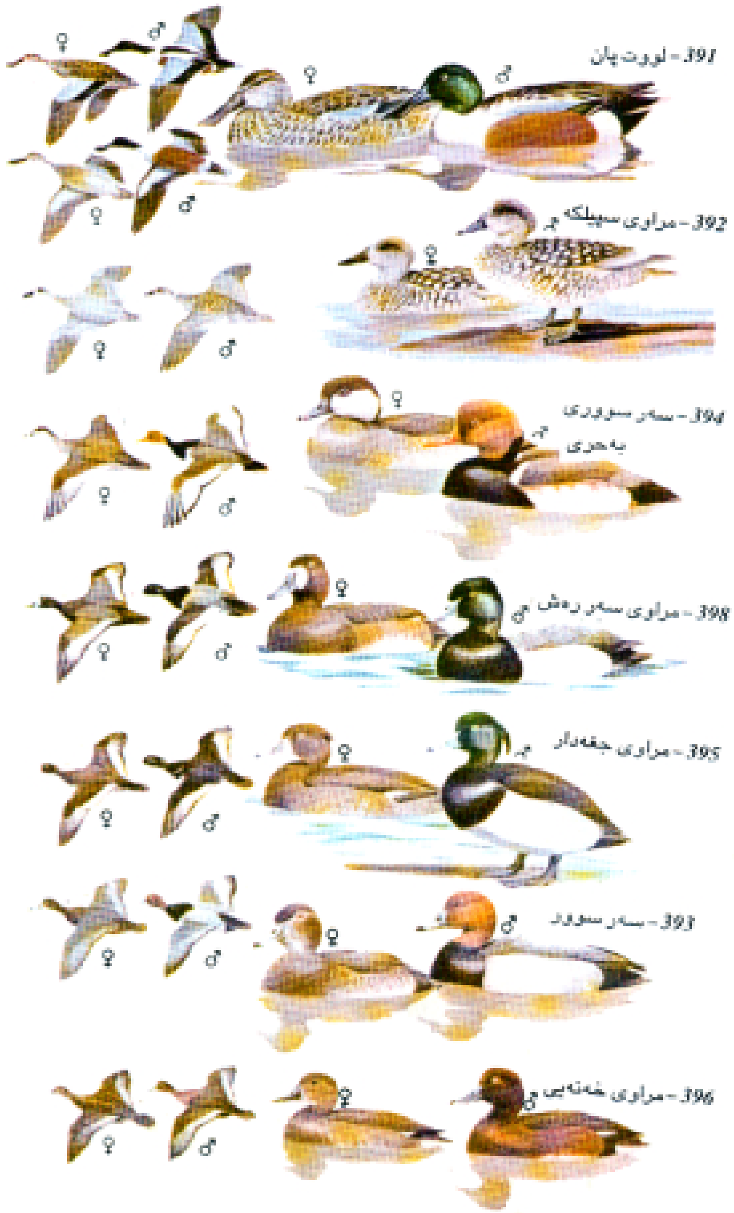
391 - لووت پان
392 - مراوی سپیلکە
394 - سەر سووری بەحری
398 - مراوی سەر ڕەش
395 - مراوی جقەدار
393 - سەر سوور
396 - مراوی خەنەیی
♀
♂

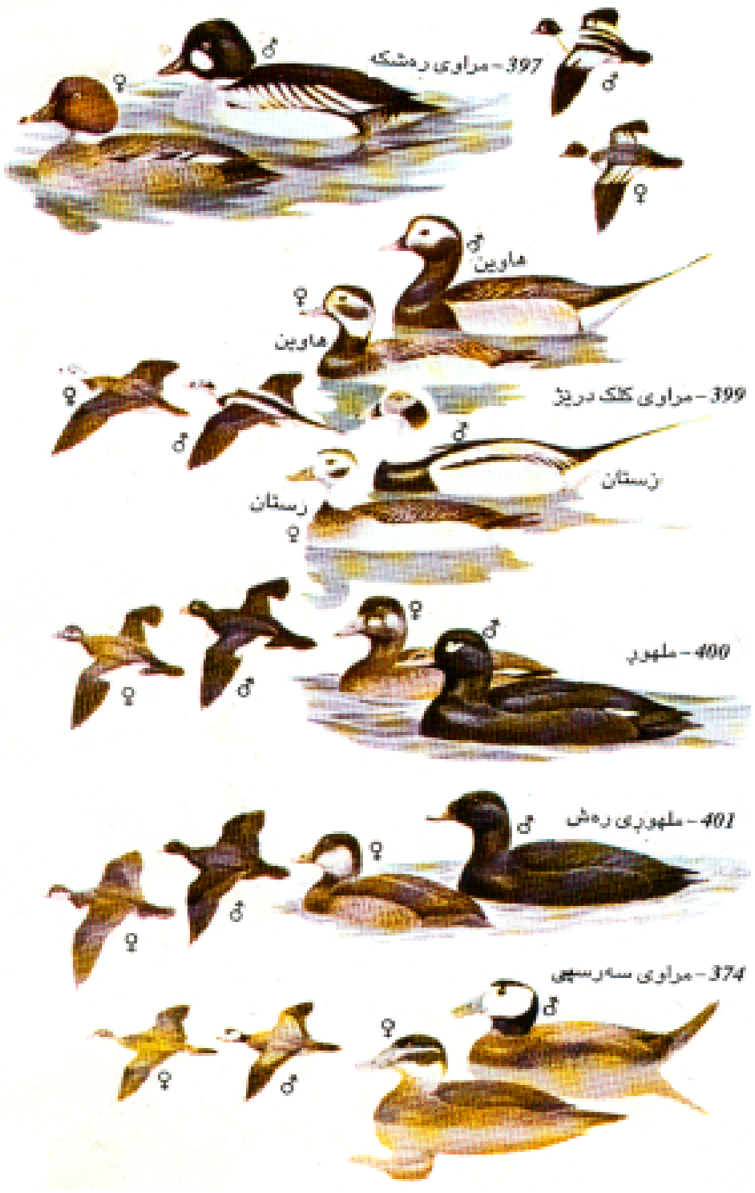
397 - مراوی ڕەشکە
هاوین
هاوین
399 - مراوی کلک درێژ
زستان
زستان
400 - ملهوڕ
401 - ملهوڕی ڕەش
374 - مراوی سەرسپی

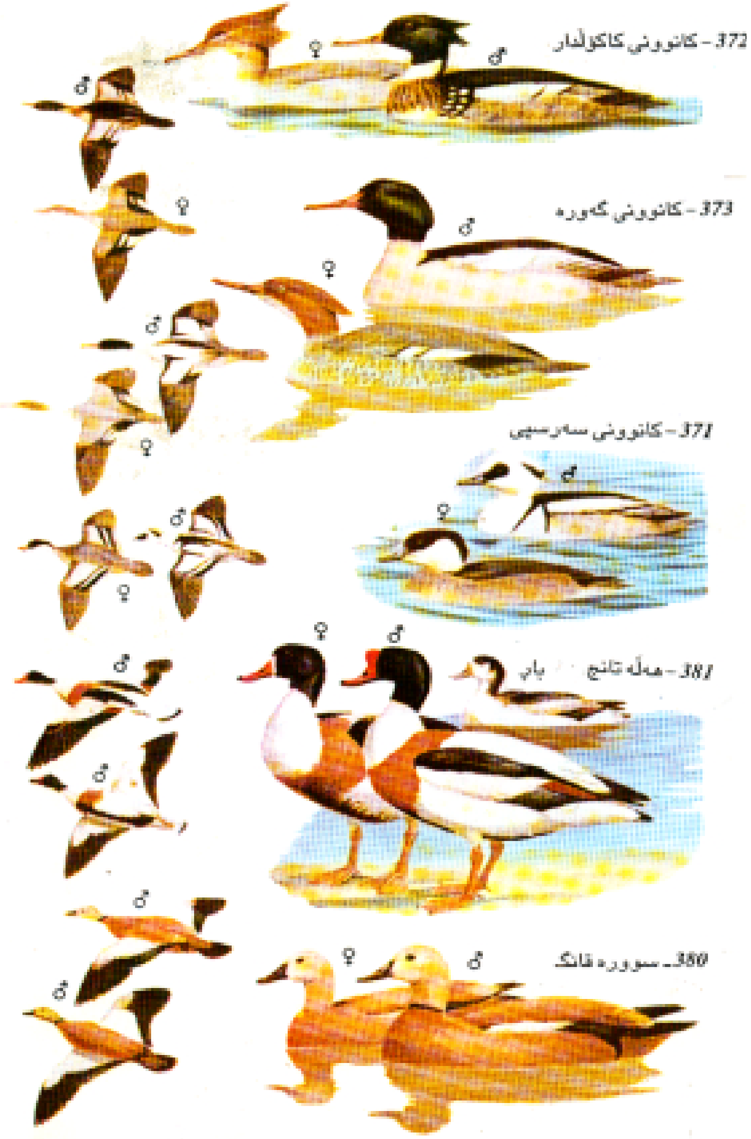
372 - کانوونی کاکۆڵدار
373 - کانوونی گەورە
371 - کانوونی سەرسپی
381 - هەڵە تانج
باپ
380 - سوورە قانگ

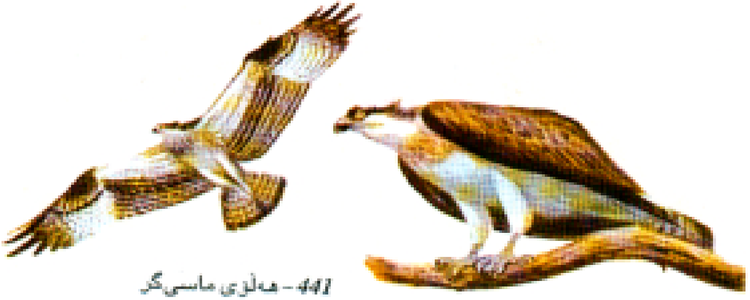

441 - هەڵۆی ماسیگر

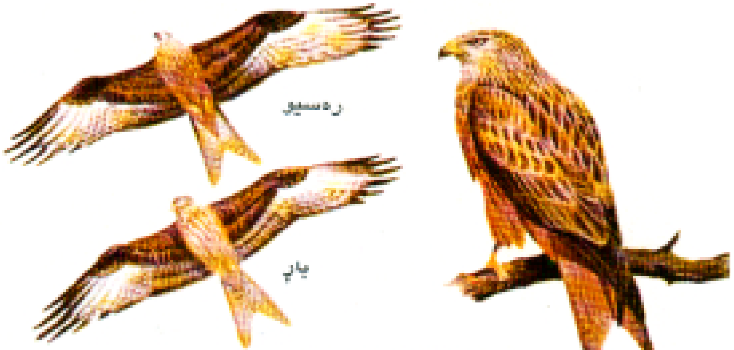

430 - کۆلارەی خەنەیی

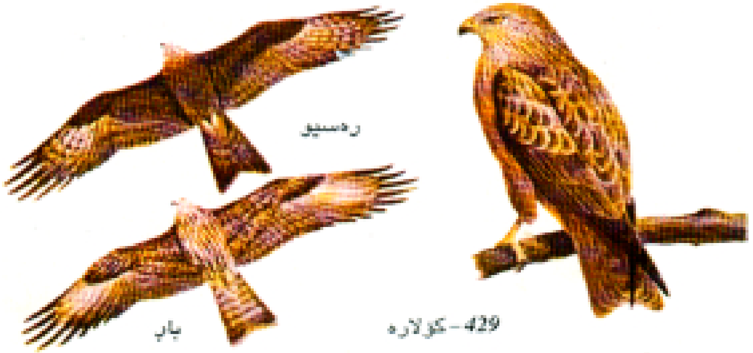

429 - کۆلارە

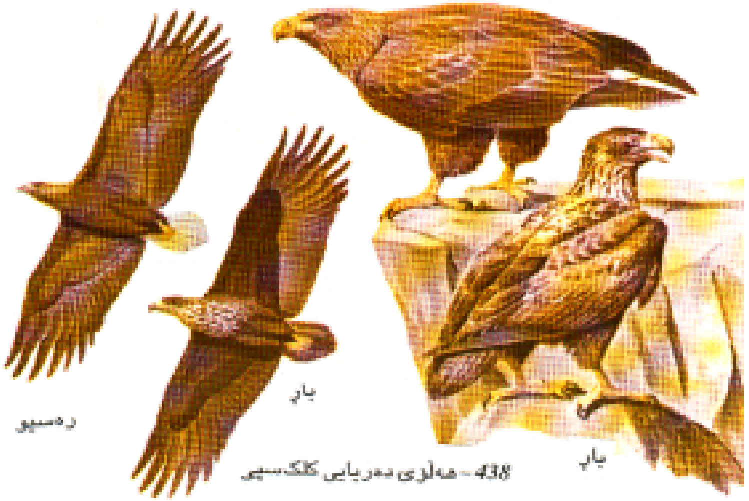
ڕەسیو
باڕ
باڕ

438 - هەڵۆی دەریایی کلکسپی

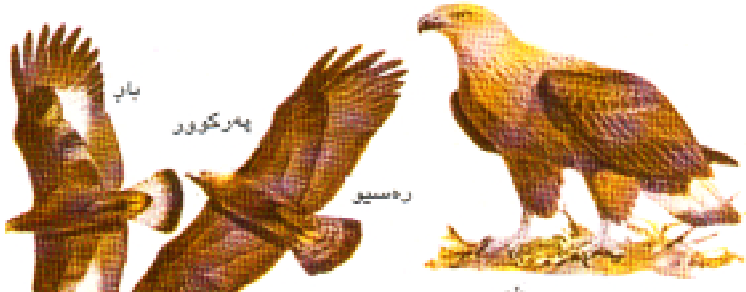
باڕ
پەرکوور
ڕەسیو

437 - هەڵۆی دەریایی پالاس

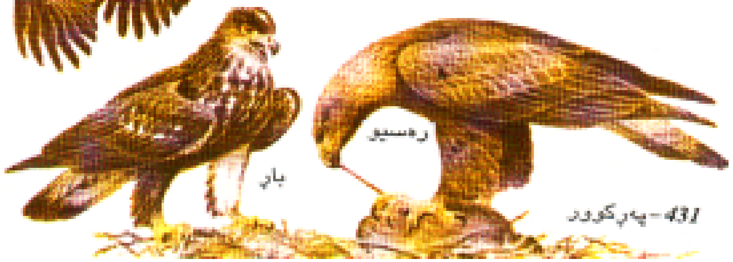

431 - پەرکورد

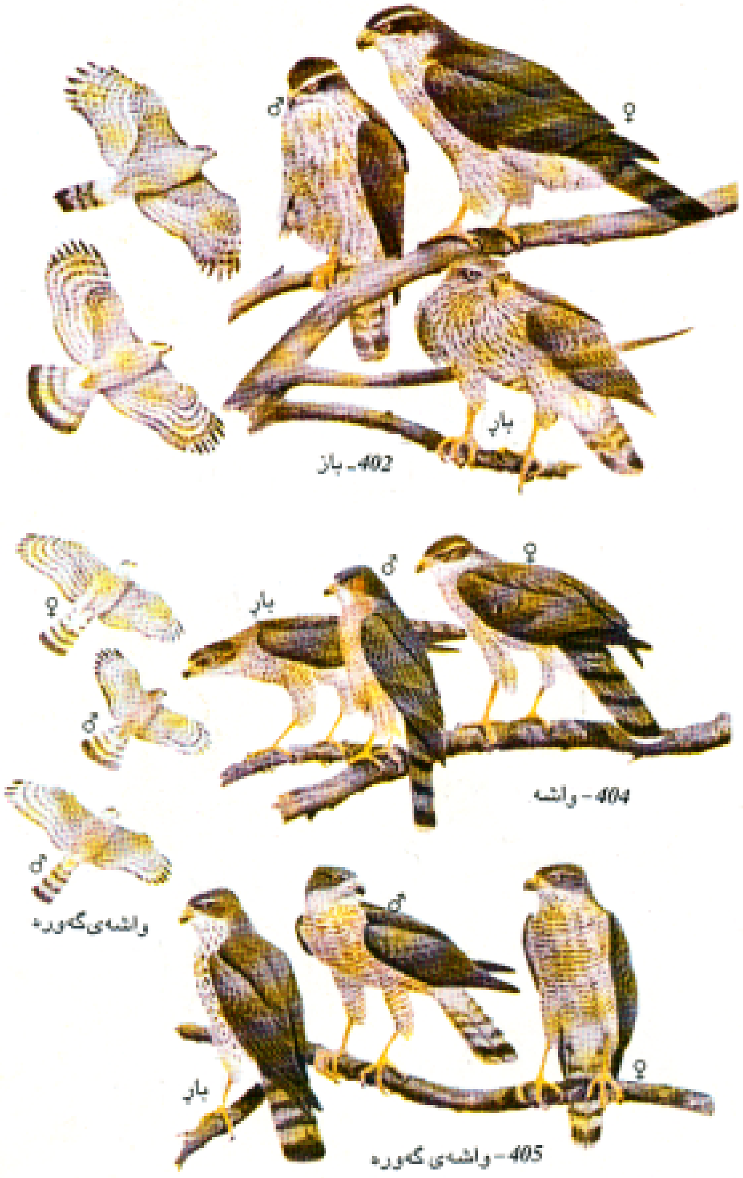
♂
♀
باڕ
402- باز
♀
♂
باڕ
♂
♀
404- واشە
♂
واشەی گەورە
♂
باڕ
♀
405- واشەی گەورە

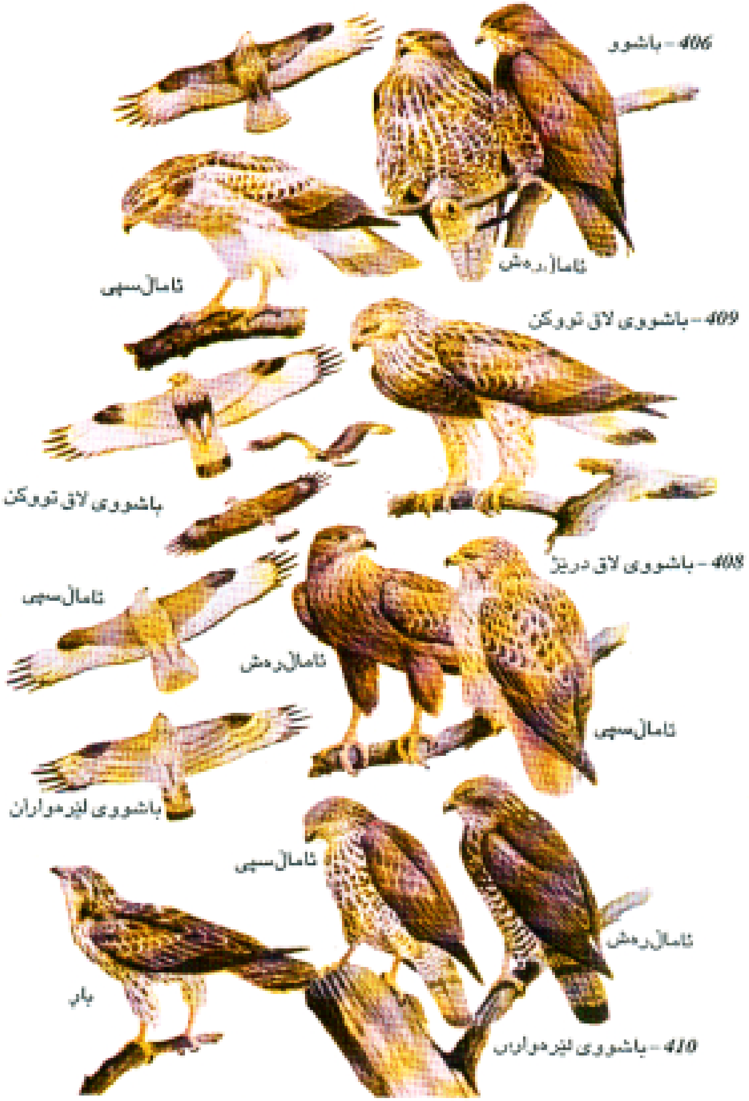
406- باشوو
ئامالڕەش
ئامالسپی
409- باشووی لاق تووکن
باشووی لاق تووکن
408- باشووی لاق درێژ
ئامالسپی
ئامالڕەش
ئامالسپی
باشووی لێرەواران
ئامالسپی
ئامالڕەش
باڕ
410- باشووی لێرەواران

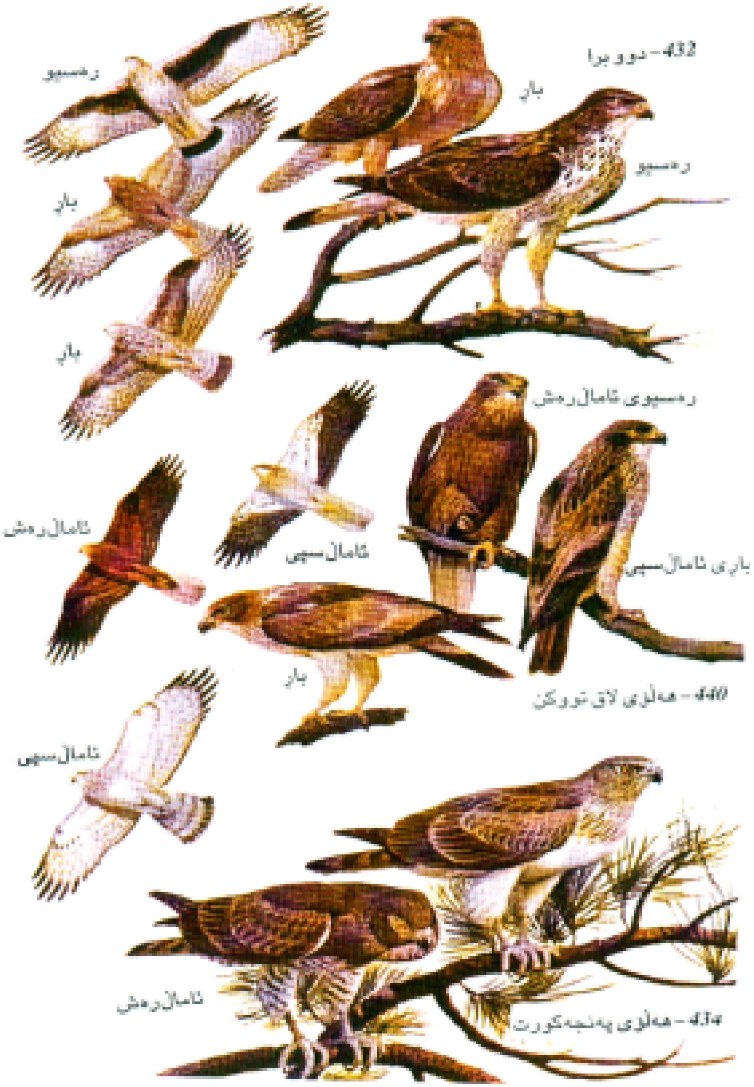
432 – دوو برا
بار
رەسیو
رەسیو
بار
بار
رەسیوی ئامالرەش
ئامالرەش
ئامالسپی
باری ئامالسپی
بار
440 – هەلۆی لاق تووکن
ئامالسپی
ئامالرەش
434 – هەلۆی پەنجەکورت

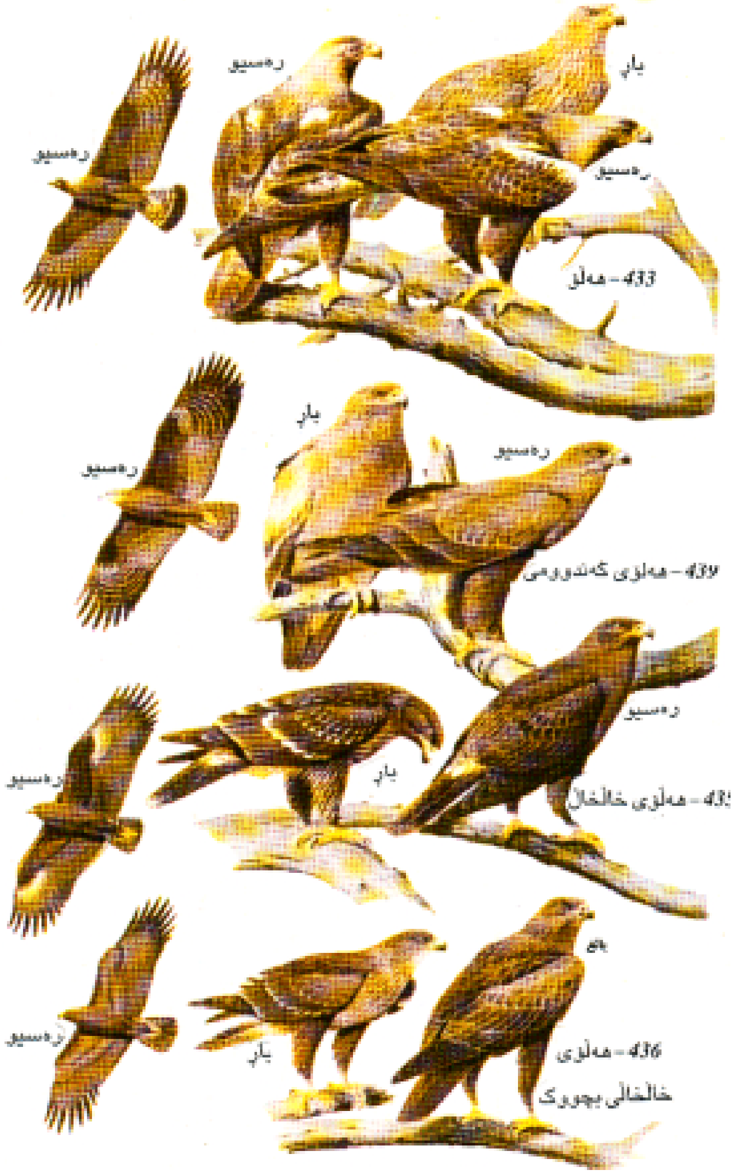
رەسیو
بار
رەسیو
رەسیو
433 – هەلۆ
بار
رەسیو
رەسیو
439 – هەلۆی کەندوومی
رەسیو
رەسیو
بار
43 – هەلۆی خاڵخاڵ
رەسیو
بار
436 – هەلۆی
خاڵخاڵی بچووک

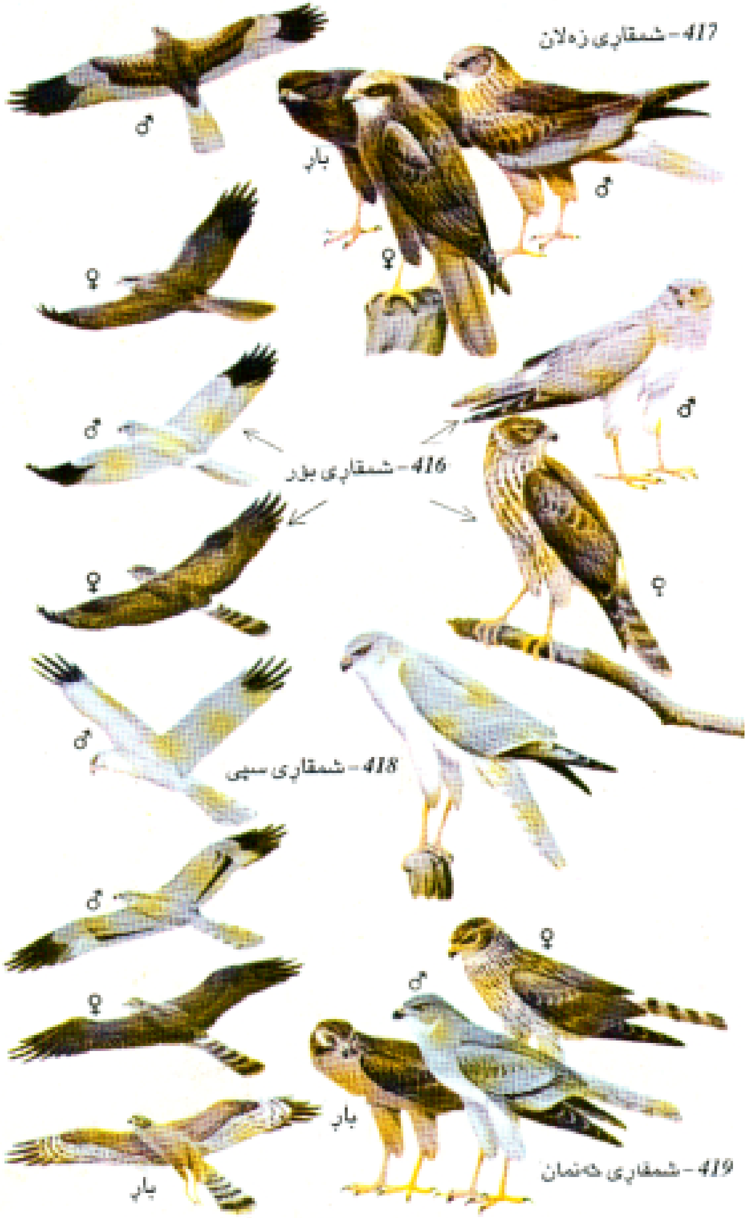
417- شمقاری زەلان
♂
بار
♂
♀
♀
416- شمقاری بۆر
♂
♂
♀
♀
418- شمقاری سپی
♂
♂
♀
♀
♂
بار
بار
419- شمقاری ئەتمان

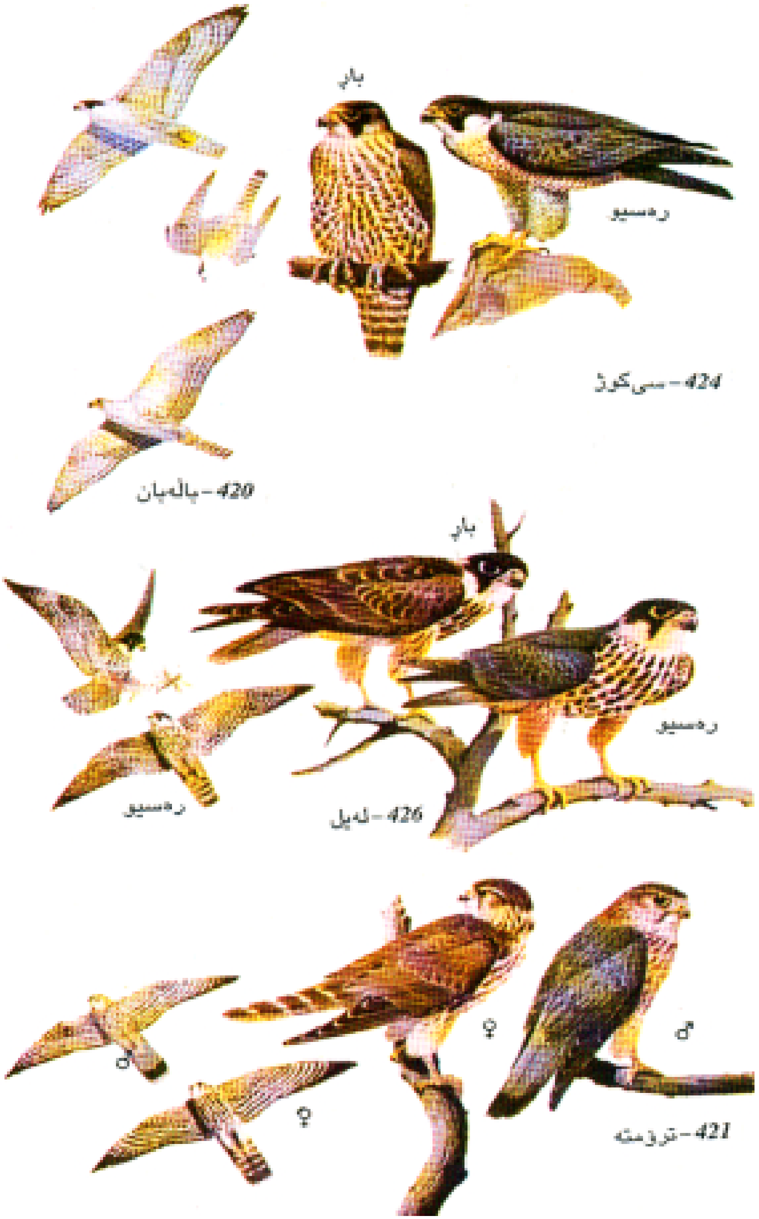
بار
رەسیو
424- سیکوڕ
420- پالەپان
بار
رەسیو
رەسیو
426- لەیل
♀
♂
♂
♀
421- ترژمە

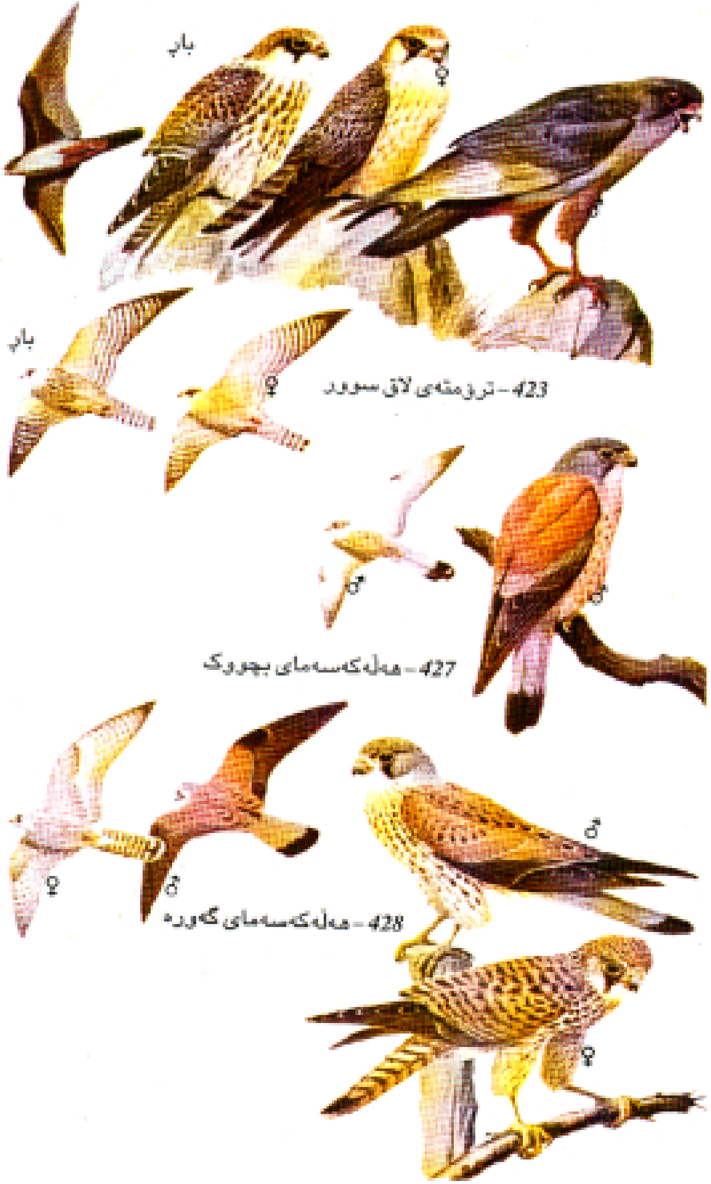

423- ترزمتەی لاق سوور

427- هەڵکەسەمای بچووک

428- هەڵکەسەمای گەورە

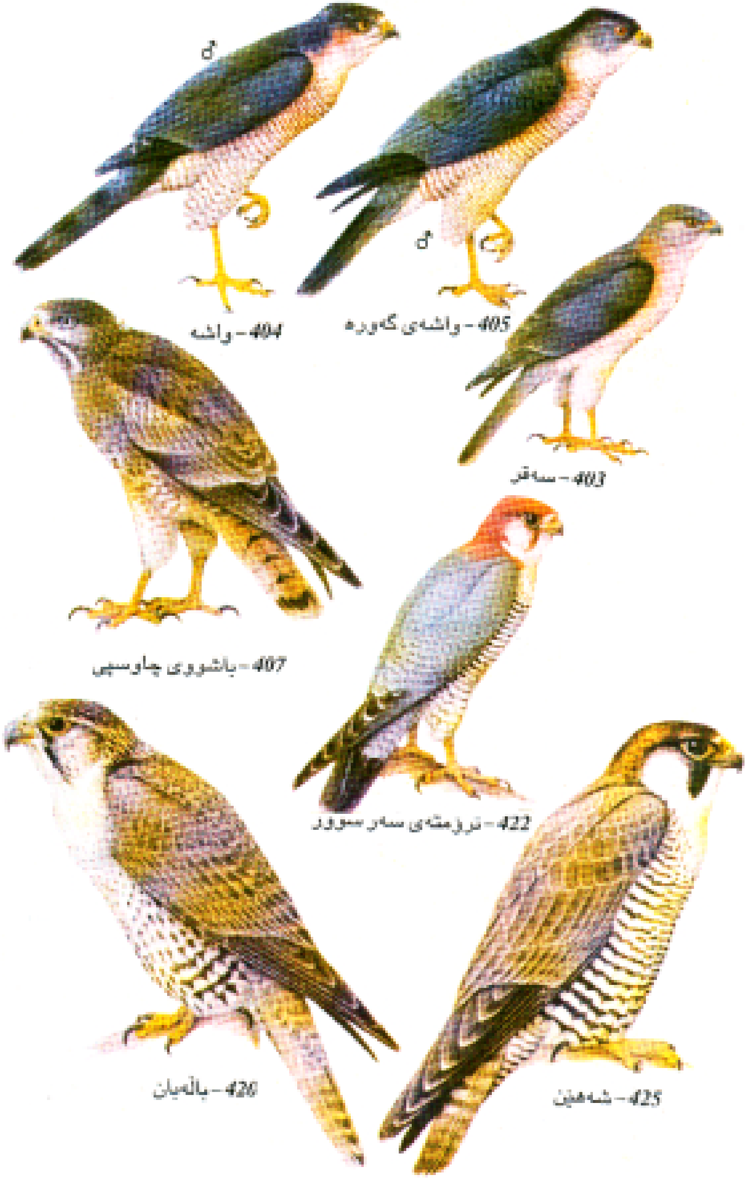

404- واشە

405- واشەی گەورە

403- سەقر

407- باشووی چاوسپی

422- ترزمتەی سەر سوور

426- باڵەبان

425- شەهین

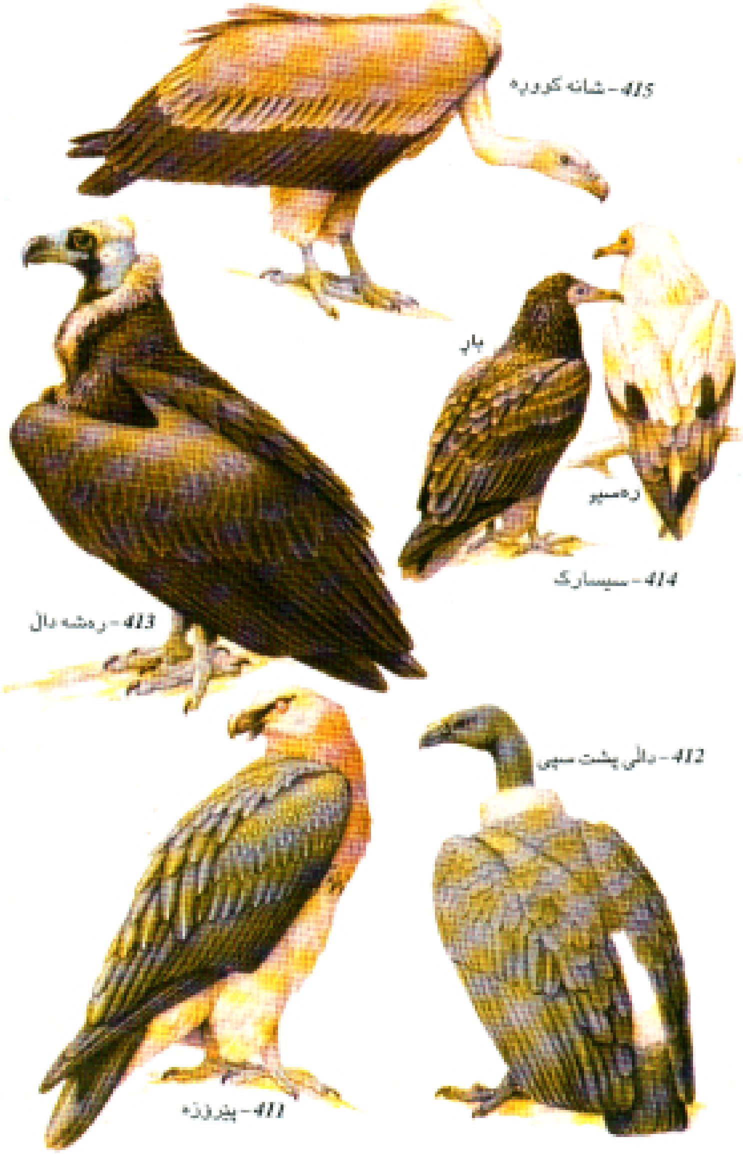
415 – شانه کووره
باب
رەسیو
414 – سیسارک
413 – رەشه دال
412 – دالی پشت سپی
411 – پیروزه

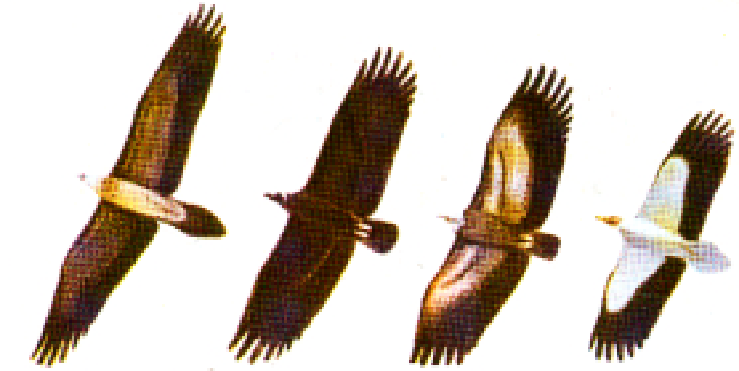
414 – سیسارگ
415 – شانه کووره
413 – رەشه دال
411 – پیروزه

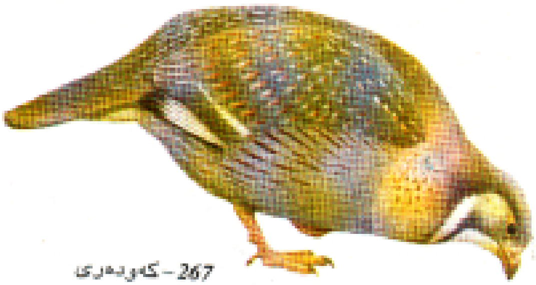
267 – کەوبەری

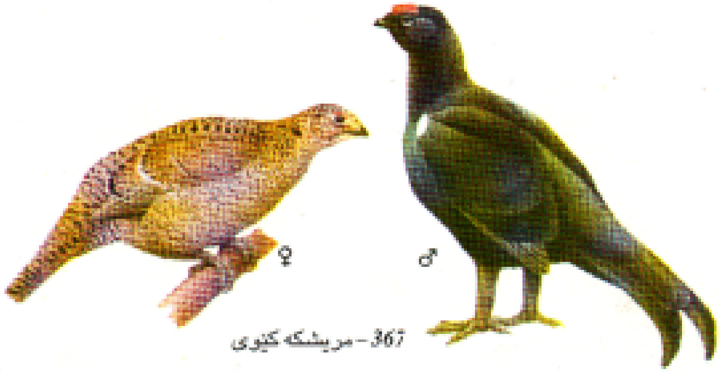
♂
♀
367 – مریشکه کێوی

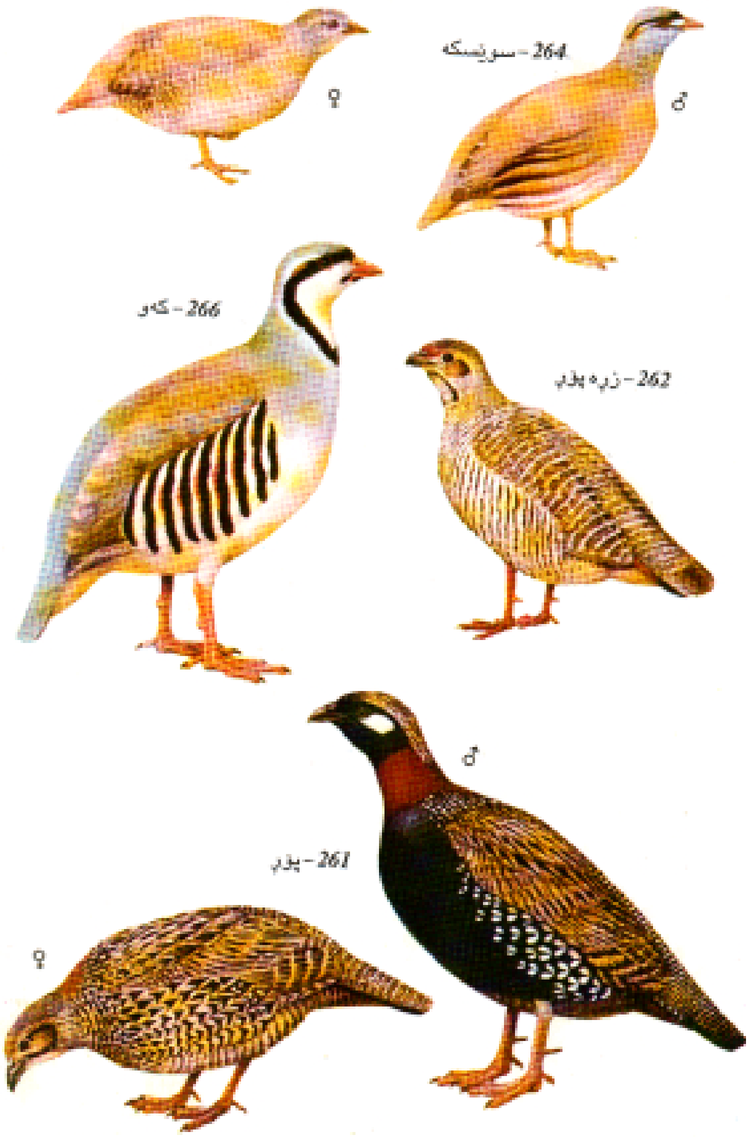
264 - سوێسکە
♀
♂
266 - کەو
262 - زرەپۆر
♂
261 - پۆر
♀

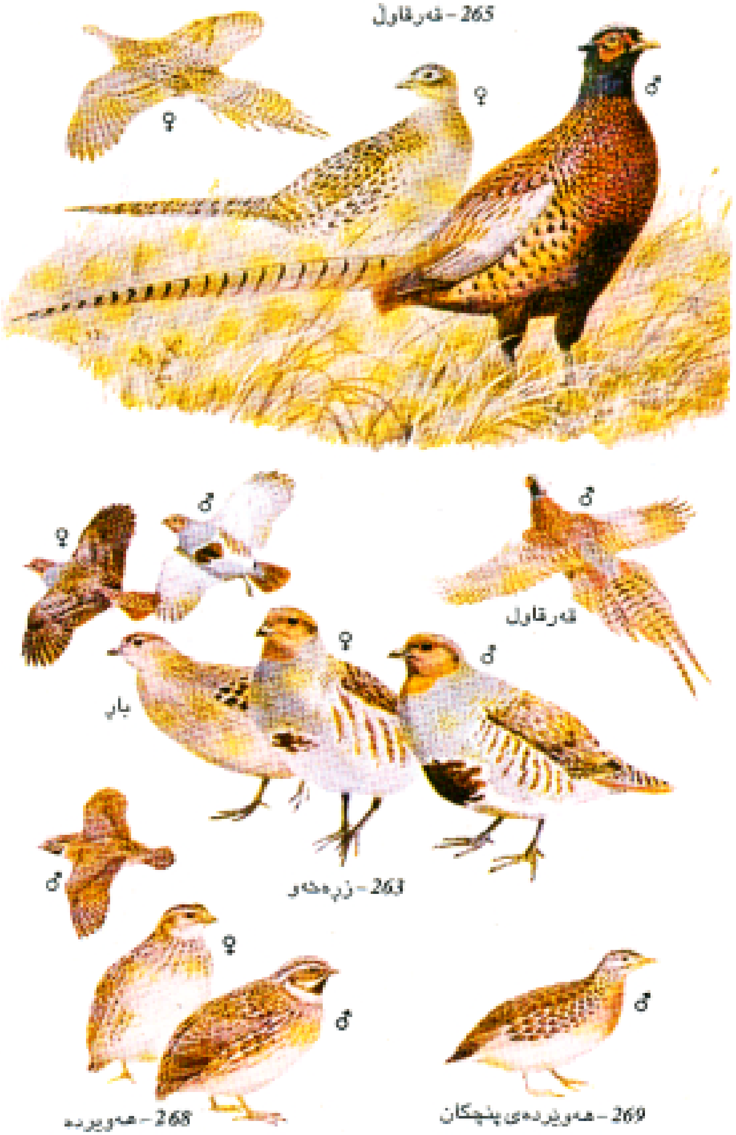
265 - قەرقاوڵ
♀
♀
♂
♂
♀
♀
قەرقاوڵ
♂
بار
263 - زرەتەو
♂
♀
♂
♂
268 - هەویردە
269 - هەویردەی پنچکان

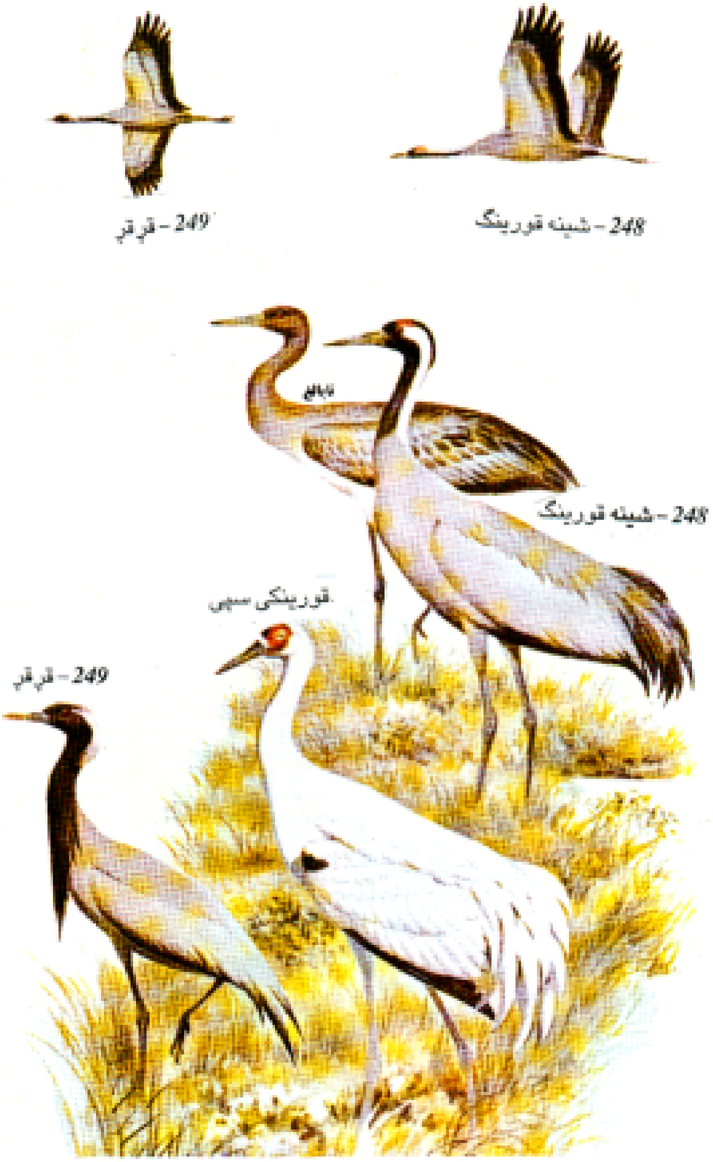
249 - قرقر
248 - شینه قورینگ
نابالغ
248 - شینه قورینگ
قورینگی سپی
249 - قرقر

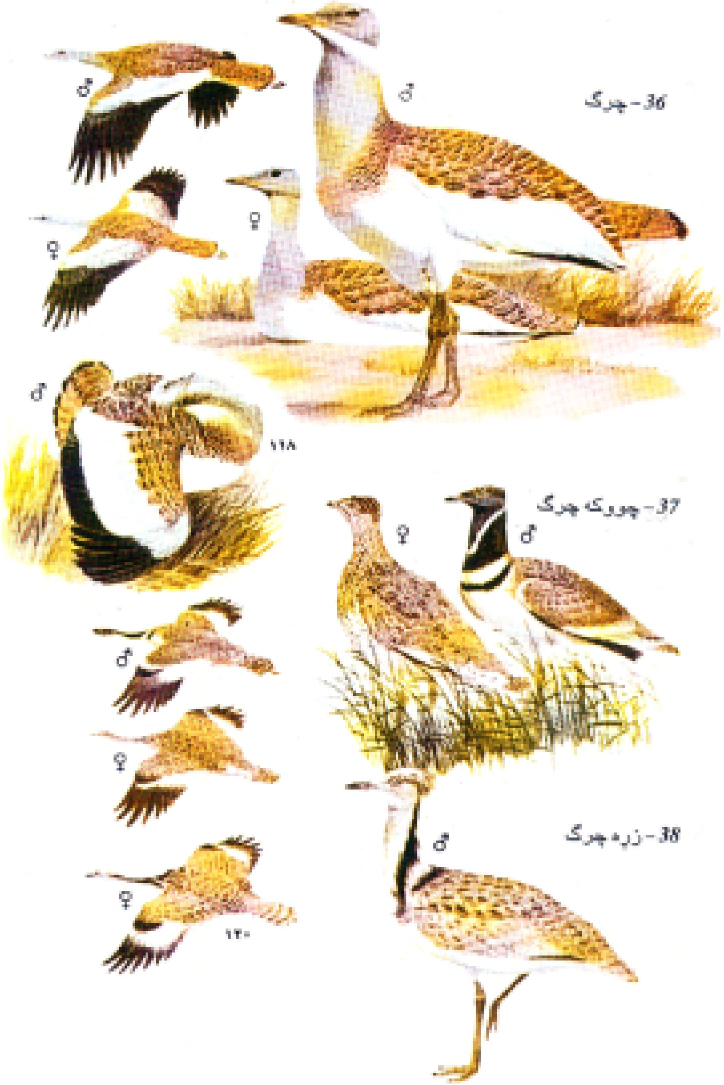
36 - چرگ
♂
♂
♀
♀
♂
۱۱۸
37 - چووک چرگ
♀
♂
♂
♀
38 - زره چرگ
♂
♀
۱۲۰

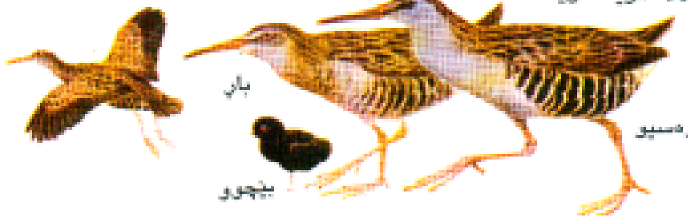
362 - مریشکاویلە
بار
ڕەسیو
بێچوو

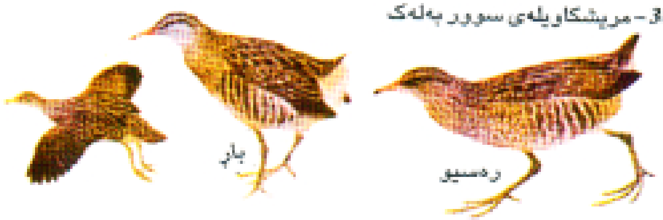
366 - مریشکاویلەی سوور پەلەک

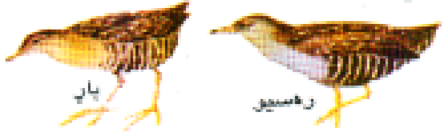
365 - مریشکاویلەی دندووک سەوز

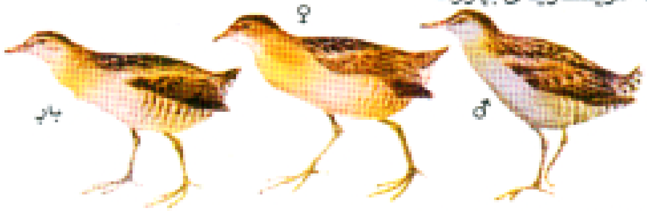
363 - مریشکاویلەی بچووک

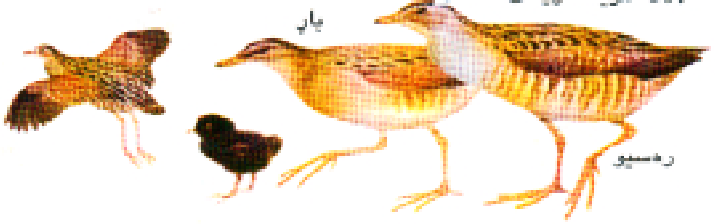
364 - مریشکاویلەی خەنەی

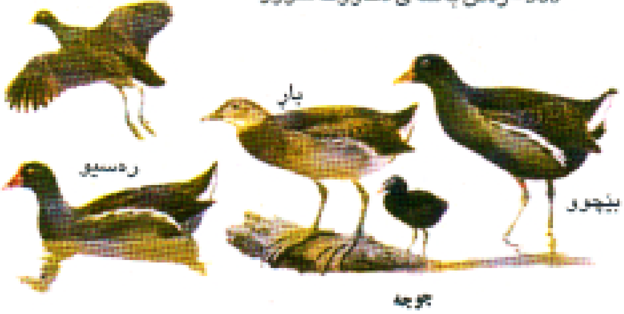
360 - ڕەش بەشەی دندووک سوور
بار
ڕەسیو
بێچوو
جوجە

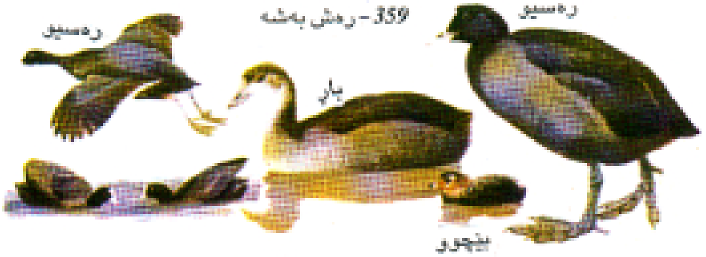
359 - ڕەش بەشە
ڕەسیو
ڕەسیو
بار
بێچوو

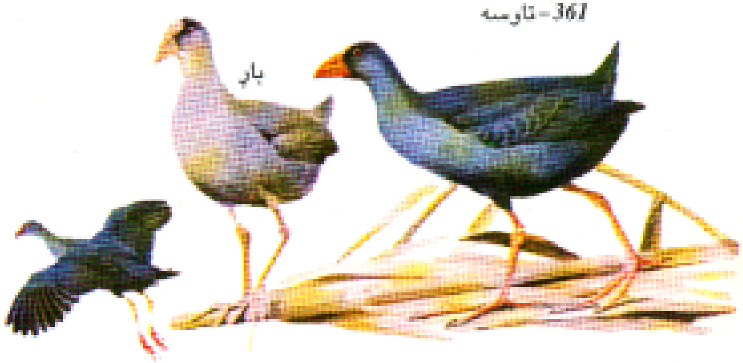
361 - تاوسە

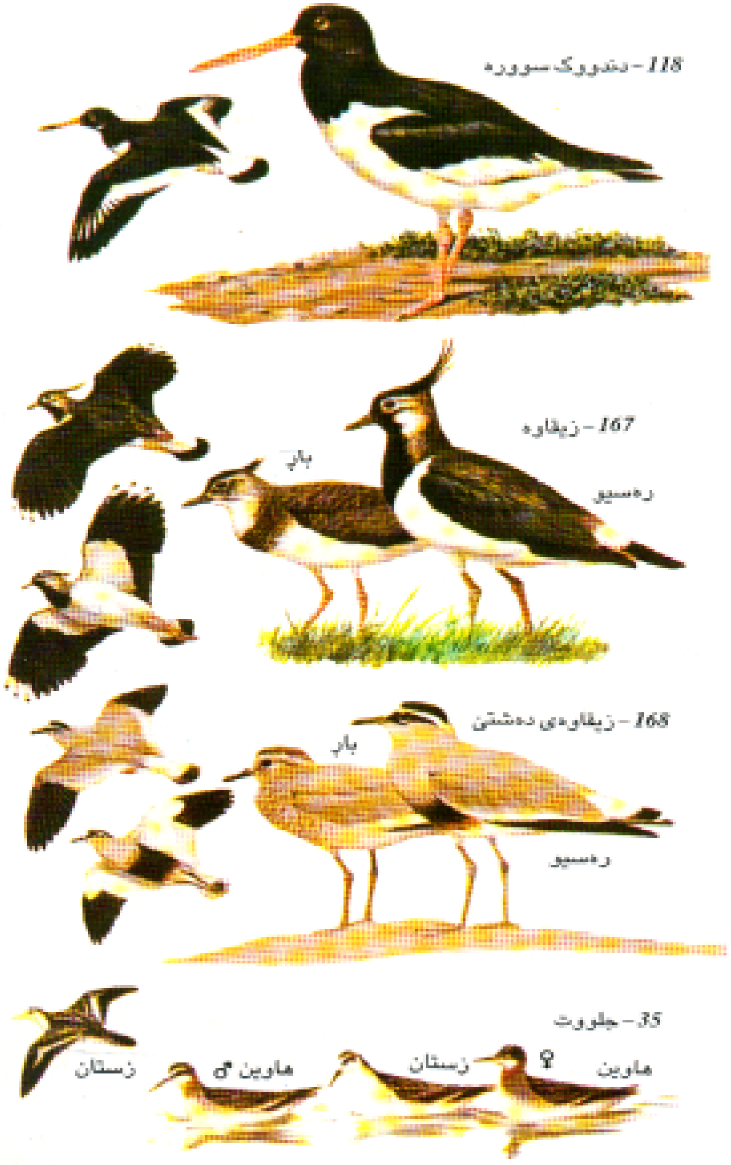
118 - دندووک سوورە
167 - زیقاوە
باڕ
ڕەسیو
168 - زیقاوەی دەشتی
باڕ
ڕەسیو
35 - جلووت
هاوین ♀
زستان
هاوین ♂
زستان

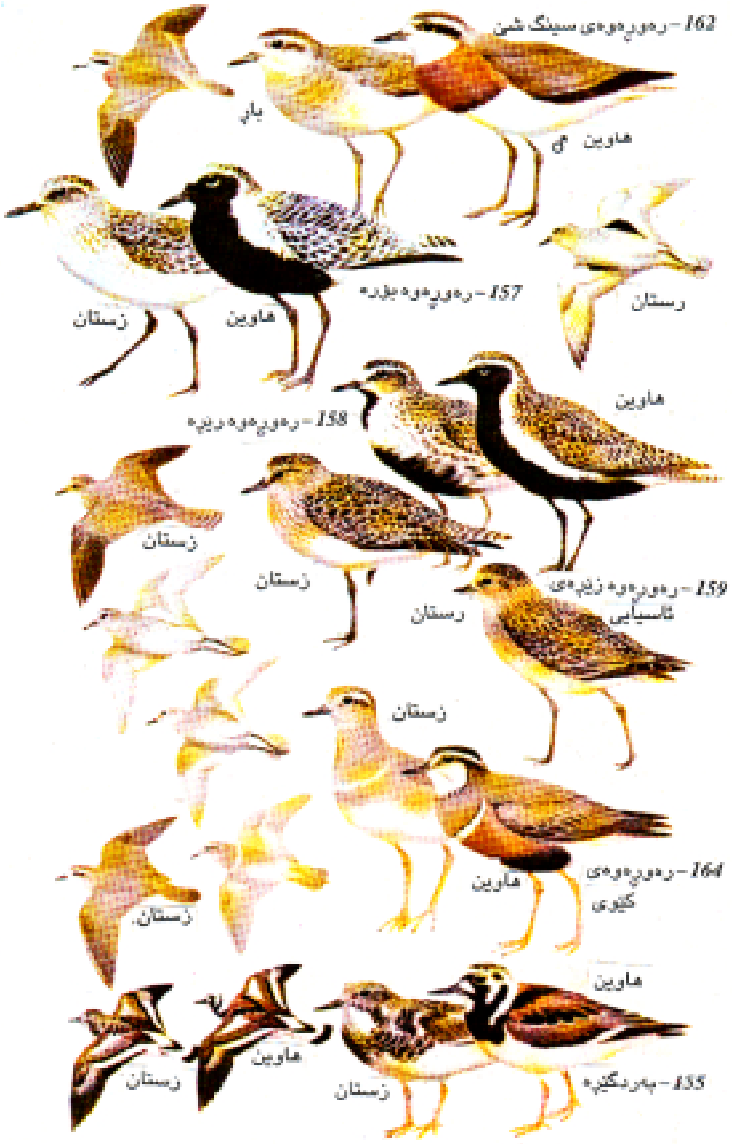
162 - ڕەوڕەوەی سینگ شین
باڕ
هاوین ♂
157 - ڕەوڕەوە بۆرە
هاوین
زستان
زستان
هاوین
158 - ڕەوڕەوە زێڕە
زستان
زستان
زستان
159 - ڕەوڕەوە زێڕەی ئاسیایی
زستان
164 - ڕەوڕەوەی کێوی
هاوین
زستان
هاوین
155 - بەردگێڕە
زستان
هاوین
زستان

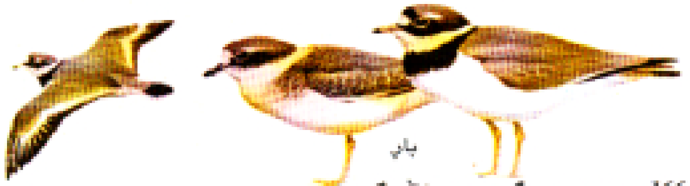

166 - رەورەوەی گەردن بە خالی گەورە

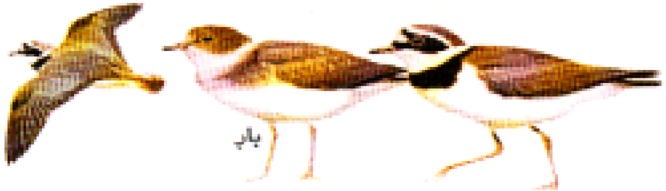

165 - رەورەوەی گەردن بە خالی بچووک

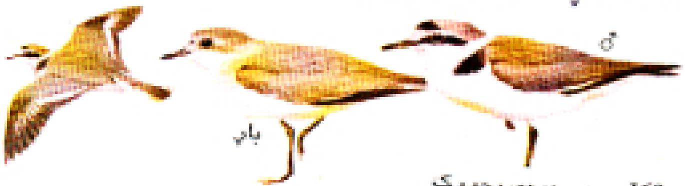

160 - رەورەوەی بچووک

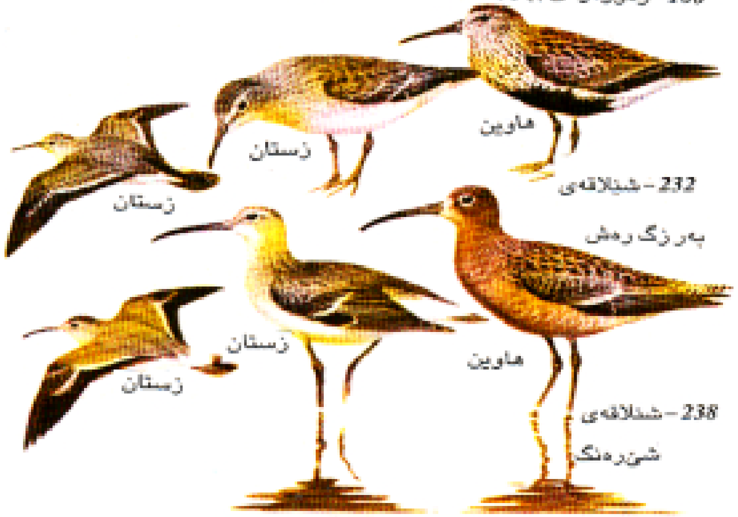
هاوین
زستان
زستان
زستان
زستان
هاوین

232 - شێلاقەی
بەرزگ رەش

238 - شێلاقەی
شێرەنگ

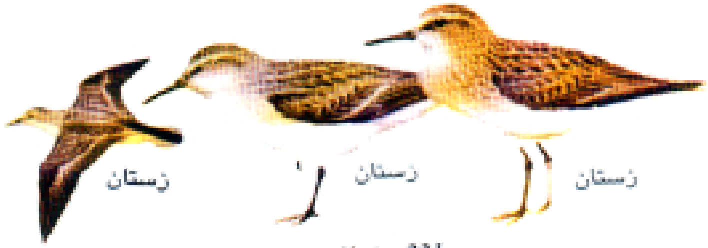
زستان
زستان
زستان

231 - شێلاقەی بچووک

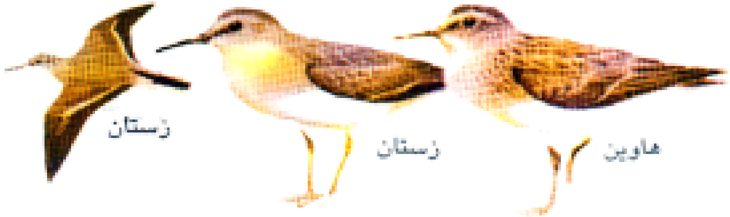
زستان
زستان
هاوین

239 - شێلاقەی کلک سپی

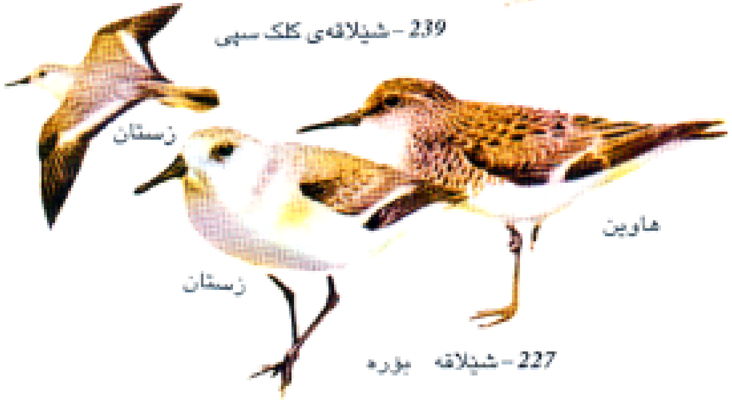
زستان
هاوین
زستان

227 - شێلاقە بۆرە

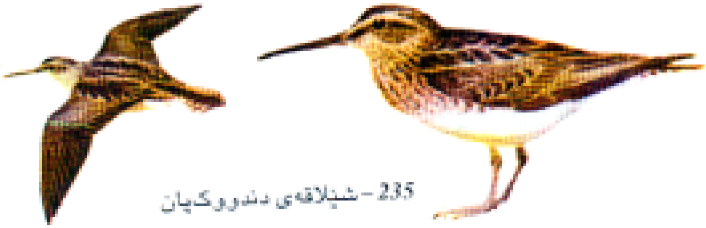

235 - شێلاقەی دندووکپان

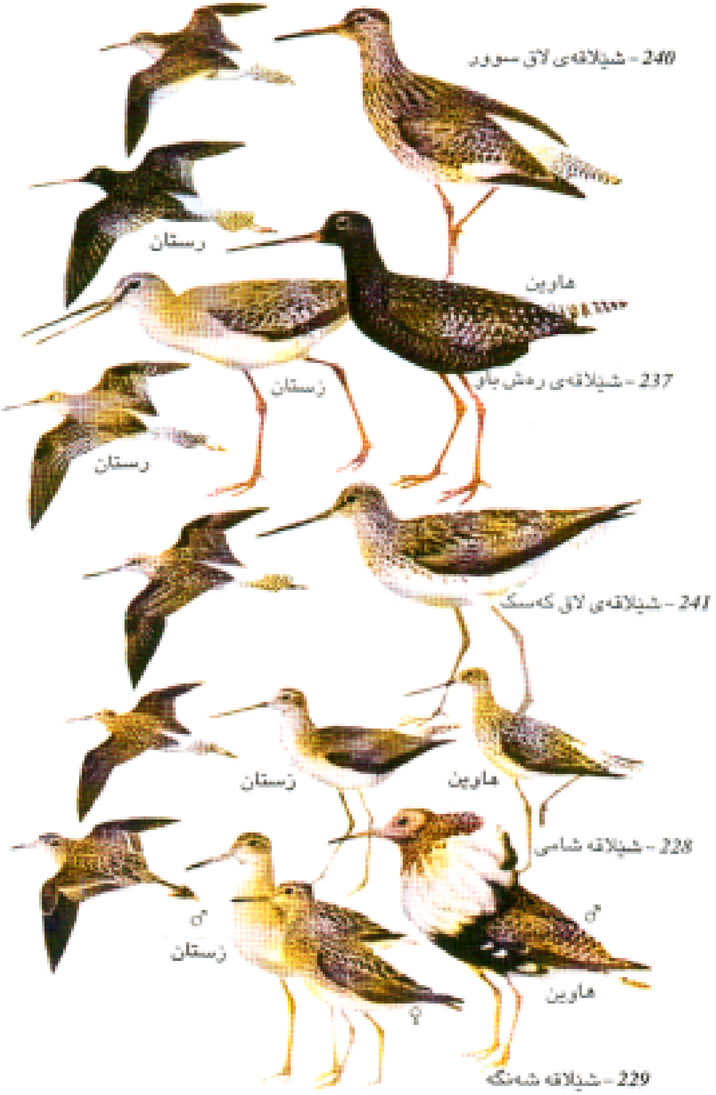
240 - شیلاقەی لاق سوور
زستان
هاوین
زستان
237 - شیلاقەی رەش باڵ
زستان
241 - شیلاقەی لاق کەسک
زستان
هاوین
228 - شیلاقە شامی
♂
♂
زستان
♀
هاوین
229 - شیلاقە شەنگە

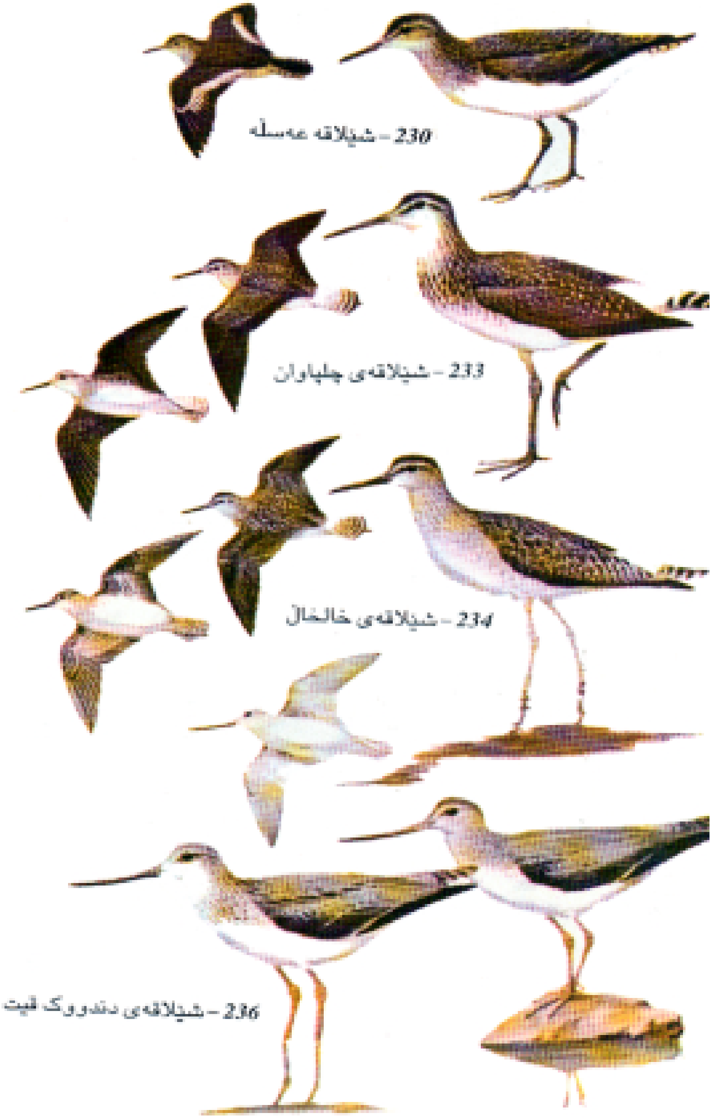
230 - شیلاقە عەسلە
233 - شیلاقەی چلپاوان
234 - شیلاقەی خالخاڵ
236 - شیلاقەی دندووک قیت

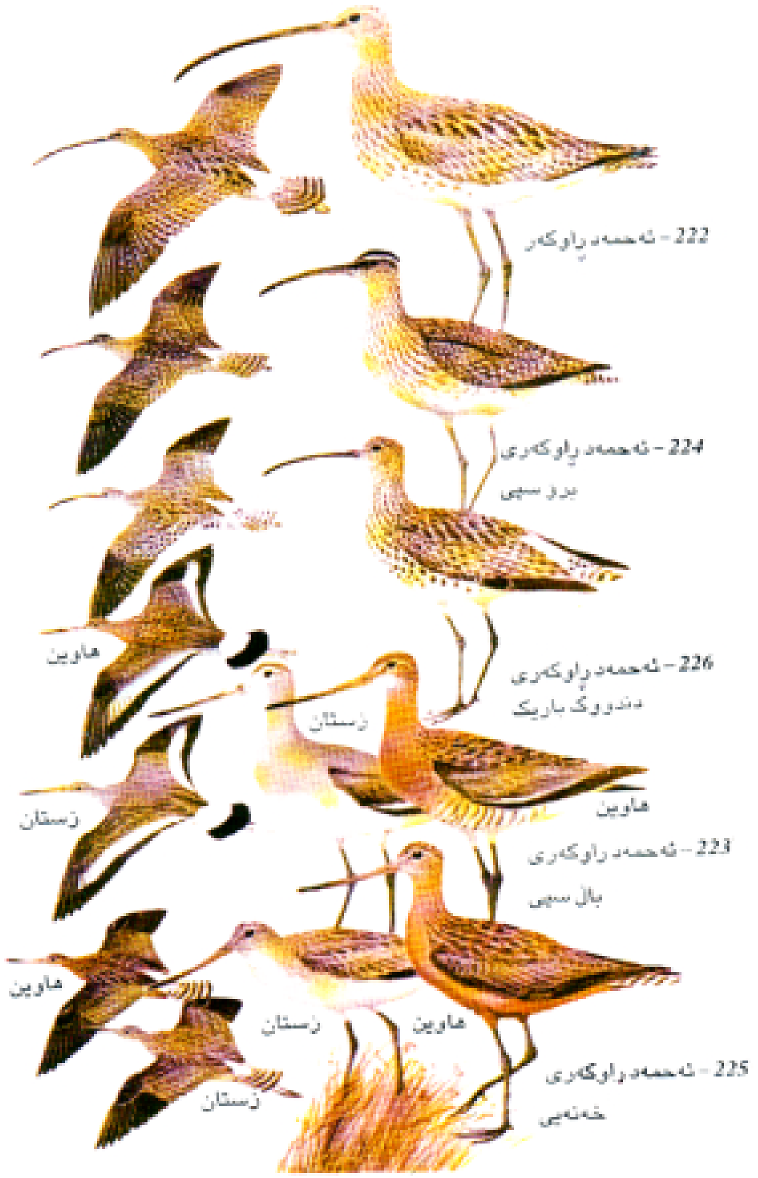
222 - ئەحمەد ڕاوکەر
224 - ئەحمەد ڕاوکەری
برز سپی
هاوین
226 - ئەحمەد ڕاوکەری
دندووک باریک
زستان
زستان
هاوین
223 - ئەحمەد ڕاوکەری
بال سپی
هاوین
زستان
هاوین
زستان
225 - ئەحمەد ڕاوکەری
خەنەیی

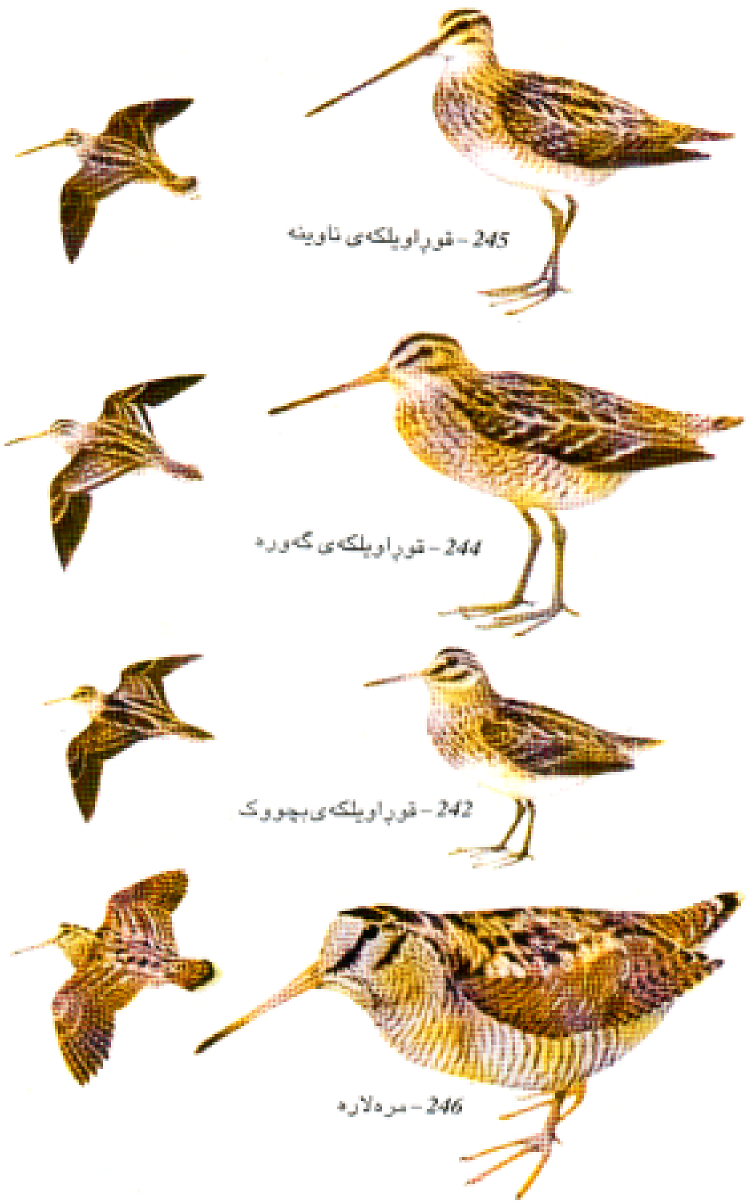
245 - قوڕاوپلکەی ناوینە
244 - قوڕاوپلکەی گەورە
242 - قوڕاوپلکەی بچووک
246 - مردلارە

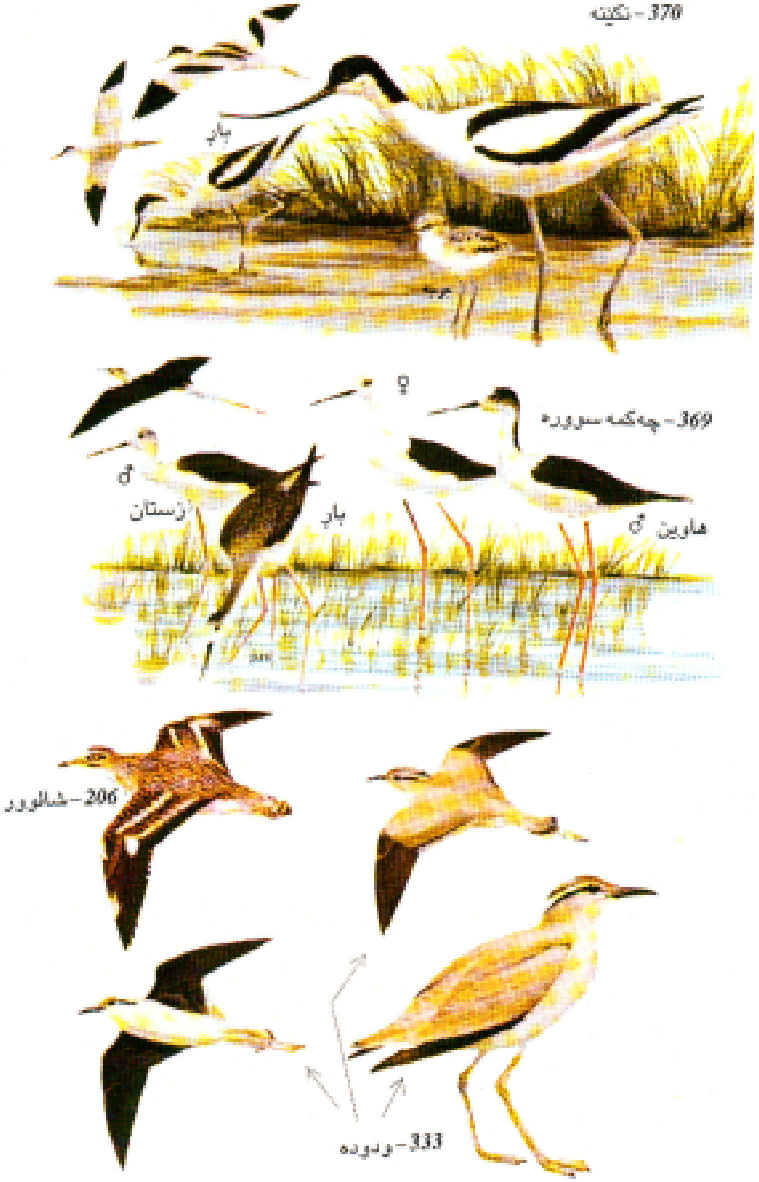
370 - نکینە
بار
♀
369 - چەکمە سوورە
♂
زستان
بار
♂ هاوین
206 - شالوور
333 - ودودە

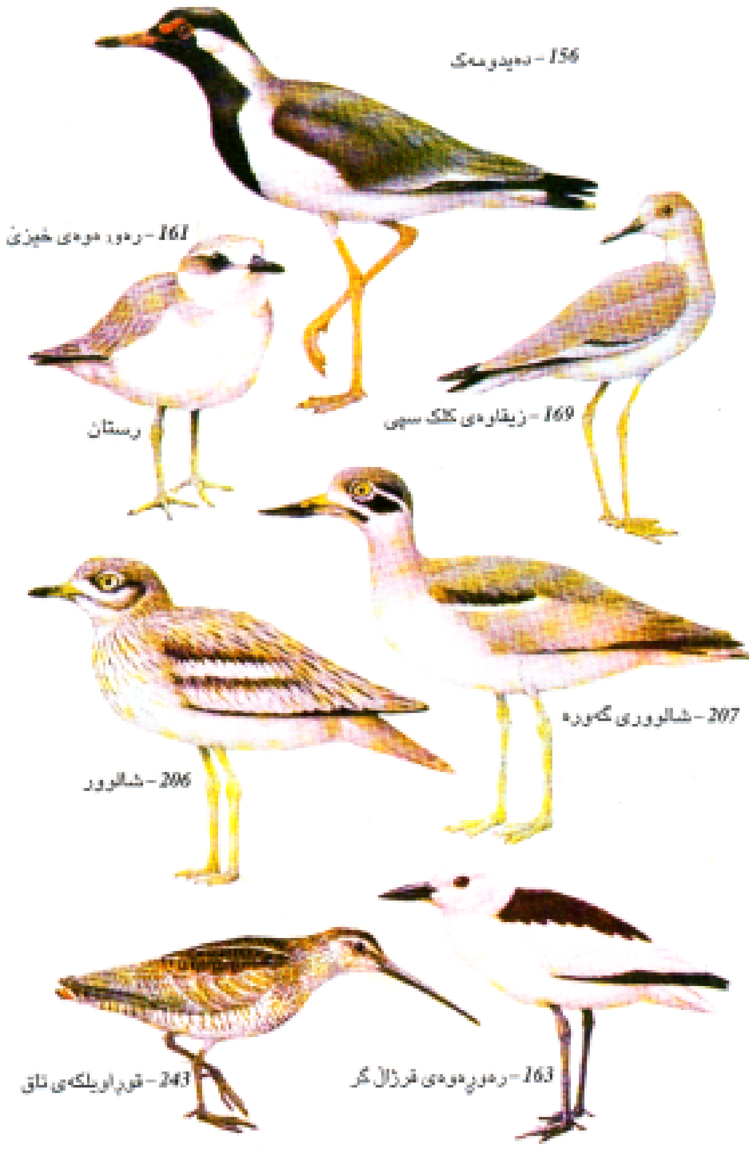
156 - دەیدومەک
161 - رەوڕەوەی خیزی
زستان
169 - زیقاوەی کلک سپی
207 - شالووری گەورە
206 - شالوور
243 - قوڕاویلکەی تاق
163 - رەوڕەوەی قرژاڵ گر

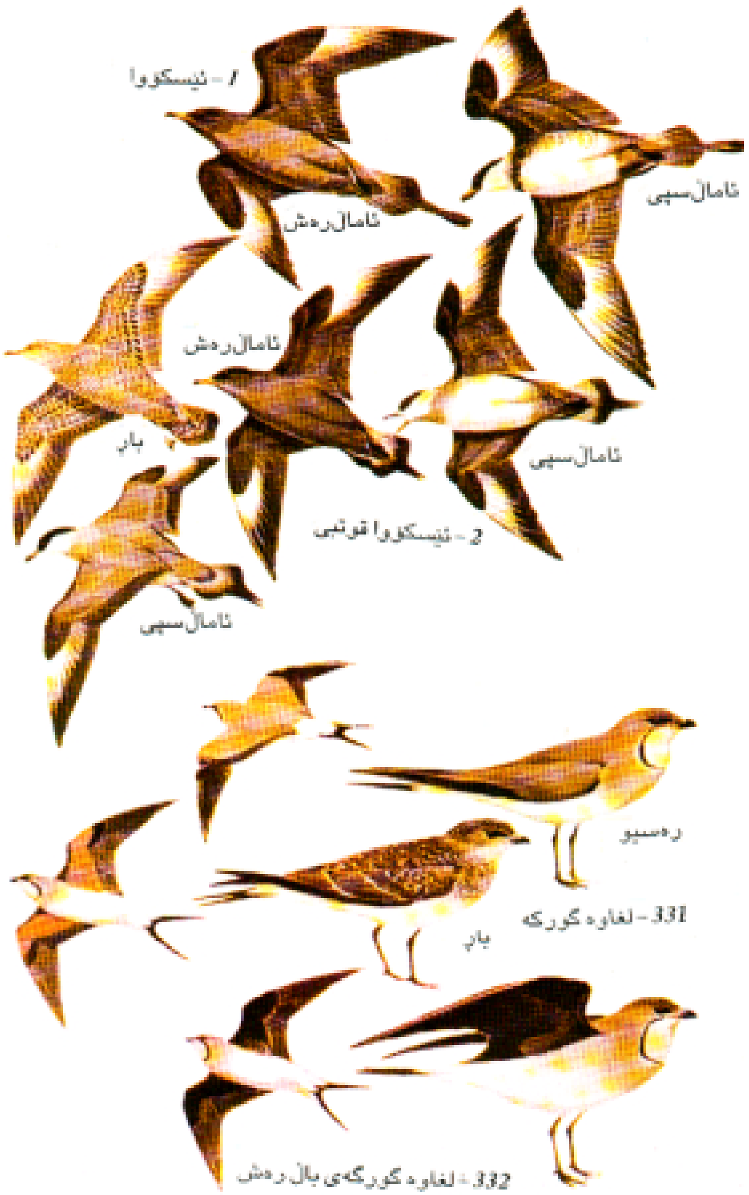
1 - ئیسکوا
ئاماڵڕەش
ئاماڵسپی
ئاماڵڕەش
بار
ئاماڵسپی
2 - ئیسکوا قوتبی
ئاماڵسپی
ڕەسیو
331 - لغاوە گورگە
بار
332 - لغاوە گورگەی باڵ ڕەش

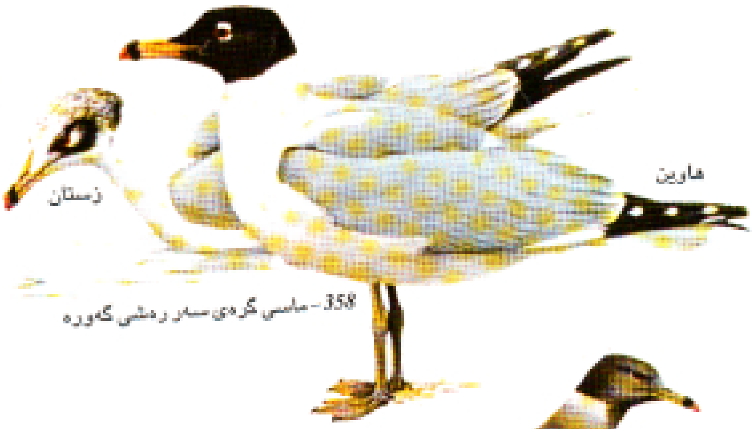
هاوین
زستان

358 - ماسی گرەی سەر ڕەشی گەورە

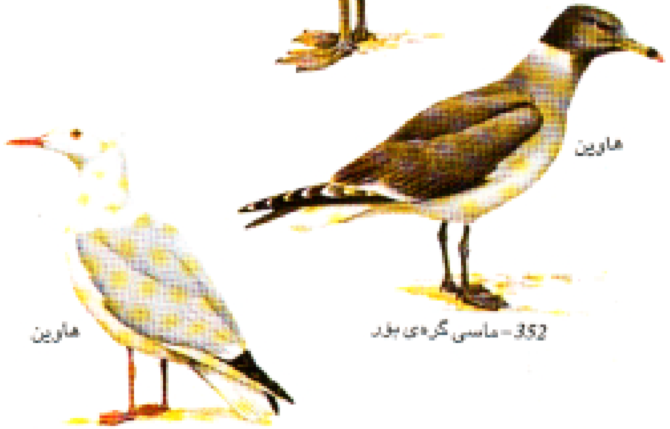
هاوین
هاوین

352 - ماسی گرەی بۆر

355 - ماسی گرەی دندووک باریک

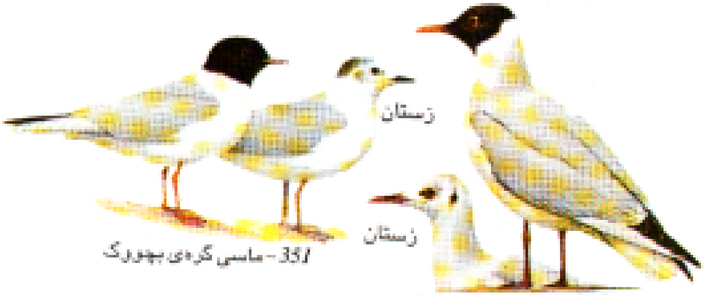
زستان
زستان

351 - ماسی گرەی بچووک

357 - ماسی گرەی سەر ڕەشی بچووک

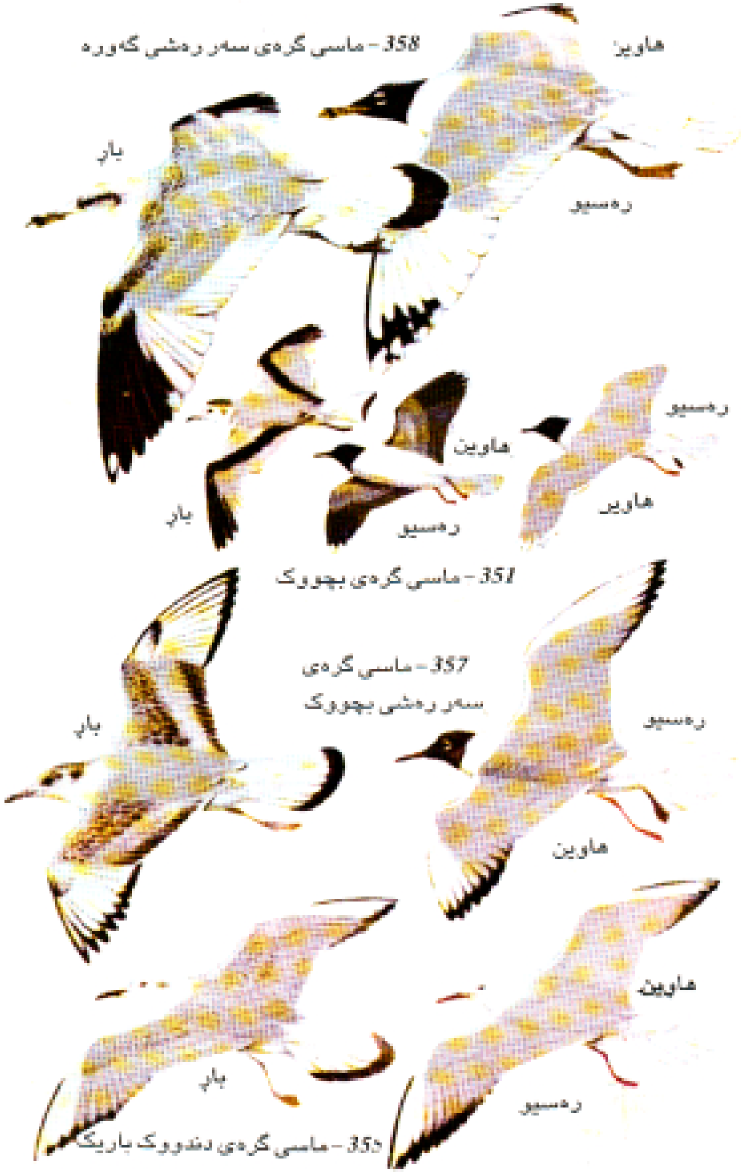
358 - ماسی گرەی سەر ڕەشی گەورە
هاوین
پار
ڕەسیو
ڕەسیو
هاوین
هاوین
پار
ڕەسیو
351 - ماسی گرەی بچووک
357 - ماسی گرەی
سەر ڕەشی بچووک
پار
ڕەسیو
هاوین
هاوین
پار
ڕەسیو
355 - ماسی گرەی دندووک باریک

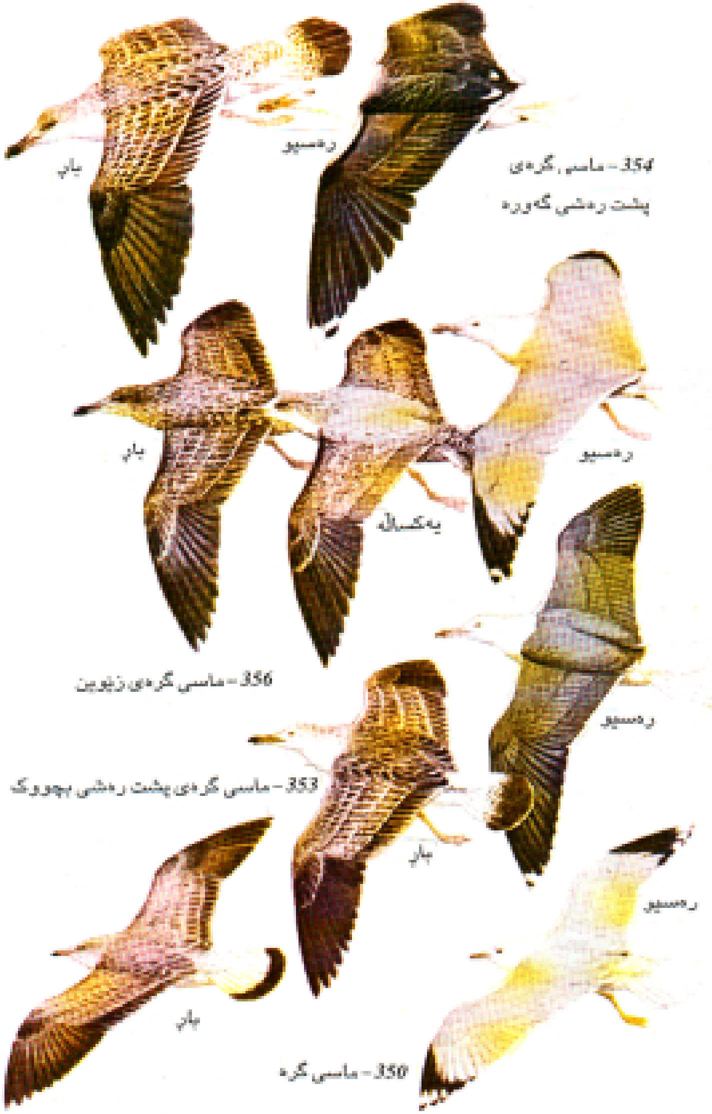
ڕەسیو
پار
354 - ماسی گرەی
پشت ڕەشی گەورە
پار
ڕەسیو
یەکسالە
356 - ماسی گرەی زێوین
ڕەسیو
353 - ماسی گرەی پشت ڕەشی بچووک
پار
ڕەسیو
پار
350 - ماسی گرە

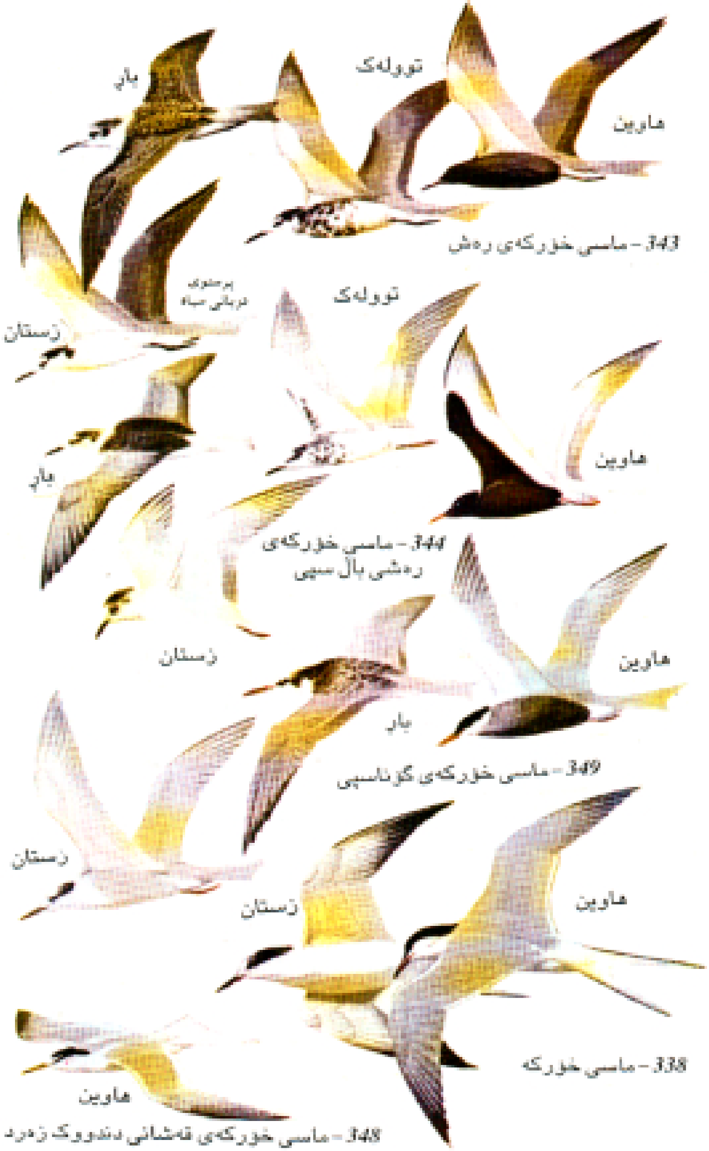
تووڵەک
بار
هاوین
تووڵەک
زستان
هاوین
بار
زستان
هاوین
بار
زستان
زستان
هاوین
هاوین

343 - ماسی خورکەی رەش

344 - ماسی خورکەی
رەشی باڵ سپی

349 - ماسی خورکەی گوناسپی

338 - ماسی خورکە

348 - ماسی خورکەی قەشانی دندووک زەرد

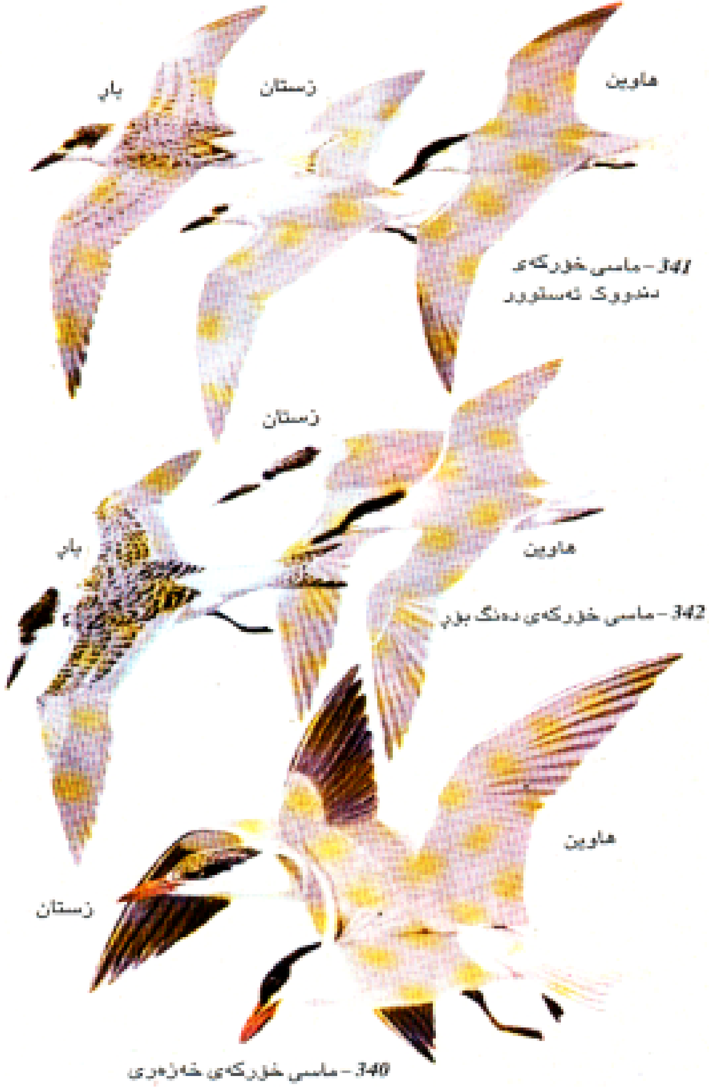
بار
زستان
هاوین
زستان
بار
هاوین
هاوین
زستان

341 - ماسی خورکەی
دندووک ئەستوور

342 - ماسی خورکەی دەنگ بۆر

340 - ماسی خورکەی خەزەری

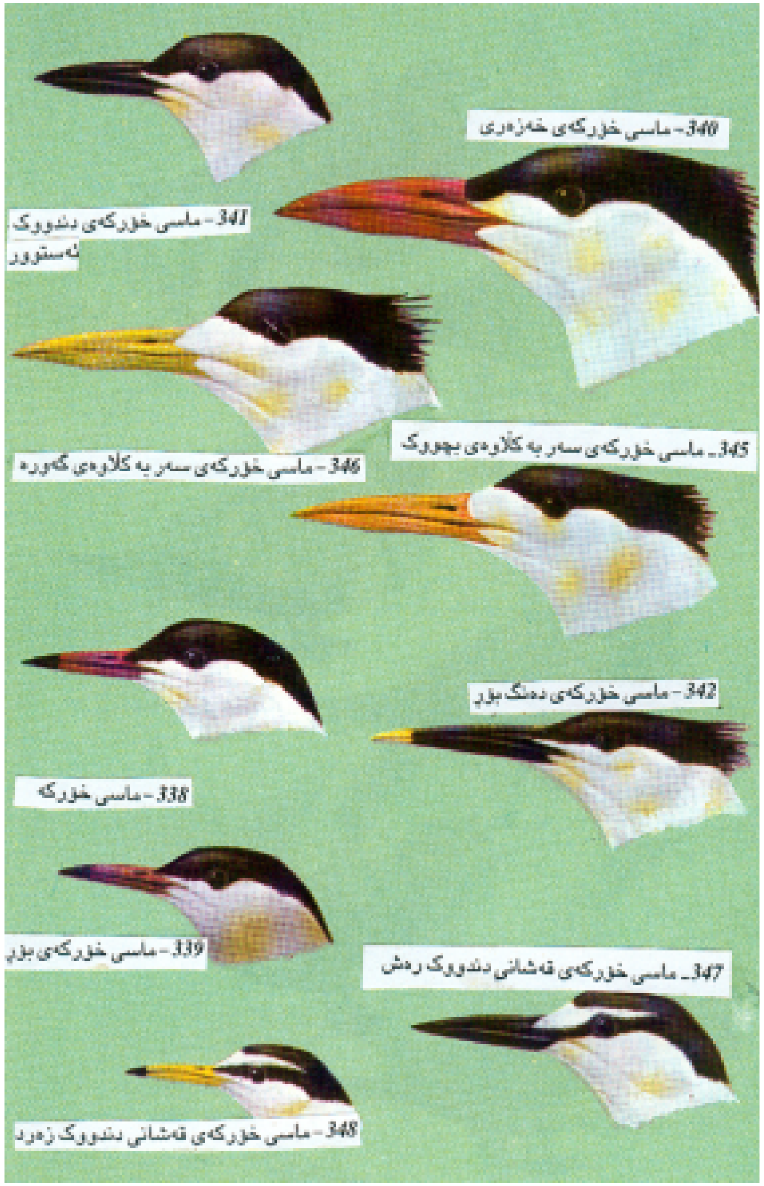
340 - ماسی خۆرکەی خەزەری
341 - ماسی خۆرکەی دندووک ئەستوور
346 - ماسی خۆرکەی سەر بە کلاوەی گەورە
345 ـ ماسی خۆرکەی سەر بە کلاوەی بچووک
342 - ماسی خۆرکەی دەنگ بۆر
338 - ماسی خۆرکە
339 - ماسی خۆرکەی بۆر
347 ـ ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک رەش
348 - ماسی خۆرکەی قەشانی دندووک زەرد

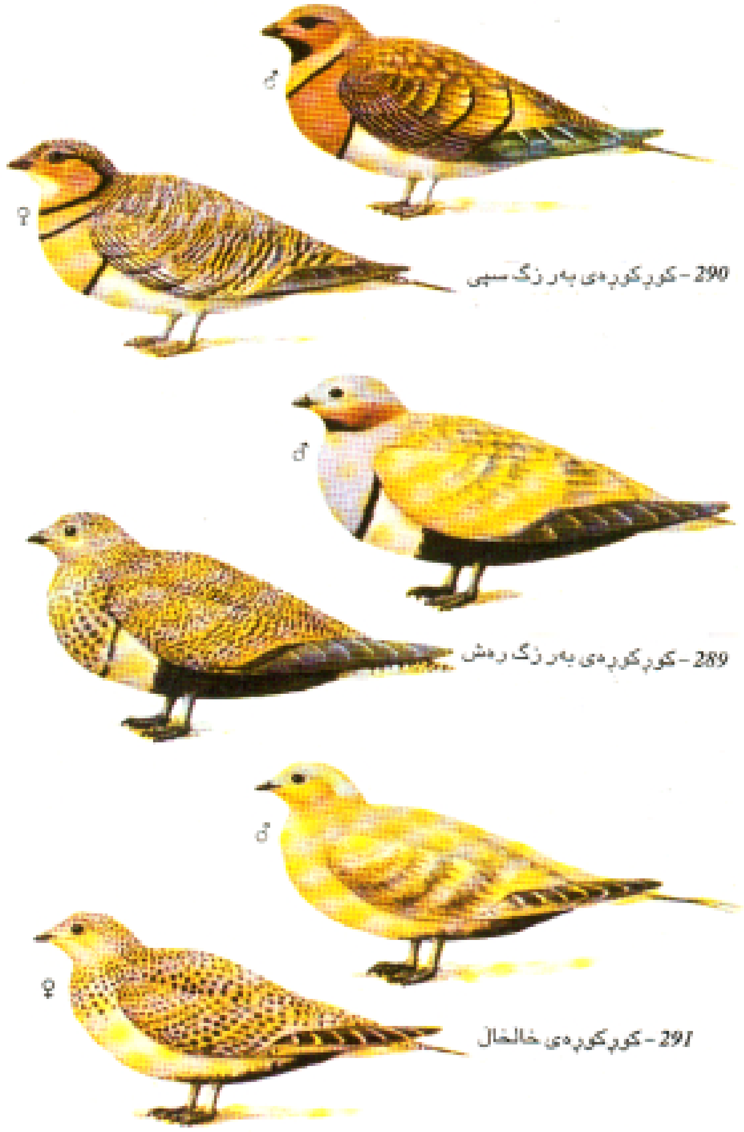
♂
♀
290 - کورکورەی بەر زگ سپی
♂
289 - کورکورەی بەر زگ رەش
♂
♀
291 - کورکورەی خالخال

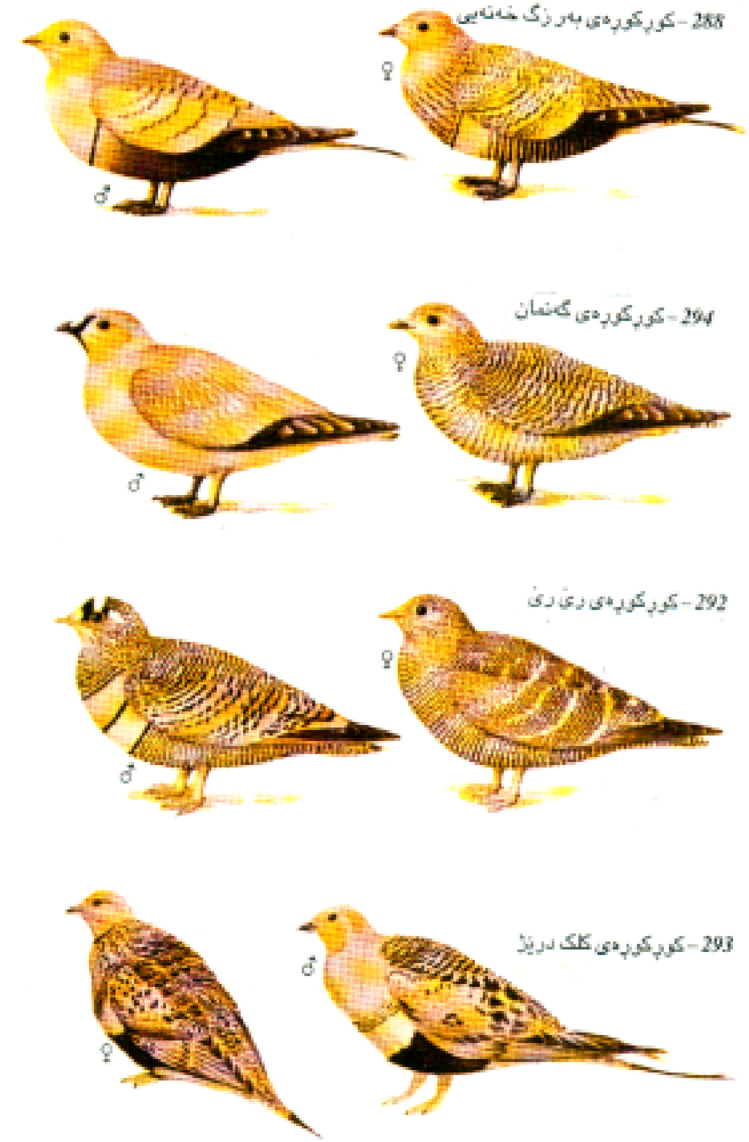
288- کورکورەی بەرزگ خەنەیی
♂
♀
294- کورکورەی گەنمان
♂
♀
292- کورکورەی رێ رێ
♂
♀
293- کورکورەی کلک درێژ
♀
♂

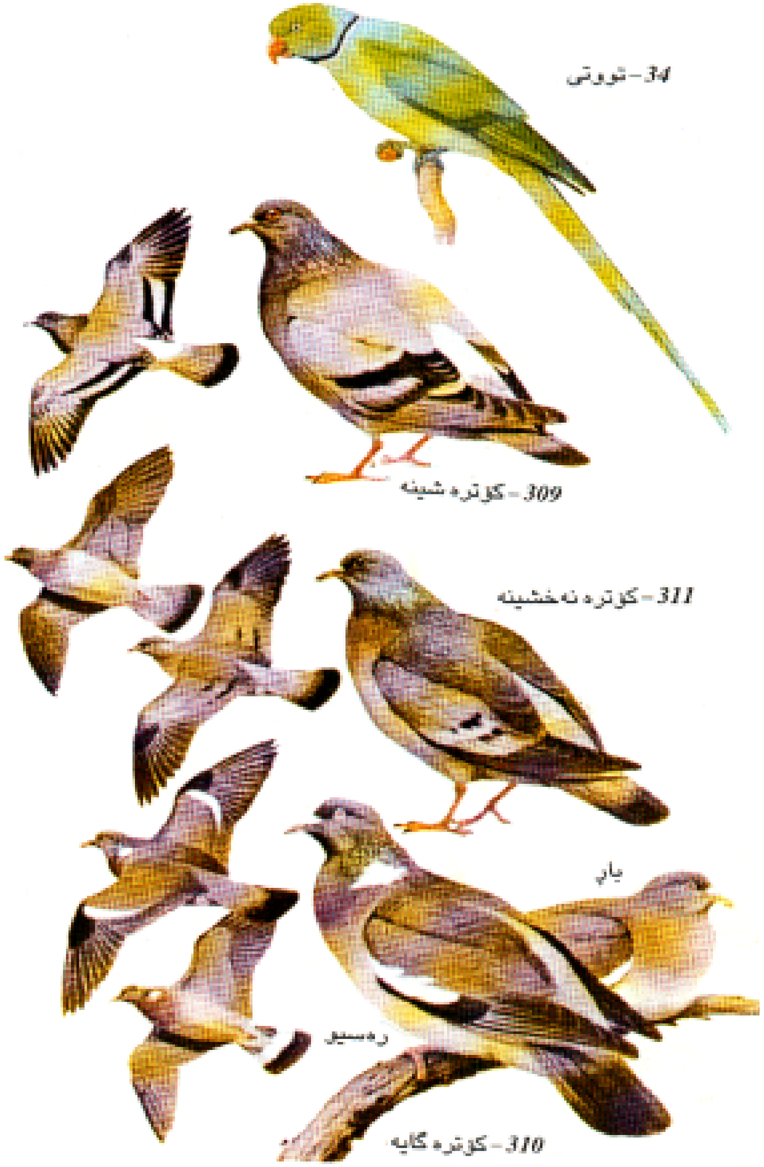
34- تووتی
309- کۆترە شینە
311- کۆترە نەخشینە
باپ
رەسیو
310- کۆترە گایە

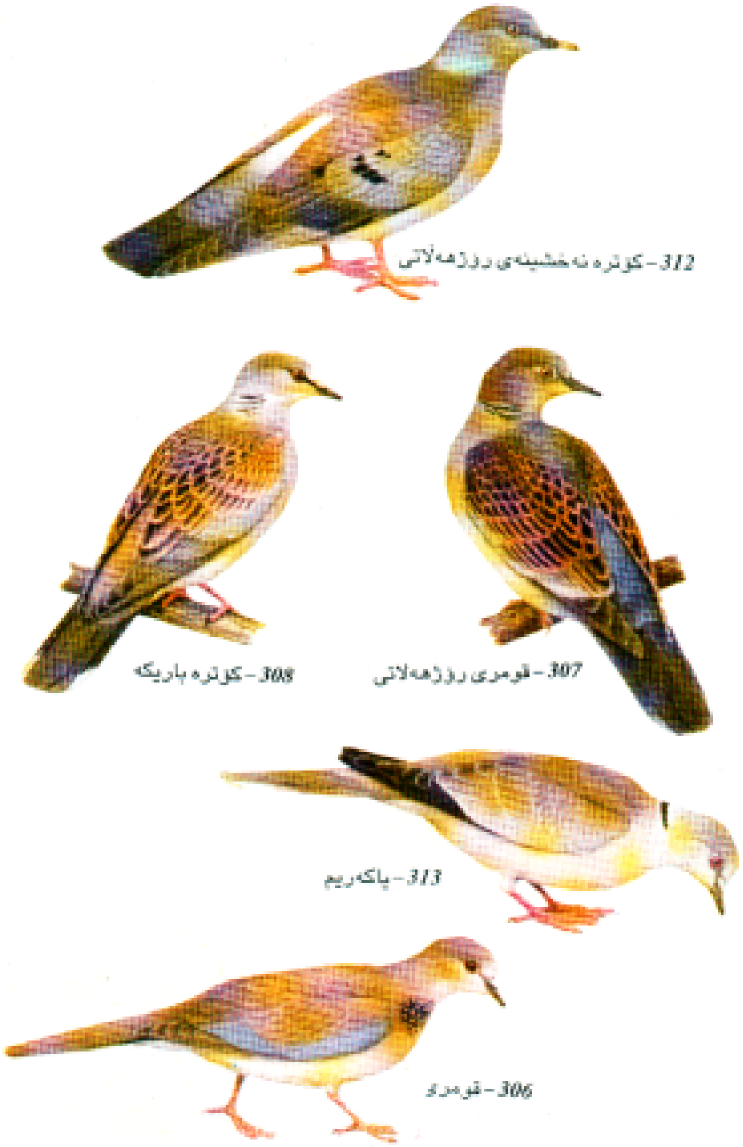
312- کوترە نەخشینەی ڕۆژهەلاتی
308- کوترە باریکە
307- قومری ڕۆژهەلاتی
313- پاکەریم
306- قومری

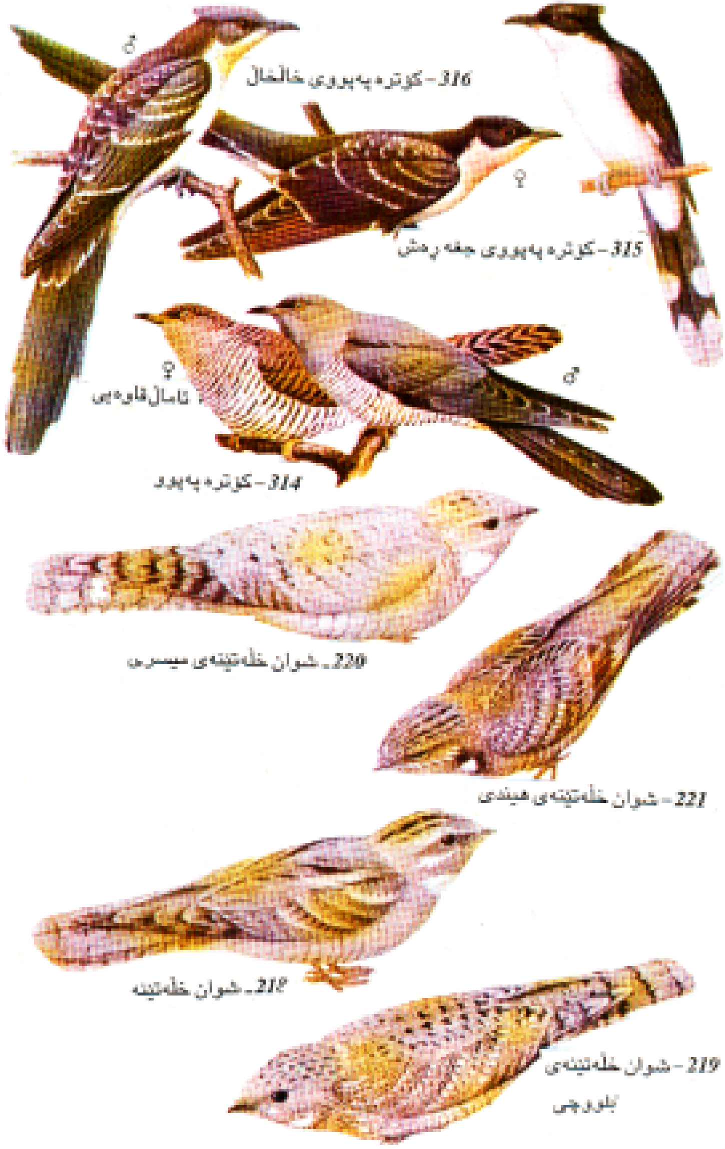
♂
316- کوترە پەپووی خاڵخاڵ
♀
315- کوترە پەپووی جقە ڕەش
♀
ئاماڵقاوەیی
♂
314- کوترە پەپوو
220- شوان خلەتێنەی میسری
221- شوان خلەتێنەی هیندی
218- شوان خلەتێنە
219- شوان خلەتێنەی
بلوچی

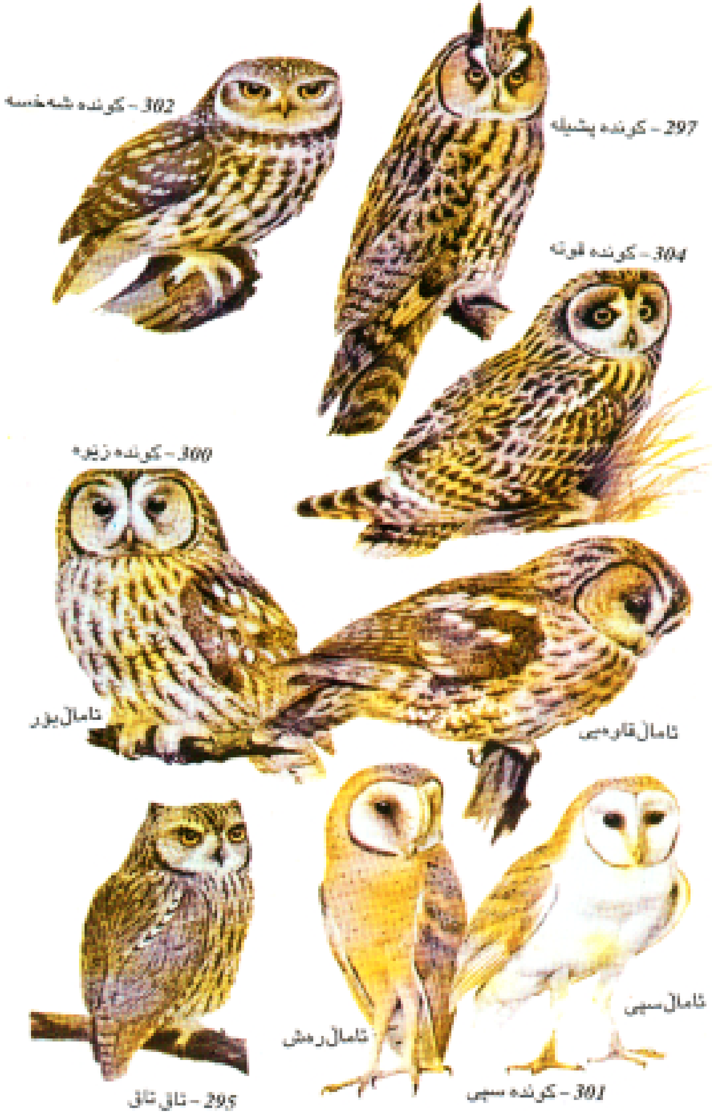
302 - كوندە شەخسە
297 - كوندە پشیلە
304 - كوندە قونە
300 - كوندە زیرە*
ئامال بۆر
ئامال قاوەیی
ئامال سپی
ئامال رەش
295 - تاق تاق
301 - كوندە سپی

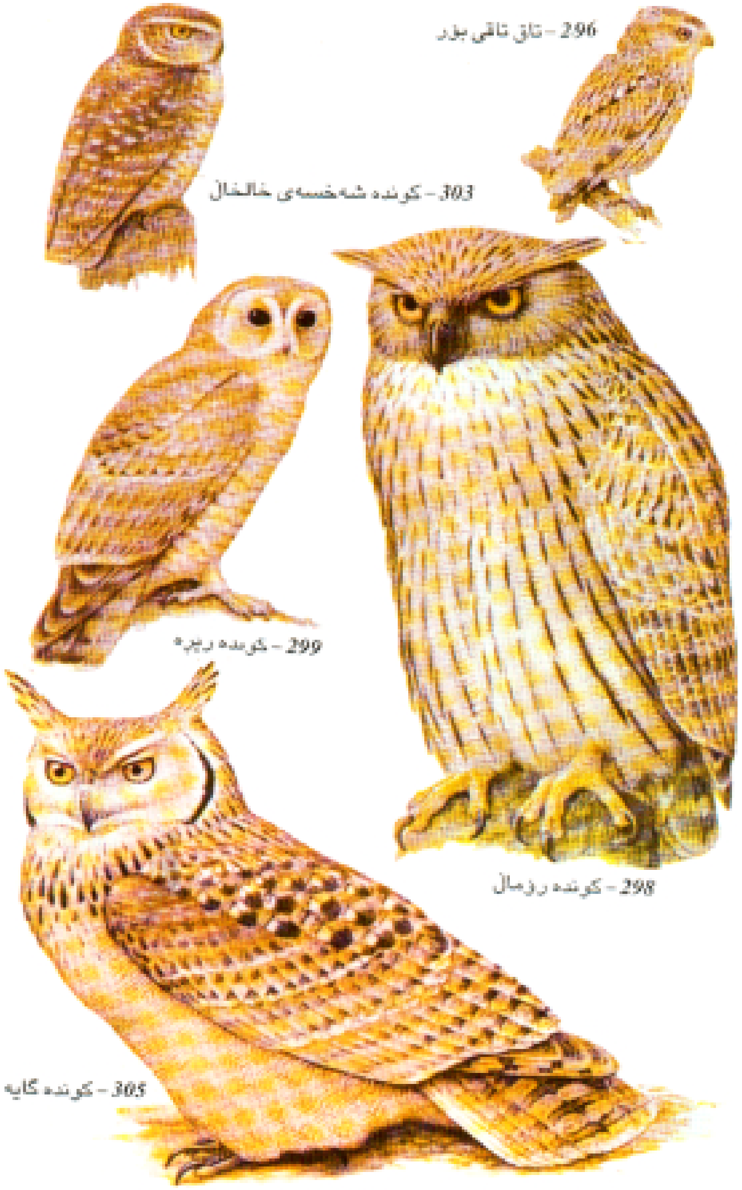
296 - تاق تاقی بۆر
303 - كوندە شەخسەی خالخال
299 - كوندە ریر*
298 - كوندە رزمال
305 - كوندە گایە

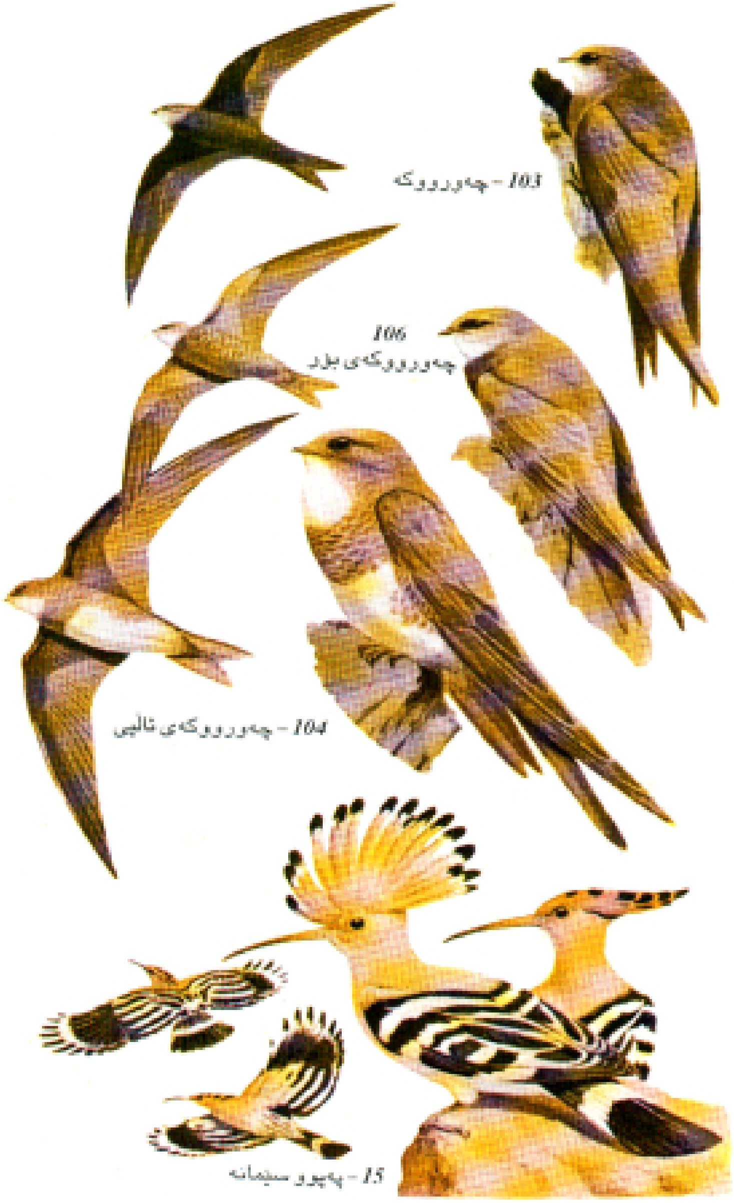
103 - چەررووک
106
چەررووکەی بەرد
104 - چەررووکەی ئاڵپی
15 - پەپوو سلیمانە

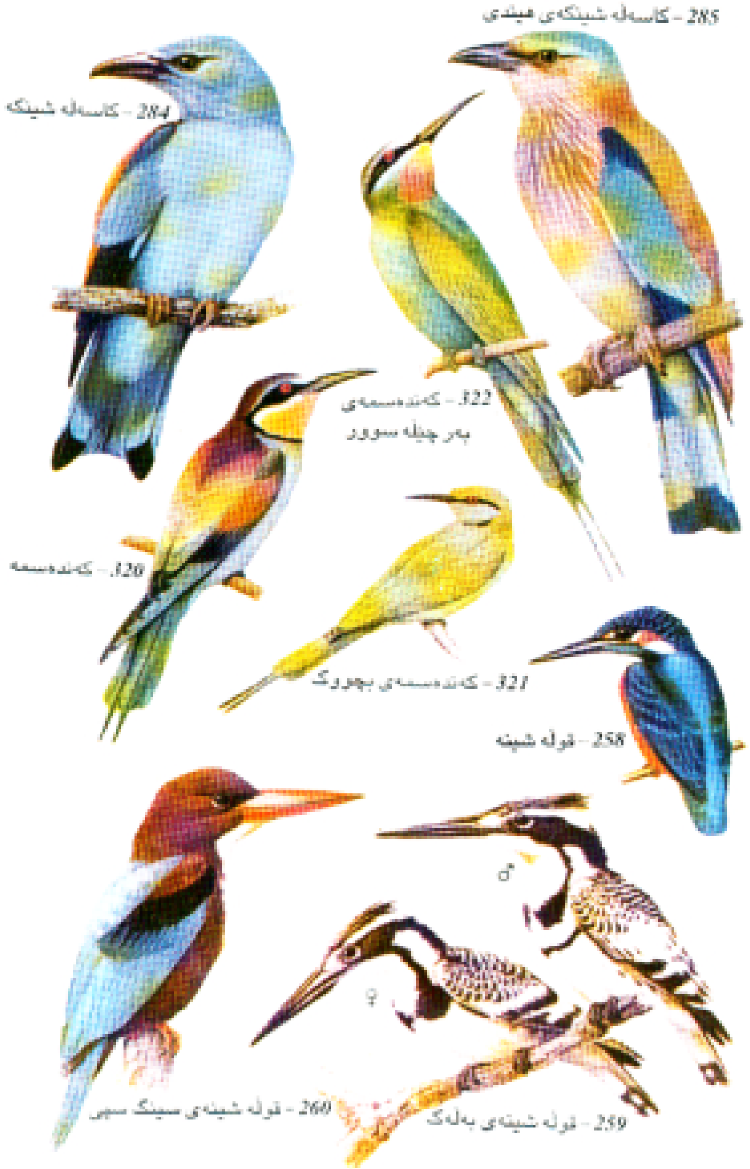
285 - کاسەلە شینکەی هیندی
284 - کاسەلە شینکە
322 - کەندەسمەی
بەر چیلە سوور
320 - کەندەسمە
321 - کەندەسمەی بچووک
258 - قولە شینە
♂
♀
260 - قولە شینەی سینگ سپی
259 - قولە شینەی بەڵەک

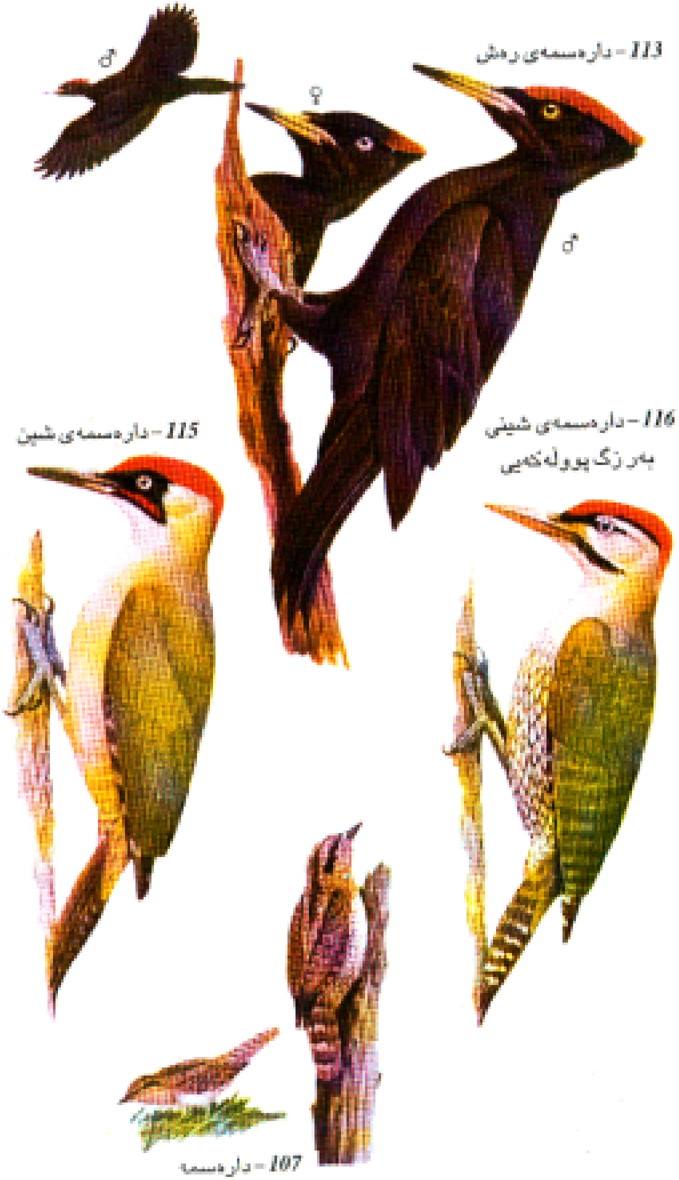
113 - دارەسمەی ڕەش
♂
♀
♂
115 - دارەسمەی شین
116 - دارەسمەی شینی
بەر زگ پوولەکەیی
107 - دارەسمە

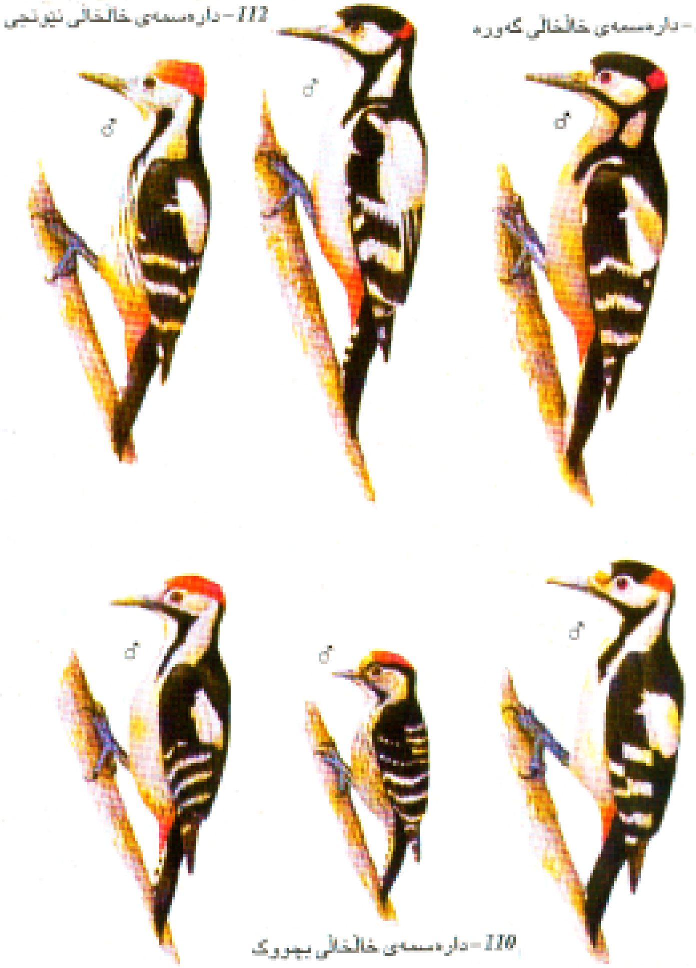
109 - دارەسمەی خاڵخاڵی باڵ سپی
112 - دارەسمەی خاڵخاڵی نێونجی
111 - دارەسمەی خاڵخاڵی گەورە
♂
♂
♂
♂
♂
♂
110 - دارەسمەی خاڵخاڵی بچووک
114 - دارەسمەی سووریایی
108 - دارەسمەی بلووچی

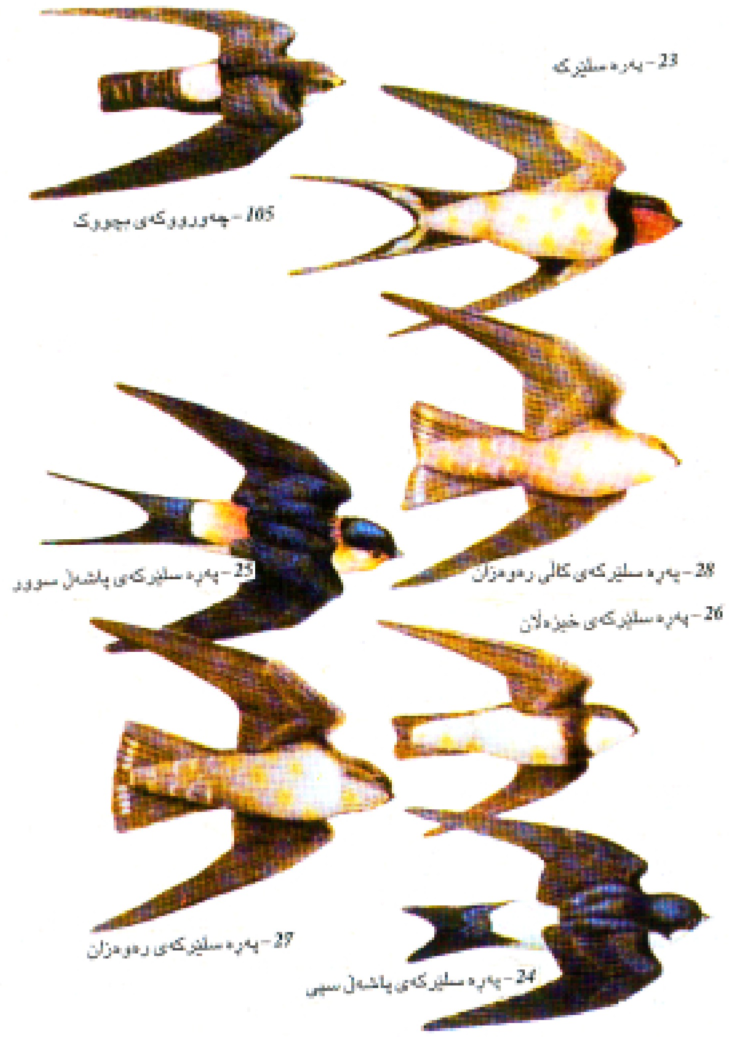
23- پەرە سلێرکە
105- چەورووکەی بچووک
25- پەرە سلێرکەی پاشەڵ سوور
28- پەرە سلێرکەی کالی رەوەزان
26- پەرە سلێرکەی خیزەڵان
27- پەرە سلێرکەی رەوەزان
24- پەرە سلێرکەی پاشەڵ سپی

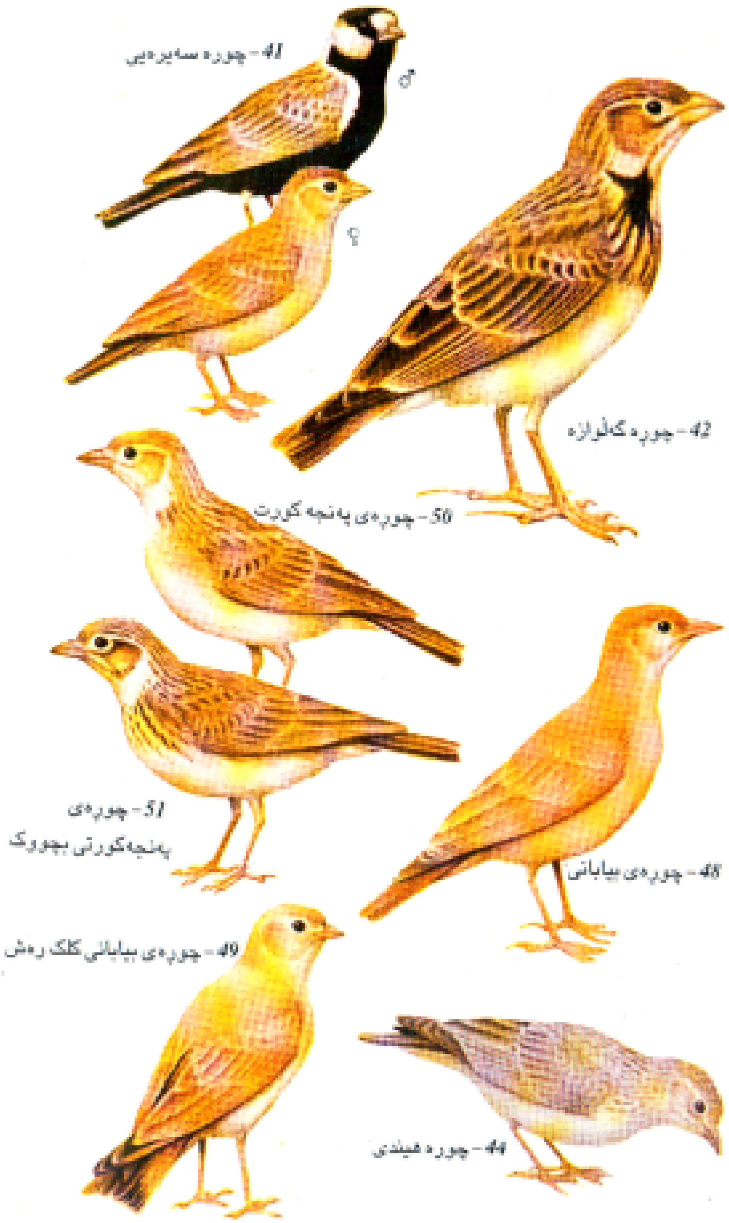
41- چورە سەیرەیی
♂
♀
42- چورە گەڵوازە
50- چورەی پەنجە کورت
51- چورەی
پەنجەکورتی بچووک
48- چورەی بیابانی
49- چورەی بیابانی کلک رەش
44- چورە هیندی

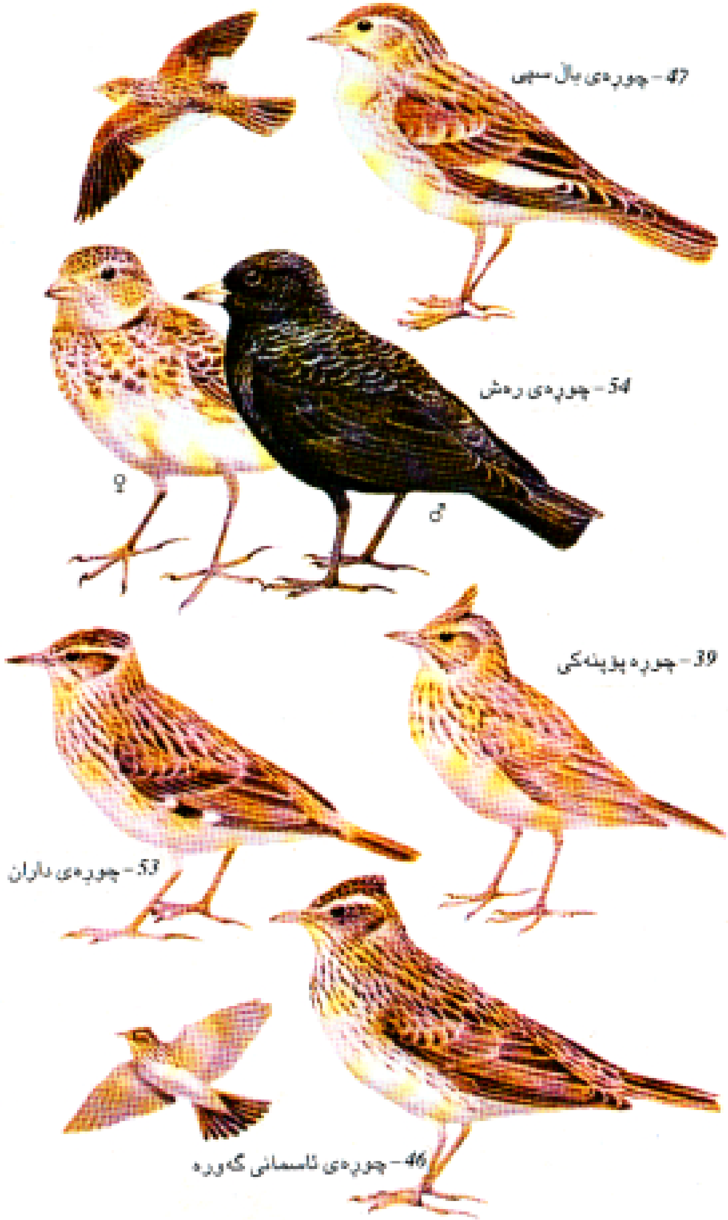
47 - چورەی باڵ سپی
54 - چورەی ڕەش
♀
♂
39 - چورە پۆپنەکی
53 - چورەی داران
46 - چورەی ئاسمانی گەورە

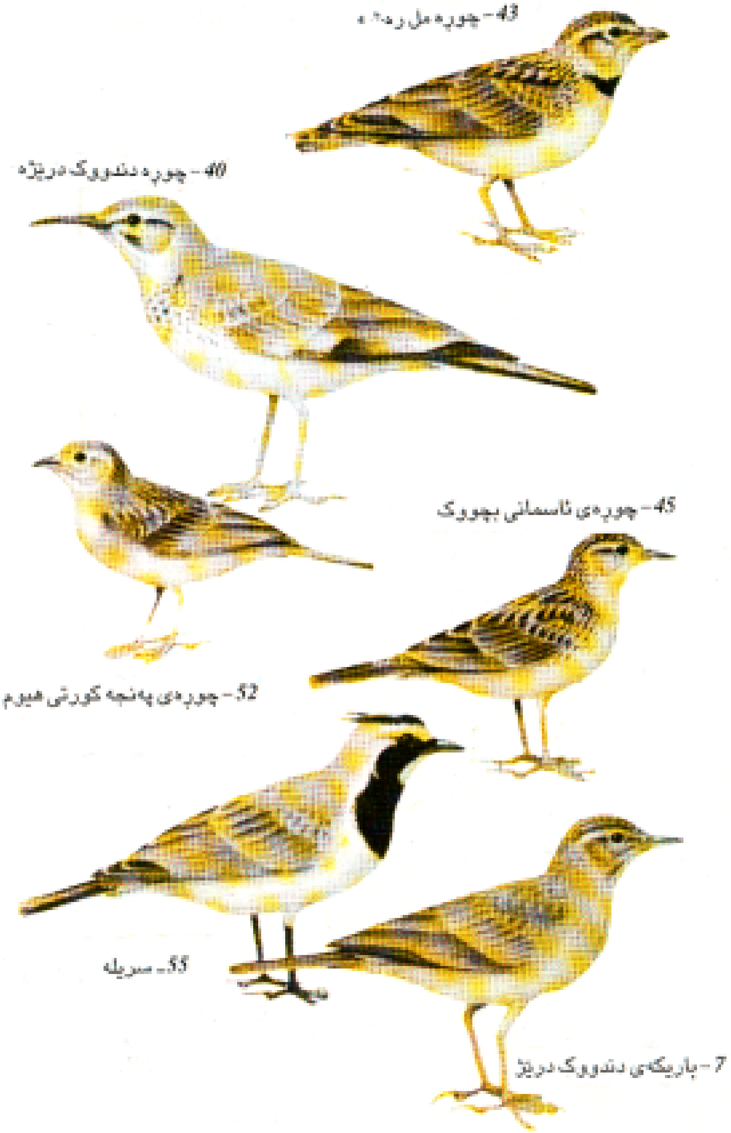
43 - چورە مل رەش
40 - چورە دندووک درێژە
45 - چورەی ئاسمانی بچووک
52 - چورەی پەنجە کورتی هیوم
55 - سریلە
7 - باریکەی دندووک درێژ

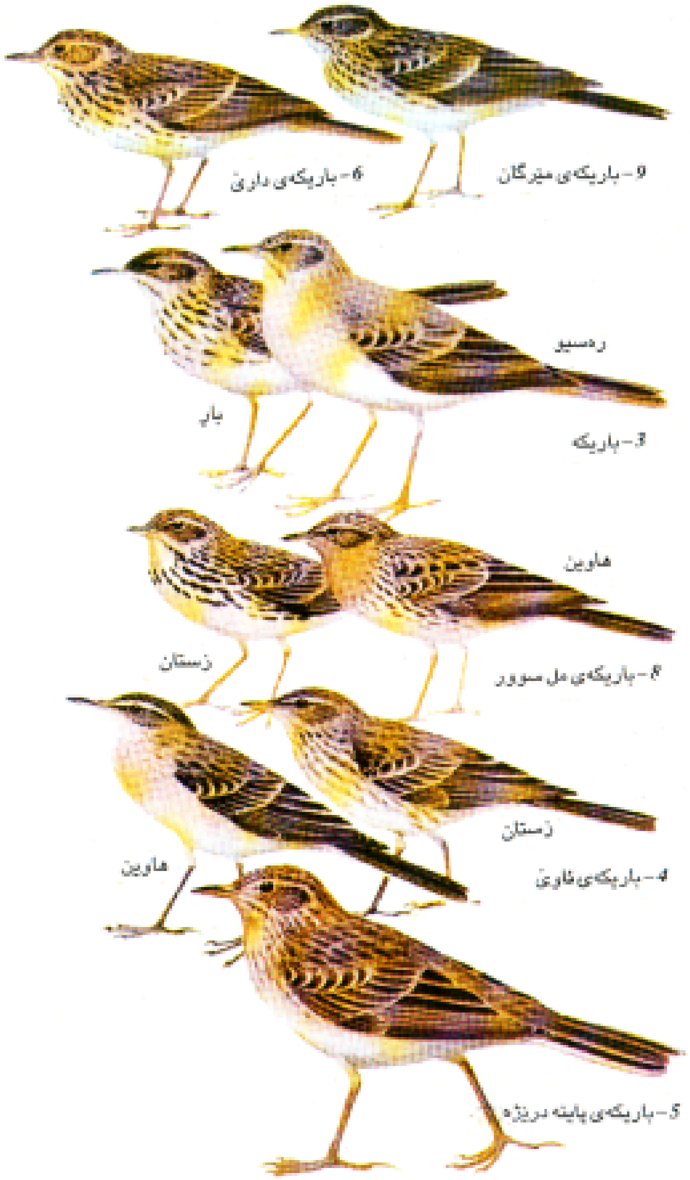
6- باریکەی داری
9- باریکەی میترگان
رەسیو
بار
3- باریکە
هاوین
زستان
8- باریکەی مل سوور
زستان
هاوین
4- باریکەی ئاوی
5- باریکەی پاینە دریژە

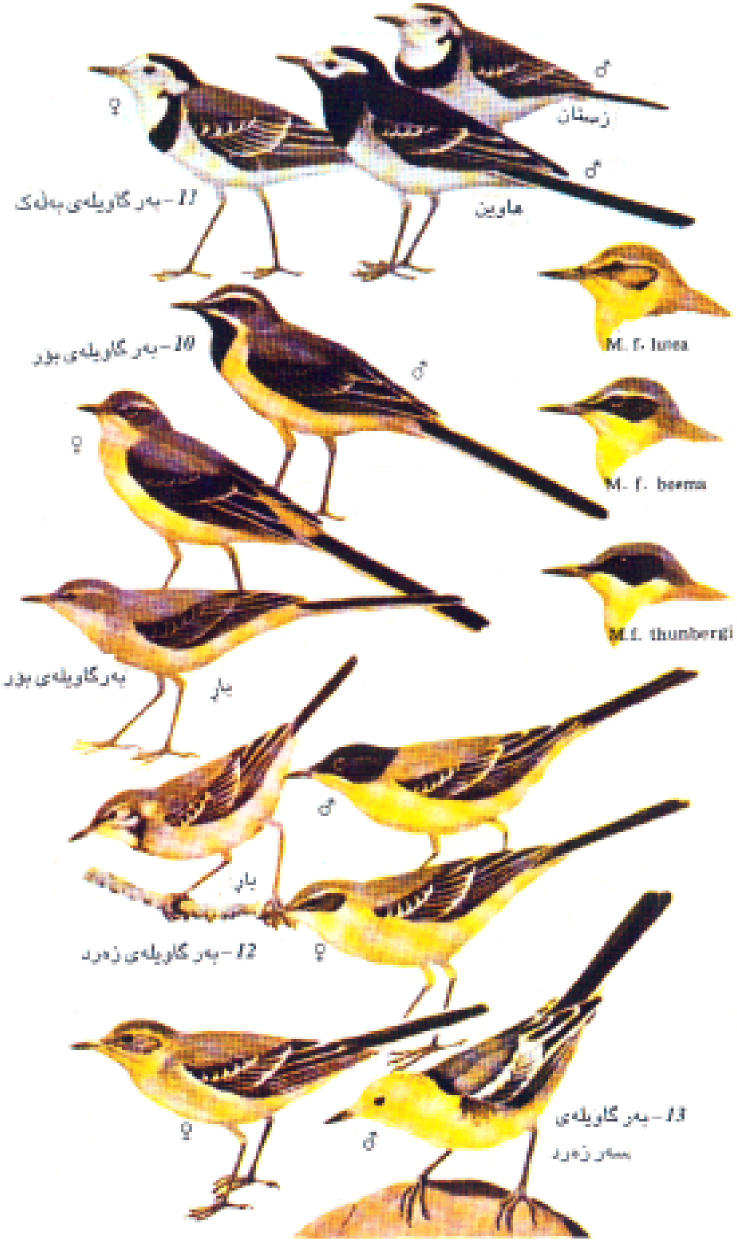
♂
♀
زستان
♂
11- بەر گاویلەی بەڵەک
هاوین
M. f. lutea
10- بەر گاویلەی بۆر
♂
♀
M. f. beema
M.f. thunbergi
بەرگاویلەی بۆر
بار
♂
بار
12- بەر گاویلەی زەرد
♀
13- بەر گاویلەی
سەر زەرد
♀
♂

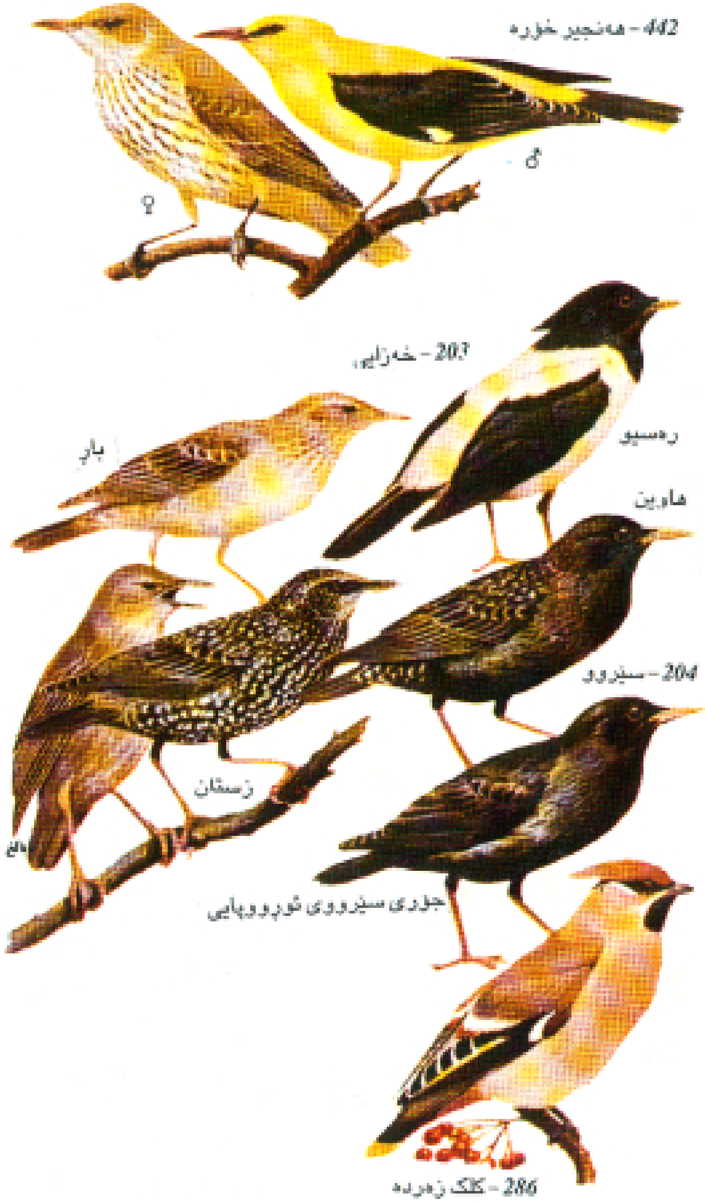
442 - هەنجیر خورە
♂
♀
203 - خەزایی،
بار
رەسیو
هاوین
204 - سیزروو
زستان
ماع
جوری سیزرووی ئوروپایی
286 - کلک زەردە

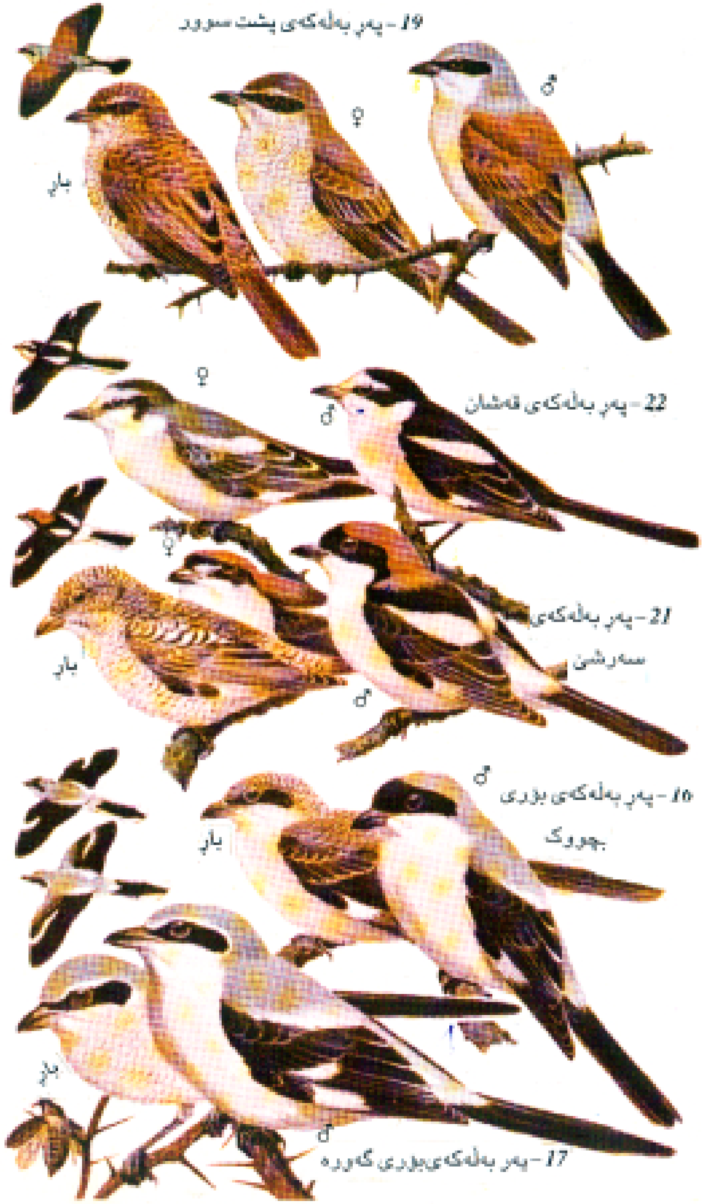
19 - پەڕ بەڵەکەی پشت سوور
♂
♀
بار
♀
♂
22 - پەڕ بەڵەکەی قەشان
♀
21 - پەڕ بەڵەکەی
سەرشن
بار
♂
♂
16 - پەڕ بەڵەکەی بوزی
بچووک
بار
بار
♂
17 - پەڕ بەڵەکەی بوزی گەورە

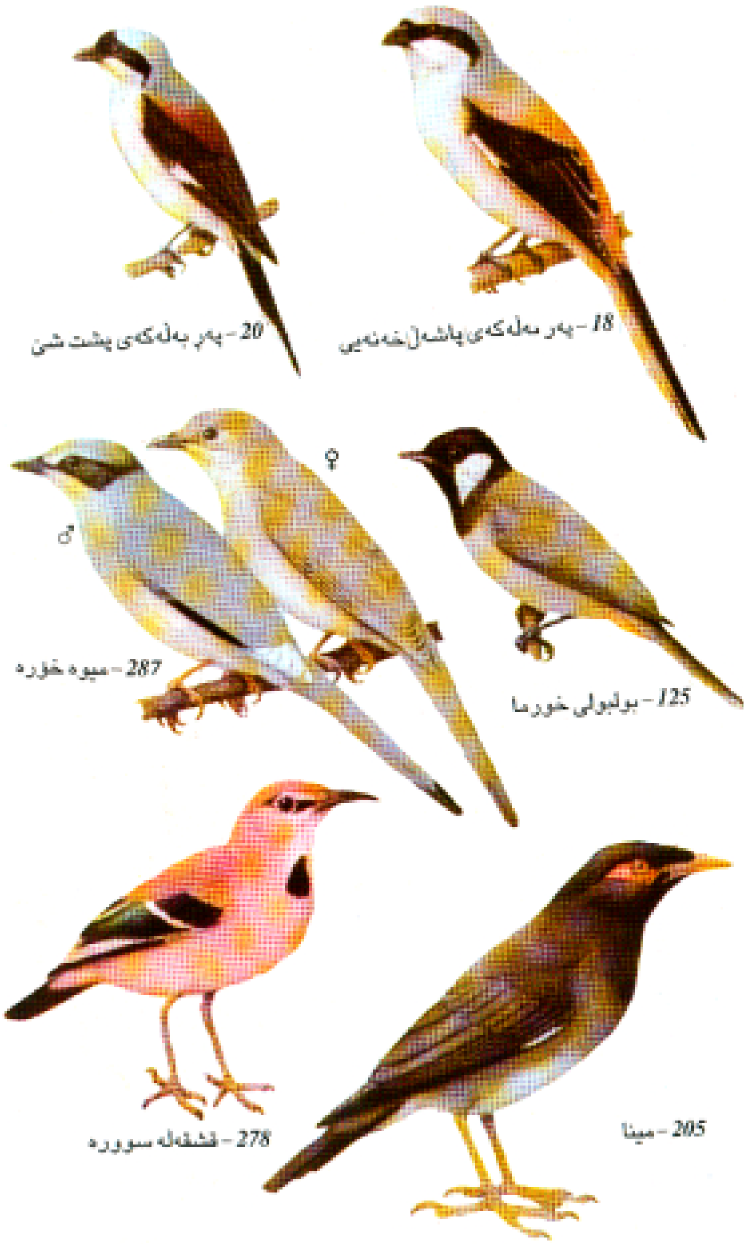
18 - پەڕ بەڵەکەی پاشەڵ خەنەیی
20 - پەڕ بەڵەکەی پشت شین
♀
♂
125 - بولبولی خورما
287 - میوە خۆرە
205 - مینا
278 - قشقەلە سوورە

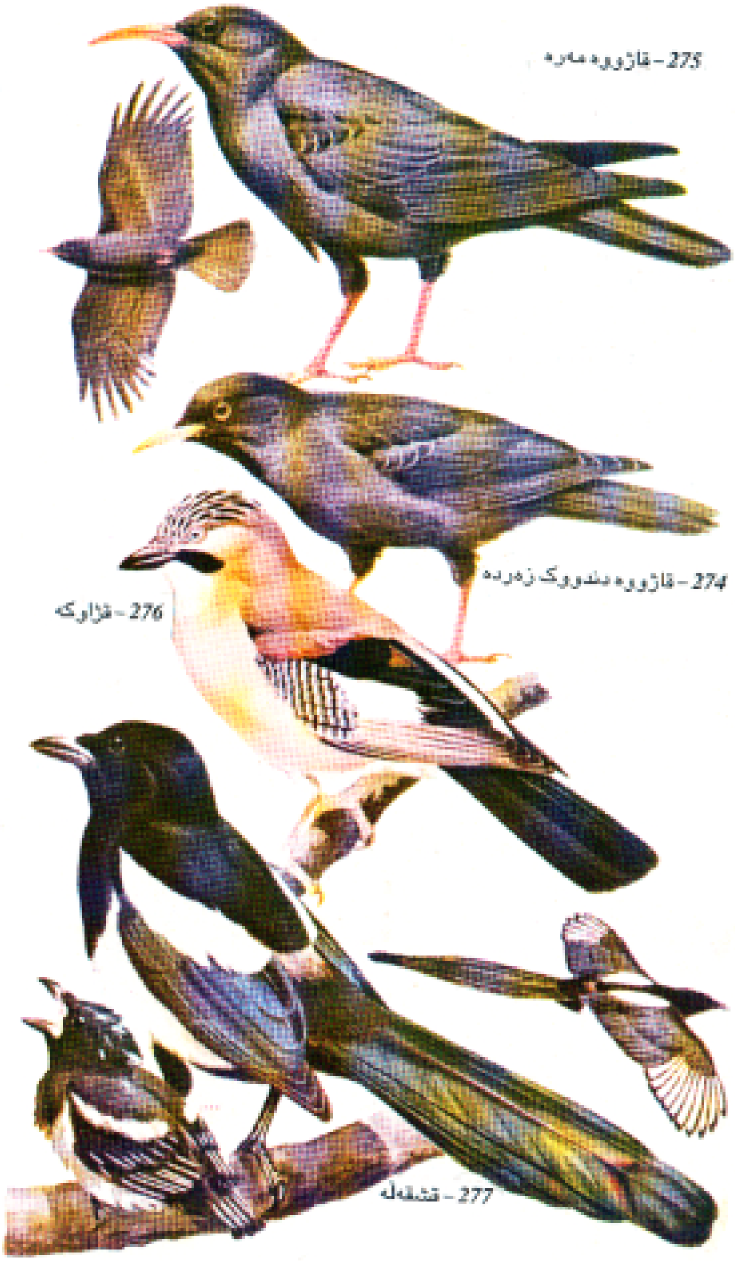
275 - قاژووە مەرە
274 - قاژووە دندووک زەردە
276 - قژاوکە
277 - قشقەلە

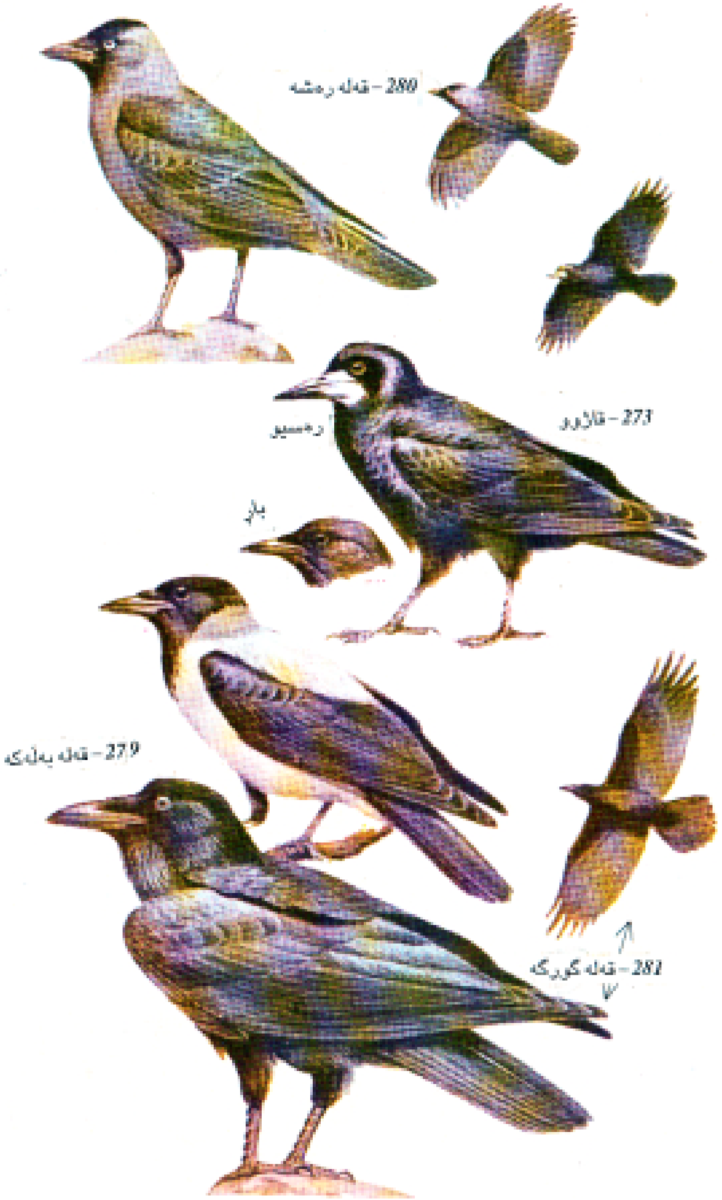
280 - قەلە رەشە
273 - قالاوو
رەسیو
باڕ
279 - قەلە بەلەکە
281 - قەلە گورگە

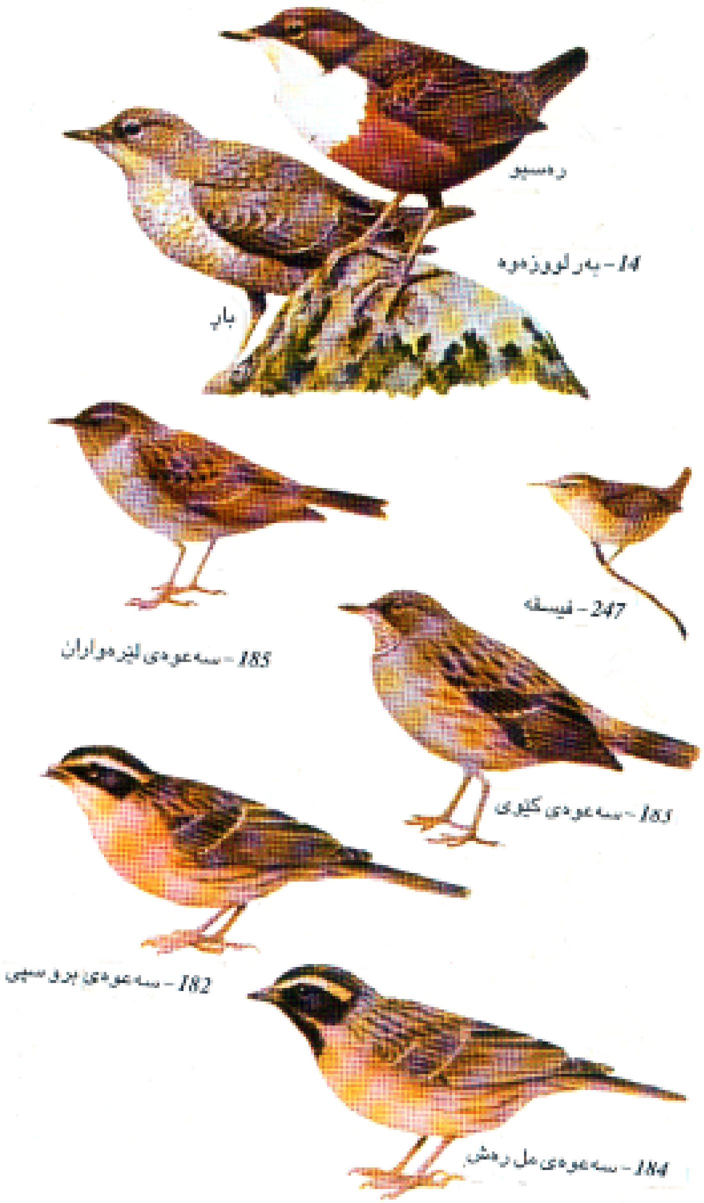
رەسیو
14 - بەرلووزەوە
باڕ
247 - قیسقە
185 - سەعوەی لێرەواران
183 - سەعوەی کێوی
182 - سەعوەی برۆ سپی
184 - سەعوەی مل رەش

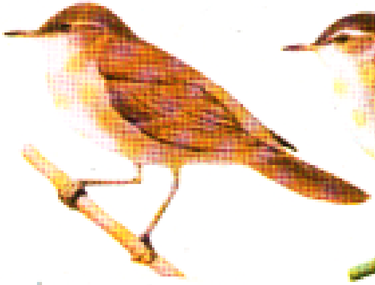

87 - چۆلەکە پەرچەی ساوی

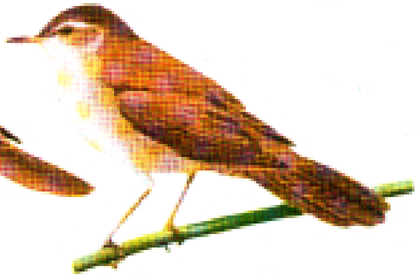

92 - چۆلەکە پەرچەی کلک پان

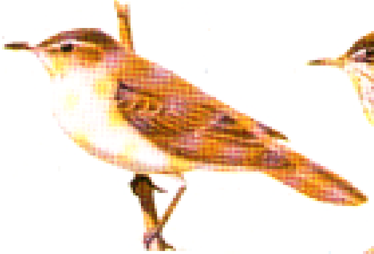

77 - چۆلەکە پەرچەی چەڵتووکان

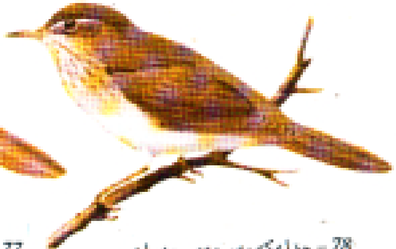

78 - چۆلەکە پەرچەی چەمان

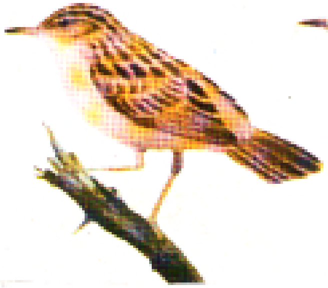

93 - چۆلەکە پەرچەی کلک چەتری

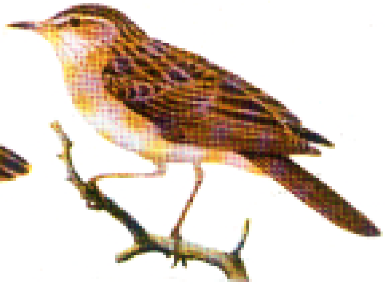

81 - چۆلەکە پەرچەی رێ رێ

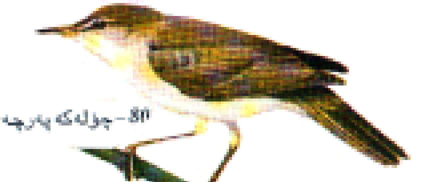

80 - چۆلەکە پەرچەی رۆژھەڵاتی زەلان

72 - چۆلەکە پەرچەی برۆ سپی

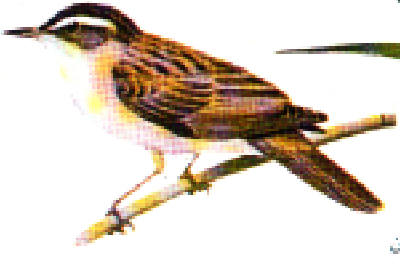

86 - چۆلەکە پەرچەی زەیتوونی زەلان

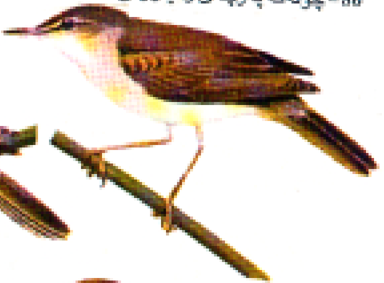

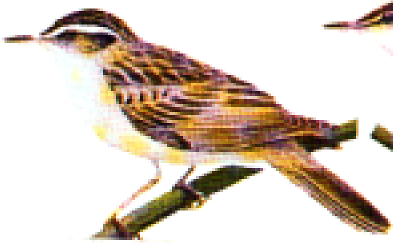

82 - چۆلەکە پەرچەی رێ رێی زەلان

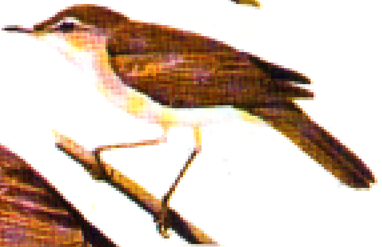

84 - چۆلەکە پەرچەی زەلان

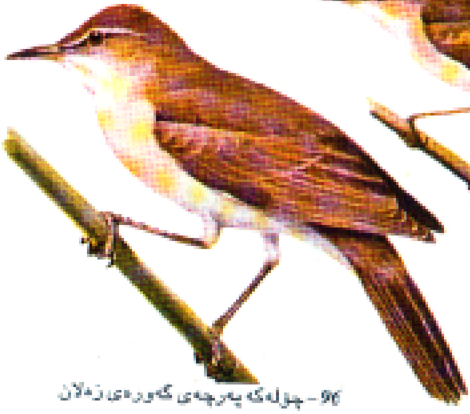

96 - چۆلەکە پەرچەی گەورەی زەلان

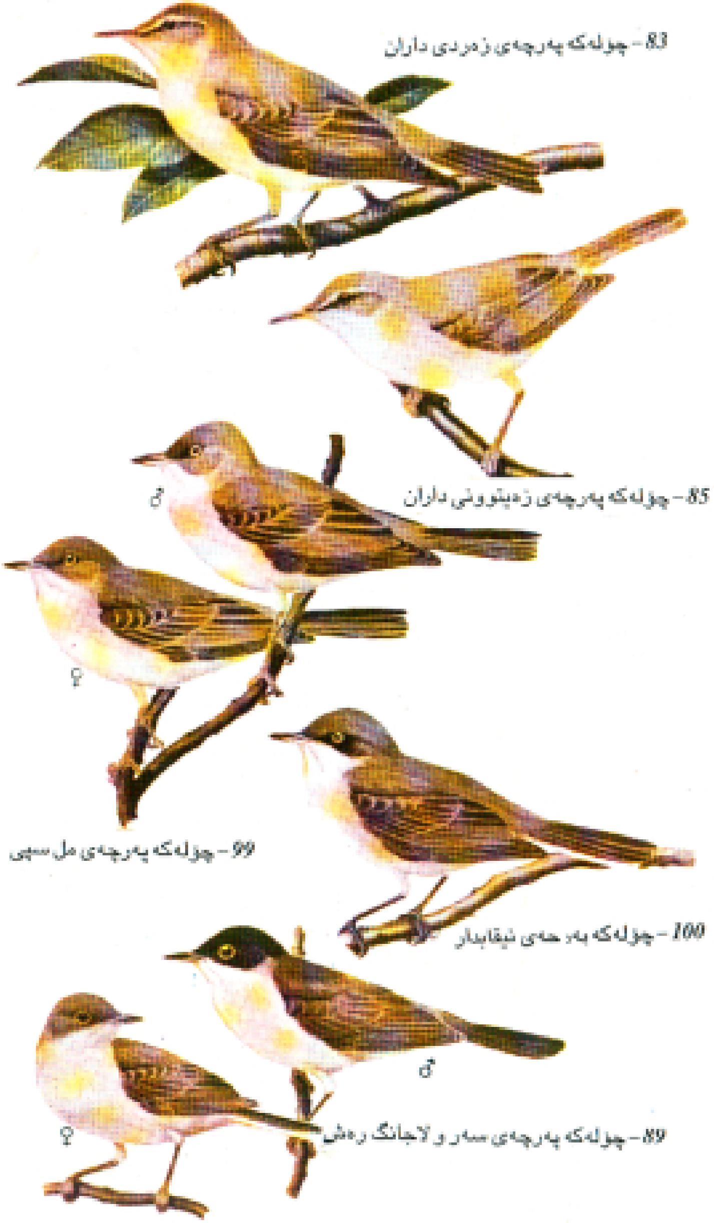

83- چۆلەکە پەرچەی زەردی داران

85- چۆلەکە پەرچەی زەیتوونی داران

99- چۆلەکە پەرچەی مل سپی

100- چۆلەکە پەرچەی نیقابدار

89- چۆلەکە پەرچەی سەر و لاجانگ رەش

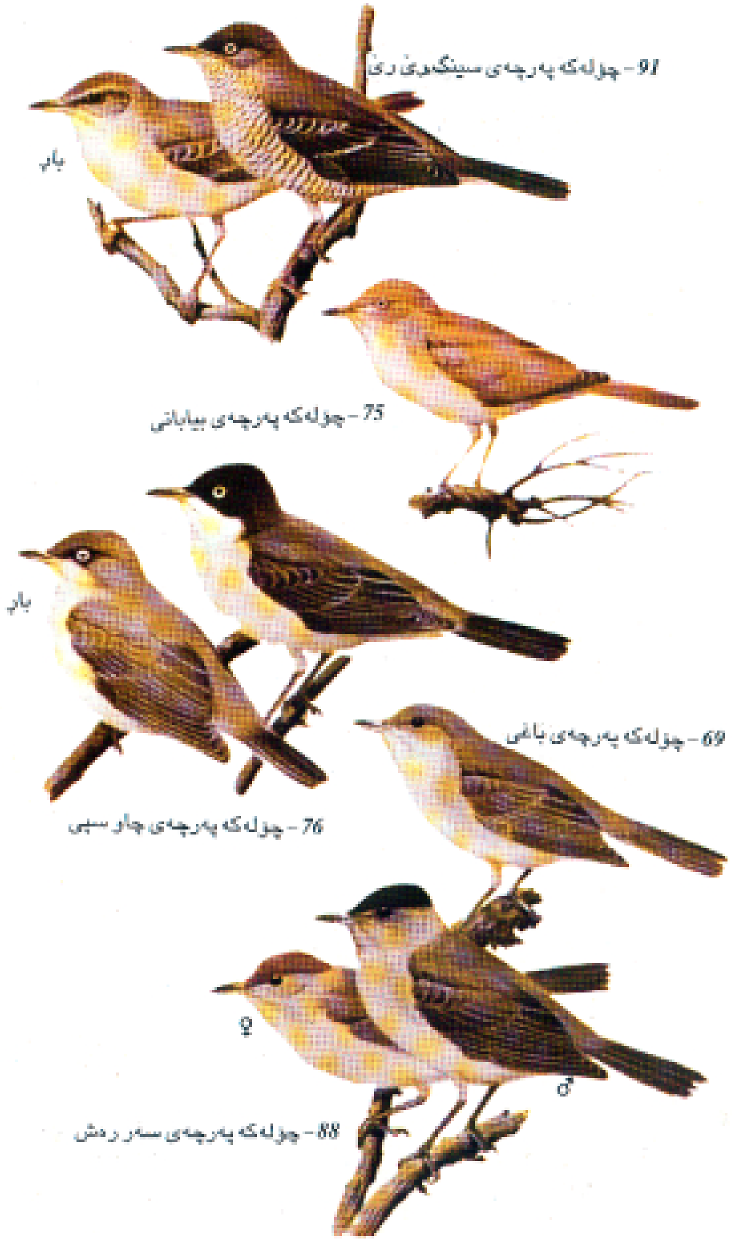

91- چۆلەکە پەرچەی سینگ ڕێ ڕێ

75- چۆلەکە پەرچەی بیابانی

69- چۆلەکە پەرچەی باغی

76- چۆلەکە پەرچەی چاو سپی

88- چۆلەکە پەرچەی سەر رەش

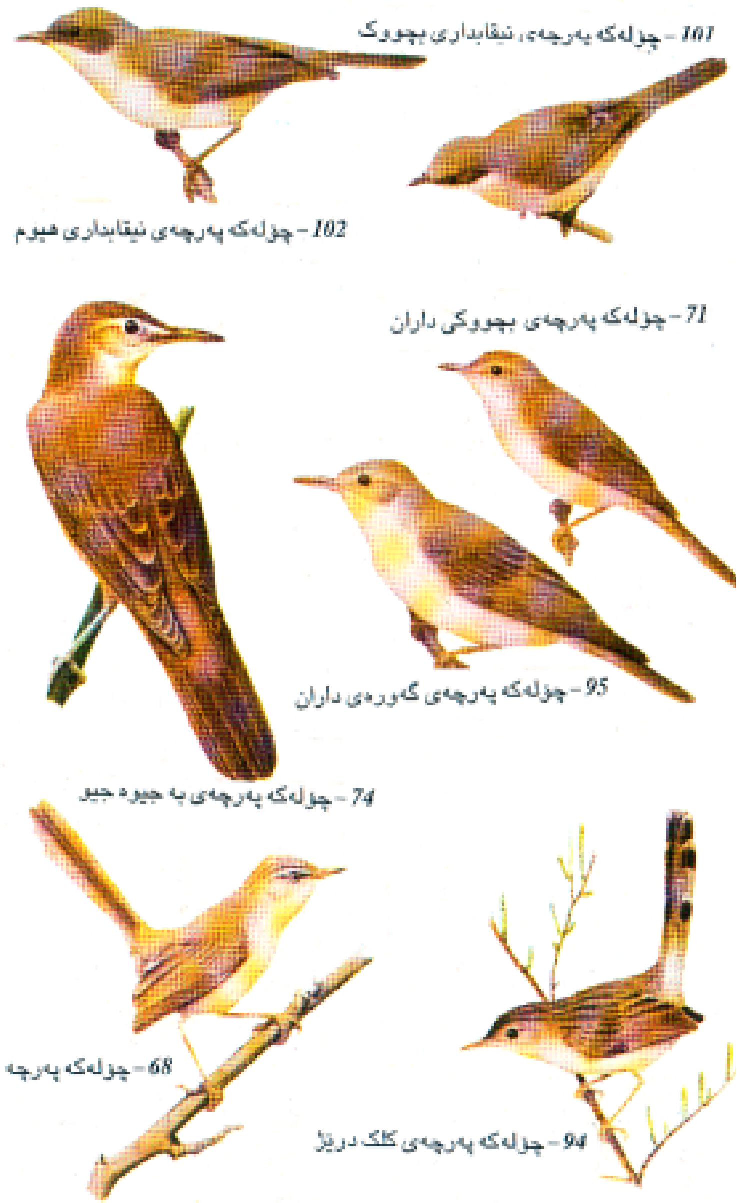
101 - چۆلەکە پەرچەی، نیقابداری بچووک
102 - چۆلەکە پەرچەی نیقابداری هیوم
71 - چۆلەکە پەرچەی بچووکی داران
95 - چۆلەکە پەرچەی گەورەی داران
74 - چۆلەکە پەرچەی بە جیرە جیر
68 - چۆلەکە پەرچە
94 - چۆلەکە پەرچەی کلک درێژ

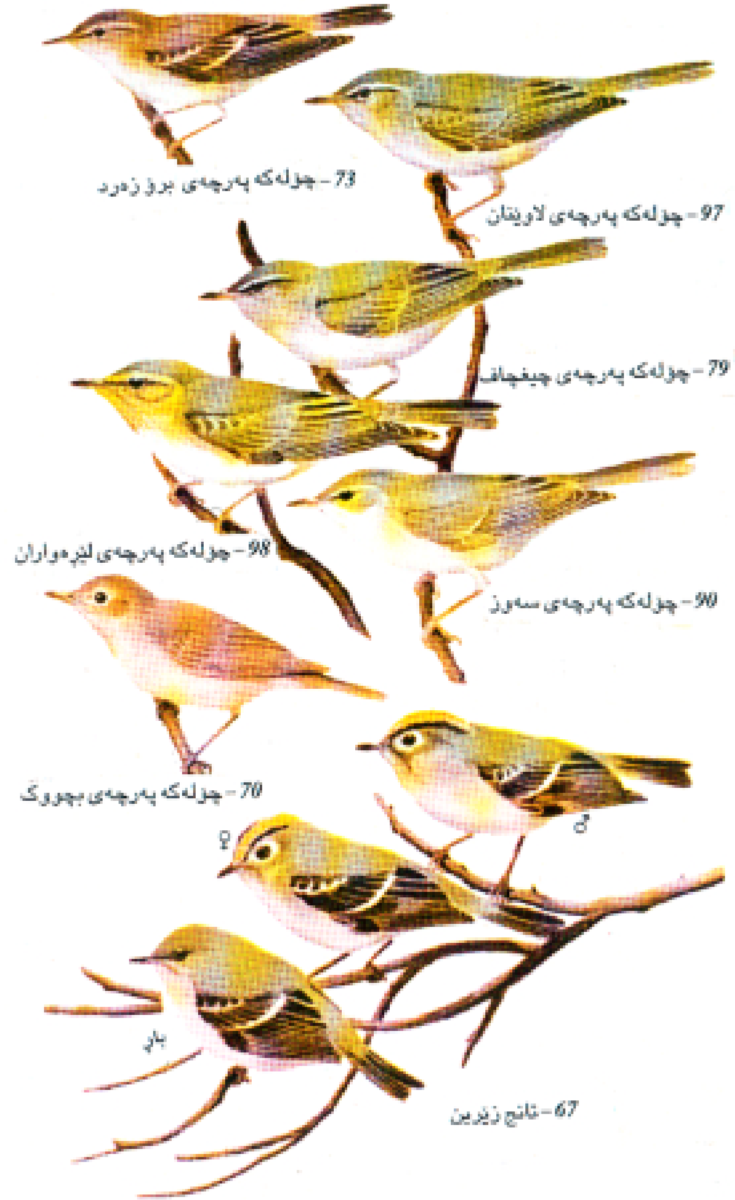
73 - چۆلەکە پەرچەی برۆ زەرد
97 - چۆلەکە پەرچەی لاوێنان
79 - چۆلەکە پەرچەی چیفچاف
98 - چۆلەکە پەرچەی لێرەواران
90 - چۆلەکە پەرچەی سەوز
70 - چۆلەکە پەرچەی بچووک
♀
♂
باری
67 - تاتج زێرین

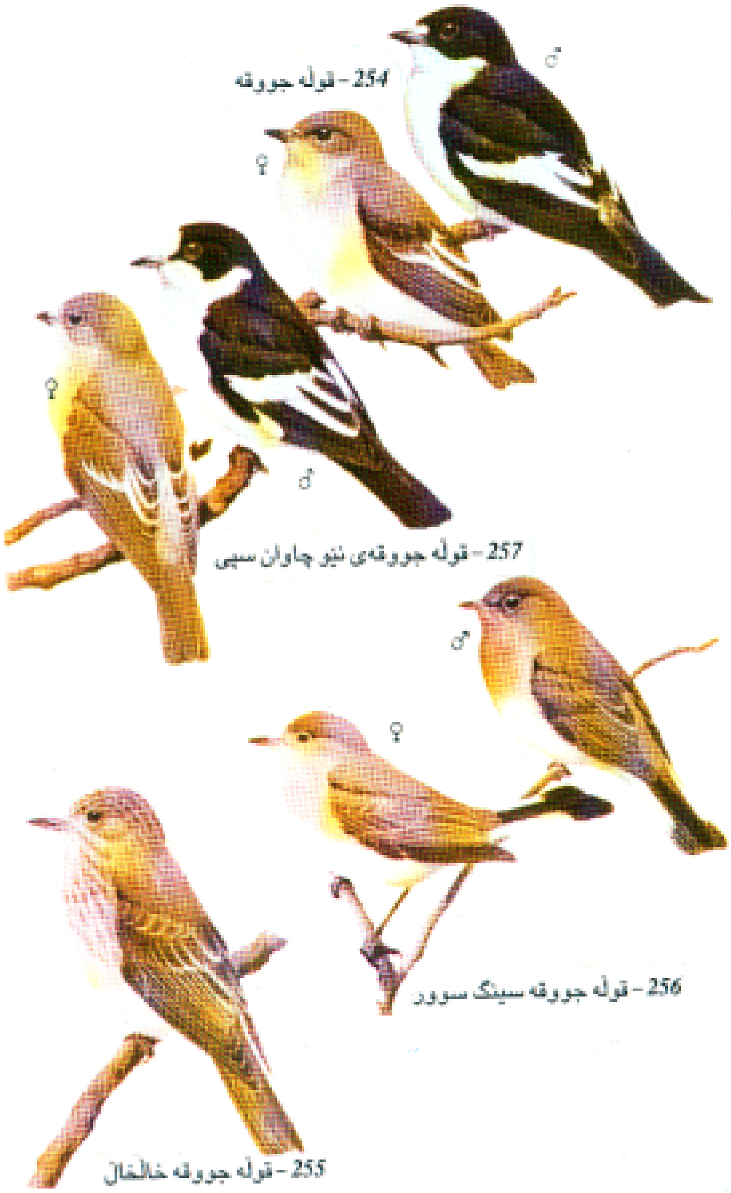
254 - قوڵە جروقە
♂
♀
257 - قوڵە جروقەی نێو چاوان سپی
♀
♂
♂
♀
256 - قوڵە جروقە سینگ سوور
255 - قوڵە جروقە خاڵخاڵ

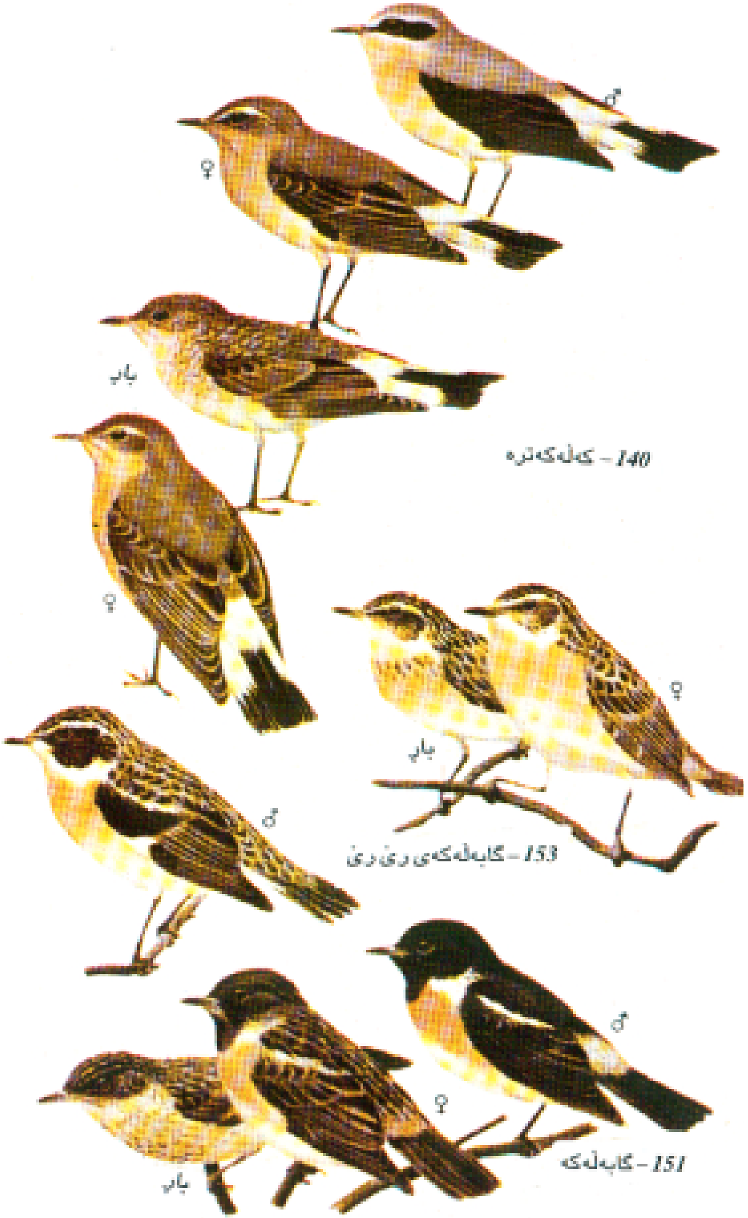
♂
♀
باب
140 - کەڵەکەترە
♀
باب
♀
♂
153 - گابەڵەکەی ڕێ ڕێ
♂
♀
151 - گابەڵەکە
باب

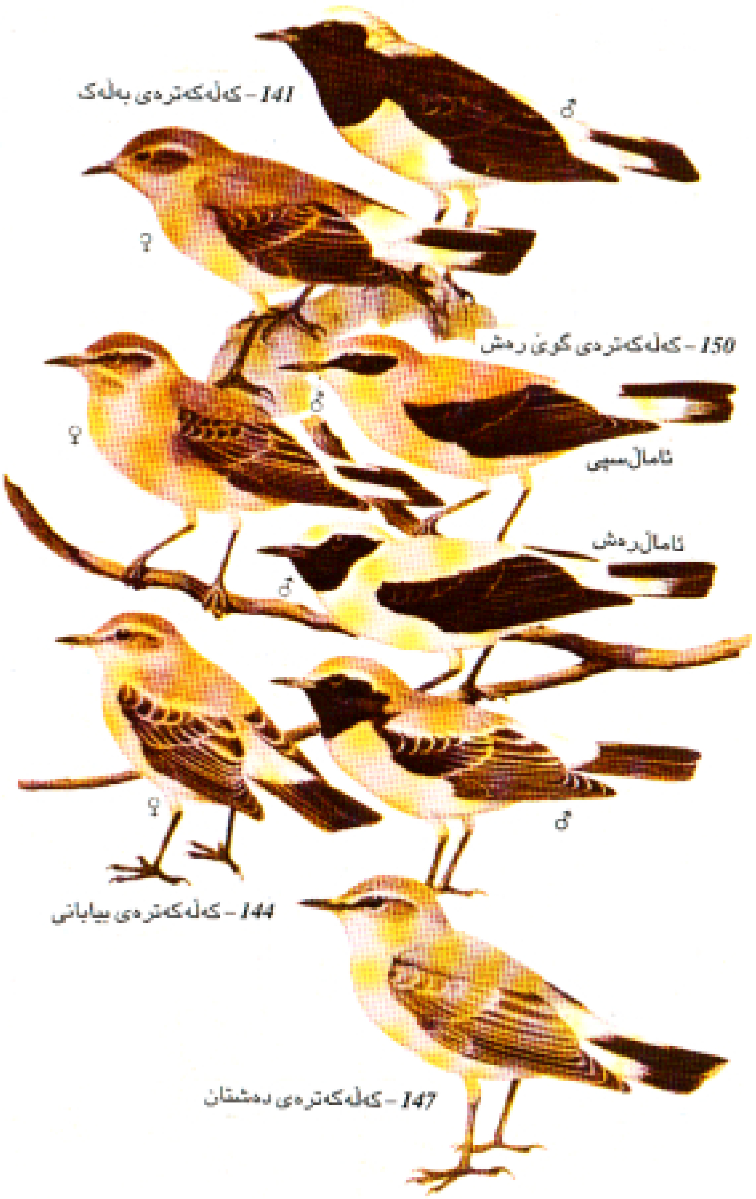
141 - کەڵەکەترەی بەڵەک
♂
♀
150 - کەڵەکەترەی گوێ رەش
♂
♀
ئاماڵ سپی
ئاماڵ رەش
♂
♀
♂
144 - کەڵەکەترەی بیابانی
147 - کەڵەکەترەی دەشتان

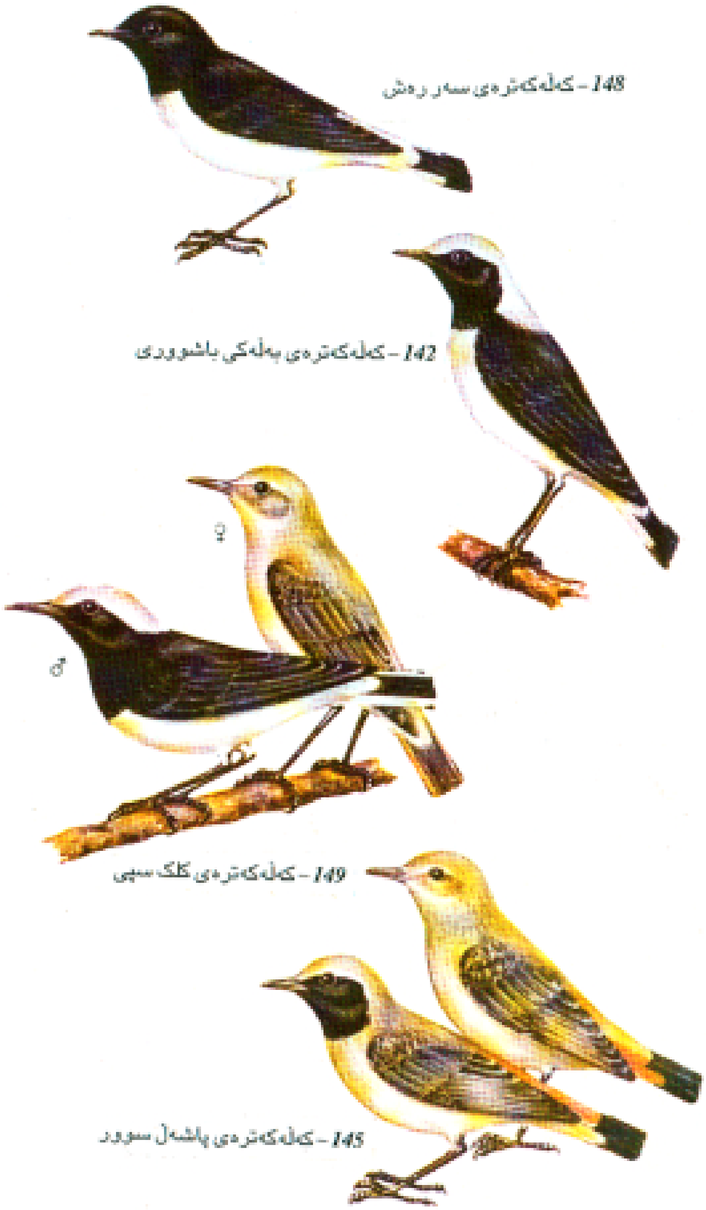
148 - کەڵەکەترەی سەر رەش
142 - کەڵەکەترەی بەڵەکی باشووری
♀
♂
149 - کەڵەکەترەی کلک سپی
145 - کەڵەکەترەی پاشەڵ سوور

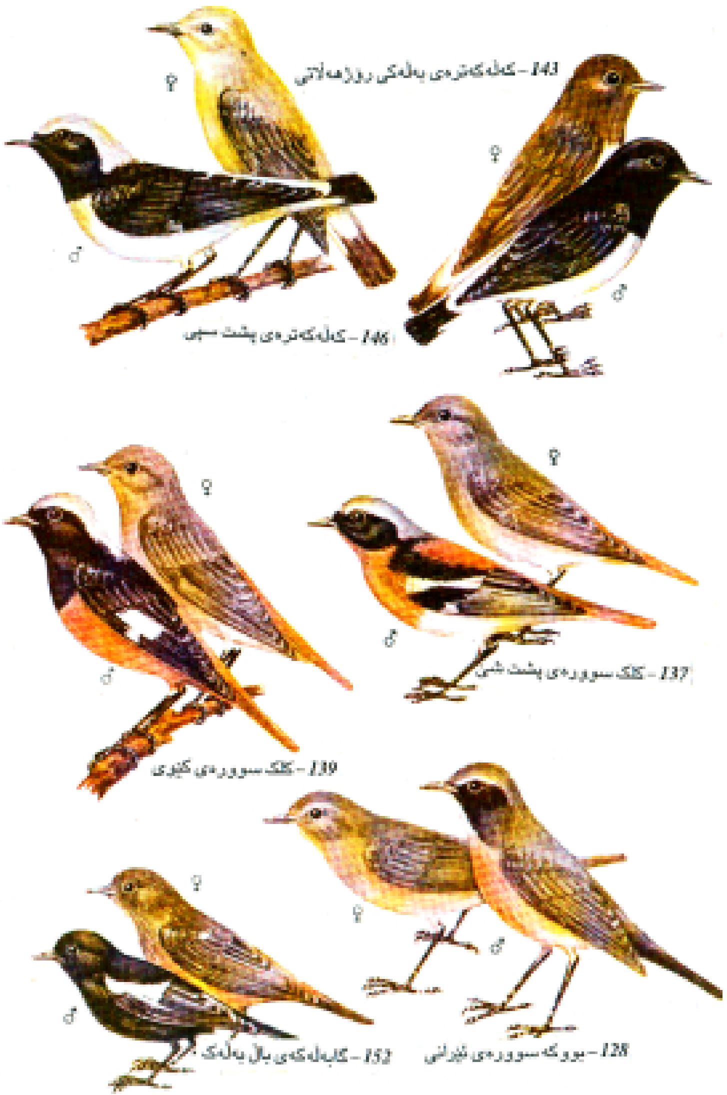
143 - کەڵەکەترەی پەڵەکی ڕۆژهەڵاتی
♀
♀
♂
♂
146 - کەڵەکەترەی پشت سپی
♀
♀
♂
♂
137 - کلک سوورەی پشت شی
139 - کلک سوورەی کێوی
♀
♀
♂
♂
152 - کالەبلەکەی باڵ پەڵەک
128 - بووکە سوورەی ئێرانی

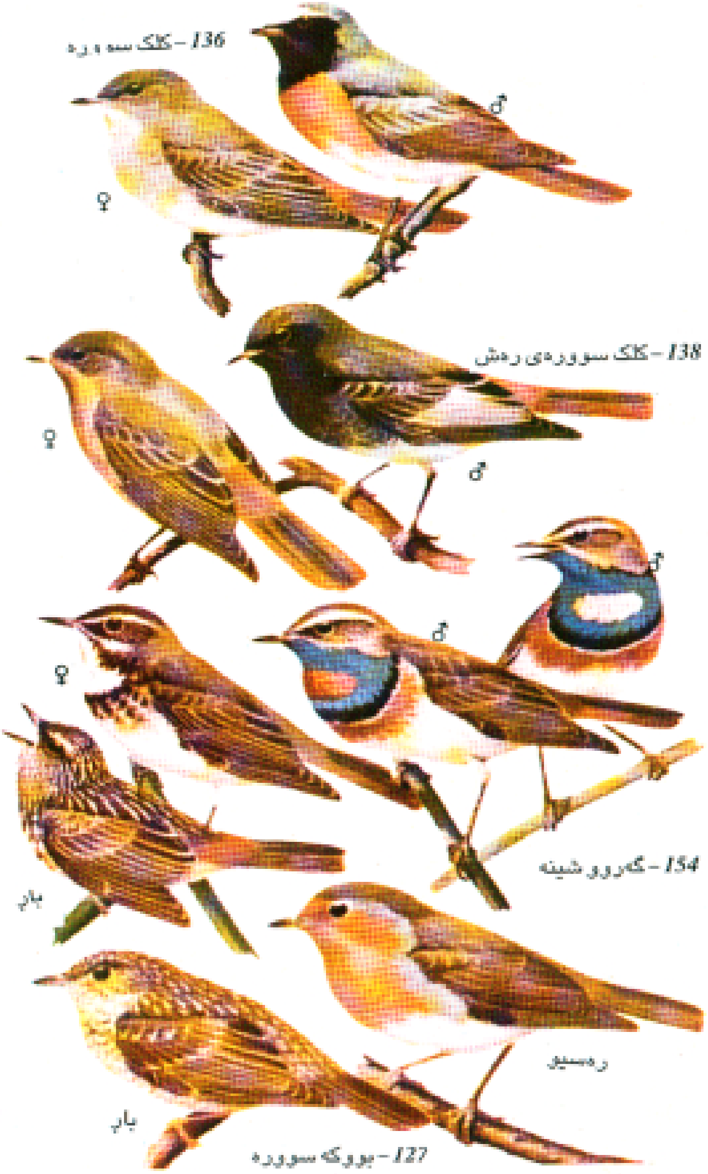
136 - کلک سەوزە
♂
♀
138 - کلک سوورەی ڕەش
♀
♂
♂
♂
♀
بار
154 - گەروو شینە
ڕەسیو
بار
127 - بووکە سوورە

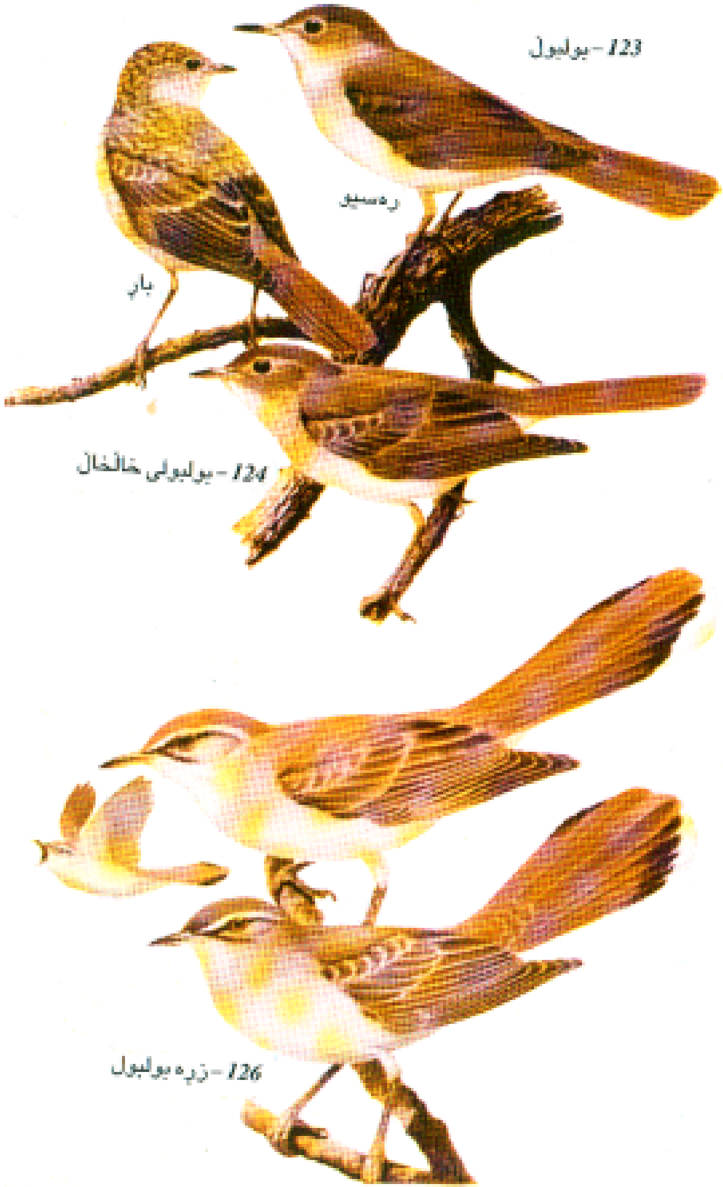
123- بولبول
رەسیو
بار
124- بولبولی خاڵخاڵ
126- زڕە بولبول

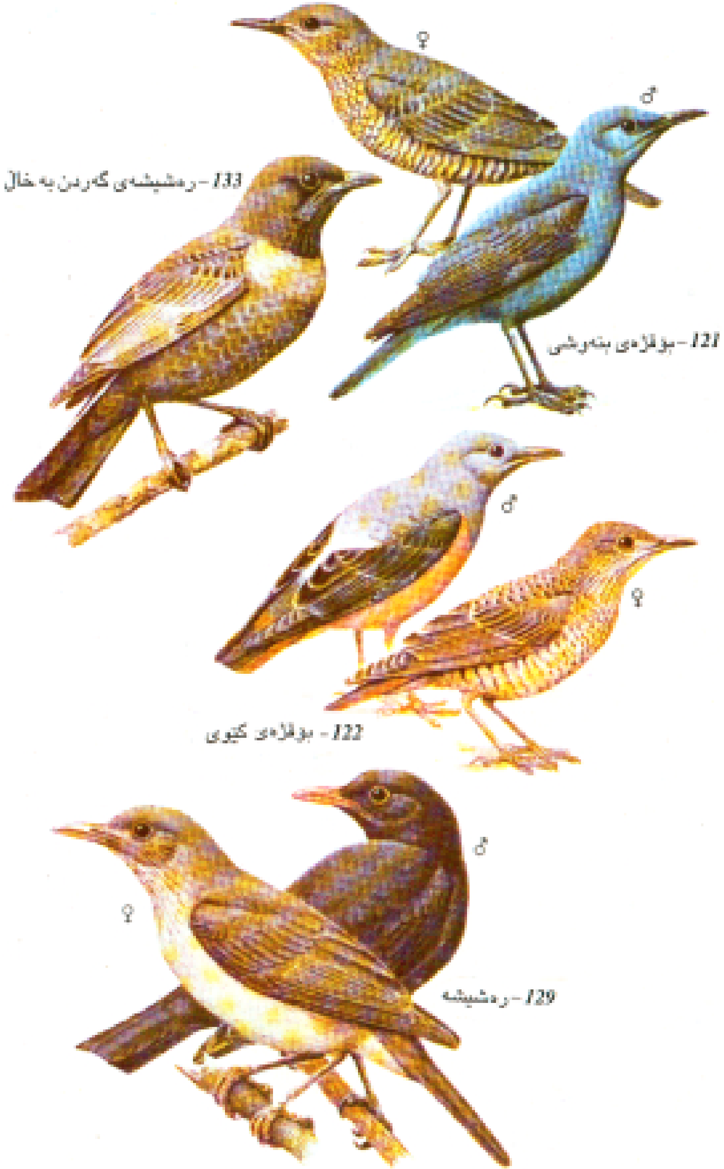
♀
♂
133- ڕەشێشەی گەردن بە خاڵ
121- بوقلەی بنەوشی
♂
♀
122- بوقلەی کێوی
♂
♀
129- ڕەشێشە

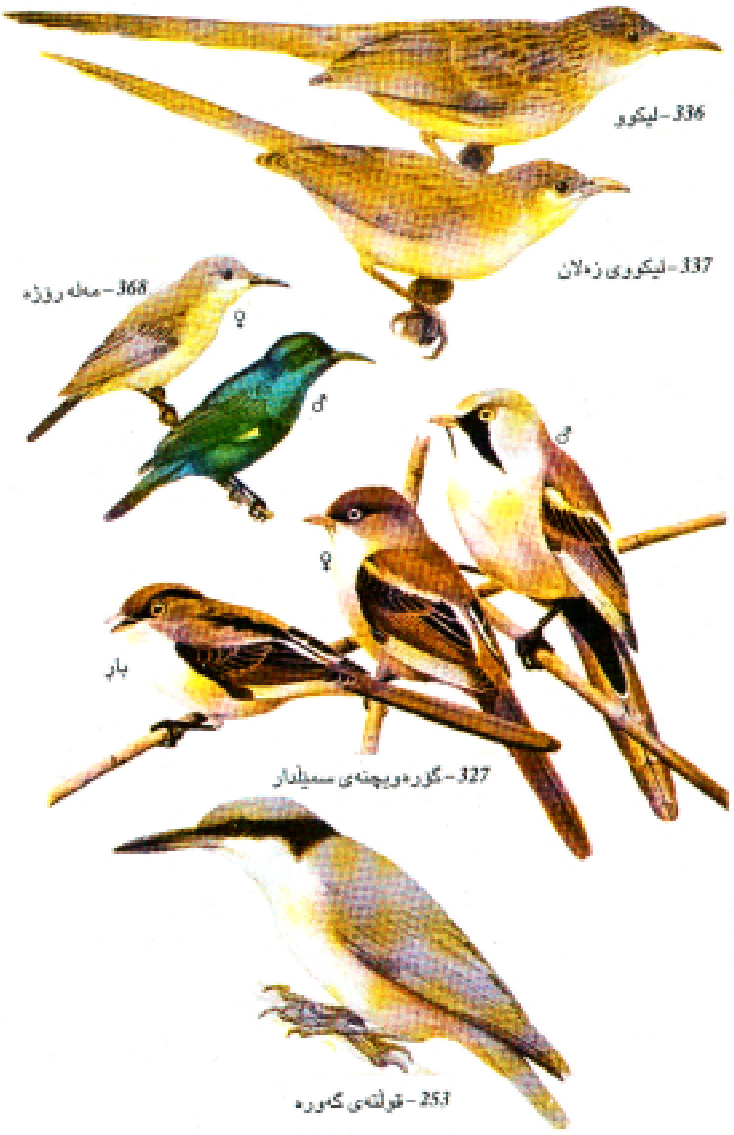
336 - لیکوو
337 - لیکووی زەلان
368 - مەلە روژە
♀
♂
♂
♀
بار
327 - گورەوبچنەی سمیلدار
253 - قولنەی گەورە

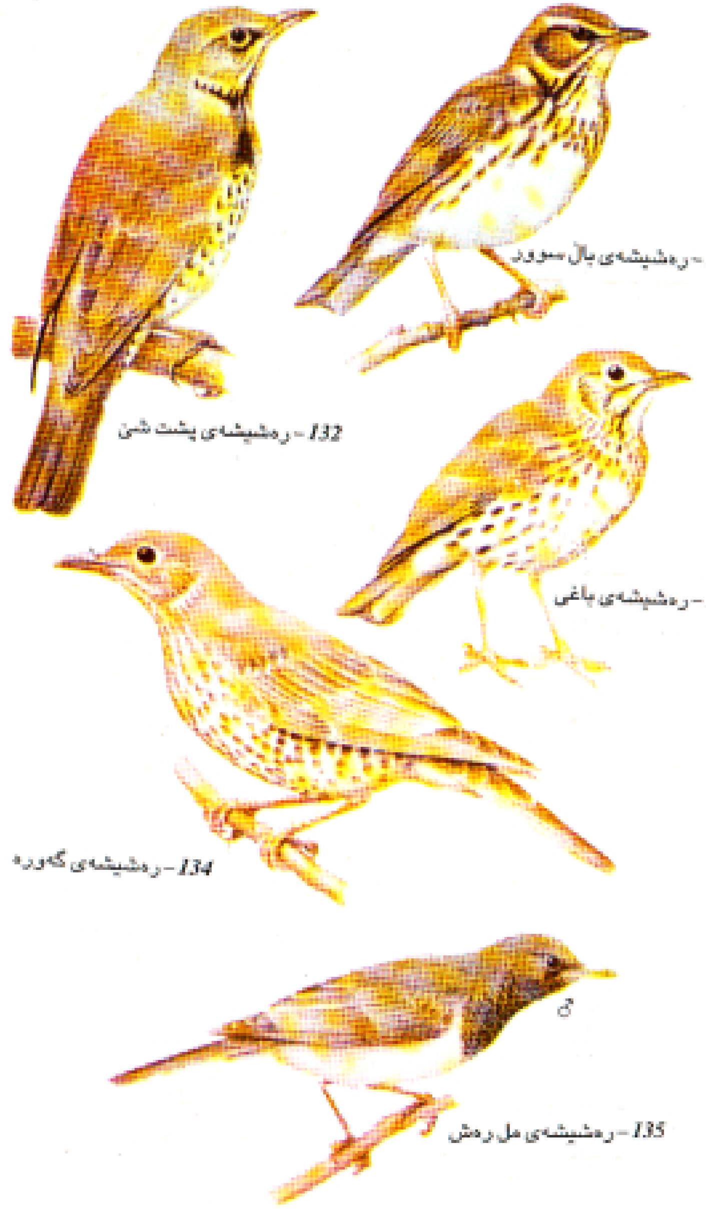
131 - رەشیشەی باڵ سوور
132 - رەشیشەی پشت شین
130 - رەشیشەی باغی
134 - رەشیشەی گەورە
♂
135 - رەشیشەی مل رەش

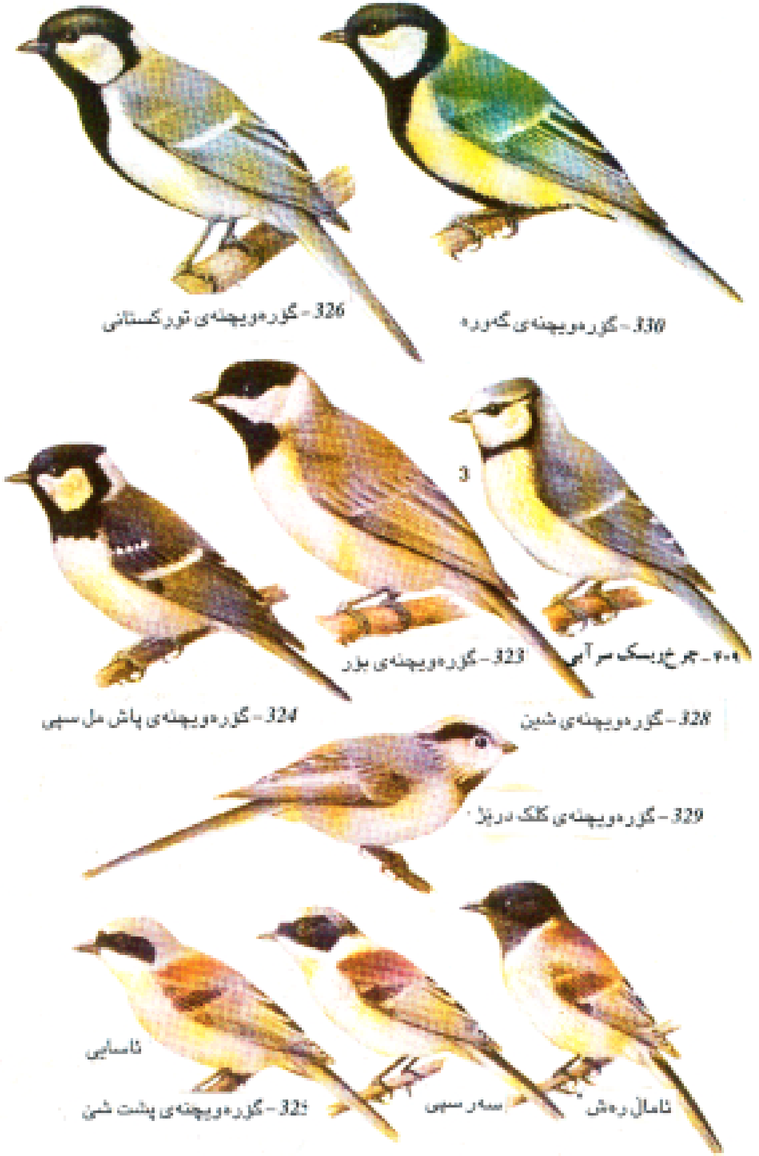
326 - گورەویچنەی تورکستانی
330 - گورەویچنەی گەورە
3
323 - گورەویچنەی بۆر
۴۰۹ - چرخریسک سرآبی
324 - گورەویچنەی پاش مل سپی
328 - گورەویچنەی شین
329 - گورەویچنەی کلک درێژ
ئاسایی
325 - گورەویچنەی پشت شین
سەر سپی
ئامال رەش

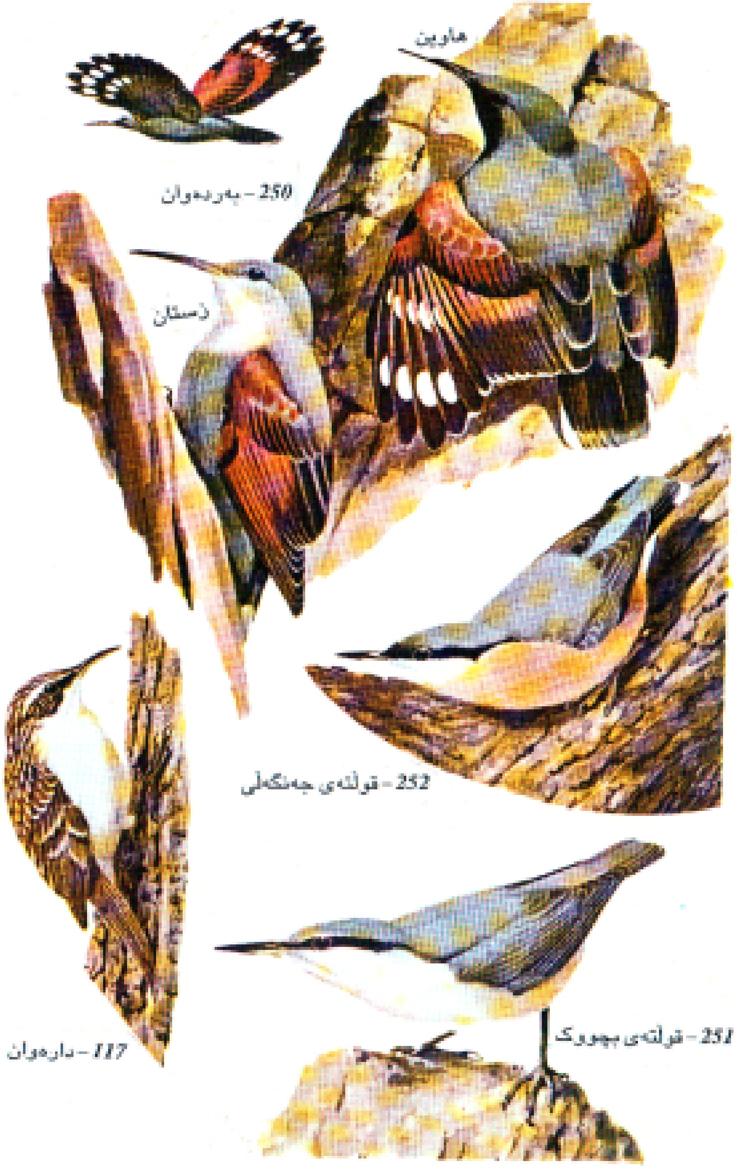
هاوین
250 - بەردەوان
زستان
252 - قولنەی جەنگەڵی
117 - دارەوان
251 - قولنەی بچووک

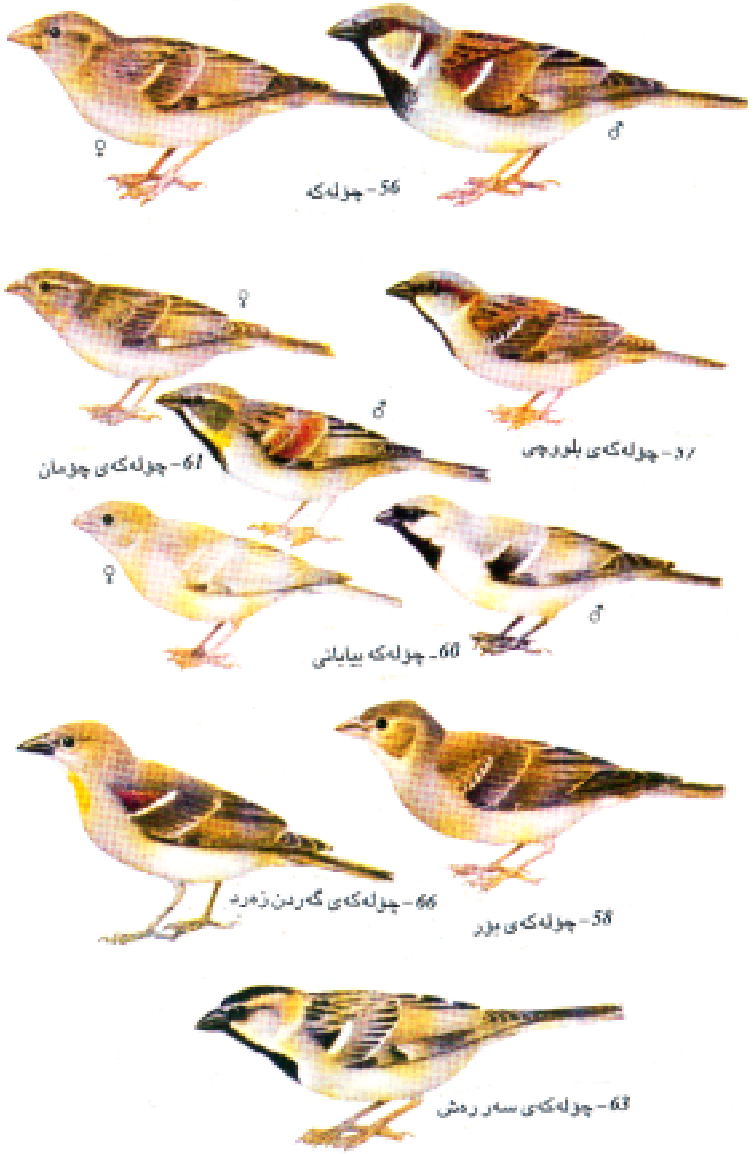
♀
♂
56 - چۆلەکە
♀
61 - چۆلەکەی چۆمان
♂
57 - چۆلەکەی بلووچی
♀
♂
60 - چۆلەکە بیابانی
66 - چۆلەکەی گەردن زەرد
58 - چۆلەکەی بۆر
63 - چۆلەکەی سەر ڕەش

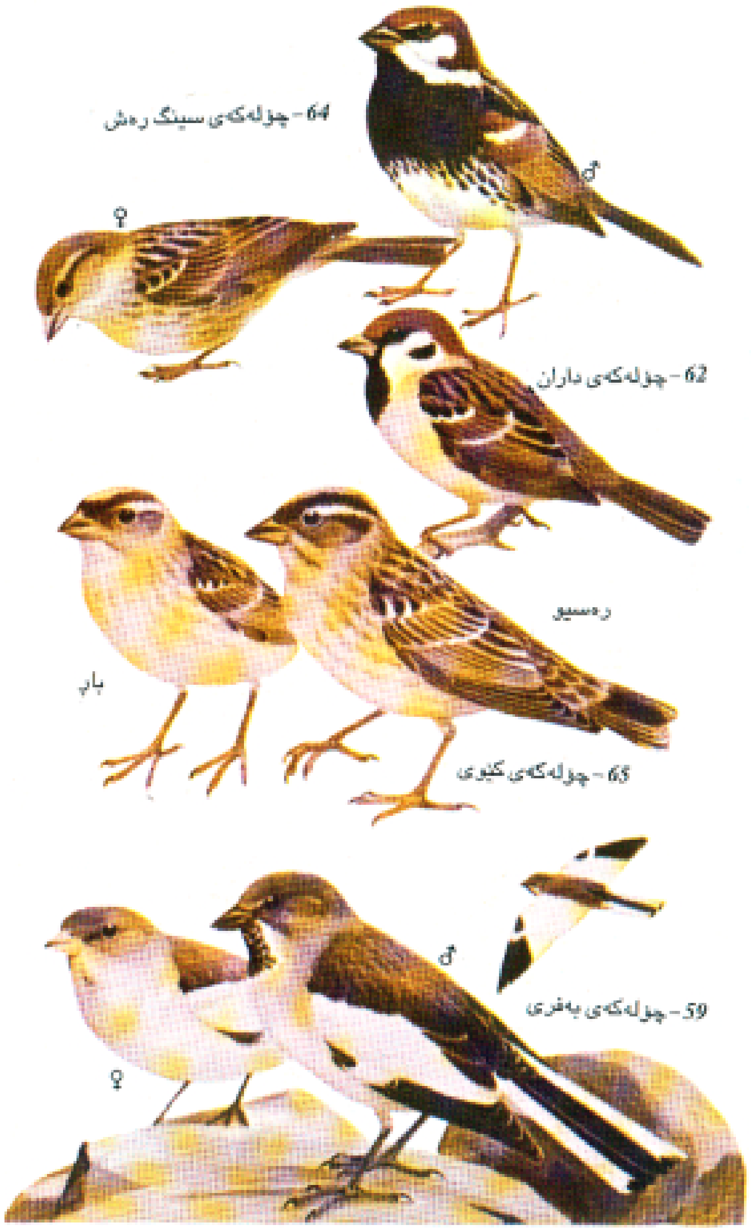
64 - چۆلەکەی سینگ ڕەش
♂
♀
62 - چۆلەکەی داران
ڕەسیو
باڕ
65 - چۆلەکەی کێوی
♂
59 - چۆلەکەی بەفری
♀

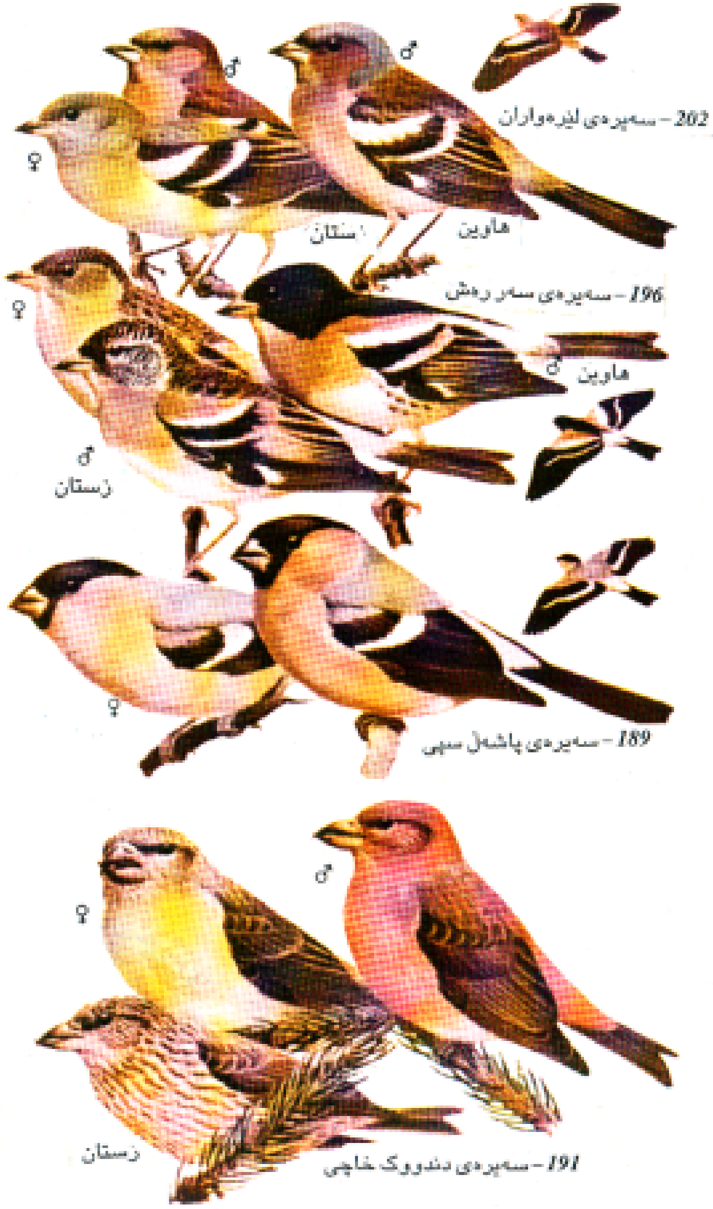
202 – سەیرەی لێرەواران
♂
♂
♀
زستان
هاوین
196 – سەیرەی سەر ڕەش
♀
♂
هاوین
♂
زستان
♀
189 – سەیرەی پاشەل سپی
♂
♀
زستان
191 – سەیرەی دندووک خاچی

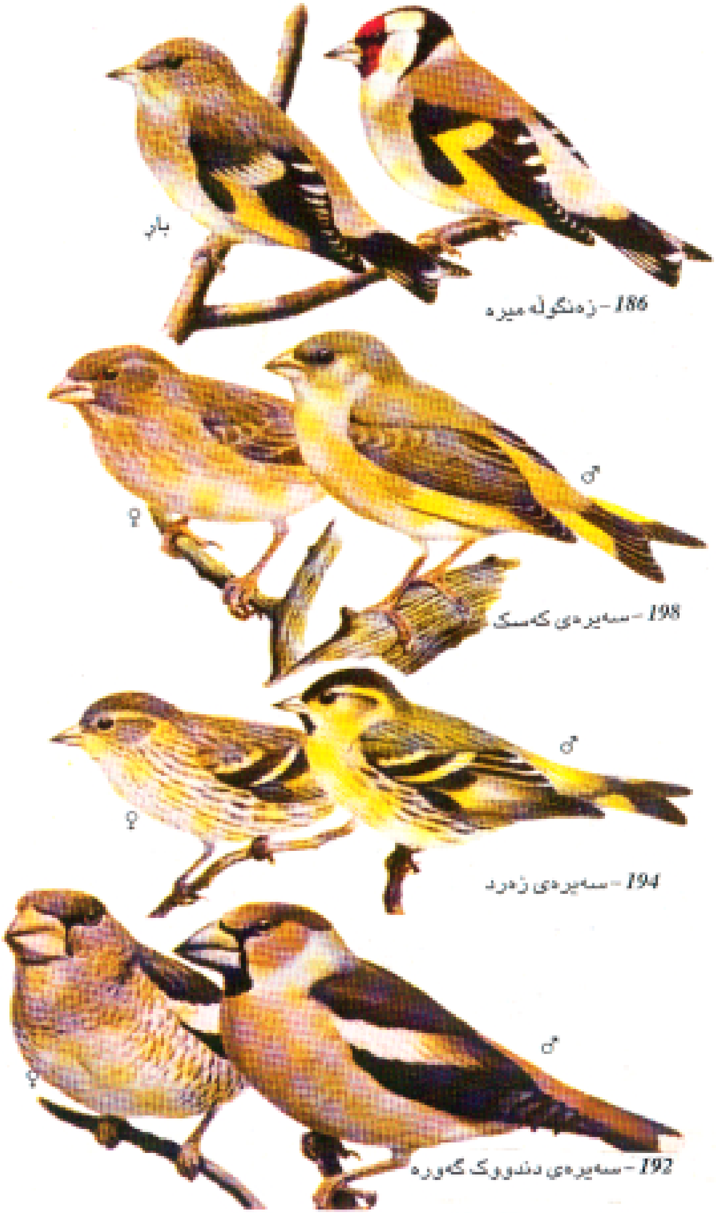
بار
186 – زەنگولە میرە
♀
♂
198 – سەیرەی کەسک
♀
♂
194 – سەیرەی زەرد
♀
♂
192 – سەیرەی دندووک گەورە

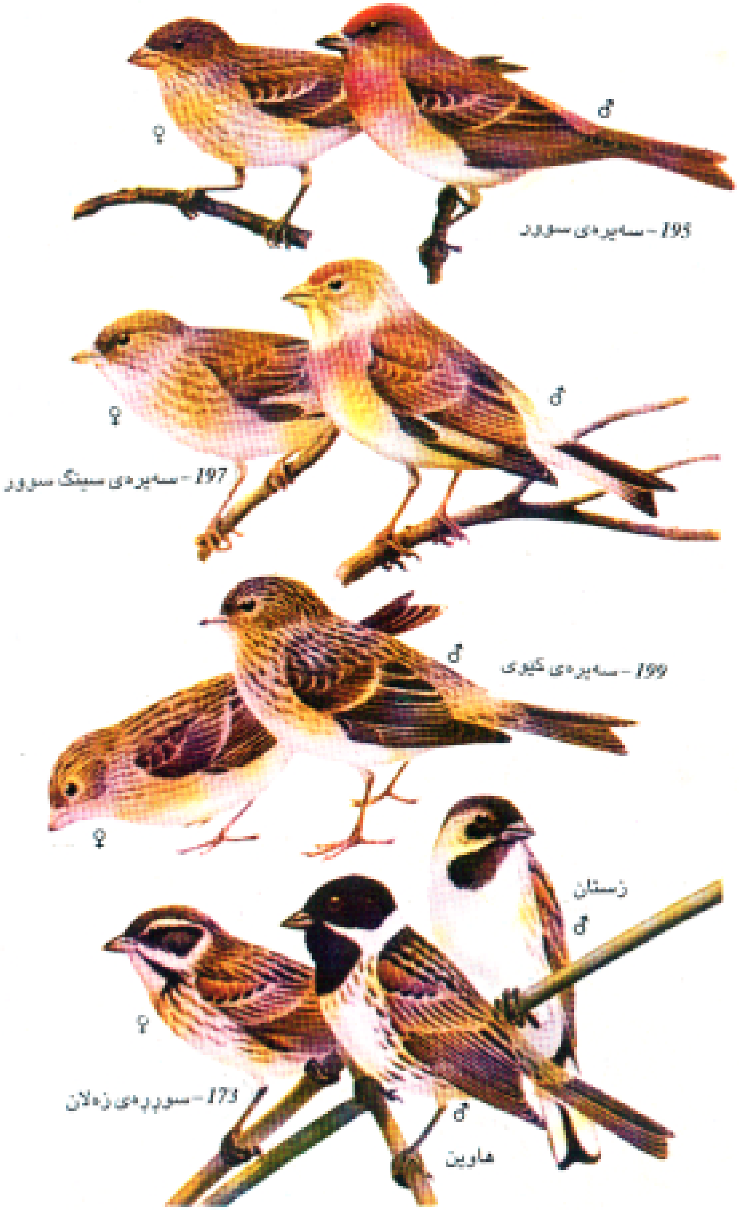
♂
♀
195 - سەیرەی سوور
♀
♂
197 - سەیرەی سینگ سوور
♂
199 - سەیرەی کێوی
♀
زستان
♂
♀
173 - سوورپرەی زەلان
♂
هاوین

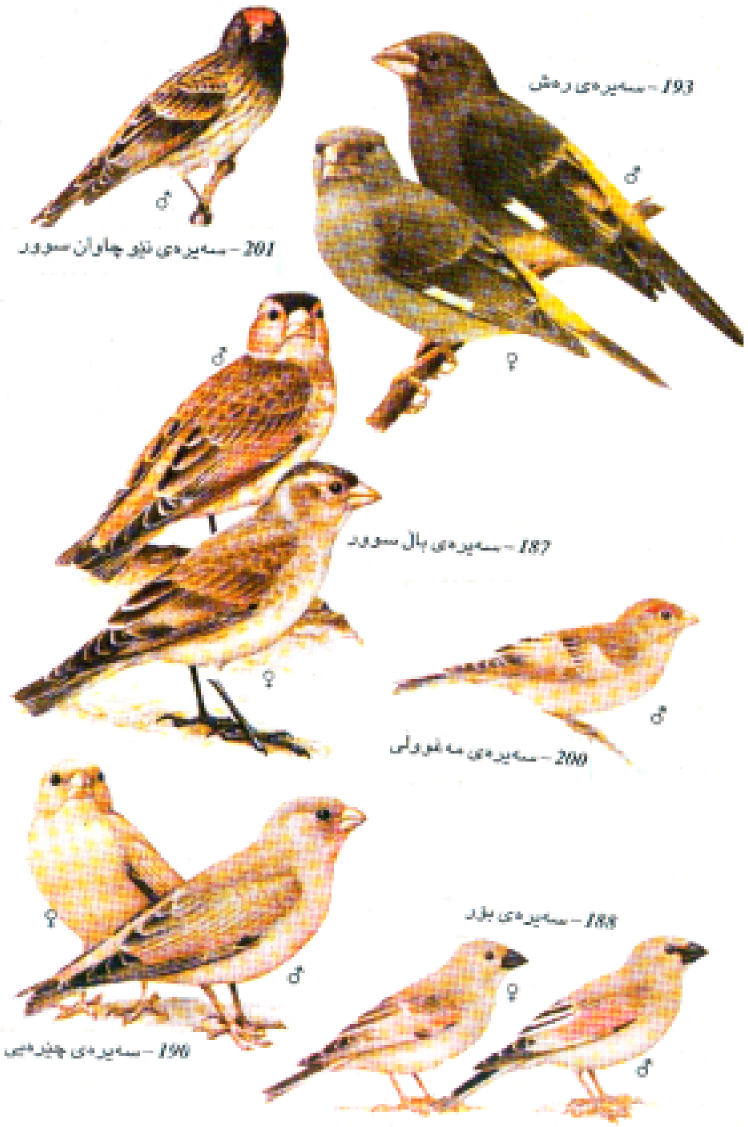
193 - سەیرەی رەش
♂
201 - سەیرەی نێو چاوان سوور
♂
♀
♂
187 - سەیرەی بال سوور
♀
♂
200 - سەیرەی مەغوولی
188 - سەیرەی بۆر
♀
♂
♀
♂
190 - سەیرەی چیزەیی

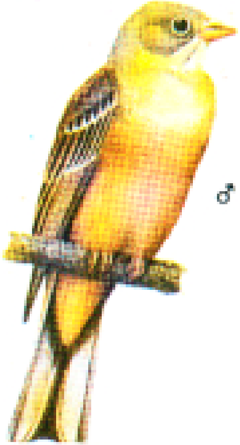

175 – سوورپەی سەر زەیتوونی

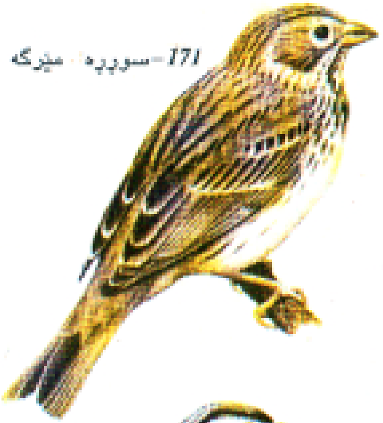

171 – سوورپە مێرگە

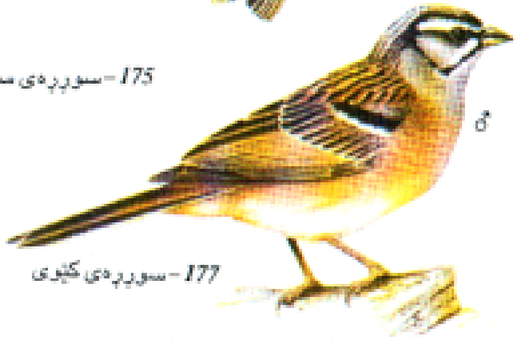

177 – سوورپەی کێوی

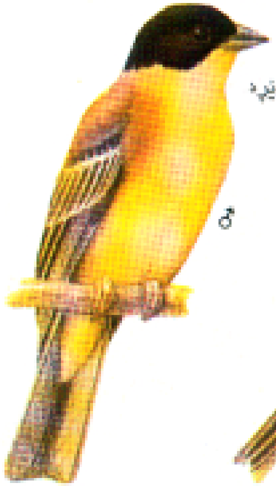

170 – زەردە زێپە

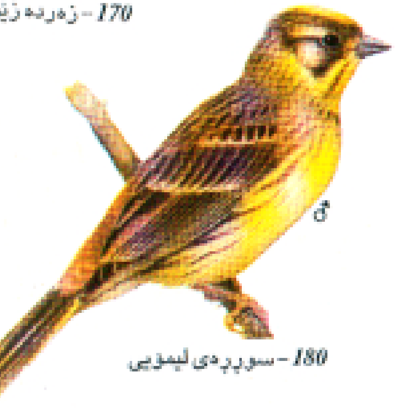

180 – سوورپەی لیمۆیی

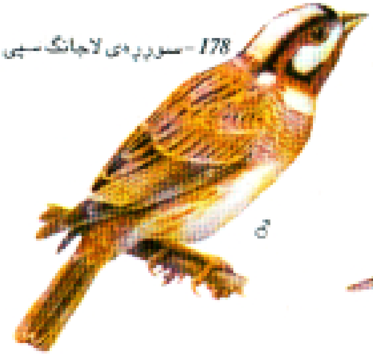

178 – سوورپەی لاجانگ سپی

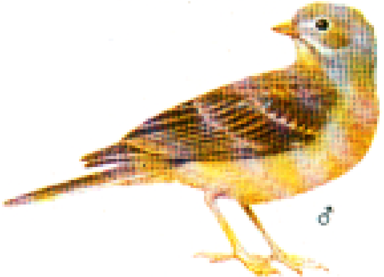

174 – سوورپەی سەر بۆر

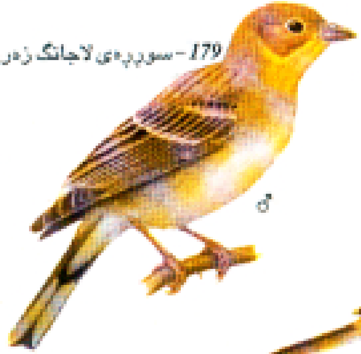

179 – سوورپەی لاجانگ زەرد

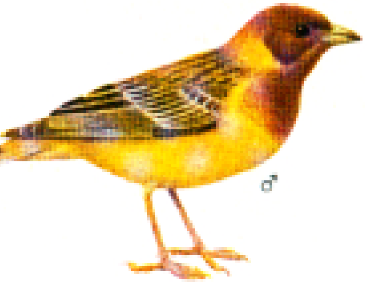

176 – سوورپەی سەر شین

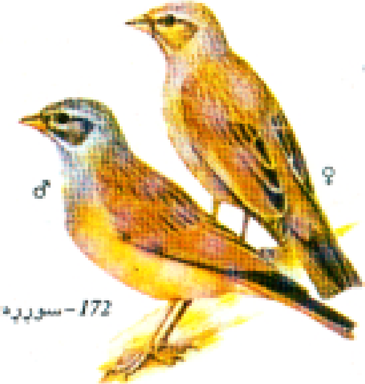

172 – سوورپەی ری ری